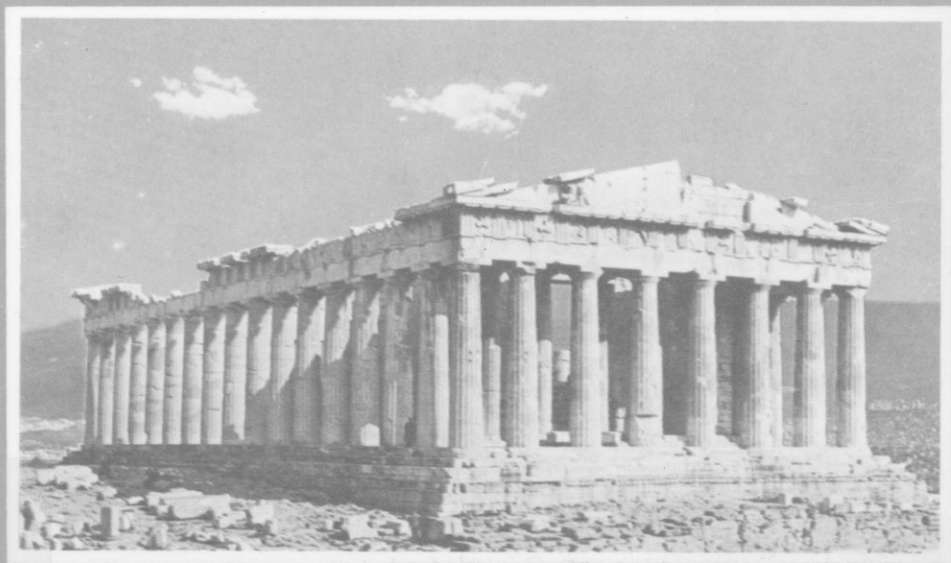

ΑΡΙΣΤ. ΧΡ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΒΙΚΤ. ΚΩΤΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ - ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

29713

Η ΕΛΛΑΔΑ

Μέ απόφαση τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ δημοτικοῦ τοῦ γυμνασίου καί τοῦ λυκείου τυπώνονται ἀπό τόν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καί μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΚΑΡΥΑΤΙΔΕΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ ΧΡ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ ΚΩΤΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΕΛΛΑΔΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
Α' Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ	9
Β' Η ΕΛΛΑΔΑ	10
Γ' ΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	22
I. Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	24
α. 'Η Στερεά 'Ελλάδα	24
β. 'Η Πελοπόννησος	55
γ. 'Η Θεσσαλία	73
δ. 'Η 'Ηπειρος	82
ε. 'Η Μακεδονία	92
στ. 'Η Θράκη	130
II. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	136
α. Τά νησιά του Αιγαίου Πελάγους	138
β. 'Η Κρήτη	150
γ. Τά 'Επτάνησα	159
Δ' ΓΕΝΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	165
Ε' ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΜΑΣ	174

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οί αριθμοί πού δίνονται γιά τόν πληθυσμό πόλεων κτλ. είναι ένδεικτικοί. Οί μαθητές δέν πρέπει νά καταπονούνται μέ τήν άπομνημόνευσή τους. Δέν πρέπει επίσης νά άπομνημονεύονται τά λογοτεχνικά κείμενα, πού είναι άπομνημονωμένα μέ σιέλ φόντο και οί 'Επαρχίες. Τά στοιχεία πληθυσμού τών γεωγραφικών διαμερισμάτων, νομών και πρωτεύουσών είναι τής άπογραφής 1981, τά υπόλοιπα τού 1971.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

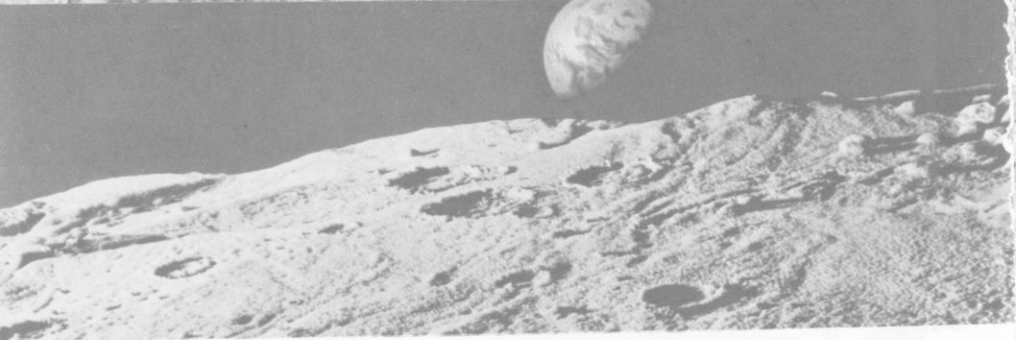
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στήν ,Γ' τάξη γνωρίσαμε καλά τήν **ιδιαιτέρη πατρίδα** μας, τή **μικρή** μας πατρίδα. Γνωρίσαμε τόν τόπο στόν όποιο γεννηθήκαμε καί ζοῦμε καί νιώσαμε πόσο βαθιά έπηρεάζει τή ζωή μας.

Γνωρίζουμε όμως ότι πέρα από τήν **ιδιαιτέρη πατρίδα** μας υπάρχουν καί άλλοι τόποι. Τούς τόπους αὐτούς δέν μπορούμε νά τούς δοῦμε από τή μικρή μας πατρίδα οὔτε καί ἄν άνεθοῦμε στήν ψηλότερη κορυφή τοῦ γειτονικοῦ μας βουνοῦ. Ἐκεῖ βρίσκονται πολλές πόλεις καί πολλά χωριά, στά όποια ζοῦν εκατομμύρια Ἑλληνες καί Ἑλληνόπουλα!

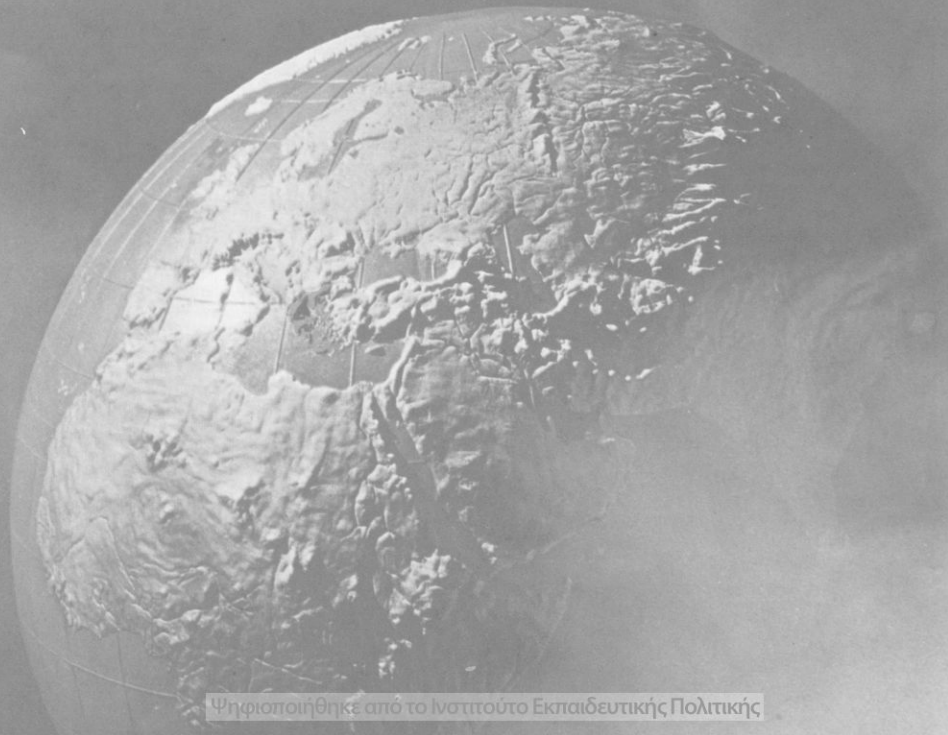
Εἶναι ἡ **μεγάλη πατρίδα** μας, εἶναι ἡ **Ἑλλάδα**.

Φέτος στό μάθημα τῆς **Γεωγραφίας** θά πραγματοποιήσουμε νοερά ἓνα μεγάλο ταξίδι. Μέ όδηγούς τό χάρτη τῆς Ἑλλάδας καί τό βιβλίο τῆς Γεωγραφίας θά έπισκεφτοῦμε όλες τίς ελληνικές γωνιές. Θά ἀναπνεύσουμε τό ἀεράκι τῶν βουνῶν μας καί τήν αὔρα τῆς θάλασσας. Θά γνωρίσουμε τή ζωή τῶν ἀνθρώπων στά χωριά καί στίς πόλεις μας. Θά θαυμάσουμε τά ἀρχαῖα μνημεῖα καί θά καμαρώσουμε τή σημερινή Ἑλλάδα, πού προοδεύει γοργά καί ἀγωνίζεται νά πάρει τή θέση πού τῆς ἀξίζει μέσα στό σύγχρονο κόσμο.

Ἡ Γῆ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τῆ Σελήνη.
Ὅπως θάλέπομε ἐμεῖς ἀπὸ τῆ Γῆ τῆ Σελήνη, ἔτσι περίπου εἶδαν οἱ ἀστροναῦτες ἀπὸ τῆ Σελήνη τῆ Γῆ καὶ τῆ φωτογράφησαν.

Ἡ θέση τῆς Ἑλλάδας πάνω στῆ Γῆ.
Ἡ Ἑλλάδα ἀνήκει στὴν Εὐρώπη, βρέχεται ἀπὸ τῆ Μεσόγειο θάλασσα καὶ βρίσκεται πολὺ κοντὰ στὴν Ἀφρική καὶ τὴν Ἀσία.

Α΄ Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ

1

Ή θέση τής Έλλάδας

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε τήν ύδρόγειο σφαίρα του σχολείου σας.
2. Παρατηρήστε χάρτες που δείχνουν όλη τήν επιφάνεια τής Γης και βρείτε σ' αυτούς τήν Έλλάδα.
3. Προβάλετε στήν τάξη εικόνες που δείχνουν όλη τή Γη.

Άπ' όσα έχουμε μάθει ώς τώρα στό σχολείο κι έξω από αυτό γνωρίζουμε ότι ή **Γη** είναι πολύ μεγάλη. Είναι στρογγυλή σάν μπάλα καί γυρίζει στόν ούρανό, χωρίς ν' ακουμπάει πουθενά! Αυτό τό έχουν διαπιστώσει καί οί άστροναύτες. Αύτοί είδαν καί φωτογράφησαν όλη τή Γη από πολύ μακριά. Άπό τά διαστημόπλοια τους έβλεπαν τή Γη όλοστρογγυλή νά γυρίζει στόν ούρανό, όπως περίπου βλέπουμε έμεις από τή Γη τό Φεγγάρι!

Ή **ύδρόγειος σφαίρα** του σχολείου μας μοιάζει μέ τή Γη. Είναι όμως πολύ μικρότερη από αυτή.

Στήν επιφάνεια τής Γης υπάρχουν στεριές καί θάλασσες. Άλλες από αυτές είναι μικρές καί άλλες πολύ μεγάλες. Οί πολύ μεγάλες στεριές ονομάζονται **ήπειροι**. Οί μεγάλες θάλασσες ονομάζονται **ώκεανοί**. Μεγάλες ήπειροι τής Γης είναι ή **Ευρώπη**, ή **Άσία**, ή **Άφρική**, ή **Άμερική**, ή **Ωκεανία**, ή **Ανταρκτική**.

Ή **Έλλάδα** βρίσκεται στήν Ευρώπη. Είναι ή νοτιότερη άκρη τής. Στ' ανατολικά τής Έλλάδας βρίσκεται ή **Άσία**. Στά νότια ή **Άφρική**. Άνάμεσα στήν Ευρώπη, τήν Άσία καί τήν Άφρική απλώνεται μιά μεγάλη θάλασσα. Είναι ή **Μεσόγειος Θάλασσα**.

Ή Έλλάδα βρίσκεται στό ανατολικό τμήμα τής Μεσογείου. Πολλές άλλες χώρες βρέχονται από τή Μεσόγειο.

Στήν Ε' καί στήν Στ' τάξη θά γνωρίσουμε καλά όλες τίς χώρες τής Μεσογείου καί όλα τά μέρη τής Γης. Φέτος στήν Ίστορία θά μιλούμε συχνά γιά πολλές Μεσογειακές χώρες. Στή Γεωγραφία θά γνωρίσουμε καλά τήν Έλλάδα.

Άσκηση

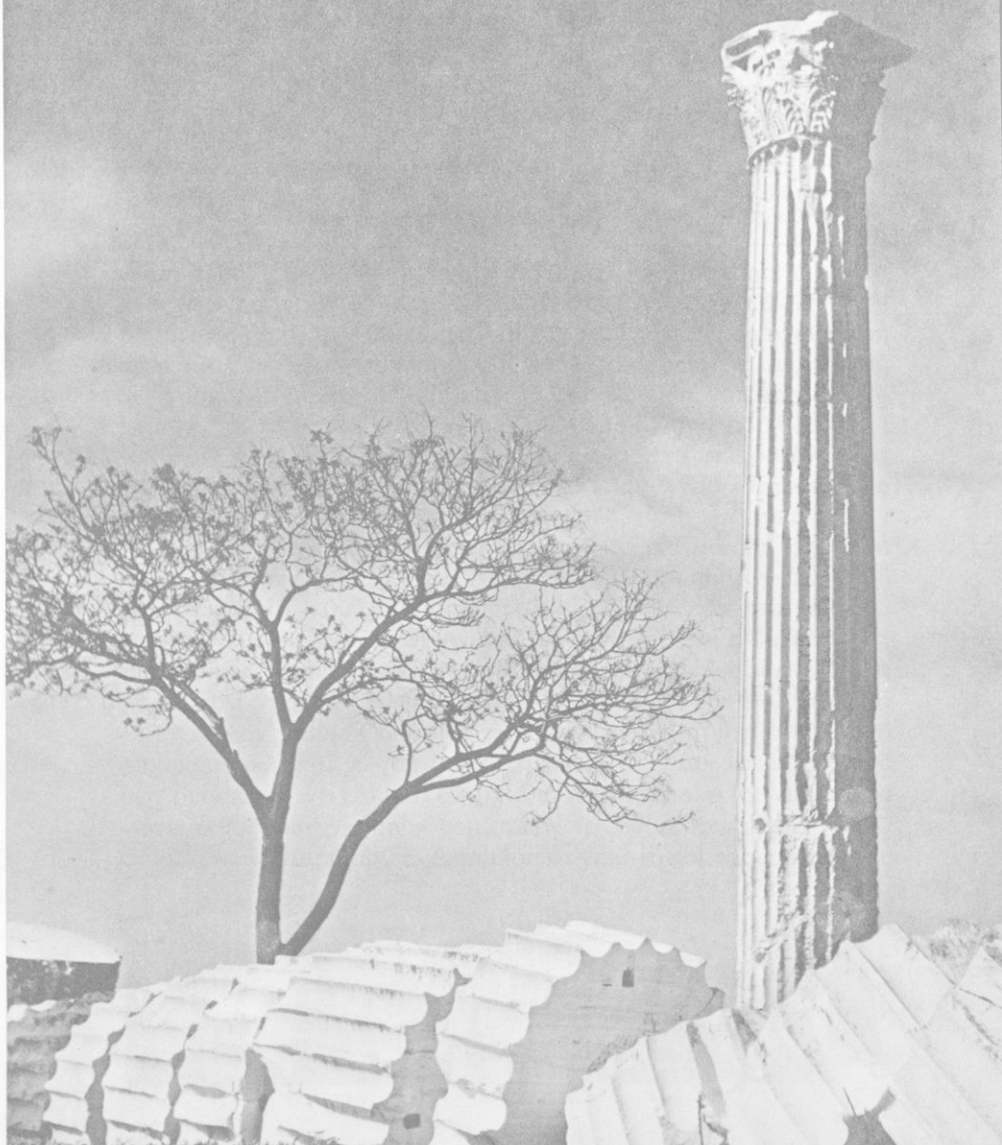
Νά βρείτε στήν ύδρόγειο σφαίρα τόν Ίσημερινό καί τούς πόλους τής Γης.

Β΄ Η ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ σημερινή Ἑλλάδα δέν εἶναι πολύ μεγάλη χώρα. Ὑπάρχουν στή Γῆ κράτη πολύ μεγαλύτερα ἀπό αὐτή, στά ὁποῖα ζοῦν πολλά ἑκατομμύρια ἀνθρώποι.

Ἡ Πατρίδα μας ὁμως εἶναι μιά ἀπό τίς πιο δοξασμένες χῶρες τῆς Γῆς. Οἱ πρόγονοί μας, πρὶν ἀπό χιλιάδες χρόνια, δημιούργησαν στόν τόπο μας μεγάλο πολιτισμό, πού διαδόθηκε σ' ὅλοκληρο τόν κόσμο, κι ἔκαμαν σκληρούς πολέμους μέ πολυάριθμους ἐχθρούς, γιά νά φυλάξουν καί νά παραδώσουν σ' ἐμᾶς ἐλευθέρη τῆ σημερινή Ἑλλάδα.

Φέτος στό μάθημα τῆς Ἱστορίας θά διδαχτοῦμε πολλά γιά τό ἀρχαῖο μεγαλεῖο, τόν πολιτισμό καί τούς ἀγῶνες τῆς φυλῆς μας. Μέ τῆ Γεωγραφία θά γνωρίσουμε ὅλους τούς ἑλληνικούς τόπους, ὅλη τήν ὁμορφη γαλάζια χώρα πού λούζεται στό χρυσό φῶς τοῦ ἡλίου καί στό κύμα τῆς θάλασσας καί θά τήν ἀγαπήσουμε περισσότερο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2 Σύντομη γεωφυσική εξέταση του ελληνικού χώρου

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δειξτε στο χάρτη σας την Ελλάδα. Δειξτε την ελληνική χερσόνησο, τις θάλασσες που την περιβάλλουν, τα νησιά.
2. Ποιές ξένες χώρες βρίσκονται στα βόρεια της Ελλάδας; Ποιά στα ανατολικά της;
3. Παρατηρήστε ανάγλυφους ή γεωφυσικούς χάρτες της Ελλάδας. Πώς είναι τό έδαφος της;
4. Προβάλετε στην τάξη σας εικόνες με χαρακτηριστικά ελληνικά τοπία.

“Αν μπορούσαμε μ’ ένα αεροπλάνο νά πετάξουμε ψηλά, πάνω από την Ελλάδα, θά βλέπαμε μιά μεγάλη χερσόνησο, σάν ένα πελώριο χέρι ν’ άπλώνεται στή γαλανή **Μεσόγειο**. Τριγύρω της θά διακρίναμε σκόρπια έκατοντάδες νησιά και νησάκια νά λούζονται στα κύματα του **Αιγαίου**, του **Ιονίου**, του **Κρητικού** πελάγους.

‘Η Ελλάδα είναι μιά μεγάλη χερσόνησο με πολλά νησιά γύρω της. Στο βόρειο μέρος συνορεύει με την **Άλβανία**, τη **Γιουγκοσλαβία** και τη **Βουλγαρία**. Στα ανατολικά με την **Τουρκία**.

Στα ανατολικά της ελληνικής χερσονήσου άπλώνεται τό **Αιγαίο πέλαγος**, στα δυτικά τό **Ιόνιο πέλαγος**. Στα νότια της Ελλάδας βρίσκεται τό **Λιθικό πέλαγος**.

‘Η έκταση της Ελλάδας είναι περίπου 132.000 τετραγωνικά χλμ.

‘Η πατρίδα μας είναι γενικά όρεινή χώρα. Μιά μεγάλη όροσειρα με ψηλές κορυφές και πολυάριθμες διακλαδώσεις άρχίζει από τή βορειοδυτική γωνία της Ελλάδας και φτάνει ως τή νοτιότερη άκρη της. Είναι ή **Πίνδος**. Λένε πώς πριν από χιλιάδες χρόνια ή Πίνδος έφτανε ως κάτω στήν Κρήτη. “Έπειτα όμως μεγάλες περιοχές βούλιαξαν και σκεπάστηκαν από τή θάλασσα. Στήν επιφάνεια των νερών άπόμειναν μόνο οί ψηλότερες κορυφές των βυθισμένων βουνών και σχηματίστηκαν τά πολυάριθμα νησιά μας.

Όλυμπος

Παρνασσός

Καστοριά

“Άλλη μεγάλη ελληνική όροσειρά στό βορειοανατολικό μέρος τής Πατρίδας μας είναι ή **Ροδόπη**. Ψηλότερο βουνό τής χώρας μας είναι ό **Όλυμπος** (ύψ. 2.917 μ.).

Ύνάμεσα στά βουνά σχηματίζονται αρκετές πεδιάδες, εϋφορες κοιλάδες καί όροπέδια. Οί μεγαλύτερες πεδιάδες βρίσκονται στή **Θεσσαλία** καί τή **Μακεδονία**.

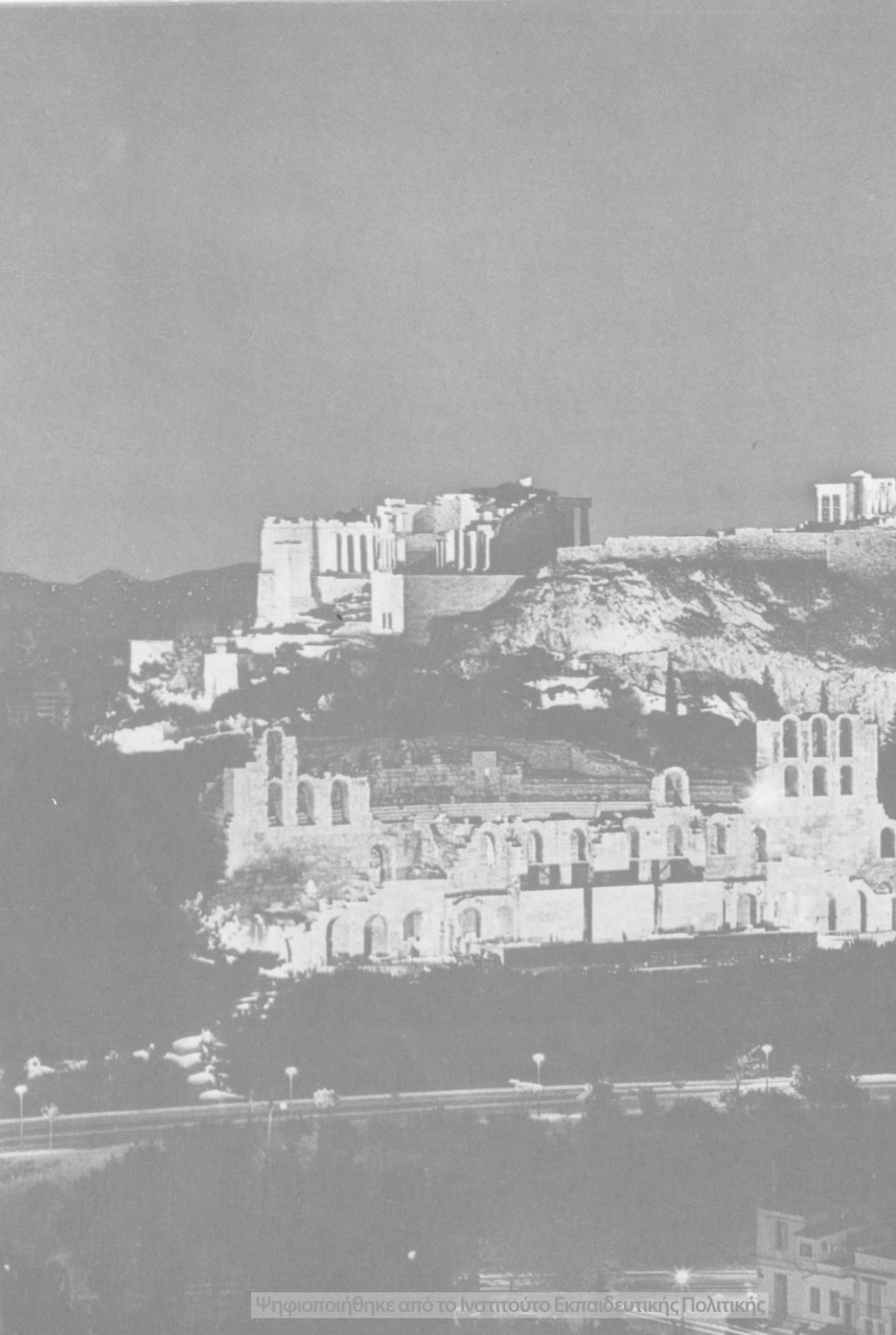
Μεγάλα όροπέδια άπλώνονται στή βορειοδυτική Έλλάδα. Έκεί σχηματίστηκαν καί πολλές λίμνες: ή **Μεγάλη Πρέσπα** καί ή **Μικρή Πρέσπα**, ή λίμνη τής **Καστοριάς**, ή **Βεγορίπιδα**. Άλλες μεγάλες φυσικές λίμνες τής Πατρίδας μας είναι ή λίμνη τών **Ίωαννίνων**, ή **Τριχωνίδα**, ή **Δοϊράνη**, ή λίμνη τού **Λαγκαδά**, ή **Βόλθη**.

Μεγάλα ελληνικά ποτάμια είναι ό **Έβρος**, ό **Νέστος**, ό **Στρυμόνας**, ό **Άξιός**, ό **Άλιάκμονας**, ό **Πηνειός**, ό **Άχελώς**, ό **Άραχθος**, ό **Άλφειός**, ό **Εϋρώτας**. Στίς κοιλάδες πολλών ποταμών χτίστηκαν μεγάλα φράγματα καί σχηματίστηκαν τεχνητές λίμνες.

“Άσκηση

Κάνετε ένα χάρτη τής Έλλάδας. Σημειώστε σ' αυτόν όλα τά στοιχεία γιά τά όποια μίλησαμε πίο πάνω.

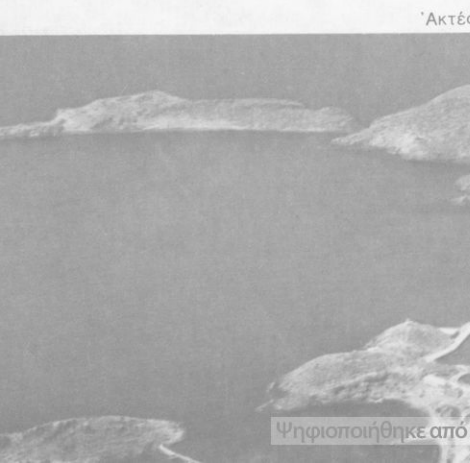

Ίστιοφόρα

Ήλιοβασιλεμα

Άκτές

3 Οί ελληνικές θάλασσες

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε τις άκτές της Ελλάδας.
2. Δείξτε στο χάρτη τούς μεγάλους κόλπους που σχηματίζονται σ' αυτές, τις χερσόνησες, τ' άκρωτήρια.
3. Δείξτε τούς πορθμούς, τούς ισθμούς, τις διώρυγες.
4. Βρείτε τά μεγάλα νησιά.
5. Προβάλετε στήν τάξη χαρακτηριστικές εικόνες από τις ελληνικές θάλασσες.

Όπως είπαμε στό πρώτο μάθημα, οί ελληνικές θάλασσες είναι τμήματα μιās μεγάλης θαλάσσιας περιοχής που όνομάζεται **Μεσόγειος θάλασσα**. Στόν ελληνικό χώρο έχουμε τό **Αιγαίο πέλαγος**, τό **Ίόνιο πέλαγος**, τό **Κρητικό πέλαγος**, τό **Ίκάριο πέλαγος**, τό **Μυρτώο πέλαγος**, τό **Θρακικό πέλαγος**.

Οί άκτές της Ελλάδας έχουν περίεργα σχήματα. Η θάλασσα εισχωρεί βαθιά στή στεριά καί σχηματίζει πολλούς μικρούς καί μεγάλους κόλπους, χερσόνησες, άκρωτήρια.

Άμμουδιά με βράχια

Κύμα

Μεγαλύτεροι κόλποι είναι ο **Στρυμονικός**, ο **Θερμαϊκός**, ο **Παγασητικός**, ο **Μαλιακός**, ο **Ευβοϊκός**, ο **Σαρωνικός**, ο **Άργολικός**, ο **Λακωνικός**, ο **Μεσσηνιακός**, ο **Κορινθιακός**, ο **Άμβρακικός**.

Σπουδαιότερες χερσόνησες είναι η **Πελοπόννησος**, η **Χαλκιδική**, η **Μαγνησία**.

Γνωστά άκρωτήρια της χώρας μας είναι: τό **Νυμφαίο**, τό **Δρέπανο**, τό **Καναστραίο**, ο **Καφηρέας**, τό **Σούνιο**, τό **Σκύλαιο**, ο **Μαλέας**, τό **Ταίναρο**, ο **Άκριτας**.

Οί σπουδαιότεροι πορθμοί είναι του **Ευρίπου** καί του **Ρίου**.

Ή **διώρυγα της Κορίνθου** χωρίζει τήν Πελοπόννησο από τή Στερεά Ελλάδα.

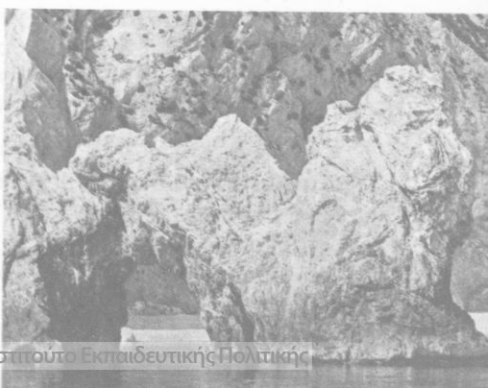
Τά μεγαλύτερα νησιά της Ελλάδας είναι ή **Κρήτη**, ή **Εύβοια**, ή **Λέσθος**, ή **Ρόδος**, ή **Χίος**, ή **Κεφαλλονιά**, ή **Κέρκυρα**, ή **Σάμος**, ή **Λήμνος**, ή **Νάξος**, ή **Ζάκυνθος** κ.ά. Μεγάλα νησιώτικα συμπλέγματα είναι τά **Έφτάνησα**, οί **Κυκλάδες**, τά **Δωδεκάνησα**, οί **Βόρειες Σποράδες**.

Άσκηση

Συμπληρώστε μέ τά νέα στοιχεία τό χάρτη πού κάνετε.

Σπόνγιοι

Βράχια

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

Θυμηθείτε όσα έχετε μάθει για τόν καιρό καί τό κλίμα στίς προηγούμενες τάξεις.

“Όλοι οί τόποι δέν έχουν τό ίδιο **κλίμα**.

Αιτίες πού έπηρεάζουν τό κλίμα μιās περιοχής είναι ή μορφή του έδάφους καί ό θαλάσσιος διαμελισμός της, τό ύψόμετρο, ή απόστασή της από τή θάλασσα, οί άνεμοι πού φυσούν σ' αυτή κ.ά. Γενικά μπορούμε νά πούμε ότι, όσο προχωρούμε από τόν 'Ισημερινό πρός τούς πόλους τής Γης, τόσο τό κλίμα γίνεται ψυχρότερο.

Τό κλίμα έπηρεάζει πολύ τά φυτά καί τά ζώα κάθε περιοχής. “Άλλα φυτά ευδοκιμούν στίς θερμές καί άλλα στίς ψυχρές χώρες τής Γης.” Άλλα ζώα ζοϋν στίς θερμές χώρες καί άλλα στίς ψυχρές. ‘Ακόμα καί οί άνθρωποι έπηρεάζονται από τό κλίμα.

Στίς επόμενες τάξεις θά μάθουμε πολλά για τό κλίμα καί θά καταλάβουμε καλύτερα τούς παράγοντες πού τό διαμορφώνουν καί τή σημασία πού έχει για τή ζωή πάνω στη Γη.

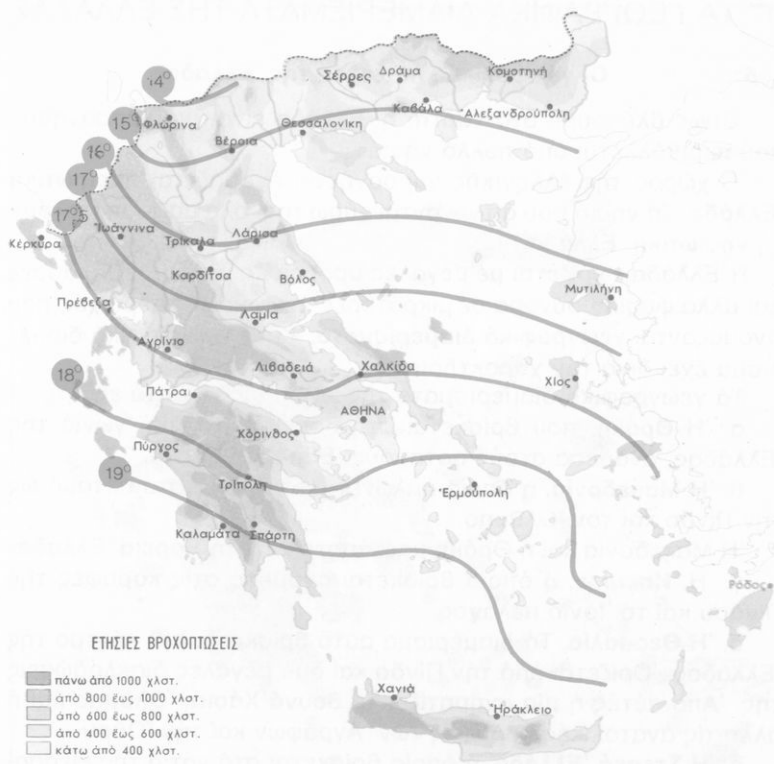
‘Η ‘Ελλάδα έχει κλίμα **μεσογειακό**. Μεσογειακό κλίμα έχουν όλες οί περιοχές πού βρέχονται από τή Μεσόγειο θάλασσα. Σ' αυτές ό χειμώνας είναι ήπιος καί τό καλοκαίρι σχετικά δροσερό.

Χαρακτηριστικό φυτό των περιοχών πού έχουν μεσογειακό κλίμα είναι ή έλιά.

“Όλες οί περιοχές τής ‘Ελλάδας δέν έχουν τό ίδιο κλίμα. Οί βόρειες γενικά καί όσες βρίσκονται μακριά από τή θάλασσα έχουν **ήπειρωτικό κλίμα**. Σ' αυτές ό χειμώνας είναι ψυχρός καί τό καλοκαίρι αρκετά ζεστό. Στά παραθαλάσσια καί γενικά στά νότια μέρη τής ‘Ελλάδας τό κλίμα είναι καθαρά **μεσογειακό**, μέ μαλακό χειμώνα καί δροσερό καλοκαίρι. Στά βουνά επικρατεί **όρεινό κλίμα** μέ ψυχρό χειμώνα καί δροσερό καλοκαίρι.

Στή Δυτική ‘Ελλάδα βρέχει συχνότερα καί τό κλίμα εκεί είναι αρκετά **ύγρό**. Στήν ‘Ανατολική ‘Ελλάδα οί βροχές είναι λιγότερες καί σε μερικές περιοχές της τό κλίμα είναι πολύ **ξηρό**.

Γενικά ή ‘Ελλάδα έχει ύγιεινό κλίμα.

Μάθαμε ότι:

1. Τό κλίμα μιάς περιοχής εξαρτάται από πολλούς παράγοντες.
2. Σπουδαίοι παράγοντες πού διαμορφώνουν τό κλίμα μιάς περιοχής είναι ό έδαφικός καί ό θαλάσσιος διαμελισμός, τό ύψόμετρο, ή απόστασή της από τή θάλασσα, οι άνεμοι πού φυσούν σ' αυτή.
3. Γενικά, όσο μακρύτερα από τόν Ίσημερινό βρίσκεται μιά περιοχή, τόσο ψυχρότερο κλίμα έχει.
4. Τό κλίμα έπηρεάζει πολύ τά φυτά, τά ζώα, τούς άνθρωπους.

Γ' ΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

5

Οί γεωφυσικές περιοχές της Ελλάδας

Όπως βλέπουμε στο χάρτη, η Ελλάδα είναι μιά χερσόνησος που περιβάλλεται από πολλά νησιά.

Ο χώρος της ελληνικής χερσονήσου ονομάζεται **ήπειρωτική Ελλάδα**. Τά νησιά που άπλώνονται γύρω της, όλα μαζί, αποτελούν τή **νησιωτική Ελλάδα**.

Η Ελλάδα χωρίζεται μέ μεγάλες όροσειρές, ποτάμια, θάλασσες καί άλλα φυσικά σύνορα σέ μικρότερες γεωφυσικές περιοχές, που ονομάζονται **γεωγραφικά διαμερίσματα**. Κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα έχει δικά του χαρακτηριστικά.

Τά γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας είναι τά εξής:

α. Η **Θράκη**, που βρίσκεται στή βορειοανατολική γωνιά της Ελλάδας, ανάμεσα στους ποταμούς Έβρο καί Νέστο.

β. Η **Μακεδονία**, ή όποία άπλώνεται από τό Νέστο ποταμό ως τήν Πίνδο καί τόν Όλυμπο.

Η Μακεδονία καί ή Θράκη μαζί άποτελούν τή **Βόρεια Ελλάδα**.

γ. Η **Ηπειρος**, ή όποία βρίσκεται ανάμεσα στίς κορυφές της Πίνδου καί τό Ιόνιο πέλαγος.

δ. Η **Θεσσαλία**. Τό διαμέρισμα αυτό βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας. Ορίζεται από τήν Πίνδο καί δυό μεγάλες διακλαδώσεις της. Από αυτές ή μία σχηματίζει τά βουνα Χάσια, Όλυμπο καί ή άλλη τίς ανατολικές κορυφές των Άγράφων καί τήν Όθρυ.

ε. Η **Στερεά Ελλάδα**, ή όποία βρίσκεται στα νότια της Θεσσαλίας καί της Ηπείρου καί φτάνει ως τόν Κορινθιακό καί τό Σαρωνικό κόλπο. Στή Στερεά Ελλάδα ανήκει καί τό νησί Εύβοια.

στ. Η **Πελοπόννησος**, ή όποία είναι τό νοτιότερο διαμέρισμα της ήπειρωτικής Ελλάδας.

Η νησιωτική Ελλάδα περιλαμβάνει:

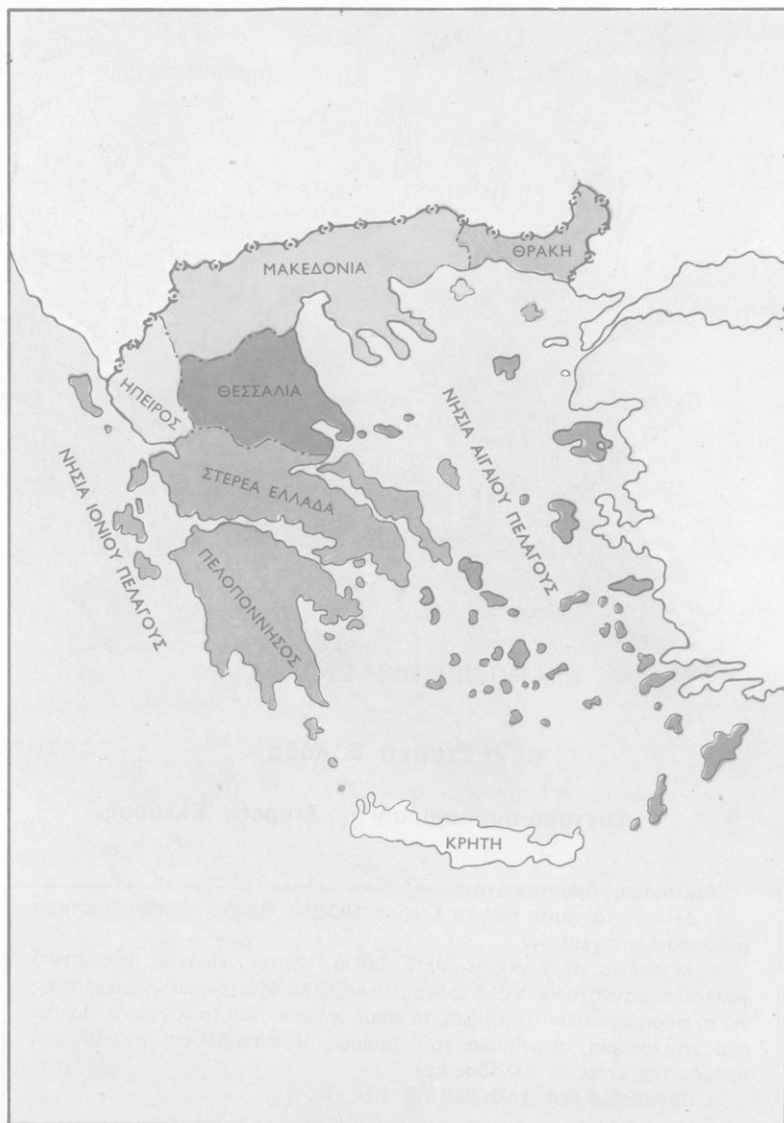
α. τά **νησιά του Αιγαίου πελάγους**,

β. τά **νησιά του Ιονίου πελάγους** καί

γ. τήν **Κρήτη**.

Δραστηριότητες

Ζωγραφίστε τό χάρτη της Ελλάδας καί χωρίστε τά γεωγραφικά διαμερίσματα της.

Ι. Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

α. Ἡ Στερεά Ἑλλάδα

6

Σύντομη παρουσίαση τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας

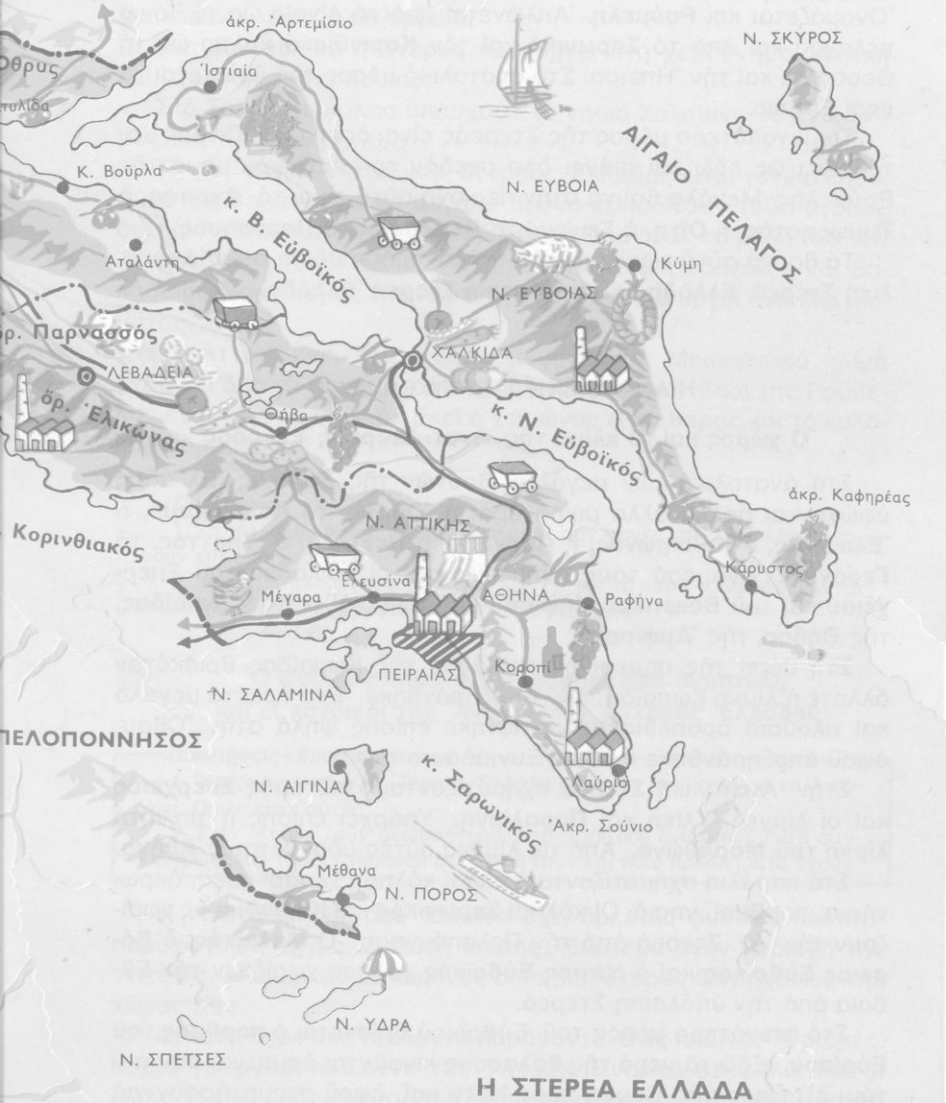
Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δεῖξτε στό χάρτη σας τή Στερεά Ἑλλάδα. Βρεῖτε τά σπουδαιότερα γεωφυσικά στοιχεία τῆς.

2. Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε βιβλία, χάρτες, εἰκόνες, τουριστικά φυλλάδια, μαγνητοταινίες μέ τραγούδια καί ἄλλα στοιχεία καί πληροφορίες γιά τή φύση, τόν πλοῦτο, τή ζωή, τά ἔθιμα, τό λαϊκό καί τό σύγχρονο πολιτισμό, τήν ἱστορία, τά μνημεῖα, τούς μῦθους, τίς παραδόσεις, τή σημερινή πρόοδο τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας κτλ.

3. Προβάλετε στήν τάξη σας σχετικές εἰκόνες.

ΕΣΣΑΛΙΑ

Η ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ **Στερεά Ἑλλάδα** εἶναι μεγάλη περιοχή τῆς Πατρίδας μας. Ὄνομάζεται καί **Ρούμελη**. Ἀπλώνεται ἀπό τό Αἰγαῖο ὡς τό Ἴόνιο πέλαγος καί ἀπό τό **Σαρωνικό** καί τόν **Κορινθιακό** κόλπο ὡς τή Θεσσαλία καί τήν Ἠπειρο. Στό ἀνατολικό μέρος της βρίσκεται τό νησί **Εὐβοία**.

Τό μεγαλύτερο μέρος τῆς Στερεᾶς εἶναι ὄρεινό. Ἡ Πίνδος κατεβαίνει ὡς ἐδῶ καί πιάνει ὅλο σχεδόν τό κεντρικό τμήμα τῆς Ρούμελης. Μεγάλα βουνά στήν περιοχή αὐτή εἶναι τά **Ἄγραφα**, ὁ **Τυμφρηστός**, ἡ **Οἶτη**, ἡ **Γκιώνα**, τά **Βαρδούσια**, ὁ **Παρνασσός**.

Τά βουνά αὐτά χωρίζουν τή Στερεά σέ δύο μέρη: στήν **Ἀνατολική Στερεά Ἑλλάδα** καί στή **Δυτική Στερεά Ἑλλάδα**.

Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

Ὁ χώρος καί τό κλίμα τῆς Ἀνατ. Στερεᾶς Ἑλλάδας

Στά ἀνατολικά τῶν μεγάλων βουνῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας ὑψώνονται πολλά ἄλλα μικρότερα: ἡ **᾽Οθρυς**, τό **Καλλίδρομο**, ὁ **Ἐλικώνας**, ὁ **Κιθαιρώνας**, ἡ **Πάρνηθα**, ἡ **Πεντέλη**, ὁ **Υμηττός**, τά **Γεράνεια**. Ἀνάμεσά τους σχηματίζονται οἱ κοιλάδες τοῦ **Σπερχεῖου** καί τοῦ **Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ** καί οἱ πεδιάδες τῆς **Κωπαΐδας**, τῆς **Θήβας**, τῆς **Ἄμφισσας**.

Στή θέση τῆς σημερινῆς πεδιάδας τῆς Κωπαΐδας βρισκόταν ἄλλοτε ἡ λίμνη Κωπαΐδα, πού ἀποξηράνθηκε. Ἐνα ἀρκετά μεγάλο καί πλούσιο ὀροπέδιο σχηματίστηκε ἐπίσης ψηλά στήν ᾽Οθρυ, ἀφοῦ ἀποξηράνθηκε ἡ λίμνη Ξυνιάδα.

Στήν Ἀνατολική Στερεά σχηματίζονται ὁ ποταμός **Σπερχεῖος** καί οἱ λίμνες **Υλίκη** καί **Παραλίμνη**. Ὑπάρχει ἐπίσης ἡ τεχνητή **λίμνη τοῦ Μαραθῶνα**. Ἀπό τίς λίμνες αὐτές ὑδρεύεται ἡ **Ἀθήνα**.

Στά παράλια σχηματίζονται πολλοί κόλποι, χερσονήσες, ἀκρωτήρια, πορθμοί, νησιά. Οἱ κόλποι **Σαρωνικός** καί **Κορινθιακός** χωρίζουν τήν Ἀν. Στερεά ἀπό τήν Πελοπόννησο. Ὁ **Μαλιακός**, ὁ **Βόρειος Εὐβοϊκός** καί ὁ **Νότιος Εὐβοϊκός** κόλπος χωρίζουν τήν Εὐβοία ἀπό τήν ὑπόλοιπη Στερεά.

Στό στενότερο μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ βρίσκεται ὁ **πορθμός τοῦ Εὐρίπου**. Ἐδῶ τά νερά τῆς θάλασσας κινοῦνται ὀρμητικά σάν ποτάμι ἔξι ὥρες ἀπό Βορρά πρὸς Νότο καί, ἀφοῦ σταματήσουν γιά

λίγο, άλλες έξι ώρες από Νότο προς Βορρά! Τό καταπληκτικό αυτό φαινόμενο λέγεται **παλίρροια**.

Νοτιοανατολικά ή Στερεά καταλήγει στη χερσόνησο **Άττική** καί στο άκρωτήριο **Σούνιο**.

Στό Σαρωνικό κόλπο υπάρχουν τά νησιά **Σαλαμίνα, Αίγινα, Πόρος** καί άλλα μικρότερα.

Τό κλίμα τής Άνατολικής Στερεάς Έλλάδας είναι γενικά ξηρό. Αυτό συμβαίνει γιατί τά μεγάλα θουνά έμποδίζουν τούς ύγρους δυτικούς άνέμους νά φτάσουν ως εκεί. Όλα όμως τά μέρη τής Άν. Στερεάς δέν έχουν τό ίδιο κλίμα. Ό πλούσιος έδαφικός καί θαλάσσιος διαμελισμός τής περιοχής αύτης δημιουργεί ποικιλία κλίματος.

Ό Άττική έχει κλίμα ξηρό μεσογειακό. Μεσογειακό κλίμα έχουν κι όλα τά παραθαλάσσια μέρη. Οί όρεινοί τόποι τής Ρούμελης έχουν κλίμα όρεινό. Έκει ό χειμώνας είναι θαρύς καί τό καλοκαίρι δροσερό.

Γενικεύσεις

1. Σέ πολλά μέρη οί άνθρωποι άποξηραίνουν λίμνες καί έλη καί δημιουργούν εϋφορα χωράφια.
2. Άλλοϋ δημιουργούν τεχνητές λίμνες. Μέ τά νερά τους ύδρεύονται πόλεις, ποτίζονται χωράφια, κινούνται έργοστάσια.

7 Ό φυσικός πλοϋτος, ή βιομηχανική ανάπτυξη καί οί κάτοικοι τής Άνατολικής Στερεάς Έλλάδας

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Υπάρχουν στην Άν. Στερεά Έλλάδα εϋφορες περιοχές για καλλιέργεια; Ποιές είναι αυτές;
2. Στην Άττική ζουν περισσότεροι από 3.300.000 άνθρωποι. Γιατί συγκεντρώθηκαν τόσο άνθρωποι εκεί; Πώς ζουν καί ποιά προβλήματα έχουν;

Ό Άνατολική Στερεά Έλλάδα έχει αρκετές φυσικές πλουτοπαραγωγικές πηγές. Σ' αύτή επίσης, ιδιαίτερα στην περιοχή τής Άττικής, είναι συγκεντρωμένες οί περισσότερες βιομηχανίες τής χώρας μας.

Άρκετά άγροτικά προϊόντα παράγονται σίς πεδινές περιοχές. Κύρια γεωργικά προϊόντα τής Άττικής είναι τά σταφύλια καί οί έλιές. Ό έλιά εϋδοκιμεί σέ όλα τά παραθαλάσσια μέρη τής Στερεάς

Ἑλλάδας, ὅπου τό κλίμα εἶναι μεσογειακό. Στίς πεδιάδες τοῦ Σπερχειοῦ καί τῆς Κωπαΐδας ἡ γῆ εἶναι πολύ εὐφορη καί καλλιεργοῦνται βαμπάκι, δημητριακά, λαχανικά, πατάτες κ.ἄ.

Στίς πλαγιές τῶν μεγάλων βουνῶν τῆς Ρούμελης ὑπάρχουν ἀρκετά δάση. Δάση μέ πεῦκα ὑπάρχουν ἐπίσης στήν Ἀττική καί στή Βοιωτία.

Στίς ὄρεινές περιοχές βόσκουν ἀρκετά γιδοπρόβατα καί παράγονται ἐκλεκτά κτηνοτροφικά προϊόντα. Γνωστά εἶναι τά τυριά τοῦ Παρνασσοῦ καί τῆς Λαμίας. Στίς περιοχές Μεγάρων καί Θήβας ὑπάρχουν πολλά πτηνοτροφεία, πού ἐφοδιάζουν τήν ἀγορά τῆς Ἀθήνας μέ αὐγά καί πουλερικά. Ἐκλεκτό προϊόν τῆς Ἀττικῆς εἶναι τό θυμαρίσιο μέλι.

Ἡ Ἄν. Στερεά εἶναι πλούσια σέ ὀρυκτά. Στήν περιοχή τοῦ Λαυρίου ἀπό τά ἀρχαῖα χρόνια λειτουργοῦν ὀρυχεῖα. Ἀπό αὐτά ἐξάγονται πολλά μέταλλα. Ἄφθονος λιγνίτης ἐξάγεται ἀπό τίς περιοχές Ἀλιβερίου – Κύμης. Στό Ἀλιβέρι μέ τούς λιγνίτες λειτουργεῖ μεγάλο ἀτμοηλεκτρικό ἐργοστάσιο. Μεταλλεῖα θωξίτη ὑπάρχουν στήν Ἐλευσίνα, στόν Παρνασσό, στή Γκιώνα. Ἀπό τό θωξίτη γίνεται τό ἀλουμίνιο. Μεγάλο ἐργοστάσιο ἀλουμινίου λειτουργεῖ κοντά στό Δίστομο. Ἀπό τή Λοκρίδα ἐξάγονται σιδηρομεταλλεύματα, ἀπό τήν Ὄθρυ χρώμιο κτλ. Γνωστά σέ ὅλους εἶναι τά λευκά μάρμαρα τῆς Πεντέλης. Χρωματιστά μάρμαρα ἐξάγονται ἀπό τήν περιοχή τῆς Θήβας.

Οἱ θάλασσες τῆς Ἄν. Στερεᾶς ἔχουν ἀρκετά ψάρια. Ὁ Σαρωνικός ὅμως ἔχει μολυνθεῖ ἐπικίνδυνα ἀπό τούς ὑπονόμους καί τά λύματα τῶν ἐργοστασίων καί ὁ ἀλιευτικός πλοῦτος του λιγότεψε πολύ.

Ἡ βιομηχανία εἶναι πολύ ἀναπτυγμένη στήν περιοχή Ἀθήνας - Πειραιᾶ. Αὐτή εἶναι τό πιό μεγάλο βιομηχανικό κέντρο τῆς χώρας μας. Ἐκεῖ ὑπάρχουν πολλά καί μεγάλα ἐργοστάσια, στά ὅποια βρίσκουν ἐργασία πολλοί ἄνθρωποι καί παράγονται ἄφθονα βιομηχανικά προϊόντα. Μιά μεγάλη βιομηχανική ζώνη ἀπλώνεται σέ ὅλη τή βορινή παραλία τοῦ Σαρωνικοῦ, ἀπό τόν Πειραιᾶ ὡς τή διώρυγα τῆς Κορίνθου. Σ' αὐτή λειτουργοῦν μεγάλα διυλιστήρια πετρελαίου, ναυπηγεῖα, χαλυβουργεῖα καί πολλές ἄλλες βιομηχανίες. Μιά νέα βιομηχανική περιοχή δημιουργεῖται πρός τή Βοιωτία, πλάι στό μεγάλο αὐτοκινητόδρομο Ἀθήνας - Λαμίας. Ἀρκετά ἐργο-

Λαύριο

στάσια λειτουργούν επίσης στο Λαύριο, στη Χαλκίδα, στη Λιβαδειά, στη Λαμία.

Η τεράστια ανάπτυξη της βιομηχανίας μολύνει συνεχώς την ατμόσφαιρα και τις γειτονικές θάλασσες και δημιουργεί πολλά προβλήματα.

Πολύ αναπτυγμένη στην Ανατολική Στερεά είναι και η βιοτεχνία.

Η συγκοινωνία στην Αν. Στερεά γίνεται με αυτοκίνητα, σιδηρόδρομο, πλοία, αεροπλάνα. Μεγάλη κίνηση έχουν τα λιμάνια του Πειραιά και της Έλευσινας. Από το μεγάλο λιμάνι του Πειραιά ξεκινούν οι σιδηρόδρομοι Αθήνας - Λάρισας και Αθήνας - Πελοποννήσου και πολλοί αυτοκινητόδρομοι. Μεγάλη κίνηση έχει επίσης το αεροδρόμιο του Ελληνικού. Στην όρεινη Ρούμελη η συγκοινωνία διεξάγεται δύσκολα.

Στην Ανατολική Στερεά Ελλάδα ζουν σήμερα 3.680.000 άνθρωποι. Από αυτούς 3.016.000 κατοικούν στην Αθήνα, στον Πειραιά και στα προάστια τους. Στην υπόλοιπη Αν. Στερεά περισσότερο πυκνοκατοικημένες είναι οι εύφορες πεδινές και παραθαλάσσιες περιοχές. Εκεί έχουν δημιουργηθεί και τα μεγάλα αστικά, έμπορικά, βιομηχανικά κέντρα. Οι όρεινες περιοχές είναι άραιοκατοικημένες και ο πληθυσμός τους συνεχώς ελαττώνεται.

Οί ὀροσειρές τῆς 'Αν. Στερεᾶς τῆ χωρίζουν σέ μικρότερες γεωφυσικές περιοχές. Στ' ἀρχαία χρόνια πολλές ἀπό αὐτές ἦταν ἰδιαίτερα κράτη. Σήμερα ἡ 'Αν. Στερεά εἶναι χωρισμένη στους Νομούς: α) Ἄττικῆς, β) Βοιωτίας, γ) Φθιώτιδας, δ) Φωκίδας, ε) Εὐβοίας.

Ὁ Νομός Ἄττικῆς

Ὁ Νομός Ἄττικῆς ἀπλώνεται ἀπό τόν Κιθαιρώνα καί τήν Πάρνηθα ὡς τό ἀκρωτήριο Σούνιο στά νότια καί ὡς τό βουνό Γεράνεια δυτικά. Περιλαμβάνει ἐπίσης τό Σαρωνικό κόλπο μέ τά νησιά Σαλαμίνα, Αἴγινα, Πόρο, Ὑδρα, Σπέτσες, τήν περιοχή τῆς Τροιζήνας καί τά νησιά Κύθηρα καί Ἀντικύθηρα.

Γιά νά διοικηθεῖ καλύτερα ὁ Νομός Ἄττικῆς εἶναι χωρισμένος στά διοικητικά διαμερίσματα: 1) Ἀθήνας, 2) Πειραιᾶ, 3) Ἀνατολικῆς Ἄττικῆς, 4) Δυτικῆς Ἄττικῆς. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ Ἀθήνα.

Ἡ Ἀθήνα

Ἡ Ἀθήνα εἶναι ἡ πρωτεύουσα ὅλης τῆς 'Ελλάδας. Καμιᾶ ἄλλη πόλη πάνω στή Γῆ δέν ἔχει τή δική της δόξα.

Στό κέντρο της ἀπό τά πανάρχαια χρόνια ὑψώνεται ἡ Ἀκρόπολη.

Κάτω ἀπό αὐτή ἦταν χτισμένη ἡ ἀρχαία Ἀθήνα. Τήν περιτριγύριζε τό θαυμάσιο ἄττικό τοπίο μέ τίς ἀρμονικές γραμμές τῶν βουνῶν καί τῶν λόφων, τούς ἐλαιῶνες, τ' ἀμπέλια, τούς κήπους, τά πεῦκα, ὅλα λουσμένα στό φῶς, μέ τόν ἀσύγκριτο γαλανό οὐρανό σκέπη τους.

Τ' ὄνομα τῆς Ἀθήνας, ὅπως μᾶς λέει ἡ μυθολογία, τῆς τό ἔδωσε ἡ Ἀθηνᾶ καί ὁ Δίας χάρισε στους κατοίκους της τήν ἀγάπη γιά τά γράμματα, τίς τέχνες, τήν πρόοδο. Ἐδῶ δημιουργήθηκε τό ἀρχαῖο ἑλληνικό θαῦμα. Μεγάλοι ἄρχοντες ὀργάνωσαν τήν Ἀθήνα καί τά γύρω χωριά, νομοθέτες ἔγραψαν νόμους σοφούς, στρατηγοί καί ναύαρχοι δημιούργησαν ἰσχυρό στρατό καί στόλο, ἀρχιτέκτονες, γλύπτες καί ζωγράφοι συμπλήρωσαν μέ ἔργα ἀθάνατα τό ἄττικό τοπίο, ποιητές καί φιλόσοφοι τῆς χάρισαν δόξα αἰώνια.

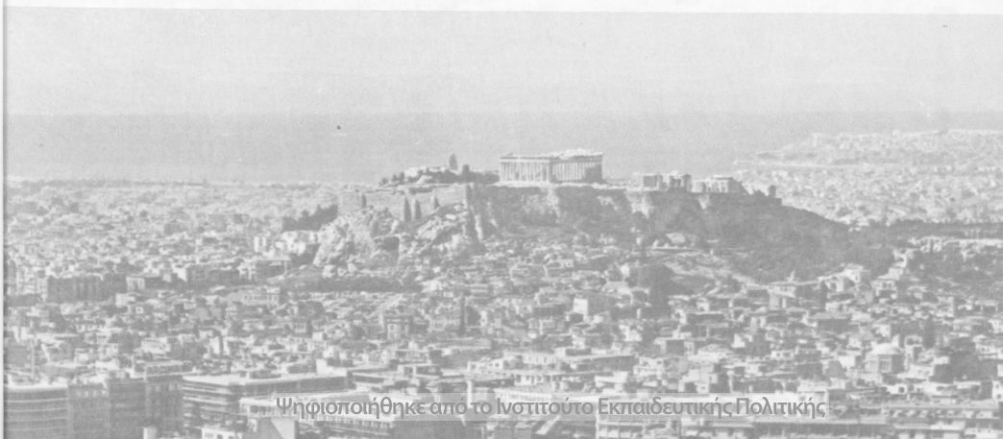
Ὅταν ἡ πατρίδα μας ὑποδουλώθηκε στους Ρωμαίους καί ἀργό-

Παλιά Άθινα

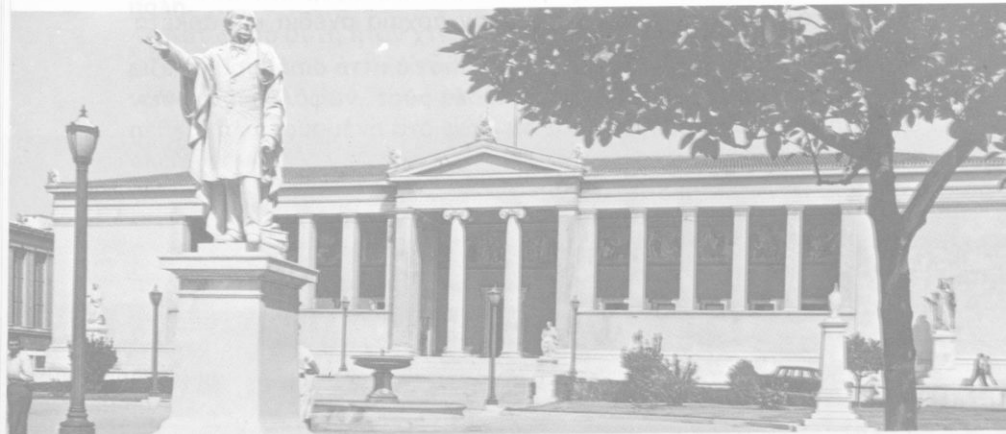
τερα στους Τούρκους, ή Άθήνα έχασε τό αρχαίο μεγαλειό της. Στά 1834, πού έγινε πρωτεύουσα τής Ελλάδας, ήταν μιά μικρή πόλη μέ 10.000 κατοίκους! Στη θέση του Πειραιά ύπήρχαν λίγα σπιτάκια ψαράδων! Ό τόπος όμως ήταν γεμάτος μνημεία, πού διαλαλούσαν τήν άρχαία δόξα του. Τότε χαράχτηκε τό σχέδιο τής νέας πόλης καί άρχισαν νά χτίζονται νέα οικοδομήματα. Σέ πολλά άπό αυτά οι άρχιτέκτονες μιμήθηκαν άρχαία σχέδια καί άρκετά στολίζουν άκόμα τήν πρωτεύουσα μας.

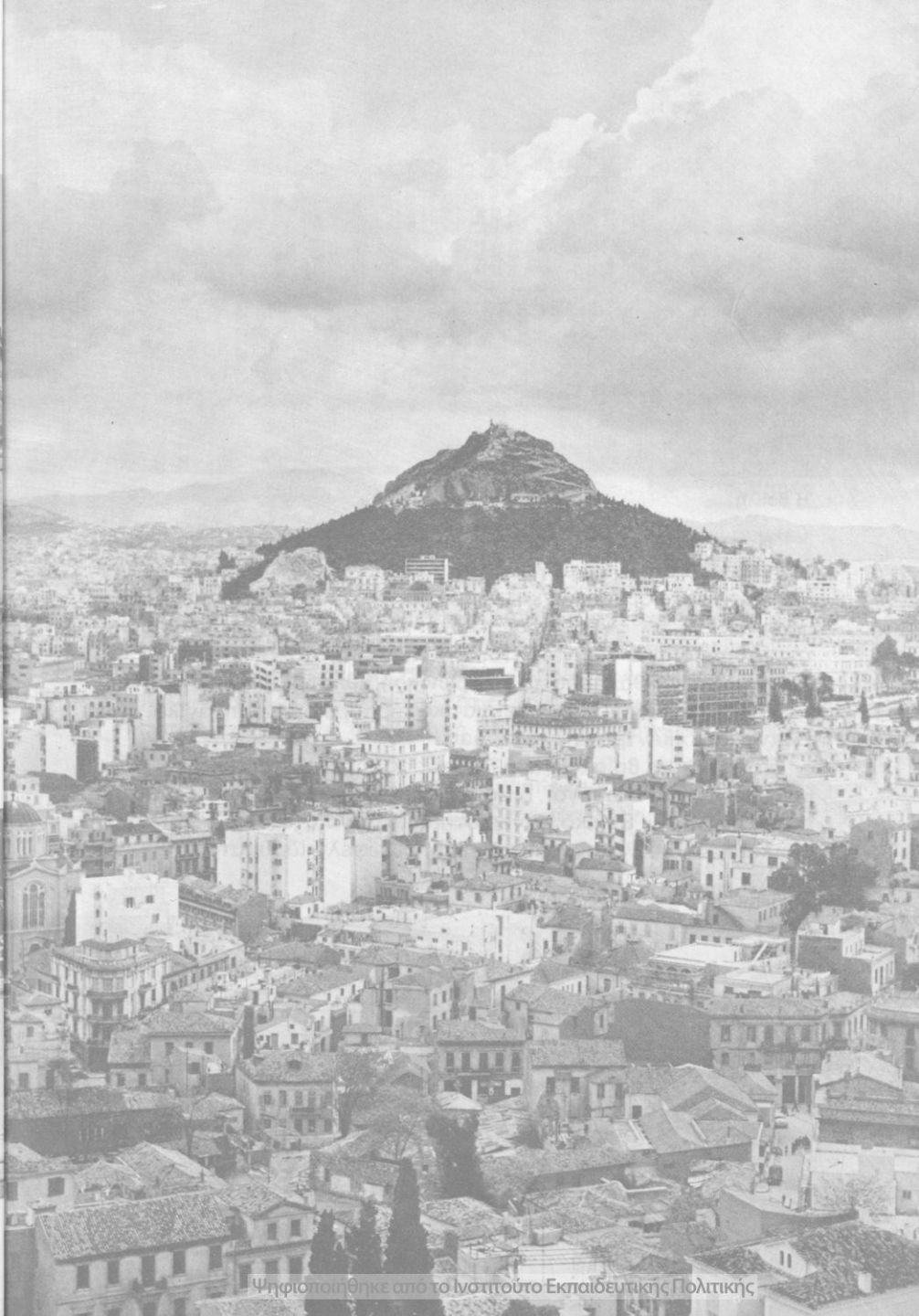
Σύγχρονη Άθινα

Ἡ Ἀκαδημία
Τό Πανεπιστήμιο

Ἡ βουλή

Ἡ σημερινή πόλη εἶναι πολύ μεγάλη. Στά τελευταῖα χρόνια ἡ Ἀθήνα, πού συνεχῶς μεγαλώνει, ἐνώθηκε μέ τόν Πειραιά καί ἄλλες γειτονικές συνοικίες καί σχηματίστηκε μιὰ τεράστια μεγαλούπολη μέ κατοίκους. Πιάνει ὅλο σχεδόν τό **Λεκανοπέδιο τῆς Ἀθήνας**, ἀπό τόν **Ἵμμητό**, τήν **Πεντέλη**, τήν **Πάρνηθα** καί τό **Αἰγάλεω** ὡς τή θάλασσα τοῦ **Σαρωνικοῦ κόλπου**. Εἶναι τό πῶ μεγαλύτερο ἀστικό διοικητικό, πνευματικό, ἐμπορικό, βιομηχανικό, συγκοινωνιακό κέντρο τῆς Ἑλλάδας.

Στήν Ἀθήνα βρίσκονται ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ὁ Πρωθυπουργός, οἱ Ὑπουργοί, ἡ Βουλή καί πολλές Ὑπηρεσίες. Σ' αὐτή λειτουργοῦν τό Ἐθνικό Πανεπιστήμιο, τό Πολυτεχνεῖο, ἡ Ἀκαδημία καί πολλά ἄλλα πνευματικά καί κοινωφελή ἰδρύματα.

Τό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο

Τό Ζάππειο

Η Αθήνα είναι επίσης μία τεράστια αγορά. Εκεί είναι συγκεντρωμένος ο περισσότερος πλούτος της χώρας μας και λειτουργούν μεγάλες επιχειρήσεις.

Πολλοί Έλληνες και ξένοι επισκέπτονται συνεχώς την Αθήνα, άλλοι για δουλειές και άλλοι για να θαυμάσουν τα μνημεία και να χαρούν τη σύγχρονη ζωή της. Πολλά συγκοινωνιακά μέσα, ταξιδιωτικά γραφεία, ξενοδοχεία, εστιατόρια και τουριστικές επιχειρήσεις εξυπηρετούν την κίνηση των ξένων στην πολυάνθρωπη αυτή πόλη.

Καύχημα της Αθήνας είναι η **Ακρόπολη**, ο ιερός βράχος της Αθηνάς με τα ασύγκριτα μνημεία. Ανάμεσα σ' αυτά ξεχωρίζει ο **Παρθενώνας**.

Τό Πολυτεχνείο

Πέρασαν δυόμισι περίπου χιλιάδες χρόνια αφότου έγινε, αλλά κανένας δέν μπόρεσε νά χτίσει οικοδόμημα λαμπρότερο από αυτόν.

«Μόλις τόν αντικρίσεις, γράφει ό Χρ. Ζαλοκώστας, νιώθεις τό άσυνήθιστο μεγαλείο του. Δέν είναι νάός, είναι άγαλμα, άγαλμα θεοῦ πού κάθεται στό θρόνο του, δεσπόζει καί ήρεμεϊ. Άπό τή συμμετρία του βγαίνει κάτι σάν μουσική. Είναι τόσο μεγαλοδύναμος, ώστε δέ ζημίωσε οὔτε κι όταν γκρεμίστηκε ή στέγη του. Πήρε τότε τόν ούρανό καί τόν έβαλε σκεπή του...».

Η Άθήνα έχει πολλά αγαθά. Έχει όμως καί πολλά καί μεγάλα προβλήματα. Τά έχουν δημιουργήσει ή άπρογραμμάτιστη επέκτασή της, ή συγκέντρωση σ' αυτή έκατομμυρίων ανθρώπων, οί όγκοι τών σύγχρονων οικοδομών, τά καυσαέρια τών βιομηχανιών καί άλλες αίτιες, πού καταστρέφουν συνεχώς τήν όμορφιά τού άττικού τοπίου. Η μόλυνση τού περιβάλλοντος, ή συγκοινωνία, οί θόρυβοι, ή έλλειψη ελεύθερων χώρων καί πράσινου είναι μερικά από τά προβλήματα αυτά.

10

Ό Πειραιάς

Ό Πειραιάς (Πειραιεύς) είναι τό πιό μεγάλο λιμάνι τής Έλλάδας.

Έδω άράζουν κάθε μέρα πολλά έλληνικά καί ξένα καράβια. Πολλά από αυτά φέρνουν επιβάτες κι έμπορεύματα από άλλα λιμάνια. Άλλα φεύγουν φορτωμένα από τόν Πειραιά γι' άλλους τόπους. Τεράστιοι άτσαλένιοι γερανοί, στημένοι στίς μεγάλες αποβάθρες, καί χιλιάδες εργάτες φορτώνουν καί ξεφορτώνουν έμπορεύματα. Κοντά στό λιμάνι υπάρχουν μεγάλες αποθήκες καί από εκεί ξεκινούν οί σιδηρόδρομοι καί μεγάλοι αυτοκινητόδρομοι, πού διασχίζουν όλη τήν Έλλάδα. Ένα άτέλειωτο μελισσολόι από ναυτικούς, καρaboκέρηδες, έμπόρους, λιμενεργάτες, τουρίστες, λιμενοφύλακες, υπαλλήλους κτλ. κυκλοφορεί άδιάκοπα, δουλεύει καί δίνει ζωή στό πολυθόρυβο λιμάνι.

Στόν Πειραιά λειτουργούν πολλά γραφεία καί μεγάλες ναυτιλιακές έπιχειρήσεις. Ό έλληνικός έμπορικός στόλος έχει σήμερα περίπου 5.000 μεγάλα πλοία καί είναι ό τρίτος στή Γη.

Πειραιάς - τό λιμάνι

Ναυπηγεία Σκαραμαγκά

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γιά τὰ ζητήματα τοῦ λιμανιοῦ φροντίζει ὁ **Ὄργανισμὸς Λιμένος Πειραιῶς** (Ο.Λ.Π.). Στὰ τελωνεῖα ἐλέγχονται καὶ φορολογοῦνται τὰ ἐμπορεύματα πού μεταφέρονται ἀπὸ ξένες χώρες ἢ στέλνονται σ' αὐτές. Στὸν Πειραιᾶ βρίσκεται καὶ τὸ **Ὑπουργεῖο Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας**.

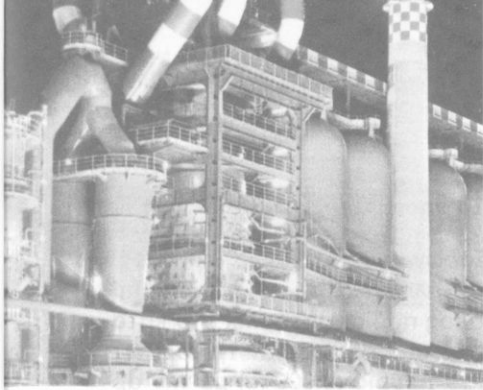
Ὁ Πειραιᾶς μαζί μέ τὴν περιοχή τῆς Ἐλευσίνας εἶναι ἐπίσης τὸ μεγαλύτερο βιομηχανικὸ κέντρο ὅλης τῆς χώρας. Σὲ ὁλόκληρη τὴν περιοχή, πού ἀπλώνεται ἀπὸ τὸ λιμάνι πρὸς τὸ Αἰγάλεω καὶ πίσω ἀπὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Σκαρμαγκαῖ, τὸν Ἀσπρόπυργο, τὴν Ἐλευσίνα, τὰ Μέγαρα, λειτουργοῦν ἑκατοντάδες μικρὰ καὶ μεγάλα ἐργοστάσια καὶ βιοτεχνίες. Αὐτὰ δίνουν δουλειὰ στοὺς κατοικοὺς τοῦ Πειραιᾶ. Παράγουν ἠλεκτρικὸ ρεῦμα, λιπάσματα, γυαλικά, τσιμέντα, τσιγάρα, μηχανές, ἐργαλεῖα, ὑφάσματα, φάρμακα, χρώματα, εἶδη ὑγιεινῆς, ἠλεκτρικὰ εἶδη, οἰκιακὰ σκευῆ, ἐπιπλα, πλαστικὰ εἶδη, παιχνίδια, τρόφιμα, ποτὰ, πολλὰ ἄλλα βιομηχανικὰ προϊόντα καὶ χαρίζουν πλοῦτq στὴν πόλη αὐτὴ καὶ στὴν Ἑλλάδα. Μαζί μέ τὰ ἀγαθὰ τους ὅμως οἱ βιομηχανίες μολύνουν τὸν ἀέρα μέ τὰ καυσαέρια καὶ τίς γειτονικὲς θάλασσες μέ τὰ λύματά τους. Εἶναι ἡ πιὸ μολυσμένη περιοχή τῆς Ἑλλάδας. Στὴν ἴδια βιομηχανικὴ ζώνη, ὅπως ἀναφέραμε, λειτουργοῦν μεγάλα ναυπηγεῖα, διυλιστῆρια πετρελαίου, χαλυβουργεῖα κ.ἄ.

Στ' ἀνατολικά τοῦ Πειραιᾶ ἀνοίγεται ὁ ὄρμος τοῦ **Φαλήρου**. Ἀπὸ τὸ Φάληρο ξεκινάει ἡ μεγάλη λεωφόρος πού ὀδηγεῖ πρὸς τὸ Σούνιο. Πολλὰ προβλήματα στὴν περιοχή αὐτὴ δημιουργεῖ τὸ μεγάλο ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ.

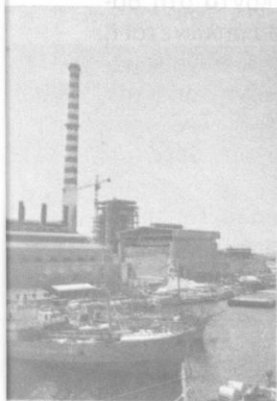
Ἡ ἱστορία τοῦ Πειραιᾶ εἶναι δεμένη μέ τὴν ἱστορία τῆς Ἀθῆνας. Ἦταν πάντα τὸ ἐπίνειό της. Μεγάλη δόξα γνώρισε ὁ Πειραιᾶς, ἀφότου ὁ Θεμιστοκλῆς ἱδρυσε ἐκεῖ τὸν ἱστορικὸ ναῦσταθμο. Σήμερα ὁ ἀνδριάντας τοῦ μεγάλου Ἀθηναίου ἄρχοντα ὑψώνεται σ' ἓναν ὠραῖο κῆπο στό λιμάνι.

Δραστηριότητες

Μπορεῖτε νὰ συγκεντρώσετε καὶ ἄλλες πληροφορίες, βιβλία, χάρτες, τουριστικὰ φυλλάδια, φωτογραφίες, διαφάνειες, ταινίες κτλ. γιὰ τὴν Ἀθῆνα, τὸν Πειραιᾶ, τὰ προάστιά τους.

Έργαστάσια καί ἐργατικές κατοικίες στήν ἴδια μολυσμένη περιοχή

Οἱ βιομηχανίες μολύνουν ἐπικίνδυνα τό περιβάλλον

'Η παραλιακή λεωφόρος του Σαρωνικού καταλήγει στο άκρωτήριο **Σούνιο**. Στήν κορυφή του μεγάλου κάβου ύψώνεται ο αρχαίος ναός του Ποσειδώνα σάν φάρος πού άκτινοβολεί στο κατάγαλαζο άπειρο τ' ουρανού καί τής θάλασσας πού τόν τριγυρίζει.

Πίσω από τό Σούνιο βρίσκεται τό **Λαύριο** (8.000 κ.) μέ τήν αρχαία ιστορία καί τά μεταλλεία του καί κοντά του ο **Θορικός** μέ πολλά άρχαϊά.

Πιο πάνω άπλώνονται τά **Μεσόγεια**, μιά μικρή πεδιάδα γεμάτη άμπέλια, πού δίνουν τή θαυμάσια ρετσίνα τής 'Αττικής, λιόδεντρα, πεύκα, όμορφα χωριά καί κωμοπόλεις. 'Εκεί βρίσκονται τό **Μαρκόπουλο**, τό **Κοροπί**, ή **Παιανία**, τά **Σπάτα** καί κοντά στή θάλασσα ή **Βραυρώνα**, ή **Λούτσα**, ή **Ραφήνα**. Βορειότερα άπλώνεται ή περιοχή του **Μαραθώνα** μέ τόν ιστορικό **Τύμβο**, όπου έγινε ή μεγάλη μάχη μέ τούς Πέρσες στά 490 π.Χ., καί τή λίμνη, από τήν όποία ύδρεύεται ή 'Αθήνα.

Σέ όλη τήν ανατολική παραλία τής 'Αττικής υπάρχουν θέρετρα μέ πολλά έξοχικά σπίτια.

Κοντά στίς έκβολές του **'Ασωπού**, βρίσκεται ή **Σκάλα 'Ωρωπού**. 'Από αύτή πολλά πορθμεία φεύγουν για τήν Εύβοια.

Γιά τή Δυτική 'Αττική είπαμε αρκετά σέ προηγούμενα μαθήματα. Σέ όλη τή βορινή παραλία του Σαρωνικού λειτουργούν πολλές βιομηχανίες. 'Εκεί βρίσκονται ο **Σκαρμαγκάς**, ο **'Ασπρόπυργος**, ή **'Ελευσίνα**, (19.000 κ.), ή **Μάνδρα**, τά **Μέγαρα** (17.000 κ.) καί πιο πέρα ή **Κακή Σκάλα** μέ τίς θεόρατες **Σκειρωνίδες Πέτρες** νά κρέμονται προς τή θάλασσα.

'Η 'Ελευσίνα καί τά Μέγαρα είναι αρχαίες ιστορικές πόλεις. Πολλές φορές στο μάθημα τής ιστορίας θά μιλήσουμε γι' αυτές. Στήν 'Ελευσίνα σώζεται έρειπωμένο τό ιερό τής θεάς Δήμητρας καί άλλα αρχαϊά. 'Ο δρόμος πού οδηγεί από τήν 'Αθήνα σ' αύτή όνομάζεται καί σήμερα **'Ιερά όδός**.

'Η υπόλοιπη όρεινή Δυτική 'Αττική είναι άγονη καί άραιοκατοικημένη.

Δυό γραφικές γωνίες τής 'Αττικής είναι ή **Καισαριανή** στους πρόποδες του 'Υμηττού καί τό **Δαφνί** στο Αιγάλεω, μέ ιστορικά μοναστήρια καί πολλές φυσικές όμορφίες. 'Ωραίες τοποθεσίες

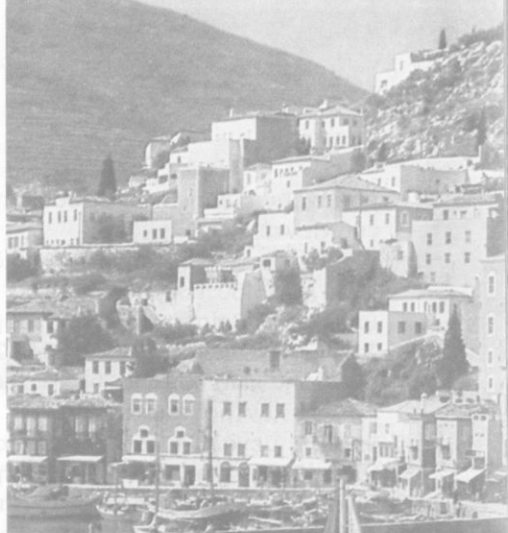

1

Εικόνες από τό Σαρωνικό:

1. Σπέτσες
2. Ύδρα
3. Σούνιο
4. Αίγινα
5. Πόρος

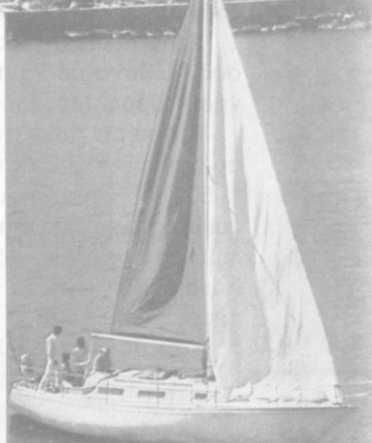
2

3

4

5

υπάρχουν επίσης στis δασοσκέπαστες πλαγιές τής Πάρνηθας και τής Πεντέλης.

Ένας στενός πορθμός χωρίζει από τήν Ἀττική τή **Σαλαμίνα**. Ἐκεῖ στά 480 π.Χ. οἱ Ἕλληνες νίκησαν τούς Πέρσες. Τώρα στή θέση αὐτή βρίσκεται ὁ ναύσταθμος τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ μας. Στή Σαλαμίνα κατοικοῦν 23.000 ἄνθρωποι. Σπουδαιότερος οἰκισμός τής εἶναι ἡ **Σαλαμίνα** (18.000).

Στό κέντρο τοῦ Σαρωνικοῦ βρίσκεται ἡ **Αἴγινα**. Εἶναι ὄρεινό νησί μέ μεγάλη ἱστορία, πολλές φυσικές ὁμορφιές, ἀρχαῖα μνημεῖα. Ἐντύπωση κάνει ὁ ναός τής **Ἀφαιάς** χτισμένος σέ καταπράσινο ὕψωμα μέ μαγευτική θέα πρός τή θάλασσα. Σέ ὅλο τό νησί ζοῦν 10.000 ἄνθρωποι. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Αἴγινα** (6.000 κ.).

Στήν περιοχή **Τροιζηνίας** βρίσκονται ἡ καταπράσινη χερσόνησος **Μέθανα** μέ ἱαματικές πηγές καί γραφικά τοπία καί τό ὠραῖο νησί **Πόρος**. Μεγαλύτερος οἰκισμός ἐκεῖ εἶναι ὁ **Πόρος** (4.000 κ.).

Πιό πέρα βρίσκονται δύο ἀπό τά ὠραιότερα καί τά πιό δοξασμένα νησιά τής πατρίδας μας: ἡ **Ἵδρα** (2.500 κ.) καί οἱ **Σπέτσες** (3.500 κ.). Στά χρόνια τής τουρκοκρατίας οἱ Ἵδραῖοι καί οἱ Σπετσιῶτες εἶχαν πολλά καράβια καί στήν ἐπανάσταση τοῦ 1821 πολέμησαν γενναῖα γιά τήν ἐλευθερία καί πρόσφεραν πολλά στήν πατρίδα. Σήμερα τά νησιά αὐτά, ἰδιαίτερα ἡ Ἵδρα, ἔχουν μεγάλη τουριστική κίνηση.

Τά **Κύθηρα** (4.000 κ.) βρίσκονται στά νότια τής Πελοποννήσου καί λίγο νοτιότερα τά **Ἀντικύθηρα** (140 κ.). Εἶναι βραχώδη νησιά μέ ἐντυπωσιακά τοπία καί μικροῦς οἰκισμούς.

12. Οἱ Νομοί Βοιωτίας, Φθιώτιδας καί Φωκίδας

Ἄνω **Νομός Βοιωτίας** ἀπλώνεται στά βόρεια τής Ἀττικῆς, ἀπό τόν Κιθαιρώνα καί τήν Πάρνηθα ὡς τόν Παρνασσό καί τό ὄρος Χλωμό. Στό κέντρο του ἔχει δημιουργηθεῖ, μέ τήν ἀποξήρανση τής λίμνης, ἡ πλούσια πεδιάδα τής Κωπαΐδας. Αὐτή, ὅπως εἶπαμε, δίνει πολλά καί ἐκλεκτῆς ποιότητας γεωργικά προϊόντα καί κυρίως βαμβάκι.

Ἡ Βοιωτία γειτονεῦει μέ τήν Ἀττική καί κοντά στά σύνορα τῶν δύο Νομῶν ἔχουν ἰδρυθεῖ πολλές βιομηχανίες καί συνεχῶς ἰδρύνονται νέες.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Βοιωτίας εἶναι ἡ **Λιβαδειά** (18.000 κ.),

1. Θερμοπύλες
2. Χαιρώνεια

ώραία πόλη πού συνεχῶς ἐξε-
λίσσεται. Ἡ ἀνάπτυξή της ὀφεί-
λεται, κυρίως, στὸν πλοῦτο τῆς
Κωπαίδας. Πάνω ἀπὸ τὴν πόλη
βρίσκεται ἡ πηγὴ **Ἔρκυννα**, μέ
ἄφθονα κρυσταλλένια νερά, πα-
λιές γραφικὲς γέφυρες κι αἰω-
νόβια πλατάνια τριγύρω. Νοτιό-
τερα ὑψώνεται ὁ **Ἐλικῶνας**, τό
βουνό μέ τῖς Μοῦσες καί τοὺς
ἀρχαίους θρύλους, καί βόρεια ὁ
Παρνασσός ψηλός, περήφανος,
μέ τῖς κορφές στά σύννεφα καί
στά χιόνια, μέ χλοερά βοσκο-
τόπια, δάση καί σύγχρονες χιο-
νδρομικὲς ἐγκαταστάσεις.

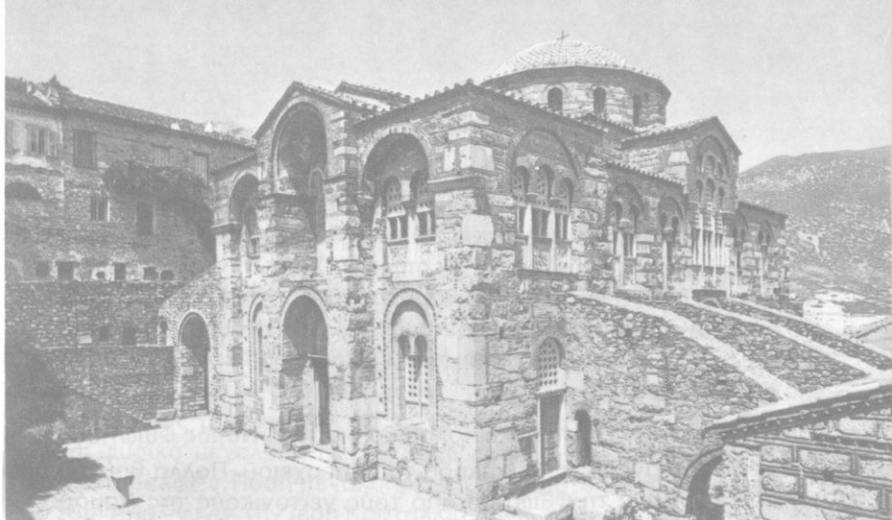
«Τό ψηλὸς καί τὴν περη-
φάνεια αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ
λίγα βουνά τὴν ἔχουν, γρά-
φει ὁ Χρ. Ζαλοκώστας. Ἐδῶ
τά κοπάδια χιλιάζουν. Κάθε
τόσο συναντοῦμε τσομπάνη-
δες ἠλιοκαμένους, πού βα-
στοῦν ἱερατικὰ τῖς γκλίτσες
τους... φωνάζουν γιὰ νά ἡσυ-
χάσουν τά πρόβατα, πού ρο-
βολοῦν τῖς πλαγιές, καί μᾶς
χαιρετοῦν.

Σέ λίγο βλέπουμε χιό-
νια...».

Στά νότια τῆς Κωπαίδας ἀ-
πλώνεται ἡ μικρὴ πεδιάδα τῆς
Θήβας.

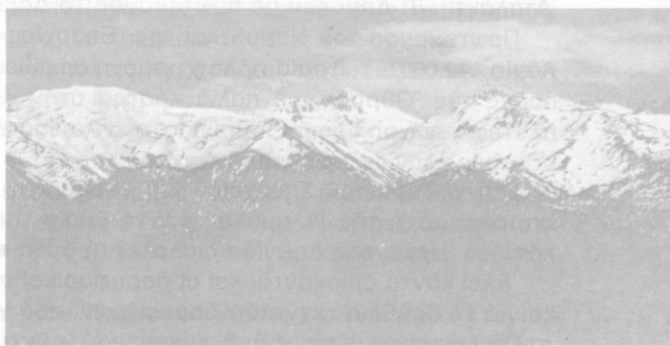
Ἡ **Θήβα** (16.000 κ.) εἶναι ἀρ-
χαία καί ἔνδοξη πόλη.

Ἡ ὄλη ἡ περιοχὴ τῆς Βοιωτίας

1

1. Μοναστήρι
'Οσίου Λουκά
2. Παρνασσός
3. Έργοστάσιο
άλουμινίου

2

3

είναι γνωστή για την ιστορία και τους θρύλους της. Έδω, εκτός από τη Θήβα, βρίσκονται ή **Αυλίδα**, ή **Τανάγρα**, ο **Όρχομενός**, οι **Πλαταιές**, τά **Λευκτρα**, οι **Θεσπιές**, ή **Χαιρώνεια**. Άλλοι ιστορικοί τόποι είναι τά **Βασιλικά**, τό θαυμάσιο μοναστήρι του **Όσίου Λουκά**, τό **Δίστομο**, ή **Άράχοβα**.

Ό Νομός Βοιωτίας είναι χωρισμένος στις Έπαρχίες **Λιβαδειάς** και **Θήβας**.

Γύρω από τό Μαλιακό κόλπο βρίσκεται ό **Νομός Φθιώτιδας**. Στή μέση του άνοίγεται ή κοιλάδα του Σπερχειού. Πολλά βουνά γύρω της χωρίζουν τή Φθιώτιδα από τούς γειτονικούς της Νομούς.

Άλλα βουνά χωρίζουν τή Φθιώτιδα στις Έπαρχίες: 1) **Φθιώτιδας** μέ πρωτεύουσα τή Λαμία, 2) **Λοκρίδας** μέ πρωτεύουσα τήν Άταλάντη, 3) **Δομοκού** μέ πρωτεύουσα τό Δομοκό.

Πρωτεύουσα του Νομού και της Έπαρχίας Φθιώτιδας είναι ή **Λαμία** (42.000 κ.), ώραία πόλη χτισμένη άμφιθεατρικά στους πρόποδες της Όθρυος μέ παλιά κάστρα στην κορφή της, ώραίες πλατείες και οικοδομές. Επίγειο της Λαμίας είναι ή **Στυλίδα** μέ πολλούς ελαιώνες στην περιοχή της.

Στή γέφυρα του Σπερχειού μία μαρμάρινη στήλη θυμίζει τήν ιστορική μάχη της Άλαμάνας και τή θυσία του Άθ. Διάκου. Πιο κάτω τό Ηρώο του Λεωνίδα διαλαεί τή δόξα των Θερμοπυλών.

Έκεί κοντά βρίσκονται και οι δορυφορικοί σταθμοί. Μ' αυτούς και μέ τή βοήθεια τεχνητών δορυφόρων, πού γυρίζουν γύρω από τή Γη, επικοινωνούμε μέ ανθρώπους πού ζούν σέ μακρινές χώρες.

Άξιόλογοι οικισμοί στην κοιλάδα του Σπερχειού είναι ή **Σπερχειάδα** και ή **Μακρακώμη**.

Στήν Έπαρχία Λοκρίδας βρίσκονται ή **Άταλάντη** (5.000 κ.), ή **Λάρυμνα** μέ πολλά όρυχεία στην περιοχή της, τά **Καμένα Βούρλα**, μέ μεγάλη τουριστική κίνηση. Η παραλία της Λοκρίδας είναι θαυμάσια τουριστική περιοχή πού συνεχώς έξελίσσεται. Άλλη ώραία περιοχή είναι ή **Πελασγία**, στή βόρεια παραλία του Μαλιακού.

Ψηλά στην Όθρυ άπλώνεται ή Έπαρχία Δομοκού. Σπουδαιότερος οικισμός της είναι ό **Δομοκός**.

Στήν περιοχή της Φθιώτιδας από πολλά μέρη αναβλύζει ζεστό νερό. Γνωστές ιαματικές πηγές λειτουργούν στα Καμένα Βούρλα, στις Θερμοπύλες, στην Ύπάτη και στό Πλατύστομο.

Ὁ Νομός Φωκίδας περιλαμβάνει ὄρεινές καί ἀραιοκατοικημένες περιοχές τῆς Ρούμελης μέ τά βουνά Παρνασσό, Γκιώνα, Οἶτη, Βαρδούσια.

Διαιρεῖται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Παρνασσίδας** μέ πρωτεύουσα τήν Ἄμφισσα καί 2) **Δωρίδας** μέ πρωτεύουσα τό Λιδορίκι.

Κέντρο τῆς Φωκίδας εἶναι ἡ Ἄμφισσα (7.000 κ.), χτισμένη σέ μικρή κοιλάδα μέ πολλούς ἐλαιῶνες. Φημίζονται οἱ ἐλιές τῆς.

Στίς πλαγιές τοῦ Παρνασσοῦ, σέ μιά θέση μέ ἐπιβλητική ὄμορφιά καί φυσικό μεγαλεῖο, σώζονται τά ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου μαντείου τῶν **Δελφῶν**. Πόση μεγαλοπρέπεια ἔχει αὐτός ὁ τόπος μέ τό ναό τοῦ Ἀπόλλωνα, τήν ἱερή Κασταλλία πηγή, τοὺς «Θησαυρούς», τίς ἄγριες Φαιδριάδες καί τοὺς ἀσημόφυλλους ἐλαιῶνες, πού ἀπλώνονται ἀπό τά πόδια τῶν βράχων ὡς τή θάλασσα! Στό μουσεῖο θαυμάζει κανεῖς τόν Ἡνίοχο, τίς πλάκες μέ τοὺς περίφημους ὕμνους τοῦ Ἀπόλλωνα, τόν ὀμφαλό τῆς Γῆς κ.ἄ. ἀρχαῖα.

Δυό γραφικές κωμοπόλεις, ἡ **Ἰτέα** καί τό **Γαλαξίδι**, εἶναι χτισμένες στήν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ.

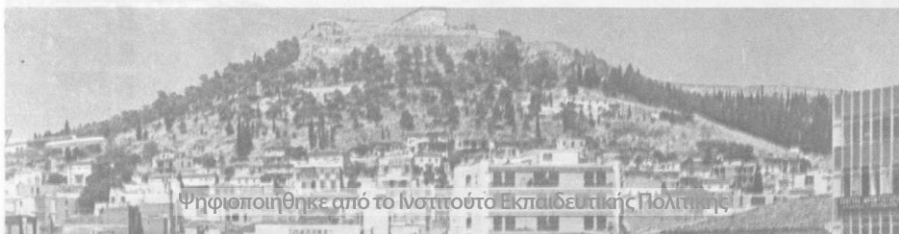
Πρωτεύουσα καί μεγαλύτερος οἰκισμός τῆς Ἐπαρχίας Δωρίδας εἶναι τό **Λιδορίκι**. Κοντά του ρεεῖ ὁ ποταμός **Μόρνος**. Στήν κοιλάδα του δημιουργήθηκε τεχνητή λίμνη, ἀπό τήν ὁποία μέ μεγάλους ἀγωγούς μεταφέρεται νερό στήν Ἀθήνα. Πιό κάτω ἀνοίγεται ἡ εὐφορη πεδιάδα, πού σχηματίστηκε ἀπό τίς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ.

Ψηλά, ἀνάμεσα στόν Παρνασσό καί τή Γκιώνα, βρίσκεται τό ἱστορικό **Χάνι τῆς Γραβιάς**, ὅπου στά 1821 ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουτσός νίκησε τοὺς Τούρκους.

Γενικεύσεις

Σέ πολλές περιπτώσεις ἡ πολιτική διαίρεση μιᾶς περιοχῆς ὀρίζεται ἀπό τή μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Φυσικά σύνορα (βουνά, θάλασσες, ποτάμια) χωρίζουν συχνά τά γεωγραφικά διαμερίσματα, τοὺς Νομούς, τίς Ἐπαρχίες.

Λαμία

Ἡ **Εὐβοία** εἶναι μεγάλο καί ὠραῖο νησί στό ἀνατολικά τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας. Ἀπό αὐτή χωρίζεται μέ τό γνωστό μας πορθμό τοῦ **Εὐρίπου** καί τόν **Εὐβοϊκό κόλπο**. Βόρεια καταλήγει στό ἀκρωτήριο **Ἄρτεμισιο**. Στό νότιο μέρος της βρίσκεται τό γνωστό στούς ναυτικούς ἀκρωτήριο **Καφηρέας** ἢ **Κάβο Ντόρο**.

Ἡ Εὐβοία εἶναι ὄρεινό νησί. Ψηλότερα βουνά της εἶναι ἡ **Δίρφυς**, τό **Κανδήλι**, ἡ **Ὀχη**. Σέ πολλά παραθαλάσσια μέρη σχηματίζονται μικρές πεδιάδες καί εὐφορες κοιλάδες. Στό νότιο τμήμα τοῦ νησιοῦ ὑπάρχει ἡ μικρή λίμνη **Δύστος**.

Τό κλίμα τῆς Εὐβοίας εἶναι ξηρό. Στό βόρειο μέρος ἡ βλάστηση εἶναι πλούσια. Ἐκεῖ ὑπάρχουν ὠραῖα δάση μέ πεῦκα, λαγκαδιές μέ πλατάνια θεόρατα, ἐλαιῶνες, χωράφια καί κήποι.

Ἡ Εὐβοία παράγει δημητριακά, λαχανικά, ἐλιές, σταφύλια, σόκα, δασικά, κτηνοτροφικά καί πτηνοτροφικά προϊόντα, μέλι κ. ἄ. Ἀπό τό ὑπέδαφος της ἐξάγονται ἀρκετά ὄρυκτά. Σέ προηγούμενο μάθημα μιλήσαμε γιά τούς λιγνίτες καί τό ἀτμοηλεκτρικό ἐργοστάσιο πού λειτουργεῖ στό **Ἄλιβέρι**. Πολλές βιομηχανίες ὑπάρχουν στήν περιοχή τῆς Χαλκίδας.

Ἡ Εὐβοία εἶναι χωρισμένη στίς Ἐπαρχίες: 1) **Χαλκίδας** μέ πρωτεύουσα τή Χαλκίδα, πού εἶναι καί πρωτεύουσα ὅλου τοῦ Νομοῦ, 2) **Καρυστίας** μέ πρωτεύουσα τήν Κύμη καί 3) **Ἰστιαίας** μέ πρωτεύουσα τήν Ἰστιαία.

Σέ ὅλο τό νησί ζοῦν 188.000 ἄνθρωποι.

Ἡ **Χαλκίδα** (45.000 κ.) εἶναι ἀρχαία καί ἱστορική πόλη. Ἐχει μεγάλη ἐμπορική, βιομηχανική, τουριστική κίνηση. Στήν ἀνά-
Χαλκίδα

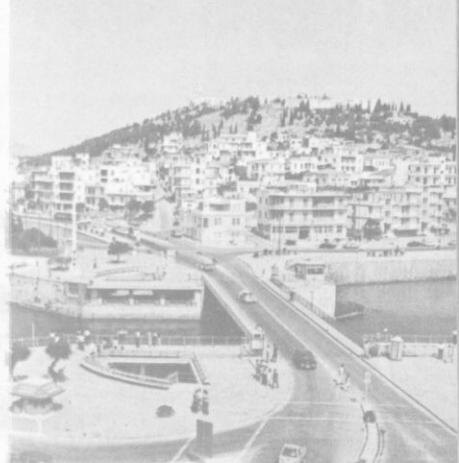
πτυχή της βοήθησαν ή προνομιακή θέση, τό κλίμα, οί φυσικές όμορφίες της. Ή Χαλκίδα είναι ένα μεγάλο σταυροδρόμι ανάμεσα στή Στερεά καί τήν Εύβοια, στό Βόρειο καί τό Ιόνιο Εύβοϊκό κόλπο. Άπό τά αξιοθέατά της αναφέρουμε τήν παλίρροια καί τήν κινητή γέφυρα του Εύριπου, τό κάστρο, τά μουσεία, τίς πλατείες μέ τά σύγχρονα κτίρια, τά ώραία παραθαλάσσια κέντρα, τίς ναυτικές γιορτές.

Σπουδαιότερη κωμόπολη στά νότια του νησιού είναι ή **Κάρυστος** (4.000 κ.) μέ θαυμάσια ρυμοτομία, πολλές φυσικές όμορφίες, σπήλαια, κάστρα καί άρχαία μνημεία κοντά της.

Στό κεντρικό τμήμα τής Εύβοιας βρίσκονται ή **Νέα Άρτάκη**, τά **Ψαχνά**, ή **Έρέτρια**, μέ πολλά άρχαία, τό **Άλιθέρι**, ή **Κύμη** (3.000 κ.) χτισμένη σ' ένα γραφικό έξώστη μέ θαυμάσια θέα πρός τό Αιγαίο.

Στή θόρεια Εύβοια βρίσκονται ή **Λίμνη**, τό **Μαντούδι**, ή **Ίστιαία** (4.000 κ.), ή περίφημη λουτρόπολη **Αϊδηψός**.

Στό Νομό Εύβοιας υπάγεται καί ή **Σκύρος** (2.400 κ.). Είναι νησί μέ πολλές φυσικές όμορφίες, μνημεία, θεαματικά σπήλαια, γραφικά χωριά. Έντύπωση κάνουν τά ξυλόγλυπτα σκυριανά έπιπλα.

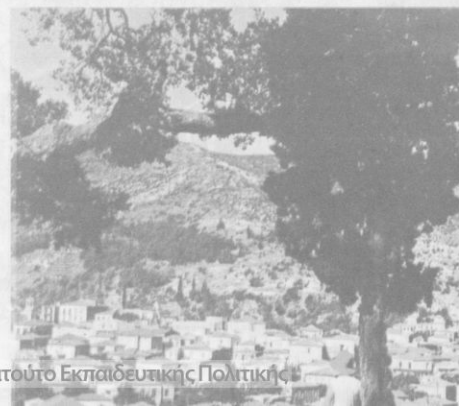

Γέφυρα Εύριπου

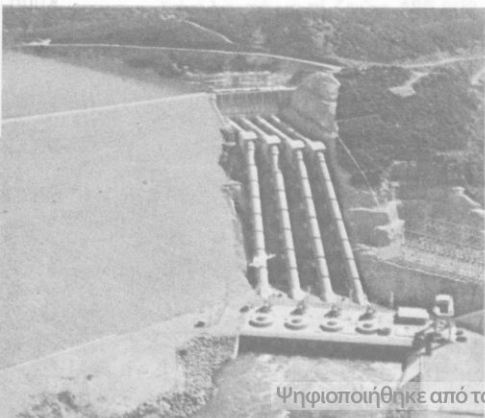
Έργοστάσιο Άλιθεριου

Κύμη

Γέφυρα στη Λίμνη των Κρεμαστών
Τό υδροηλεκτρικό έργοστάσιο
στό Καστράκι

Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

14 Γεωφυσική εξέταση της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας

Η Δυτική Στερεά Ελλάδα άπλώνεται από τὰ **Άγραφα**, τὸν **Τυμφρηστό** καί τὰ **Βαρδούσια** ὡς τὸ Ἴόνιο πέλαγος. Ἀνάμεσα σ' αὐτὴ καί τὴν Ἥπειρο σχηματίζεται ὁ **Ἀμβρακικός κόλπος**. Στὴν εἰσοδὸ του βρίσκεται τὸ ἱστορικό ἀκρωτήριο **Ἄκτιο**. Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο χωρίζεται μὲ τὸν **Πατραϊκό κόλπο**. Ἐκεῖ σχηματίζεται ὁ **πορθμὸς τοῦ Ρίου**.

Ἡ Δυτικὴ Στερεά εἶναι ὄρεινὴ περιοχή. Ἄλλα βουνά της εἶναι τὸ **Μακρυνόρος**, τὸ **Παναιτωλικό**, ὁ **Ἀράκυνθος**, τὰ **Ἀκαρνανικά ὄρη** κ.ἄ. Ἀνάμεσά τους σχηματίζονται τὸ λεκανοπέδιο τῆς **Τριχωνίδας** καί οἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν **Ἀχελώου**, **Εὔηνου** καί **Μόρνου**.

Ὁ Ἀχελῶος εἶναι τὸ μεγαλύτερο ποτάμι τῆς Στερεᾶς. Πολλοὶ παραπόταμοί του κατεβαίνουν ὄρμητικοὶ ἀπὸ τὰ βουνά τῆς Ρούμελης μέσα ἀπὸ βαθιές, ἀπάτητες χαράδρες. Ἐκεῖ χτίστηκαν ψηλά φράγματα καί σχηματίστηκαν μεγάλες τεχνητές λίμνες στὸν **Ταυρωπό**, στὰ **Κρεμαστά**, στὸ **Καστράκι**. Ἔτσι τὰ νερά τοῦ Ἀχελώου, πρὶν κατεβοῦν στὸν κάμπο, γιὰ

νά ποτίσουν με άλλα άρδευτικά φράγματα τά χωράφια, κινούν μεγάλα ύδροηλεκτρικά έργαστάσια καί παράγεται άφθονο ηλεκτρικό ρεύμα.

Σέ κλειστά λεκανοπέδια τής Δυτικής Στερεάς υπάρχουν οί φυσικές λίμνες **Τριχωνίδα, Λυσιμαχία, Όζερός, Άμβρακία, Βουλκαριά.** Στά νότια παράλια θρίσκονται οί λιμνοθάλασσες του **Αίτωλικού,** του **Μεσολογγίου,** τής **Κλείσσας,** μέ πλούσια ιχθυοτροφεία.

Τό κλίμα στά παραθαλάσσια μέρη είναι ύγρό μεσογειακό. Στίς όρεινές περιοχές είναι όρεινό.

Τά σπουδαιότερα προϊόντα τής Δυτ. Στερεάς παράγονται στίς εύφορες πεδινές περιοχές καί είναι δημητριακά, καπνά, βαμπάκι, ρύζι, λαχανικά, έλιές, έσπεριδοειδή, σταφύλια. Παράγονται επίσης άρκετά κτηνοτροφικά, δασικά, άλιευτικά προϊόντα καί άλάτι.

Ή συγκοινωνία στή Δυτ. Στερεά, ιδιαίτερα στίς όρεινές περιοχές, διεξάγεται δύσκολα. Ένας μεγάλος αυτοκινητόδρομος, πού ξεκινάει από τό **Άντίρριο,** διασχίζει τήν Αίτωλοακαρνανία καί προχωρεί προς τήν Ήπειρο. Άεροδρόμια υπάρχουν στό Άγρίνιο καί στό Άκτιο.

Στή Δυτική Στερεά ζούν 246.000 άνθρωποι. Οί περισσότεροι από αυτούς κατοικούν στίς πλούσιες πεδινές περιοχές. Έκει έχουν δημιουργηθεί καί οί μεγαλύτεροι οικισμοί. Οί όρεινές, άγονες καί άπόμερες περιοχές είναι άραιοκατοικημένες.

15. Πολιτική εξέταση τής Δυτικής Στερεάς Έλλάδας

Ή Δυτ. Στερεά Έλλάδα χωρίζεται στους Νομούς: α) **Αίτωλοακαρνανίας** καί β) **Εύρυτανίας.**

Ο **Νομός Αίτωλοακαρνανίας** είναι από τούς πιό μεγάλους Νομούς τής χώρας μας σέ έκταση κι έχει πλούσιο έδαφικό καί θαλάσσιο διαμελισμό. Χαρακτηριστικά είναι τά πολλά έδαφικά θαθουλώματα μέ τίς ρηχές λίμνες καί λιμνοθάλασσες καί οί θαθύκολπες άκτές του.

Ο **Νομός Αίτωλοακαρνανίας** έχει πρωτεύουσα τό **Μεσολόγγι.**

Περιλαμβάνει τίς Έπαρχίες: 1) **Μεσολογγίου** μέ πρωτεύουσα τό **Μεσολόγγι,** 2) **Ναυπακτίας** μέ πρωτεύουσα τή **Ναύπακτο,** 3) **Τριχωνίδας** μέ πρωτεύουσα τό Άγρίνιο, 4) **Βάλτου** μέ πρωτεύουσα τήν Άμφιλοχία, 5) **Βόνιτσας καί Ξηρομέρου** μέ πρωτεύουσα τή **Βόνιτσα.**

Μεσολόγγι - ό κήπος τών ήρώων

Τό **Μεσολόγγι** (11.000 κ.) είναι ιερή πόλη της Έλλάδας. Στόν κήπο τών ήρώων είναι θαμμένα τά παλικάρια πού σκοτώθηκαν στόν πολιορκία καί τήν έξοδο του Μεσολογγίου στά 1826. Μιά ήρωική ατμόσφαιρα είναι χυμένη παντού, ανάμεσα στους τάφους, τ' αγάλματα, τά παλιά κανόνια καί τ' άλλα απομεινάκια από τά χρόνια της Έπανάστασης. Παντού φτερουγίζει ή δόξα.

Μπροστά στόν πόλη απλώνεται ή λιμνοθάλασσα γαλήνια, άβαθη, γεμάτη φύκια καί φράχτες, μέ τό μαγευτικό ήλιοβασίλεμα, πού ύμνησαν μέ τούς στίχους τους οί Μεσολογγίτες ποιητές Κ. Παλαμάς καί Μ. Μαλακάσης.

«Πάνω στόν όριστική άκίνησία της άπέραντης επιφάνειας τών νερών, γράφει ό Κ. Ουράνης, οί ρόδινες, μαβιές, πορτοκαλιές καί χρυσές αποχρώσεις του ήλιοβασιλέματος δημιουργούν μία φαντασμαγορία άπερίγραπτης όμορφιάς. Οί αγριόπαπιες πετούν μέσα σ' ένα άποθρευτικό φώς καί οί μοναχικοί ψαράδες ρίχνουν φανταστικές σκιές πάνω στόν καθρέπτη τών νερών».

Ήρωικός τόπος είναι καί τό **Αίτωλικό**, χτισμένο σέ νησίδα στό πίο στενό μέρος της λιμνοθάλασσας.

Ήλιοβασίλεμα στό Μεσολόγγι

Ναύπακτος

σημασιολογία

αρχαία

ονομασία

συνομιλιώτης

Άγρινιο

Τό μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο της Δυτ. Στερεᾶς είναι τό **Άγρινιο** (31.000 κ.), σύγχρονη πόλη μέ ώραιες οικοδομές, κήπους, καπνεργοστάσια.

Άλλοι οικισμοί στό πλούσιο λεκανοπέδιο της Τριχωνίδας καί στήν κοιλάδα τοῦ Ἀχελώου εἶναι τό **Θέρμο**, ἀρχαία πρωτεύουσα της Αἰτωλίας, τό **Παναϊτώλιο**, ὁ **Άγ. Κωνσταντῖνος**, τό **Νεοχώρι**.

Στήν ἐπαρχία Βόνιτσας βρίσκονται ὁ **Άστακός** καί ἡ **Βόνιτσα** καί στήν Ἐπαρχία Βάλτου ἡ **Άμφιλοχία** (5.000 κ.).

Στίς ἀκτές τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἶναι χτισμένη ἡ γραφική **Ναύπακτος** (8.000 κ.) μέ μαγευτικές τοποθεσίες κοντά της.

Ὁ **Νομός Εὐρυτανίας** εἶναι ὁ πιό ὄρεινός Νομός της χώρας μας. Βρίσκεται ἀνάμεσα στίς Ἄγραφα, τόν Τυμφρηστό, τό Παναϊτωλικό καί τόν Ἀχελῶο.

«Ἐδῶ ἀπάνω εἶναι ἄγρια καί περήφανα ὄλα, γράφει ὁ Ζ. Παπαντωνίου. Πόσο θεόρατα εἶναι τά βουνά!... Πόσους βράχους, πόσα φαράγγια, πόσες ράχες, πόση πέτρα καί κακοτοπιά ἔχουν!... Οἱ γκρεμοί εἶναι φυτεμένοι μέ πουρνάρια καί κουμαριές. Ἄλλοῦ κατεβαίνουν γυμνοί καί ἀπότομοι, σάν νά τούς ἔχεις κόψει μέ σπαθί...»

Νερά βροντοῦνε στό γκρεμό καί πᾶνε πρός τούς οὐρανοῦς ἴσια κι ὀρθά σάν τήν ψυχή της Ρούμελης τά ἐλάτια».

Πρωτεύουσα της Εὐρυτανίας εἶναι τό **Καρπενήσι** (5.000 κ.) χτισμένο στούς πρόποδες τοῦ Τυμφρηστοῦ. Κοντά του βρίσκεται τό Κεφαλόβρυσο μέ τό μνημεῖο τοῦ ἥρωα Μ. Μπότσαρη, πού σκοτώθηκε ἐκεῖ στήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Στήν Εὐρυτανία ζοῦν 26.000 ἄνθρωποι, σκόρπιοι σέ 180 οἰκισμούς. Γραφικά χωριά εἶναι τό **Μεγάλο χωριό**, ὁ **Προυσός**, ἡ **Φουρνά**, τ' **Άγραφα**.

Φράγμα Ἀχελώου

16 Άνασκόπηση τής Στερεᾶς Ἑλλάδας. Άναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος	Ποτάμια
1. Ἀττικῆς	Ἀθήνα	Γκιώνα	2.510	Ἀχελῷος
2. Βοιωτίας	Λιβαδειά	Παρνασσός	2.457	Εὔηνος
3. Φθιώτιδας	Λαμία	Βαρδούσια	2.437	Μόρνος
4. Φωκίδας	Ἄμφισσα	Τυμφρηστός	2.315	Σπερχειός
5. Εὐρυτανίας	Καρπενήσι	Οἶτη	2.152	
6. Αἰτωλοακαρνανίας	Μεσολόγγι	Παναιτωλικό	1.924	
7. Εὐβοίας	Χαλκίδα	Δίρφυς	1.743	

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Τώρα, πού γνωρίζετε ἄρκετά καλά τή Στερεά, προσπαθήστε νά τήν ἀναπαραστήσετε στήν ἄμμοδόχο ἢ μέ πλαστιλίνη. Ἐργαστεῖτε σέ ὁμάδες.
2. Σημειώστε τούς κόλπους καί τούς πορθμούς, τά νησιά, τά βουνά, τά ποτάμια, τίς λίμνες. Ποιές ἀπό αὐτές εἶναι φυσικές καί ποιές τεχνητές; 3. Τί κλίμα ἔχουν τά παραθαλάσσια μέρη τῆς Στερεᾶς; Τί ἡ ὀρεινή Ρούμελη; Γιατί; 4. Ποιές περιοχές παράγουν ἄρκετά γεωργικά προϊόντα; Γιατί; 5. Ἀπό πού ἐξάγονται πολλά μέταλλα, ἀπό πού ὠραία μάρμαρα κι ἀπό πού λιγνίτης; 6. Πού λειτουργοῦν ὕδρoηλεκτρικά καί πού ἀτμoηλεκτρικά ἐργοστάσια; Γιατί; Πού εἶναι συγκεντρωμένες μεγάλες βιομηχανίες; Γιατί; 7. Σημειώστε στό χάρτη τίς πύο μεγάλες πόλεις τῆς Στερεᾶς. Δικαιολογήστε γιατί δημιουργήθηκαν σ' αὐτές τίς θέσεις. Ποιές ἀπό αὐτές ἔχουν σιδηροδρομική συγκοινωνία; 8. Μελετήστε στό χάρτη τίς διαβάσεις πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στά βουνά τῆς Στερεᾶς καί βρεῖτε τούς μεγάλους αὐτοκινητόδρομους. Τί παρατηρεῖτε; 9. Γιά ποιούς τόπους τῆς Στερεᾶς μιλήσατε ὡς τώρα στή μυθολογία καί τήν ἱστορία; 10. Πού λειτουργοῦν ἱαματικές πηγές; 11. Σέ ποιούς Νομούς εἶναι χωρισμένη ἡ Στερεά; Σημειώστε τίς πρωτεύουσές τους.

Γενικεύσεις

- Οἱ ἄγρονες ὀρεινές περιοχές εἶναι ἀραιοκατοικημένες.
- Πολλοί ἄνθρωποι συγκεντρώνονται στίς πεδινές καί εὐφορες περιοχές. Ἐκεῖ συνήθως δημιουργοῦνται ἐμπορικά καί βιομηχανικά κέντρα.
- Ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας συντελεῖ στή δημιουργία μεγάλων ἀστικῶν κέντρων.
- Ἡ ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας μολύνει ἐπικίνδυνα τό περιβάλλον.
- Ἡ συγκέντρωση πολλῶν ἀνθρώπων σέ μεγαλουπόλεις δημιουργεῖ πολλά προβλήματα.
- Οἱ κοιλάδες τῶν ποταμῶν καί οἱ κλεισοῦρες εἶναι φυσικοί δρόμοι καί διευκολύνουν τή συγκοινωνία.

6. Ἡ Πελοπόννησος

17

Γεωφυσική εξέταση. Θρύλοι καί ἱστορία.

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

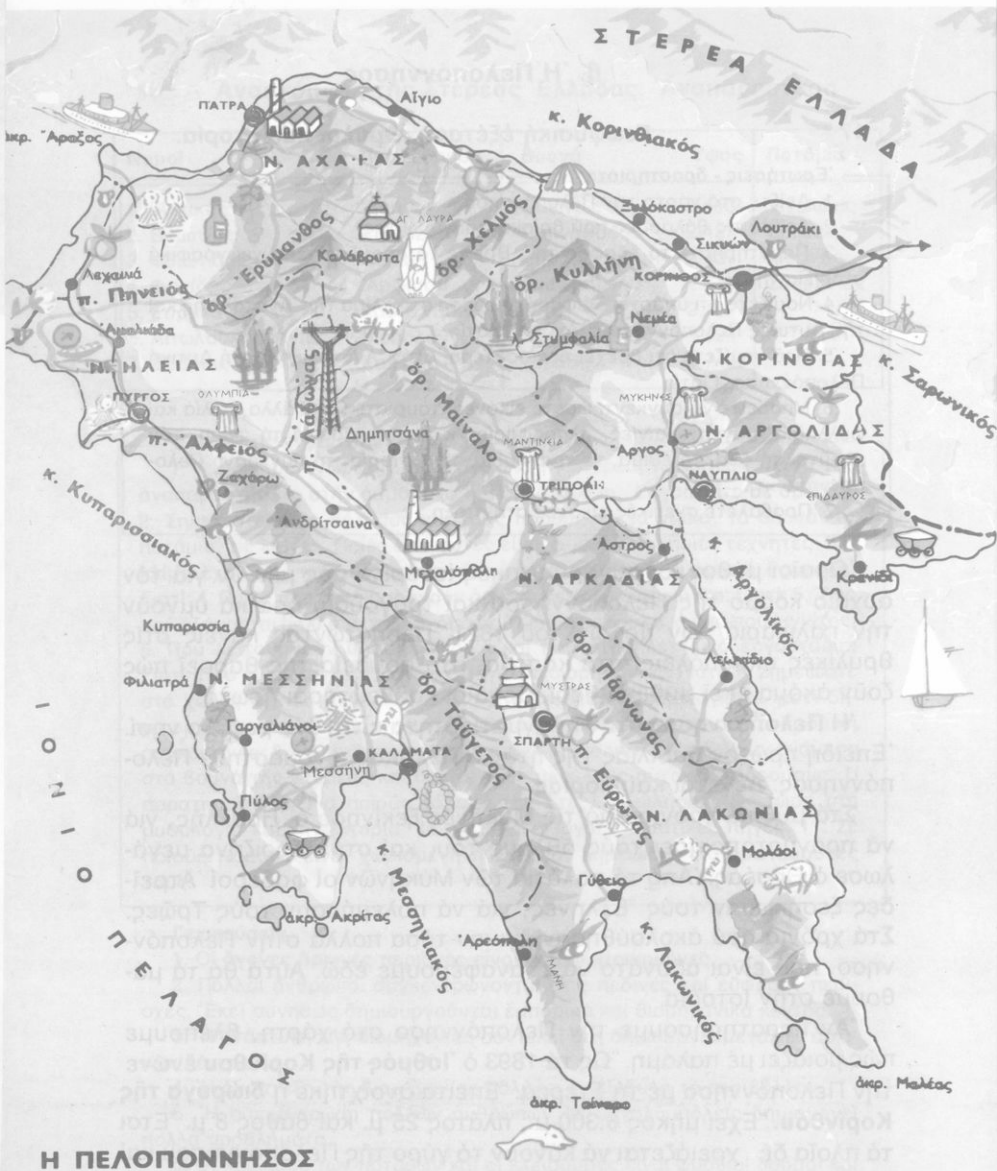
1. Δείξτε στό χάρτη τήν Πελοπόννησο.
2. Δείξτε τίς θάλασσες πού βρίσκονται γύρω της.
3. Παρατηρήστε τό ἔδαφός της. Βρεῖτε τά σπουδαιότερα γεωγραφικά στοιχεῖα της.
4. Νομίζετε ὅτι ὑπάρχει διαφορά ἀνάμεσα στό κλίμα τῆς Ἀνατολικῆς καί τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου; Ἄν ναι, γιατί;
5. Πού νομίζετε ὅτι βρέχει περισσότερο, στήν Ἀνατολική ἢ στή Δυτική Πελοπόννησο; Γιατί;
6. Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε εἰκόνες, τουριστικά καί ἄλλα βιβλία καί φυλλάδια, μαγνητοταινίες, πληροφορίες κ.ἄ. στοιχεῖα γιά τή φύση, τόν πλοῦτο, τή ζωή, τά ἔθιμα, τά τραγούδια, τήν ἱστορία, τή σύγχρονη Πελοπόννησο κτλ.
7. Προβάλετε σχετικές εἰκόνες στήν τάξη.

Ὡραῖοι μῦθοι καί συναρπαστικές ἱστορίες μᾶς μιλοῦν γιά τόν ἀρχαῖο κόσμο τῆς Πελοποννήσου καί τραγούδια ἠρωικά ὑμνοῦν τήν παλικαριά τῶν ἡρώων τοῦ 1821. Περιπατώντας κανεῖς στίς θρυλικές ἀκροπόλεις, στά κάστρα, στά μουσεῖα της θαρρεῖ πώς ζοῦν ἀκόμα ἐκεῖ μυθικοί θεοί, ἀρχαῖοι καί νεώτεροι ἥρωες.

Ἡ **Πελοπόννησος** στήν πραγματικότητα εἶναι ἓνα μεγάλο νησί. Ἐπειδὴ πρῶτος βασιλιάς της ἦταν ὁ **Πέλοπας**, ὀνομάστηκε Πελοπόννησος. Λέγεται καί **Μοριάς**.

Στά μυθικά χρόνια ἀπό τίς Μυκῆνες ξεκίνησε ὁ Ἡρακλῆς, γιά νά πραγματοποιήσει τούς ἀθλοῦς του, καί στήν Τροιζήνα μεγάλωσε ὁ Θησεύς. Ἀπό τά παλάτια τῶν Μυκηνῶν οἱ φοβεροί Ἄτρεΐδες ξεσήκωσαν τούς Ἕλληνες, γιά νά πολεμήσουν τούς Τρῶες. Στά χρόνια πού ἀκολούθησαν ἔγιναν τόσα πολλά στήν Πελοπόννησο, πού εἶναι ἀδύνατο νά τ' ἀναφέρουμε ἐδῶ. Αὐτά θά τά μάθουμε στήν ἱστορία.

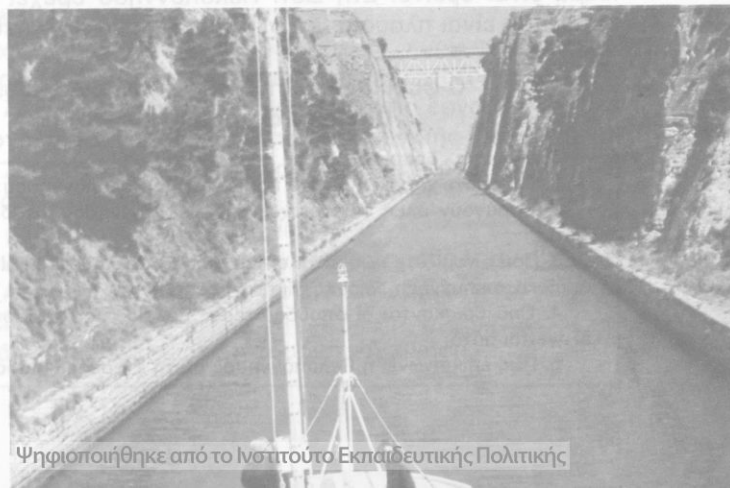
Ἄν παρατηρήσουμε τήν Πελοπόννησο στό χάρτη, βλέπουμε πώς μοιάζει μέ παλάμη. Ὡς τά 1893 ὁ **Ἰσθμός τῆς Κορίνθου** ἔνωσε τήν Πελοπόννησο μέ τή Στερεά. Ἐπειτα ἀνοίχτηκε ἡ **διώρυγα τῆς Κορίνθου**. Ἐχει μήκος 6.300 μ., πλάτος 25 μ. καί βάθος 8 μ. Ἐτσι τά πλοῖα δέ χρειάζεται νά κάνουν τό γύρο τῆς Πελοποννήσου καί διευκολύνεται πολύ ἡ ναυσιπλοΐα.

Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Φωτογραφία της Πελοποννήσου από διαστημόπλοιο
Διώρυγα της Κορίνθου

Γύρω από την Πελοπόννησο σχηματίζονται οι κόλποι **Κορινθιακός, Πατραϊκός, Μεσσηνιακός, Λακωνικός, Ἀργολικός, Σαρωνικός**. Μεγάλα άκρωτήριά της είναι τό **Σκύλαιο, ό Μαλέας, τό Ταΐναρο, ό Ἀκρίτας, ή Κυλλήνη, ό Ἄραξος**. Ὁ πορθμός τοῦ Ρίου χωρίζει τήν Πελοπόννησο από τή Δυτ. Στερεά.

Τά πιό μεγάλα βουνά τῆς Πελοποννήσου εἶναι ή **Κυλλήνη, ό Χελμός, τό Παναχαϊκό, ό Ἐρύμανθος, τό Μαΐναλο, τό Ἀρτεμίσιο, ό Πάρνωνας, ό Ταῦγετος**.

Ἀνάμεσά τους ἀνοίγονται ἀλλοῦ ἄγρια φαράγγια κι ἀλλοῦ γόνιμες κοιλάδες καί ὀροπέδια. Σπουδαιότερα ἀπό αὐτά εἶναι τά **ὀροπέδια τῆς Ἀρκαδίας**. Εὐφορες πεδινές ἐκτάσεις σχηματίστηκαν ἀπό προσχώσεις ποταμῶν στή βορειοδυτική Πελοπόννησο καί στούς μυχοῦς τοῦ Μεσσηνιακοῦ, τοῦ Λακωνικοῦ, τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου.

Ποτάμια μεγάλα δέν ὑπάρχουν στήν Πελοπόννησο. Ὁ **Ἀλφειός** καί ὁ **Πηνειός**, ποτίζουν τά χωράφια τῆς Ἡλείας. Τή Λακωνία τή διαρρέει ὁ **Εὐρώτας**.

Γνωστή ἀπό τούς ἄθλους τοῦ Ἡρακλῆ εἶναι ή λίμνη **Στυμφαλία**. Μικρές λίμνες σχηματίζονται σέ διάφορα μέρη, ἀλλά τά νερά τους εξαφανίζονται σέ καταβόθρες. Μιά τεχνητή λίμνη σχηματίστηκε στήν κοιλάδα τοῦ **Λάδωνα**. Μέ τά νερά της κινεῖται ὕδροηλεκτρικό ἐργοστάσιο.

Ἡ Πελοπόννησος ἔχει κλίμα μεσογειακό. Στό ἐσωτερικό ὅμως πού περιβάλλεται ἀπό βουνά καί θρῖσκεται μακριά ἀπό τή θάλασσα τό κλίμα εἶναι ὀρεινό. Στή Δυτ. Πελοπόννησο βρέχει συχνά καί ή θλάσσηση εἶναι πλούσια. Στήν Ἀνατολική τό κλίμα εἶναι ξηρό.

18 Ὁ φυσικός πλοῦτος τῆς Πελοποννήσου. Οἱ κάτοικοι καί ή ζωή τους

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Γνωρίζετε χαρακτηριστικά προϊόντα τῆς Πελοποννήσου;
2. Παράγουν ὅλες οἱ περιοχές τῆς Πελοποννήσου τά ἴδια προϊόντα; Γιατί;
3. Ποιές νομίζετε πῶς εἶναι οἱ πιό πυκνοκατοικημένες καί ποιές οἱ πιό ἀραιοκατοικημένες περιοχές; Γιατί;
4. Ποῦ θρῖσκονται οἱ σπουδαιότερες πόλεις τῆς Πελοποννήσου; Πῶς ἐξηγεῖται αὐτό;
5. Πῶς ἐπικοινωνεῖ ή Πελοπόννησος μέ τή Στερεά Ἑλλάδα;

Όλοι οί τόποι τής Πελοποννήσου δέν έχουν τήν ίδια γονιμότητα ούτε τό ίδιο κλίμα καί δέν παράγουν τά ίδια προϊόντα. Στά παραθαλάσσια μέρη, όπου τό κλίμα είναι μεσογειακό, καλλιεργούνται κυρίως άμπέλια, έλιές, έσπεριδοειδή, άλλα όπωροφόρα δέντρα, λαχανικά. Στή Μεσσηνία, πού έχει αρκετά θερμό κλίμα, καλλιεργούνται πρώιμα λαχανικά, μπανανιές καί χουρμαδιές. Στήν όρεινή Πελοπόννησο παράγονται λίγα δημητριακά, δασικά, κτηνοτροφικά προϊόντα, φρούτα, πατάτες. Στήν περιοχή τής Κορίνθου υπάρχουν σύγχρονα πτηνοτροφεία. Οί θάλασσες δίνουν αρκετά ψάρια. Από τήν περιοχή τής Έρμιόνης εξάγονται σιδηρομεταλλεύματα. Μεγάλα στρώματα λιγνίτη ανακαλύφθηκαν στά όροπέδια τής Μεγαλόπολης. Μέ αυτούς λειτουργούν εκεί μεγάλα άτμοηλεκτρικά έργοστάσια.

Άπό τά γεωργικά προϊόντα τής Πελοποννήσου φημίζονται ή κορινθιακή σταφίδα, οί έλιές καί τά σύκα τής Καλαμάτας, τά πορτοκάλια τής Σπάρτης, τά λαχανικά καί τά πεπόνια τής Άργολίδας, τά μήλα τής Τρίπολης, τά κρασιά τής Άχαΐας καί τής Νεμέας κ.ά.

Στήν Πελοπόννησο ζοϋν 1.005.000 άνθρωποι. Οί περισσότεροι είναι έγκατεστημένοι στά εύφορα παραθαλάσσια μέρη. Έκει δημιουργήθηκαν καί τά σπουδαιότερα αστικά κέντρα: ή **Κόρινθος**, τό **Αΐγιο**, ή **Πάτρα**, ό **Πύργος**, ή **Καλαμάτα**, ή **Σπάρτη**, τό **Ναύπλιο**, τό **Άργος**. Ένας σπουδαίος κόμβος συγκοινωνιών, ή **Τρίπολη**, αναπτύχθηκε ψηλά στά όροπέδια τής Άρκαδίας.

Οί περισσότεροι από τούς κατοίκους του Μοριά είναι γεωργοί. Πολλοί, από τήν όρεινή κυρίως Πελοπόννησο, μεταναστεύουν σέ άλλα πλουσιότερα μέρη.

Η βιομηχανία τής Πελοποννήσου είναι κυρίως γεωργική. Υπάρχουν αρκετά έλαιουργεία, σαπουνοποιεία, ποτοποιεία, κονσερβοποιεία λαχανικών, ύφαντουργεία καί άλλα έργοστάσια, στά όποία έπεξεργάζονται πολλά προϊόντα τής περιοχής. Στό Αΐγιο καί στήν Πάτρα λειτουργούν μεγάλα χαρτοποιεία, έργοστάσια έλαστικών, διαφόρων μηχανημάτων κ.ά.

Σέ πολλά μέρη άκμάζει ή βιοτεχνία.

Η συγκοινωνία γίνεται μέ αυτόκίνητα, σιδηροδρόμους, πλοία, άεροπλάνα. Άεροδρόμια υπάρχουν στήν Καλαμάτα, στον Πύργο, στό Πορτοχέλι.

Η Πελοπόννησος έχει μεγάλη τουριστική κίνηση.

Μεγάλα βουνά χωρίζουν τήν Πελοπόννησο σέ μικρότερες φυσικές περιοχές. Αύτες είναι ή **Κορινθία**, ή **Αργολίδα**, ή **Αχαΐα**, ή **Ηλεία**, ή **Μεσσηνία**, ή **Λακωνία**, ή **Αρκαδία**.

Οί Νομοί Κορινθίας καί Αργολίδας

Ο **Νομός Κορινθίας** περιλαμβάνει τή βορειοανατολική Πελοπόννησο κι ένα τμήμα τής Στερεᾶς, ἀπό τή Διώρυγα ὡς τά ὄρη Γεράνεια.

Ἡ περιοχή τοῦ Ἴσθμου εἶναι ένα μεγάλο σταυροδρόμι χερσαίων καί θαλάσσιων συγκοινωνιῶν ἀνάμεσα στή Στερεά καί τήν Πελοπόννησο, στό Σαρωνικό καί τόν Κορινθιακό κόλπο.

Ο **Κορινθιακός** μέ τά βαθυγάλαζα νερά, τήν καταπράσινη παραλία καί τά μεγάλα βουνά τοῦ Μοριᾶ καί τής Ρούμελης πλάι τοῦ εἶναι μιά ἀπό τίς ὠραιότερες θάλασσες τής πατρίδας μας.

«Τά δειλινά ὁ κόλπος παίρνει ὄψεις ἀποθέωσης, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης. Ὁ ἥλιος βασιλεύοντας πυρπολεῖ τά πάντα: οὐρανό, ἀκτές, θάλασσα. Τά σύννεφα ἀπλώνονται σάν πέπλα πορφύρας στή δύση... Ὑστερα σιγά σιγά τά χρώματα χλωμιάζουν. Ἡ νύχτα ἀπλώνεται ἀνεπαίσθητα... Ἀξαφνα ένα, δυό, πέντε, εἴκοσι φῶτα ἀνάβουν πάνω στή θάλασσα, σάν ἄστρα πού κύλησαν ἀπό τόν οὐρανό κι ἔπεσαν στά νερά. Εἶναι οἱ μικρές ψαρόβαρκες πού βγαίνουν νά ψαρέψουν...».

Ἀρχόντισσα τοῦ Κορινθιακοῦ καί τοῦ Ἴσθμου εἶναι ή **Κόρινθος** (22.000 κ.). Τήν πρόοδό της τή χρωστάει στή γεωγραφική θέση της. Ἡ **ἀρχαία Κόρινθος**, ή πιό μεγάλη καί πλούσια πόλη τής ἀρχαίας Ἑλλάδας, καταστράφηκε πολλές φορές ἀπό ἐπιδρομές βαρβάρων καί ἀπό σεισμούς. Πάνω ἀπό τά ἐρείπιά της ἐπιβλητικός ὑψώνεται ὁ **Ἀκροκόρινθος**.

Ἡ σημερινή Κόρινθος εἶναι μιά σύγχρονη πόλη μέ μεγάλη ἐμπορική καί τουριστική κίνηση. Εἶναι χτισμένη κοντά στή θάλασσα κι ἔχει καλή ρυμοτομία.

Ἀπέναντί της θρῖσκεται τό **Λουτράκι**, μιά ἀπό τίς ὠραιότερες λουτροπόλεις τής χώρας μας καί πιό πέρα ή γραφική λιμνοθάλασσα **Βουλιαγμένη** καί τό ἀρχαῖο **ἱερό τής Ἥρας**.

Κατάφυτη εἶναι ή παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ γεμάτη κήπους μέ

Ναός Ἀπόλλωνα στίς Βάσσεις

Ὀλυμπία

Μυκῆνες

Κόρινθος

Θέατρο Ἄργου

Κόρινθος – Ναός Ἀποστόλου Παύλου

έσπεριδοειδή, ἐλιές, βερυκοκιές, ἀμπέλια. Ἐκεῖ βρίσκονται τὸ **Λέχαιο**, τὸ **Ζευγολατειό**, ἡ **Σικυώνα**, τὸ **Ξυλόκαστρο** κ.ἄ. ὠραῖα χωριά καὶ πάνω τους οἱ κορφές τῆς Κυλλήνης μέ χιονοδρομικές πῖστες καὶ θαυμάσια ὄρεινά θέρετρα.

Στὸ ἐσωτερικό τοῦ Νομοῦ εἶναι χτισμένη ἡ **Νεμέα**. Στὸ δρόμο πρὸς τὴν Ἀργολίδα συναντοῦμε τὰ ἱστορικά **Δερβενάκια**, ὅπου στὰ 1822 οἱ Ἕλληνες νίκησαν τοὺς Τούρκους.

Ὁ **Νομός Ἀργολίδας** ἀπλώνεται γύρω ἀπὸ τὸν Ἀργολικό κόλπο. Περιλαμβάνει τὴν εὐφορῆ Ἀργολική πεδιάδα μέ τὸν **Ἰναχο** ποταμό καὶ τὰ γύρω βουνά.

Στὸ κέντρο περίπου τῆς Ἀργολικῆς βρίσκεται τὸ **Ἄργος** (20.000 κ.) ἀρχαία, δοξασμένη καὶ πλοῦσια πόλη. Στὴν περιοχή του παράγονται πολλὰ λαχανικά, ἐσπεριδοειδή καὶ ἄλλα γεωργικά προϊόντα. Πλαί στὸ Ἄργος ὑψώνεται ἡ **Λάρισα**, ἡ ὀμηρικὴ ἀκρόπολη τοῦ Διομήδη, καὶ πιο πέρα ἡ **Τίρυνθα**. Πιο πάνω σώζονται τὰ ἐρείπια τῶν **Μυκηῶν**, μέ τὰ κυκλώπεια τείχη, τὴν πύλη τῶν λιονταριῶν, τὰ ἐρειπωμένα παλάτια καὶ τοὺς βασιλικούς τάφους.

Ἡ Ἀργολίδα ἔχει πανάρχαια ἱστορία. Στὸ ἀνατολικό μέρος τοῦ Νομοῦ βρίσκεται ἡ **Ἐπίδαυρος**. Κοντὰ στὸ χωριὸ Λυγουριό, σέ μία γραφικὴ κοιλάδα, σώζεται τὸ περίφημο ἀρχαῖο θέατρο, στὸ ὁποῖο συχνὰ ὀργανώνονται θεατρικές παραστάσεις.

← Ἀρχαῖο θέατρο Ἐπιδαύρου

Ναῦπλιο

Μιά θαυμάσια τουριστική περιοχή υπάρχει στη νότια γωνιά της Ἀργολικής. Ἐκεῖ βρίσκονται τό **Κρανίδι**, τό **Πορτοχέλι**, ἡ Ἐρμιόνη.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδας εἶναι τό **Ναύπλιο** (11.000κ.), ἡ πρώτη πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας μετά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821. Στήν πόλη αὐτή διατηροῦνται παλιά κάστρα, ἱστορικά κτίρια, ναοί, ἀγάλματα.

Στά νότια τοῦ Ναυπλίου βρίσκονται ὠραῖες τοποθεσίες. Στό δυτικό μέρος τοῦ Νομοῦ εἶναι τό **Κεφαλάρι**, οἱ **Μύλοι**, ἡ μυθική **Λέρνη** καί δυτικότερα ὁ **Ἀχλαδόκαμπος**, πού ὁδηγεῖ πρὸς τήν Ἀρκαδία.

Ὁ Νομός Ἀργολίδας εἶναι χωρισμένος στίς Ἐπαρχίες: 1) **Ναυπλίας** μέ πρωτεύουσα τό Ναύπλιο, 2) **Ἄργους** μέ πρωτεύουσα τό Ἄργος καί 3) **Ἐρμιονίδας** μέ πρωτεύουσα τό Κρανίδι.

20

Οἱ Νομοὶ Ἀχαΐας καί Ἠλείας

Στή βορειοδυτική Πελοπόννησο βρίσκεται ὁ **Νομός Ἀχαΐας**.

Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Πάτρα** (141.000 κ.), τό μεγαλύτερο ἐμπορικό, βιομηχανικό, πνευματικό κέντρο τῆς Πελοποννήσου. Εἶναι ἡ τέταρτη πόλη τῆς χώρας μας. Τό σύγχρονο τεχνητό λιμάνι τῆς εἶναι ἡ δυτική πύλη τῆς Ἑλλάδας κι ἔχει μεγάλη κίνηση. Στό πάνω μέρος τῆς πόλης ἐρειπωμένο ὑψώνεται τό παλιό κάστρο μέ τούς πευκόφυτους λόφους τριγύρω. Ἀπό ἐκεῖ ἀγναντεῖται κανεῖς ὀλόκληρη τήν Πάτρα, ἡ ὁποία μέ εὐθεῖς δρόμους, ὠραῖες πλατεῖες, παλιές καί νέες οἰκοδομές ἀπλώνεται χαμηλά πρὸς τή θάλασσα τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου, πού ἀνοίγεται μπροστά τῆς.

Πολιοῦχος τῆς Πάτρας εἶναι ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας. Ὁ ναός του εἶναι ἀπό τούς ὠραιότερους τῆς χώρας μας. Πολλά ἀρχαῖα καί ἄλλα ἱστορικά κειμήλια βρίσκονται στό μουσεῖο τῆς πόλης. Σ' αὐτή λειτουργοῦν πανεπιστήμιο, πολυτεχνεῖο καί ἄλλες σχολές.

Περίφημο εἶναι τό πατρινό καρναβάλι, πού ὀργανώνεται κάθε Ἀποκρία καί προσελκύει πολλούς ξένους.

Στά δυτικά τῆς Πάτρας ἀνοίγεται ὁ πλούσιος κάμπος τῆς Ἀχαΐας μέ πολλά ἐσπεριδοειδή, λιόδεντρα, λαχανικά, ἀμπέλια. Μεγάλα χωριά του εἶναι ἡ **Κάτω Ἀχαΐα** καί ἡ **Λακκόπετρα**. Στήν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ βρίσκεται τό **Αἴγιο** (19.000 κ.), σπουδαῖο ἐμπορικό κέντρο τῆς Αἰγιαλείας.

Πάτρα

Ψηλά στην όρεινη Άχαϊα είναι χτισμένα τὰ **Καλάβρυτα** καί κοντά τους τὰ ιστορικά μοναστήρια **Άγία Λαύρα** καί **Μέγα Σπήλαιο**. Έδῶ ὁ τόπος εἶναι ὄρεινός, δύσβατος, ἀραιοκατοικημένος. Ὅνομαστή εἶναι ἡ χαράδρα τοῦ Βουραϊκοῦ μέ ἄγριους θράχους, σπηλιές, καταρράχτες. Αὐτήν ἀκολουθεῖ ὁ ὁδοντωτός σιδηρόδρομος, πού ὁδηγεῖ ἀπό τό Διακοφτό στά Καλάβρυτα.

«...Τό μικρό τρένο, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης, πού κάνει λαχανιάζοντας αὐτή τή διαδρομή, σέρνεται πολλά χιλιόμετρα μέσα σ' ἓνα στενό, βαθύ φαράγγι μέ πετρώδη κι ἀπότομα τοιχώματα, πανύψηλα, ἀνήλια, ἄγρια...

Τά νερά τοῦ Βουραϊκοῦ κατρακυλοῦν ἀκράτητα κι ἀφρισμένα, ἀλλοῦ μέ φιδίσιους ἐλιγμούς κι ἀλλοῦ μέ καταρράχτες, γεμίζοντας τό φαράγγι μέ τό ἀδιάκοπο καί μονότονο μουγγητό τους...

Πάνω πλατάνια, ροδοδάφνες, κισσοί, φτέρες, χαμόδεντρα κι ἀγριολούλουδα ἀγωνίζονται ν' ἀπαλύνουν τήν ἀγριάδα τοῦ τοπίου...».

Ὁ Νομός Ἀχαΐας εἶναι χωρισμένος στίς Ἐπαρχίες: 1) **Πάτρας** μέ πρωτεύουσα τήν Πάτρα, 2) **Αἰγιαλείας** μέ πρωτεύουσα τό Αἶγιο, 3) **Καλαβρύτων** μέ πρωτεύουσα τὰ Καλάβρυτα.

Πάτρα

Ἡ Ἡλεία εἶναι ἡ πῖο πεδινή καί γόνιμη περιοχή τοῦ Μοριά.

«...Ἡ εὐφορία τῆς πεδιάδας τῆς Ἡλείας κι ἡ ὁμορφιά τῆς τήν κάνουν ἀληθινό παράδεισο, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης. Τά καρποφόρα δέντρα, τά πεῦκα, τά χλοερά λιθάδια, τά λουλούδια, οἱ εὐκάλυπτοι, τά κυπαρίσσια, τ' ἀμπέλια, οἱ ἐλιές, ὅλες οἱ ἐναλλαγές τοῦ πράσινου κι ὅλες οἱ μυρωδιές τοῦ φυτικοῦ κόσμου ἀνακατεύονται ἐδῶ... Ἄλλοτε στενή κι ἄλλοτε ἀπλωμένη ἀνάμεσα στά βουνά καί στήν καταγάλανη φωτεινή θάλασσα, ἡ πεδιάδα προσφέρεται ὀλόκληρη σάν ἓνα κἀνιστρο γεμάτο καρπούς, πρασινάδα, λουλούδια...».

Πρωτεύουσα τῆς Ἡλείας εἶναι ὁ Πύργος (22.000 κ.), ἐμπορικό κέντρο τῆς περιοχῆς. Ἐπίγειο ἔχει τό **Κατάκολο**.

Ἀγροτικά κέντρα στόν κάμπο τῆς Ἡλείας εἶναι ἡ **Ἀμαλιάδα** (14.000 κ.), ἡ **Γαστούνη**, ἡ **Ἀνδραβίδα**, ἡ **Μανολάδα**, τά **Λεχαινά**, ὅπου γεννήθηκε ὁ διηγηματογράφος Ἀνδρέας Καρκαθίτσας. Σέ θαυμάσιες παραθαλάσσιες τοποθεσίες βρίσκονται οἱ ἱαματικές πηγές **Κυλλήνη**, **Καΐάφας**, **Κουνουπέλι**. Ὅλη ἡ παραλία τῆς Ἡλείας ἔχει ὠραίες ἀμμουδιές. Ἀξιοθέατα εἶναι τά κάστρα τῆς περιοχῆς καί τά ἔρειπια τῆς Ἡλίδας.

Στήν πῖο ὁμορφη περιοχή τῆς Ἡλείας, ἀνάμεσα στόν Ἄλφειο καί τόν παραπόταμό του Κλάδεο, βρίσκεται ἡ Ὀλυμπία, ὁ «κάλλι-στος τῆς Ἑλλάδος τόπος», ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι.

«...Γελαστή κουλάδα ἀνάμεσα σέ χαμηλά, γαληνεμένα βουνά, γράφει ὁ Ν. Καζαντζάκης. Δέν ὑπάρχει στήν Ἑλλάδα ὑποβλητικότερο τοπίο, πού νά παρακινεῖ τόσο γλυκά κι ἐπίμονα στήν εἰρήνη καί στή συμφιλίωση. Μέ ἄσφαλο μάτι οἱ ἀρχαῖοι τό διάλεξαν, γιά νά συγκεντρώνονται ἐδῶ, κάθε τέσσερα χρόνια, ὅλες οἱ ἐλληνικές ράτσες, ν' ἀδερφώνονται καί νά παίξουν...».

Ἐδῶ τά νιάτα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας καλλιεργοῦσαν τήν ἀθλητική ἰδέα καί ἀγωνίζονταν νά κερδίσουν τό στεφάνι τοῦ Ὀλυμπιονίκης. Σήμερα λίγα ἀπομεινάρια ἀπό τό ἀρχαῖο στάδιο, τούς μεγαλόπρεπους ναούς, τούς βωμούς καί τ' ἀγάλματα σώζονται στήν ἱερή Ἄλτη, ἀλλά ἡ Ὀλυμπιακή ἰδέα ἀπλώθηκε σέ ὅλο τόν κόσμο. Στό μουσεῖο τῆς Ὀλυμπίας φυλάγονται μερικά ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὅπως ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλη, ἡ Νίκη τοῦ Παιονίου κ.ἄ.

Πύργος

Ἀξιόλογοι οικισμοί στήν Ἐπαρχία Ὀλυμπίας εἶναι ἡ **Ἀνδρίτσα**, τά **Κρέστενα**, ἡ **Ζαχάρω**, ἡ **Φιγάεια**, μέ τόν περίφημο ἀρχαῖο ναό τοῦ Ἀπόλλωνα κοντά της.

Ὁ Νομός Ἡλείας χωρίζεται στίς Ἐπαρχίες: 1) Ἡλείας μέ πρωτεύουσα τόν Πύργο, καί 2) Ὀλυμπίας μέ πρωτεύουσα τήν Ἀνδρίτσα.

21

Οἱ Νομοί Μεσσηνίας καί Λακωνίας

Ὁ **Νομός Μεσσηνίας** περιλαμβάνει τή μεσσηνιακή πεδιάδα μέ τά γύρω βουνά, ὡς τίς κορφές τοῦ Ταύγετου καί τίς ἀκτές τῆς Κυπαρισσίας καί τῆς Πυλίας. Ἀπό τήν Ἡλεία τόν χωρίζει ὁ μικρός ποταμός **Νέδας**.

Τό γόνιμο ἔδαφος, τά νερά τοῦ **Πάμισου** καί τοῦ **Νέδωνα** καί τό εὐκρατο μεσογειακό κλίμα κάνουν τή μεσσηνιακή γῆ ἐξαιρετικά πλούσια. Παράγει πολλά λαχανικά, ἐλιές, σταφύλια, ἐσπεριδοειδή, σύκα κ.ἄ.

Στό μυχό τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, μέ τίς θαυμάσιες ἀμμουδιές, εἶναι χτισμένη ἡ **Καλαμάτα** (42.000 κ.), ἡ δεύτερη πόλη τοῦ Μοριά, ὡραία, πλούσια, μέ ζωνή ἐμπορική κίνηση καί ἔνδοξη ἱστορία. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Μεσσηνίας. Σ' αὐτή καταλήγουν οἱ σιδηρόδρομοι τῆς Πελοποννήσου καί πολλοί αὐτοκινη-

Καλαμάτα

τόδρομοι. Έχει επίσης αεροπορική συγκοινωνία και τό λιμάνι της παρουσιάζει αξιόλογη κίνηση.

Στή μέση του κάμπου είναι χτισμένη ή **Μεσσήνη** (7.000 κ.). Ή αρχαία Μεσσήνη βρισκόταν βορειότερα, στους πρόποδες τής **Ίθώμης** μέ τήν απόρθητη ακρόπολη.

Στή νοτιοδυτική άκρη του Νομού βρίσκονται τά φημισμένα κάστρα **Κορώνη, Μεθώνη, Ναυαρίνο**.

Τά κάστρα είναι από τά αξιοθέατα του Μοριά. Ήρειπωμένα, άγρια, άκατοίκητα πιά, όρθώνονται άλλα ψηλά στά βουνά, άλλα σέ άγριους κάβους, άλλα σέ άπαλούς λόφους και άκροθαλασσιές, φορτωμένα ιστορία και θρύλους.

Στόν όρμο του Ναυαρίνου έγινε ή περίφημη ναυμαχία, πού σφράγισε τόν άγώνα του 1821. Φονικές μάχες έγιναν τότε στό νησί **Σφακτηρία** και στό **Μανιάκι**, όπου σκοτώθηκε ό Παπαφλέσσας.

Ή **Πύλος** είναι μιά μικρή κατάλευκη γαλήνια κωμόπολη. Ή αρχαία Πύλος ήταν χτισμένη βορειότερα.

Ήραιες κωμοπόλεις στή δυτική καταπράσινη Μεσσηνία είναι οι **Γαργαλιάνοι**, τά **Φιλιάτρά**, ή **Κυπαρισσία**.

Ό Νομός Μεσσηνίας χωρίζεται στίς Ήπαρχίες: 1) **Καλαμών** μέ πρωτεύουσα τήν Καλαμάτα, 2) **Μεσσήνης** μέ πρωτεύουσα τή Μεσσήνη, 3) **Πυλίας** μέ πρωτεύουσα τήν Πύλο, 4) **Τριφυλίας** μέ πρωτεύουσα τήν Κυπαρισσία.

Ή **Λακωνία** βρίσκεται ανάμεσα στόν Ταΰγετο και τόν Πάρνωνα. Στή μέση της κυλάει ό Εύρώτας.

«...Είναι ένα συγκινητικό θέαμα τούτη ή μαγευτική κοιλάδα μέ τίς άσημωμένες φυλλωσιές τής έλιάς, μέ τό φρέσκο μπουκέτο τών κήπων, γράφει ό Στρ. Μυριβήλης. Πάνω της όρθιος ό Ταΰγετος κι άνατολικά ό Πάρνωνας μέ τό λαθύρινθο τών δασών του... Ήνάμεσα ό Εύρώτας ξετυλίγει τήν άσημένια κορδέλα του... είναι ένα ήμερο, τρυφερό ποτάμι, πού τραγουδά και κατεβαίνει στή θάλασσα...».

Σ' αυτό τό χώρο, πού οι σημερινοί κάτοικοί του τόν έχουν μεταβάλει σ' ένα περιβόλι μέ έσπεριδοειδή και λιόδεντρα, έζησαν κι έγραψαν τήν ήρωική ιστορία τους οι αρχαίοι Σπαρτιάτες. Στήν ιστορία μάθαμε άρκετά γι' αυτούς ως τώρα.

Σπάρτη - Ταύγετος

Ἡ **Σπάρτη** (13.000 κ.), ἡ φοβερὴ ἀντίζηλος τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας μέ τούς αὐστηροὺς νόμους καί τόν ἀνίκητο στρατό, εἶναι σήμερα μιά μικρὴ, γαλήνια, ὄμορφη πόλη χτισμένη μέ σύγχρονο σχέδιο στίς ὄχθες τοῦ Εὐρώτα. Στά δυτικά της βρίσκεται ὁ **Μυστράς**, παλιά πρωτεύουσα τοῦ Μοριά.

«...Σάν μιά ἀγιογραφία λάμπει στό πρωινό φῶς ὁ Μυστράς, γράφει ὁ Ν. Καζαντζάκης. Χάσκουν οἱ πόρτες, ἔφυγαν οἱ στέγες, κυρίεψαν τούς τοίχους τά γκρεμόχορτα. Καί μονάχα ὀρθιες ἀκόμα, χαριτωμένες στέκονται σκόρπιες ἀνάμεσα στά χαλάσματα οἱ παλιές ἐκκλησιές... Πιο ψηλά στό λόφο τό δεσποτικό παλάτι. Μπαλκόνια πέτρινα, πύργοι, μεγάλες θολωτές αἶθουσες, πολεμίστρες... Καί στήν κορφή τοῦ λόφου, πέτρινη κορώννα, στέκεται μισογκρεμισμένο τό ξακουστό κάστρο...».

Πάνω ἀπό τό Μυστρά καί τή Σπάρτη, αἰώνιος φύλακας, ψηλός, γεμάτος γκρεμούς καί φαράγγια, δυνατός σάν τούς ἀρχαίους κατόικους τοῦ τόπου, ὑψώνεται ὁ **Ταύγετος**. Μιά ἄγρια χαράδρα,

Μυστράς

Μονεμβασιά

όδηγεί από τη Σπάρτη προς τη Μεσσηνία. Στο νότιο τμήμα του Ταΰγετου βρίσκεται η **Μάνη**, όρεινή, άγονη περιοχή, με μικρά χωριά και άπρόσιτους πύργους.

Σπουδαιότερος οικισμός της είναι η **Άρεόπολη**. Κοντά της βρίσκονται τὰ περίφημα σπήλαια του **Διρού** και πιά κάτω τό άκρωτήριο Ταίναρο. Έδω τὰ βράχια κατάμαυρα πέφτουν μέ κάθετες κοψιές στην πάντα σχεδόν φουρτουνιασμένη θάλασσα. Οί πρόγονοί μας πίστευαν πώς σέ κάποια από τίς άγριες σπηλιές τους ήταν ή είσοδος του Άδη.

Στήν άλλη νότια άκρη τής Λακωνίας βρίσκεται ή **Νεάπολη** και άπέναντί της τό **Έλαφονήσι**.

Στίς ανατολικές άκτές τεράστιος, γυμνός, άπόκρημνος, όρθώνεται ό βράχος τής **Μονεμβασίας** μέ τὰ άπομεινάρια τής Ιστορικής πολιτείας στίς πλαγιές του. Στο μυχό του Λακωνικού κόλπου προβάλλει τό **Γύθειο** μέ ώραία προκυμαία.

Άνατολικότερα είναι χτισμένοι οί **Μολάοι**.

Η Λακωνία χωρίζεται στίς Έπαρχίες: 1) **Λακεδαίμονας** μέ πρωτεύουσα τή Σπάρτη, 2) **Γυθείου** μέ πρωτεύουσα τό Γύθειο, 3) **Οιτύλου** μέ πρωτεύουσα τήν Άρεόπολη, 4) **Επιδαύρου Λιμηρᾶς** μέ πρωτεύουσα τούς Μολάους.

22

Ό Νομός Άρκαδίας

Ψηλά, στό κέντρο του Μοριᾶ, άπλώνεται ή **Άρκαδία**. Στά βουνά της στά μυθικά χρόνια ζούσε ό Πάνας, ό θεός τών δασών. Στόν ίδιο χώρο, όταν ή πατρίδα μας ήταν σκλαβωμένη στους Τούρκους, είχαν τὰ λημέρια τους τὰ γενναϊότερα παλικάρια του Μοριᾶ. Άνάμεσα σ' αυτά ξεχωρίζει ό **Θεόδωρος Κολοκοτρώνης**.

Η όρεινή Άρκαδία είναι άγονη περιοχή και πολλοί κάτοικοί της μεταναστεύουν.

Σπήλαια Διρού

Ο **Νομός Άρκαδίας** περιλαμβάνει τρεις Έπαρχίες: 1) **Μαντινείας** με πρωτεύουσα την Τρίπολη (21.000), πού είναι και πρωτεύουσα ολου του Νομού, 2) **Γορτυνίας**, με πρωτεύουσα τη Δημητσάνα, 3) **Μεγαλοπόλεως** με πρωτεύουσα τη Μεγαλόπολη, 4) **Κυνουρίας** με πρωτεύουσα τό Λεωνίδιο.

Η **Τρίπολη** είναι ιστορική πόλη και σπουδαίο συγκοινωνιακό κέντρο της Πελοποννήσου. Στά νότια της βρίσκονται τά έρειπια της άρχαίας **Τεγέας** και τά γνωστά άπό την Έπανάσταση του 1821 χωριά **Βαλέτσι**, **Βέρβαινα**, **Δολιανά**. Βορειότερα ήταν οι άρχαίες πόλεις **Μαντινεία** και **Όρχομενός**. Άνάμεσά τους είναι χτισμένο τό **Λεβίδι**.

Στήν όρεινή περιοχή της Γορτυνίας, με ώραία δάση, κρυσταλλένια νερά, ύγιεινό κλίμα, βρίσκονται ή **Βυτίνα**, ή **Δημητσάνα**, τά **Λαγκάδια**, και πιό πάνω ή λίμνη και τό ύδροηλεκτρικό έργοστάσιο του Λάδωνα. Στή Δημητσάνα γεννήθηκαν ό Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ και ό έπίσκοπος Παλαιών Πατρών Γερμανός. Περιήφημη είναι ή βιβλιοθήκη της.

Στή νοτιοδυτική Άρκαδία είναι χτισμένη ή **Μεγαλόπολη**, με μεγάλα άτμοηλεκτρικά έργοστάσια στήν περιοχή της.

1. Γύθειο

2 - 3. Τρίπολη

4. Έργοστάσιο Μεγαλόπολης

Ἡ Ἐπαρχία Κυνουρίας κατεβαίνει ἀνατολικά πρὸς τὸν Ἀργολικό κόλπο. Σ' αὐτὴ βρίσκονται οἱ κωμοπόλεις **Λεωνίδιο** καὶ **Ἄστρος**

Ἀνασκόπηση τῆς Πελοποννήσου. Ἀναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ὑψος	Ποτάμια
1. Κορινθίας	Κόρινθος	Ταύγετος	2.407	Ἄλφειός
2. Ἀργολίδας	Ναύπλιο	Κυλλήνη	2.376	Εὐρώτας
3. Ἀχαΐας	Πάτρα	Χελμός	2.340	Πηνειός
4. Ἠλείας	Πύργος	Ἐρύμανθος	2.224	Λίμνες
5. Μεσσηνίας	Καλαμάτα	Μαίναλο	1.980	
6. Λακωνίας	Σπάρτη	Πάρωνας	1.953	Στυμφαλία
7. Ἀρκαδίας	Τρίπολη	Παναχαϊκό	1.926	Τάκα

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Ἀναπαραστήτε μὲ διάφορα ὕλικά τὴν Πελοπόννησο. 2. Ἡ Πελοπόννησος εἶναι χερσόνησος ἢ νησί; Γιατί ὀνομάζεται ἔτσι; 3. Ποιά εἶναι τὰ μεγαλύτερα βουνά τῆς; Ποιά ποτάμια καὶ ποιεὲς λίμνες ἔχει; 4. Τί κλίμα ἔχει ἡ Ἀρκαδία; Γιατί; 5. Τί κλίμα ἔχουν τὰ παραθαλάσσια μέρη; Ποιά εἶναι τὰ σπουδαιότερα προϊόντα τους; 6. Γιατί ἡ Ἠλεία εἶναι πρὸς πυκνοκατοικημένη ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία; 7. Ἀπὸ ποιεὲς περιοχῆς μεταναστεύουν πολλοὶ ἄνθρωποι; Γιατί; 8. Σημειώστε τὶς 10 μεγαλύτερες πόλεις τῆς Πελοποννήσου. 9. Ἀπὸ τὶς παρακάτω πόλεις ὑπογραμμίστε ὅσες ἔχουν σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία καὶ θάλτε σὲ κύκλο ὅσες εἶναι λιμάνια: Τρίπολη, Κόρινθος, Πύργος, Πάτρα, Ναύπλιο, Σπάρτη, Ἀμαλιάδα, Γύθειο, Καλαμάτα, Αἴγιο, Πύλος, Μεγαλόπολη, Ἄργος, Καλάβρυτα. 10. Σὲ ποιά ἀπὸ τὶς πόλεις αὐτὲς λειτουργεῖ Πανεπιστήμιο; Ποιά ἦταν ἡ πρὸ ἰσχυρὴ καὶ ποιά ἡ πρὸ πλούσια στ' ἀρχαία χρόνια; Ποιά ἔχει τὸ μεγαλύτερο ὑψόμετρο; 11. Ποιά μέρη τῆς Πελοποννήσου σὰς θυμίζουν τὸν Ἡρακλῆ; Ποιά τὸν Ἀγαμέμνονα, τὸ Νέστορα, τὸν Παπαφλέσσα; 12. Σὲ ποιά μέρη γίνονταν ἀγῶνες στ' ἀρχαία χρόνια; 13. Τί σημασία ἔχει ἡ διώρυγα τῆς Κορίνθου γιὰ τὴ ναυσιπλοία; 14. Σὲ ποίους Νομούς χωρίζεται ἡ Πελοπόννησος; Ποιά εἶναι ἡ πρωτεύουσα καθενὸς ἀπὸ αὐτούς; 15. Πλουτίστε τὸ λεύκωμά σας μὲ σχετικὸ ὕλικό.

Γενικεύσεις

1. Οἱ πορθμοὶ καὶ οἱ διώρυγες διευκολύνουν τὴ ναυσιπλοία.
2. Πόλεις δημιουργοῦνται συνήθως ὅπου ὑπάρχει εὐφορὴ γῆ, φυσικὰ λιμάνια, κόμβοι συγκοινωνιῶν.

γ. Ἡ Θεσσαλία

23

Ἡ Θεσσαλική πεδιάδα καί τὰ γύρω βουνά

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

- 1 Δείξτε στό χάρτη τή Θεσσαλία.
- 2 Παρατηρήστε σέ ανάγλυφους χάρτες τό ἔδαφος τῆς. Ὀνομάστε τά σπουδαιότερα γεωγραφικά στοιχεῖα τῆς.
- 3 Ποιό ποτάμι διασχίζει τή Θεσσαλία: Τί θά συνέβαινε, ἂν δέν ὑπῆρχε ἡ Κοιλιάδα τῶν Τεμπῶν, γιά νά φεύγουν τά νερά στή θάλασσα;
- 4 Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε πληροφορίες, εἰκόνας, βιβλία, μαγνητοταινίες μέ τραγούδια καί ἄλλα στοιχεῖα γιά τή ζωή, τή φύση, τά ἔθιμα, τό λαϊκό πολιτισμό, τά ἔργα προόδου κτλ. τῆς Θεσσαλίας.
- 5 Προβάλετε σχετικές εἰκόνας στήν τάξη.

Ἡ **Θεσσαλία** εἶναι ὁ σιτοβολῶνας τῆς χώρας μας. Βρίσκεται στό κέντρο τῆς Ἑλλάδας. Συνορεύει βόρεια μέ τή Μακεδονία, νότια μέ τή Στερεά, δυτικά μέ τήν Ἡπειρο καί ἀνατολικά βρέχεται ἀπό τό Αἰγαῖο πέλαγος. Ἐκεῖ σχηματίζονται ἡ χερσόνησος **Μαγνησία** καί ὁ **Παγασητικός** κόλπος.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι μιὰ πλούσια πεδιάδα πού τροφοδοτεῖ τήν Ἑλλάδα μέ γεωργικά καί κτηνοτροφικά προϊόντα. Γύρω τῆς ὑψώνονται μεγάλα βουνά: ὁ **Ὀλυμπος**, τά **Καμβούνια**, τά **Χάσια**, ἡ **Πίνδος**, τά **Ἄγραφα**, ἡ **Ὄθρυς**, τό **Πήλιο**, ἡ **Ὄσσα**. Εἶναι τά φυσικά σύνορα, πού χωρίζουν τή Θεσσαλία ἀπό τίς γειτονικές τῆς περιοχές.

Λένε ὅτι, πρὶν ἀπό χιλιάδες χρόνια, ἡ Θεσσαλία ἦταν λίμνη. Μέ κάποιον σεισμό ὅμως ἢ μέ τή διάβρωση τῶν νερῶν ἀνοίχτηκε τό μεγάλο φαράγγι τῶν Τεμπῶν καί ἡ λίμνη χύθηκε στή θάλασσα. Ἔτσι ἀποκαλύφτηκε ὁ θεσσαλικός κάμπος. Ὁ **Πηνεῖός** μέ πολλούς παραπόταμους συγκεντρώνει τώρα τά νερά τῆς θεσσαλικῆς γῆς καί τά χύνει στή θάλασσα.

Τά **Τέμνη** εἶναι μαγευτικός τόπος.

«... Ἀπό τό ἓνα μέρος εἶναι τά τοιχώματα τοῦ Ὀλύμπου: ἄγρια, κάθετα, πετρώδη, γράφει ὁ Κ. Οὐράνης. Ἀπ' τ' ἄλλο τά τοιχώματα τῆς Ὀσσας. Ἀνάμεσά τους, ψηλά μιὰ κορδέλα γαλανοῦ οὐρανοῦ καί κάτω μιὰ κορδέλα νεροῦ, ὁ Πηνεῖός...»

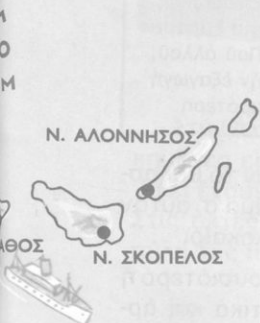

Ὁ ποταμός κυλάει μέ ἡρεμία πρόσχαρη καί γεμάτη δύναμη τό βαθύ του ρέμα. Κι ἀπό τίς δύο ὄχθες του τεράστια πλατάνια καί ιτιές σκύβουν πρός τά νερά, σάν γιά νά καθρεφτιστοῦν στήν ἐπιφάνειά τους... Πουθενά οἱ ὄχθες δέν εἶναι γυμνές. Ὅλες οἱ ποικιλίες μιᾶς πλούσιας βλάστησης ἀνακατώνονται μέ τά αἰωνόβια δέντρα, πού συμπλέκουν τά φυλλώματά τους σέ πράσινο θόλο πάνω ἀπό τόν Πηνειό...».

Αὐτοκίνητα καί τρένα διασχίζουν ἀδιάκοπα τό θαυμάσιο αὐτοκινητόδρομο καί τή σιδηροδρομική γραμμή, πού ἀνοίχτηκαν πλάι στό ποτάμι.

Ἄλλο ἐντυπωσιακό γεωλογικό φαινόμενο βρίσκεται στή βορειοδυτική Θεσσαλία. Εἶναι τά **Μετέωρα**. Γιγάντιοι, πανύψηλοι, ἀπόκρημνοι βράχοι, σάν ἀπολιθωμένοι κορμοί τεράστιων δέντρων, ὑψώνονται ἀπό τή γῆ στά οὐράνια! Στίς κορφές τους εὐσεβεῖς μοναχοί ἔστησαν μοναστήρια γεμάτα σήμερα παλιές εἰκόνες καί ἱστορικά κειμήλια.

Στήν περιοχή αὐτή βρίσκονται καί τά μοναδικά φυσικά περάσματα πού ὀδηγοῦν ἀπό τή Θεσσαλία πρός τήν Ἡπειρο καί τή

Τά Τέμπη

Δυτική Μακεδονία. Ένα άλλο πέρασμα, ανάμεσα στά Καμβούνια καί τόν Όλυμπο, είναι τά στενά του **Σαρανταπόρου**, όπου στά 1912 ό στρατός μας νίκησε τούς Τούρκους.

Στά δυτικά τής Θεσσαλίας, ψηλά στίς άγριες χαράδρες τών Άγράφων μέ τίς έλατοσκέπαστες πλαγιές, βρίσκεται ή τεχνητή λίμνη του **Ταυρωπού**. Μέ τά νερά της κινείται ύδροηλεκτρικό έργοστάσιο καί ποτίζονται πολλά χωράφια του κάμπου.

Στή Μαγνησία ύψώνεται τό Πήλιο, τό ωραιότερο βουνό τής Ελλάδας γεμάτο δάση, όπωρώνες, χωριά, ιστορία καί θρύλους.

«Ή λέξη παράδεισος δέν είναι ύπερβολική, γράφει ό Κ. Ουράνης. Τό Πήλιο είναι μιá συμφωνία από πράσινο, από καταρρακτώδη νερά, από πυκνότατους ίσκιους, από τραγούδια άηδονιών μέ μιá εξαίση θέα πάνω στό άπέραντο, γαλήνιο καί φωτεινό Αιγαίο...».

Έδω, στά πυκνά σύδεντρα, είχε στά μυθικά χρόνια τό σχολειό του ό Κένταυρος Χείρων. Στούς πρόποδες του βουνου ήταν χτισμένη ή Ίωλκός. Από έδω ξεκίνησαν οι Άργοναύτες κι από έδω κοντά ό Άχιλλέας έφυγε μέ τούς Μυρμιδόνες του γιά τήν Τροία.

Στή νοτιοανατολική Θεσσαλία συχνά γίνονται σεισμοί.

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Απ' όσα μάθατε ως τώρα τί μπορείτε να υποθέσετε για τό κλίμα τής Θεσσαλίας; 2. Νομίζετε ότι ή Θεσσαλία είναι εύφορη περιοχή; Τί προϊόντα παράγει; 3. Κάνετε στό άμμοδοχείο έναν ανάγλυφο χάρτη τής Θεσσαλίας. 4. Ποιές θέσεις νομίζετε πώς είναι κατάλληλες για τή δημιουργία έμπορικῶν κέντρων, λιμανιῶν καί συγκοινωνιακῶν κόμβων; Γιατί; 5. Ποῦ ἄλλου, ἐκτός ἀπό τό Βόλο, θά μπορούσε νά δημιουργηθεῖ λιμάνι γιά τήν ἐξαγωγή τῶν προϊόντων τοῦ κάμπου; Γιατί ή θέση τοῦ Βόλου είναι προτιμότερη;

Τά βουνά πού περιβάλλουν τή Θεσσαλία ἐμποδίζουν τό θαλασσινό ἀέρα νά φτάσει στό θεσσαλικό κάμπο. "Ετσι τό κλίμα σ' αὐτόν είναι ἡπειρωτικό, ψυχρό τό χειμῶνα καί θερμό τό καλοκαίρι.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι πλούσιος τόπος καί τόν κάνει πλουσιότερο ή ἐργατικότητα τῶν κατοίκων της. Αὐτοί μέ ἀποξηραντικά καί ἀρδευτικά ἔργα, μέ λιπάσματα καί σύγχρονους τρόπους καλλιέργειας συνεχῶς αὐξάνουν τήν παραγωγή. Παράγονται πολλά δημητριακά, βαμπάκι, ζάχαρη, καρπούζια, λαχανικά, κτηνοτροφικά προϊόντα κ.ἄ. Γνωστά εἶναι τά μήλα, τά κάστανα καί οἱ ἑλιές τοῦ Πηλίου, τά σταφύλια καί τά ποτά τοῦ Τυρνάθου, τά ὑφαντά τῶν Τρικάλων, τής Καρδίτσας, τής Λάρισας, τά εἶδη τής λαϊκῆς πηλορείτικης τέχνης.

Μεγάλες ποσότητες ἀπό τά θεσσαλικά προϊόντα συγκεντρῶνται στό ἐμπορικά κέντρα τοῦ κάμπου: στή Λάρισα, στό Τρίκαλα, στήν Καρδίτσα. "Αλλά φορτώνονται σέ αὐτοκίνητα, σέ τρένα ή στό καράβια πού ἀράζουν στό λιμάνι τοῦ Βόλου, γιά νά σταλοῦν σέ ἄλλες ἀγορές. Ένα πυκνό δίκτυο ἀπό αὐτοκινητόδρομους καί σιδηροδρομικές γραμμές διευκολύνει τή συγκοινωνία. Τή Θεσσαλική πεδιάδα διασχίζουν ή ἐθνική ὁδός καί ή σιδηροδρομική γραμμή Ἀθήνας - Θεσσαλονίκης. "Άλλες γραμμές συνδέουν τό λιμάνι τοῦ Βόλου μέ τή Λάρισα καί τήν Καλαμπάκα. Ὁ Βόλος καί ή Λάρισα ἔχουν καί ἀεροπορική συγκοινωνία.

Οἱ δύο αὐτές πόλεις εἶναι τά μεγάλα βιομηχανικά κέντρα τής Θεσσαλίας. Στά ἐργοστάσιά τους ἐπεξεργάζονται γεωργικά προϊόντα, κατασκευάζουν γεωργικά ἐργαλεῖα καί μηχανές, παράγουν πολλά βιομηχανικά προϊόντα.

Βόλος - ή 'Αργώ

Στή Θεσσαλία ζούν σήμερα 695.000 άνθρωποι. Πιό πυκνοκατοικημένες είναι οι περιοχές του κάμπου μέ τή μεγάλη παραγωγή. 'Εκεϊ έχουν δημιουργηθεί και οι μεγαλύτεροι θεσσαλικοί οικισμοί. Στίς άκτές του Παγασητικού έχει αναπτυχθεί ό Βόλος. Είναι ή πύλη τής πλούσιας αυτής περιοχής.

25

Πολιτική διαίρεση τής Θεσσαλίας

'Η Θεσσαλία, γιά νά διοικείται καλύτερα, είναι χωρισμένη στους Νομούς: α) **Μαγνησίας**, β) **Λάρισας**, γ) **Τρικάλων**, δ) **Καρδίτσας**.

'Ο **Νομός Μαγνησίας** απλώνεται γύρω από τόν Παγασητικό.

Περιλαμβάνει τίς 'Επαρχίες: 1) **Βόλου** μέ πρωτεύουσα τό Βόλο, 2) **'Αλμυρού** μέ πρωτεύουσα τόν 'Αλμυρό και 3) **Σκοπέλου** μέ πρωτεύουσα τή Σκόπελο. Σ' αυτή ανήκουν τά νησιά **Βόρειες Σποράδες**.

'Εργοστάσιο τσιμέντου κοντά στό Βόλο

Σκιάθος

Ο Παγασητικός είναι τό φυσικό λιμάνι τής Θεσσαλίας. Στίς άκτές του χτίστηκαν διαδοχικά οί πόλεις **Ίωλκός, Παγασές, Δημητριάδα**. Στή θέση τους βρίσκεται τώρα ό **Βόλος** (71.000 κ.), πρωτεύουσα του Νομού, μεγάλο έμπορικό καί βιομηχανικό κέντρο. Μπροστά του άνοίγεται ή θάλασσα καί πάνω ύψώνεται ό πράσινος θησαυρός του Πηλίου.

Στίς πλαγιές του, ανάμεσα σέ περιβόλια, δάση καί ρεματιές μέ πολλές πηγές καί πλατάνια, είναι κρυμμένα τά φημισμένα πηλιορείτικα χωριά: ή **Πορταριά**, ή **Μακρυνίτσα**, ή **Ζαγορά**, ό **Κισσός**, ή **Τσαγκαράδα**, ή **Αργαλαστή**, οί **Μηλιές**, ή **Αγριά**. Έντύπωση προκαλοῦν ή άρχιτεκτονική καί ή επίπλωση τών σπιτιών τους.

Στή ρίζα του βουνού υπάρχουν ώραϊες άκρογιαλιές καί ψηλά στίς κορφές του πίστα γιά σκί.

Στά δυτικά του Βόλου βρίσκονται προϊστορικές άκροπόλεις κοντά στά χωριά Διμήνη καί Σέσκλο. Πιο πέρα άπλώνεται τό **Βελεστίνο**, ή πατρίδα του Ρήγα Φεραίου.

Στήν παραλία του Παγασητικού βρίσκεται καί ή **Νέα Άγχίαλος**. Στά νοτιοδυτικά της άνοίγεται ή μικρή πεδιάδα του Άλμυρου μέ σπουδαιότερο οικισμό τόν **Άλμυρό** (6.000 κ.). Τριγύρω της ύψώνεται ή Όθρυς.

Λάρισα

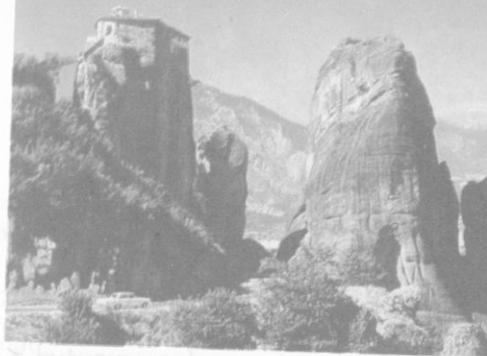
Στις **Βόρειες Σποράδες** υπάρχουν ή **Σκιάθος**, ή **Σκόπελος**, ή **Άλόνησος**. Τά γραφικά αυτά αιγαιοπελαγίτικα νησιά, μέ τίς χρυσές άμμουδιές, τά όμορφα χωριά, τά ξωκκλήσια, τά κάστρα, είναι θαυμάσια θέρετρα μέ μεγάλη τουριστική κίνηση. Διοικητικό κέντρο τους είναι ή **Σκόπελος** (2.500 κ.) Ή **Σκιάθος** (4.000 κ.) είναι τό πασίγνωστο νησί τοῦ μεγάλου διηγηματογράφου Άλ. Παπαδιαμάντη. Έχει καί άεροδρόμιο.

Ό **Νομός Λάρισας** πιάνει τή μισή σχεδόν Θεσσαλία.

Περιλαμβάνει τίς Έπαρχίες:

1) **Λάρισας** μέ πρωτεύουσα τή Λάρισα, 2) **Τυρνάβου** μέ πρωτεύουσα τόν Τύρναβο, 3) **Έλασσόνας** μέ πρωτεύουσα τήν Έλασσόνα, 4) **Άγιάς** μέ πρωτεύουσα τήν Άγιά, 5) **Φαρσάλων** μέ πρωτεύουσα τά Φάρσαλα.

Πρωτεύουσά του είναι ή **Λάρισα** (103.000 κ.), τό σπουδαιότερο έμπορικό, συγκοινωνιακό, βιομηχανικό καί πνευματικό κέντρο τής Θεσσαλικής πεδιάδας. Είναι πλούσια καί ώραία πόλη μέ μεγάλες πλατείες, εύθεις δρόμους, σύγχρονες οικοδομές, μεγάλη κίνηση. Πλάι της κυλάει ήρεμα ό Πηνειός. Στά έργοστάσιά της έπεξεργάζονται τά άφθονα προϊόντα τής περι-

1-2. Μετέωρα

3. Άρχοντικό στό Άμπελάκια

4. Βρύση στό Πήλιο

οχής. Μεγαλύτερο από αυτά είναι τό έργοστάσιο πού παράγει ζάχαρη. Στο μουσειο τής Λάρισας φυλάγονται πολλά κειμήλια από τήν Ιστορία τής Θεσσαλίας.

Στά βορειοδυτικά τής Λάρισας, μέσα σέ άμπέλια, περιβόλια και γόνιμα χωράφια, βρίσκεται ο **Τύρναβος** (10.000 κ.).

Βορειότερα είναι χτισμένη ή **'Ελασσόνα** (7.000 κ.). Πάνω της ύψώνονται θεόρατες οί κορφές του Όλύμπου.

Γνωστός οικισμός τής 'Επαρχίας 'Ελασσόνας είναι ή **Τσαρίτσανη**.

Ένα ιστορικό χωριό σίς βορινές πλαγιές τής Όσσας είναι τά **'Αρμελάκια**. Στά νότια τής Όσσας είναι χτισμένη ή **'Αγιά** (3.000 κ.).

Στό νότιο μέρος του Θεσσαλικού κάμπου βρίσκονται τά **Φάρσαλα** (7.000 κ.). Στή θέση τους λένε πώς ήταν χτισμένη ή **Φθία**, ή πατρίδα του 'Αχιλλέα.

26

Οί Νομοί Τρικάλων και Καρδίτσας

Ο **Νομός Τρικάλων** πιάνει τή βορειοδυτική Θεσσαλία. Έχει πρωτεύουσα τά **Τρίκαλα** (45.000 κ.).

Διαιρείται σίς 'Επαρχίες: 1) **Τρικάλων** μέ πρωτεύουσα τά Τρίκαλα και 2) **Καλαμπάκας** μέ πρωτεύουσα τήν Καλαμπάκα.

Τά Τρίκαλα είναι τό δεύτερο έμπορικό κέντρο τής Θεσσαλικής πεδιάδας κι έχουν μεγάλη έμπορική κίνηση. Είναι σύγχρονη πόλη μέ αρκετά αξιοθέατα. Στή θέση της βρισκόταν ή αρχαία **Τρίκη**. Πολλοί πιστεύουν πώς σ' αυτή γεννήθηκε ο 'Ασκληπιός.

Στά νοτιοδυτικά βρίσκεται ή **Πύλη**.

Στή ρίζα των Μετεώρων είναι χτισμένη ή **Καλαμπάκα** (6.000 κ.) και κοντά της τά χωριά **Καστράκι** και **Βλαχάβα**. Είναι ή πατρίδα του ήρωα Βλαχάβα, πού πολέμησε τούς Τούρκους.

Στό **Νομό Καρδίτσας** ανήκει ή νοτιοδυτική Θεσσαλία, ένα μεγάλο κομμάτι του κάμπου και αρκετά βουνά τής νότιας Πίνδου, ως τίς βαθιές χαράδρες του 'Αχελώου.

Πρωτεύουσά του είναι ή **Καρδίτσα** (28.000 κ.), νέα και πλούσια άγροτούπολη μέ αξιόλογη έμπορική κίνηση. Μεγάλοι οικισμοί του κάμπου είναι ο **Παλαμάς** και οί **Σοφάδες**.

Στά δυτικά της Καρδίτσας είναι χτισμένο τό **Μουζάκι** καί κοντά του τό **Μαυρομμάτι**, όπου γεννήθηκε ὁ ἥρωας τοῦ 1821 Γ. Καραϊσκάκης. Πιο πέρα ὑψώνονται τὰ ἼΑγραφα, βουνά μεγάλα, ψηλά, μέ χιονοσκεπέστες κορφές καί βαθιές νεροσυρμές, μέ πολλά δάση καί χλοερά βοσκοτόπια. Ἐκεῖ, σέ μιά χαράδρα βαθιά, σχηματίστηκε ἡ τεχνητή λίμνη τοῦ Ταυρωποῦ.

Στά νότια τοῦ Νομοῦ βρίσκονται οἱ ἰαματικές πηγές **Σμοκόβου** καί **Καίτσας**.

Ἄνασκόπηση τῆς Θεσσαλίας. Ἄναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ἵψος	Ποτάμια Πηγεῖος
1. Λάρισας,	Λάρισα	ἽΟλυμπος	2.917	Χερσόνησος Μαγνησία
2. Μαγνησίας	Βόλος	ἽΟσσα	1.978	
3. Τρικάλων	Τρίκαλα	Χάσια	1.565	Κόλποι Παγασητικός
4. Καρδίτσας	Καρδίτσα	Πήλιο	1.547	

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Ἄναπαρστήστε τῆ Θεσσαλία μέ διάφορα ὕλικά. 2. Ποιά βουνά περιβάλλουν τῆ Θεσσαλία; 3. Δεῖξτε στό χάρτη τίς κλεισοῦρες ποῦ ὑπάρχουν σ' αὐτά καί διευκολύνουν τῆ συγκοινωνία. 4. Σημειώστε τὰ ἀεροδρόμια, τίς σιδηροδρομικές γραμμές, τίς ὁδικές ἀρτηρίες. 5. Τί κλίμα ἔχει ἡ Θεσσαλική πεδιάδα; Γιατί; 6. Τί γνωρίζετε γιά τόν πλοῦτο της; 7. Εἶναι πυκνοκατοικημένη ἡ ἀραιοκατοικημένη περιοχή; Γιατί; 8. Μέ τί ἀσχολοῦνται κυρίως οἱ Θεσσαλοί; 9. Ποῦ εἶναι χτισμένες οἱ Θεσσαλικές πόλεις; Γιατί; 10. Ποιά νησιά βρίσκονται στά ἀνατολικά τῆς Θεσσαλίας; Ποῖο ἀπό αὐτά ἔχει ἓνα ἐπικίνδυνο γιά τούς ναυτικούς ὄνομα; 11. Διαβάστε σκιαθίτικα διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη. 12. Ὀνομάστε τούς Νομούς τῆς Θεσσαλίας καί τίς πρωτεύουσές τους.

Γενικεύσεις

1. Τά μεγάλα βουνά εἶναι φυσικά σύνορα ἀνάμεσα σέ γειτονικές περιοχές.
2. Πόλεις δημιουργοῦνται καί σέ ὄχθες ποταμῶν μέ εὐφορες περιοχές γύρω τους ἢ ὅπου ὑπάρχουν φυσικά λιμάνια μέ πλοῦσια ἐνδοχώρα.
3. Οἱ περιοχές στίς ὁποῖες δέ φτάνουν θαλάσσιοι ἄνεμοι ἔχουν ἡπειρωτικό κλίμα.

δ. Ἡ Ἡπειρος

Ἡ Χώρα τῶν βουνῶν

27

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δεῖξτε στό χάρτη σας τήν Ἡπειρο καί παρατηρήστε τά χαρακτηριστικά της γνωρίσματα. 2. Ὄνομάστε τά σπουδαιότερα γεωγραφικά στοιχεία της. 3. Ἐχει πεδιάδες ἡ Ἡπειρος; Πῶς σχηματίστηκε; 4. Ἄπ' ὅ, τι γνωρίζετε γιά τό κλίμα τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας τί μπορεῖτε νά ὑποθέσετε γιά τό κλίμα τῆς Ἡπείρου; 5. Εἶναι εὐφορη ἡ ἄγονη περιοχή; Γιατί; 6. Ποιά φυσικά περάσματα συνδέουν τήν Ἡπειρο μέ γειτονικές της περιοχές; 7. Τί γνωρίζετε ἀπό τή μυθολογία καί τήν ἱστορία γιά τήν Ἡπειρο; 8. Τί γνωρίζετε γιά τή Βόρεια Ἡπειρο; 9. Προβάλετε εἰκόνες ἀπό τή φύση τῆς Ἡπείρου.

Ἡ **Ἡπειρος** εἶναι χώρα ἑλληνική ἀπό τά πανάρχαια χρόνια. Στό κέντρο της βρισκόταν τό φημισμένο **μαντεῖο τῆς Δωδώνης**. Ἐκεῖ κατοικοῦσαν οἱ Σελλοί ἢ Ἐλλοί καί ἀπό αὐτούς, ὅπως πιστεύουν πολλοί, πῆραν τ' ὄνομά τους οἱ Ἕλληνες.

Ἡ Ἡπειρος βρίσκεται στό δυτικό μέρος τῆς Ἑλλάδας, ἀνάμεσα στήν Πίνδο καί τό Ἴόνιο πέλαγος. Σήμερα ἓνα μεγάλο τμήμα της, ἡ **Βόρεια Ἡπειρος**, ἀνήκει στήν Ἀλβανία.

Ἡ **Πίνδος**, ἀλλοῦ δασοσκέπαστη κι ἀλλοῦ γυμνή κατοπράχαλη, πιάνει ὅλο σχεδόν τό χώρο τῆς Ἡπείρου. Ἀπό αὐτή μέ πολλές διακλαδώσεις ἀπλώνεται πρὸς τή Μακεδονία, τή Θεσσαλία καί τή Στερεά Ἑλλάδα, σάν νά θέλει ν' ἀγκαλιάσει ὀλόκληρη τήν Ἑλλάδα. Παντοῦ φαράγγια ἀπάτητα, γραφικές λαγκαδιές, κορφές θεόρατες! Ζαρκάδια κι ἐλάφια, ἀρκοῦδες, λύκοι, ἀγριογούρουνα ἔχουν ἐδῶ τή φωλιά τους.

Τό χειμῶνα τά βουνά χάνονται στά σύννεφα. Ὅμιχλη, βροχές, ἀστραπόβροντα, χιόνια! Μά ὅταν ἔρθει ἡ ἄνοιξη «παύουν οἱ μπόρες κι οἱ κακοκαιριές, γράφει ὁ Κ. Κρυστάλλης. Ὁ οὐρανός ἀλαφρώνεται ἀπό τά πυκνά σύγνεφα... ὁ ἥλιος ἀνατέλλει στόν ὀρίζοντα θερμός. Λιώνουν τά χιόνια στά χαμηλότερα καί τά νερά σχηματίζουν θολά, ὀρμητικά ρέματα. Τότε ἀρχίζει νά ξυπνᾷ ὁ Πίνδος». Πρασινίζουν τά βοσκοτόπια, «γλυκός γλυκός ἀντίλαλος χύνετ' ἀπ' τά κουδούνια», τά βελάσματα τῶν κοπαδιῶν καί τά σφυρίγματα τῶν βοσκῶν σμίγουν στίς ἐλατοσκέπαστες πλαγιές μέ τό τραγούδι τῶν πουλιῶν καί ὁ τόπος ἀλλάζει ὄψη.

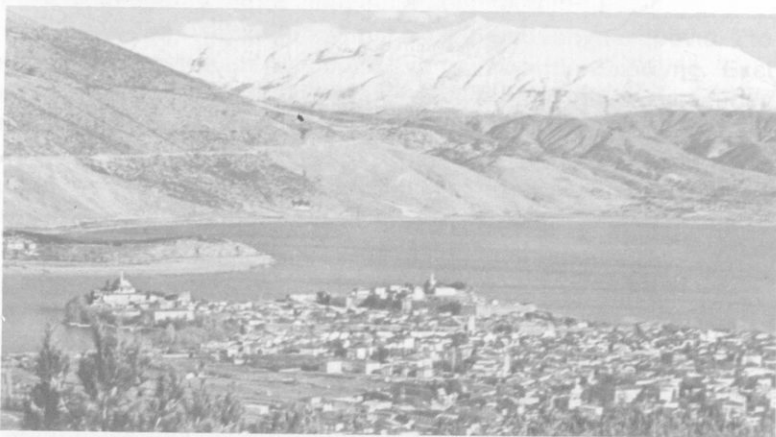

Μουσείο
Ιωαννίνων

Ὁ **Γράμμος**, ὁ **Σμόλικας**, ἡ **Τύμφη**, ὁ **Λάκμος**, τὰ **Ἀθαμανικά**, ὁ **Τόμαρος**, ἡ **Μουργκάννα**, τὸ **Μιτσικέλι** εἶναι οἱ ψηλότερες κορυφές τῆς Πίνδου.

Στὸ κέντρο τοῦ ἠπειρωτικοῦ χώρου βρίσκεται τὸ μικρὸ **ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων**. Σέ πολλές παραθαλάσσιες περιοχές ἀνοίγονται μικρές εὐφορες κοιλάδες, πού ἔχουν δημιουργηθεῖ μέ τίς προσχώσεις.

Ψηλά στά βουνά ἔχουν τίς πηγές τους οἱ ποταμοὶ **Θύαμης** ἢ **Καλαμάς**, **Ἀχέροντας**, **Λοῦρος**, **Ἀραχθός**, **Ἀῶς**. Στὴν Ἠπειρο βρέχει συχνά καί τὰ ποτάμια ἔχουν ἀρκετά νερά. Τά νερά τοῦ Ἀχέροντα συχνά χάνονται σέ ὑπόγεια σπήλαια. Ἐκεῖ οἱ ἀρχαῖοι

Ἰωάννινα

πίστευαν πὼς ἦταν μιά εἴσοδος τοῦ Ἄδη. Στίς κοιλάδες τοῦ Λοῦρου καί τοῦ Ἀραχθοῦ σχηματίσθηκαν τεχνητές λίμνες καί λειτουργοῦν ὑδροηλεκτρικά ἐργοστάσια.

Φυσική εἶναι ἡ λίμνη **Παρμῶτιδα** (λίμνη Ἰωαννίνων) στό ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων. Στίς ἀκτές τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου σχηματίζονται οἱ λιμνοθάλασσες **Λογαροῦ** καί **Τσουκαλιού** μέ ἀρκετά ἰχθυοτροφεία.

Ἀπό τὸ Ἴονιο πέλαγος θαλασσινοὶ ἄνεμοι φυσοῦν πρὸς τὴν Πίνδο, ὅπου βρέχει συχνά. Τὸ κλίμα στά παράλια τῆς Ἠπείρου εἶναι ὑγρὸ μεσογειακό, στήν ὑπόλοιπη χώρα ὀρεινὸ.

Ἡ Ἠπειρος εἶναι φτωχή γεωγραφικὰ περιοχή. Στά ὄρεινά παράγονται δασικά καί κτηνοτροφικά προϊόντα. Στά ὄροπέδια εὐδοκιμοῦν δημητριακά, πατάτες, ἀμπέλια καί στά παράλια ἐλιές, ἐσπεριδοειδή, θαμπάκι, ρύζι. Ὀνομαστά εἶναι τὰ κρασιά τῆς Ζίτσας, τὰ πορτοκάλια τῆς Ἄρτας, τὰ κοτόπουλα Ἰωαννίνων, τὰ γιαννιώτικα ἀσημικά καί ἄλλα ἐκλεκτά προϊόντα τῆς λαϊκῆς τέχνης καί βιοτεχνίας. Στίς λιμνοθάλασσες ἀλιεύονται ἀρκετά ψάρια.

Ἡ συγκοινωνία στήν ὄρεινή Ἠπειρο γίνεται μέ δυσκολία. Ἀρκετή κίνηση ἔχουν τὰ λιμάνια τῆς Ἡγουμενίτσας καί τῆς Πρέβεζας. Ἀεροπορική συγκοινωνία ἔχουν τὰ Ἰωάννινα.

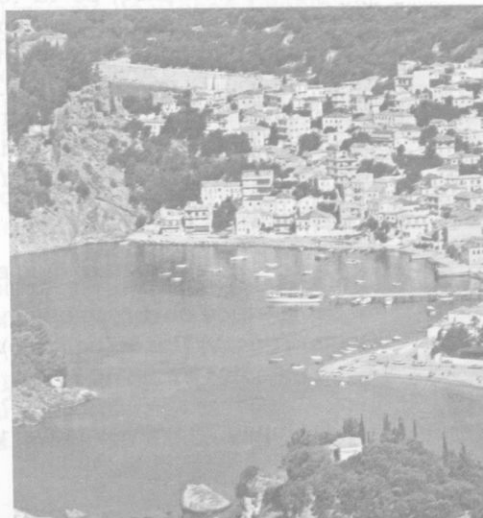
Μέτσοβο

28 Ἡ ζωή στήν Ἠπειρο

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Νομίζετε ὅτι ἡ Ἠπειρος εἶναι πυκνοκατοικημένη ἢ ἀραιοκατοικημένη περιοχή; Γιατί; Γιατί πολλοί Ἠπειρώτες μεταναστεύουν;
2. Συγκεντρώστε βιβλία, εἰκόνες, μαγνητοταινίες, πληροφορίες γιά τή ζωή στήν Ἠπειρο, τό λαϊκό πολιτισμό, τή λαϊκή ἀρχιτεκτονική, τὰ τραγούδια, τὰ ἔθιμα, τὰ σύγχρονα ἔργα προόδου κ.ἄ.

Ἀπό τὰ παλιά χρόνια ἡ Ἠπειρος ἦταν ἄγονη καί ἀραιοκατοικημένη περιοχή. Τά λίγα

Πάργα

προϊόντα της δέν είναι δυνατό νά θρέψουν πολλούς ανθρώπους. Πιο πυκνοκατοικημένες είναι οι παραθαλάσσιες πεδινές εκτάσεις και τά όροπέδια. Έκει δημιουργήθηκαν και οι σπουδαιότερες πόλεις.

Στά άρχαία χρόνια στην είσοδο του Άμβρακικού κόλπου ήταν χτισμένη ή **Νικόπολη**. Άργότερα αναπτύχθηκαν ή **Άρτα** και τά **Ίωάννινα**.

Στά όρεινά μέρη υπάρχουν πολλοί μικροί οικισμοί. Όταν ή πατρίδα μας ήταν σκλαβωμένη στους Τούρκους, πολλοί από αυτούς γνώρισαν πλούτη και δόξα. Περίφημα ήταν τότε τά **Ζαγοροχώρια** και τά **χωριά του Σουλίου**. Οι Σουλιώτες άγωνίστηκαν σκληρά για ή λευτεριά της πατρίδας.

Πολλοί Ήπειρώτες ξενιτεύονται, για νά ζήσουν Άρκετοί από τους ξενιτεμένους δώρισαν χρήματα στά χωριά τους και έχτισαν ναούς, σχολεία, γέφυρες, ύδραγωγεία, φιλανθρωπικά ιδρύματα κτλ. Άλλοι έκαναν μεγάλες δωρεές στό κράτος. Αυτοί είναι οι έθνικοί ευεργέτες (Σίνας, Άθέρωφ, Ζάππες, Ζωσιμάδες κ ά).

Στά χρόνια της τουρκοκρατίας τά Γιάννενα ήταν «*πρώτα στό άρματα, στά πλούτη και στά γράμματα*».

Σήμερα ζούν στην Ήπειρο 323.000 άνθρωποι. Ό πληθυσμός της συνεχώς λιγοστεύει. Τά όρεινά χωριά έρημώνονται. Ή παλιά ήπειρωτική άρχιτεκτονική μέ τά λιθόχτιστα πλακοσκέπαστα σπίτια, μέ τίς έκκλησιές, μέ τά τοξωτά γεφύρια έγκαταλείπεται. Ή φλογέρα και τά χαρακτηριστικά ήπειρώτικα τραγούδια δέν ακούγονται πιά όσο πρίν στά βοσκοτόπια, στά χωράφια και στά χωριά της Ήπείρου. Οι πόλεις μέ τά σύγχρονα κτίρια πήραν άλλη όψη. Ή ζωή άλλαξε παντού. Φύλακας των παραδόσεων ή Έταιρία Ήπειρωτικών Μελετών προσπαθεϊ νά διατηρήσει τά κειμήλια του τόπου και νά ζωντανέψει πολλά έθιμα μέ λαογραφικές και άλλες έκδηλώσεις που όργανώνει.

Πολιτική διαίρεση της Ήπείρου

Ή Ήπειρος είναι χωρισμένη στους Νομούς: α) **Ίωαννίνων**, β) **Θεσπρωτίας**, γ) **Πρέβεζας** και δ) **Άρτας**.

Ό Νομός Ίωαννίνων

Ό **Νομός Ίωαννίνων** πάνει μεγάλο μέρος της Ήπείρου.

Χωρίζεται στις Έπαρχίες: 1) **Δωδώνης** με πρωτεύουσα τή **Ίωάννινα**, 2) **Μετσοβού** με πρωτεύουσα τή **Μέτσοβο**, 3) **Κόνιτσα** με πρωτεύουσα τή **Κόνιτσα**, 4) **Πωγωνίου** με πρωτεύουσα τή **Δελβινάκι**.

Πρωτεύουσά του είναι τή **Ίωάννινα** (44.000 κ.), έμπορικό, συγκοινωνιακό, διοικητικό καί πνευματικό κέντρο τής Ήπειρου.

Τή **Ίωάννινα**, ή **Παμβώτιδα** καί τή **πλούσιο** όροπέδιο τριγύρω είναι μιά γαλήνια όαση μέσα στό όρεινό ήπειρωτικό τοπίο. Ή πόλη, πού καθρεφτίζεται στό γαλαζοπράσινα νερά τής λίμνης, απλώνεται στή δυτική παραλία στεφανωμένη μέ κυματιστούς, πευκόφυτους λόφους. Έντύπωση κάνουν τή κάστρο, ή κεντρική πλατεία μέ ώραία κτίρια γύρω της, ή αγορά μέ τή άσημικά καί άλλα είδη λαϊκής τέχνης κ.ά. Γραφικό είναι τή νησάκι τής λίμνης.

Στή **Ίωάννινα** λειτουργοῦν Πανεπιστήμιο καί άλλες Σχολές.

Στή βόρεια τής λίμνης, κοντά στό χωριό **Πέραμα**, βρίσκεται τή περίφημο σπήλαιο.

Στή νοτιοδυτικά τών **Ίωαννίνων** σώζονται τή έρείπια τής **Δωδώνης**. Κοντά της βρίσκεται τή **Μπιζάνι**, όπου στό 1913 ό στρατός μας νίκησε τούς Τούρκους καί έλευθέρωσε τή Ήπειρο.

Άνατολικότερα είναι χτισμένα τή όρεινά χωριά **Καλαρρύτες** καί **Συράκο**, πατρίδα τών ποιητών Κρυστάλλη καί Ζαλοκώστα. Πιο πάνω βρίσκεται τή **Μέτσοβο** (3.000 κ.). Είναι ένας από τούς πιο χαρακτηριστικούς οικισμούς τής Ήπειρου, μέ χλοερά λιβάδια καί δάση, πίστα για σκι καί πολλά αξιοθέατα.

Άνάμεσα στό **Μιτσικέλι** καί τή **Τύμφη** είναι σκαρφαλωμένα τή **Ζαγοροχώρια**. Έκει ανοίγεται καί ή βαθιά, άγρια **χαράδρα τού Βίκου**, ένα από τή πιο έντυπωσιακά τοπία τής πατρίδας μας. Μοιάζει μέ έργο τιτάνων αυτή ή χαράδρα. Παλιά τοξοτά γεφύρια στεφανώνουν τή κοίτη τού ποταμού, πού σχίζει κυριολεκτικά τή βουνό καί προχωρεί ανάμεσα σέ θεόρατα βράχια, άλλου γυμνά, άγρια καί άλλου σκεπασμένα μέ δάση.

Πέρα από τή **Ζαγοροχώρια** βρίσκεται ή **Κόνιτσα** (3.000 κ.) καί πιο πάνω οι κορφές τού **Σμόλικα** καί τού **Γράμμου** γυμνές, άνεμοδαρμένες, άπρόσιτες.

Στή βορειοδυτικά τού Νομού είναι ή **Ζίτσα**, τή ιστορικό μοναστήρι **Βελλής**, τή **Καλπάκι** μέ τή μνημείο τών ήρώων τού 1940 καί πιο πέρα ή Έπαρχία **Πωγωνίου** μέ κέντρο τή **Δελβινάκι**.

Τό δυτικό τμήμα τῆς Ἠπείρου, πού ἀπλώνεται ἀπό τόν Ἀχέροντα ὡς τή Μουργκάνα καί τό Ἴονιο, ὀνομάζεται **Θεσπρωτία**. Εἶναι ὄρεινή καί ἀραιοκατοικημένη περιοχή. Στή μέση της σχεδόν ρέει ὁ ποταμός **Θύαμης**. Ἡ κοιλάδα του, ἀλλοῦ ἀνοιχτή, καταπράσινη καί ἀλλοῦ βαθιά καί ἄγρια, θυμίζει τά Τέμπη.

Ἐκεῖ βρίσκονται οἱ **Φιλιάτες** καί χαμηλά στήν ἀκροθαλασσιά ἡ **Ἠγουμενίτσα** (6.000 κ.), ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ. Εἶναι μιά χαριτωμένη μικρή πολιτεία, κρυμμένη στό μυχό ἑνός γραφικοῦ κολπίσκου. Στό λιμάνι της ἀράζουν πολλά πορθμεῖα πού ταξιδεύουν πρὸς τήν Κέρκυρα καί τήν Ἰταλία.

Στή νοτιοανατολική γωνία τοῦ Νομοῦ βρίσκονται τά **χωριά τοῦ Σουλίου**. Τώρα εἶναι σχεδόν ἀκατοίκητα. Μόνο ἡ δόξα πλανιέται πάνω ἀπό τά ἱερά ἀπομεινάρια τῶν πύργων, τῶν ναῶν, τῶν σπιτιῶν καί τούς τάφους τῶν γενναίων.

Ἄς **Ὁ Νομός Θεσπρωτίας** χωρίζεται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Θυάμιδος** μέ πρωτεύουσα τήν Ἠγουμενίτσα, 2) **Φιλιατῶν** μέ πρωτεύουσα τίς Φιλιάτες, 3) **Μαργαριτίου** μέ πρωτεύουσα τό Μαργαρίτι καί 4) **Σουλίου** μέ πρωτεύουσα τήν Παραμυθιά.

Ἄς **Ὁ Νομός Πρέβεζας** ἀπλώνεται ἀνάμεσα στόν Ἀχέροντα καί τό Λούρο. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Πρέβεζα** (13.000 κ.), χτισμένη στήν εἴσοδο τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου μέ πολλούς ἐλαιῶνες καί ὁμορφες ἀκρογιαλιές τριγύρω. Πλαί της σώζονται τά ἐρείπια τῆς ἀρχαίας **Νικόπολης**.

Βορειότερα ὑψώνονται οἱ ἄγριοι **βράχοι τοῦ Ζαλόγγου**. Ἐνα ἐντυπωσιακό μνημεῖο στίς κορφές τους θυμίζει τόν τραγικό χορὸ καί τή θυσία τῶν ἥρωικῶν γυναικῶν τοῦ Σουλίου.

Στό ἀνατολικό τμήμα τοῦ Νομοῦ βρίσκονται ἡ **Φιλιπιάδα** καί τό **Θεσπρωτικό** καί βορειότερα ἡ τεχνητή λίμνη καί τό ὑδροηλεκτρικό φράγμα τοῦ Λούρου.

Δυτικά, σ' ἕνα ἐντυπωσιακό τοπίο, εἶναι χτισμένη ἡ **Πάργα**, χαριτωμένη νεράιδα στίς καταπράσινες ἀκτές τοῦ Ἴονίου πελάγους.

Ἀπό τόν Ἀμβρακικό κόλπο καί τό Λούρο ὡς τόν Ἀχελῶο καί τά Ἀθαμανικά ὄρη ἀπλώνεται ὁ **Νομός Ἄρτας**. Τό νότιο τμήμα τοῦ

Πρέβεζα

είναι μία πλούσια πεδιάδα γεμάτη περιβόλια μ' έσπεριδοειδή, που τή διασχίζει ο "Αραχθος.

Στήν άριστερή όχθη του, σέ εξαιρετική θέση μέ πολλές όμορφιές τριγύρω, είναι χτισμένη ή "**Άρτα** (20.000 κ.),παλιά πρωτεύουσα τής Ήπειρου μέ ιστορία καί θρύλους. Είναι πλούσια πόλη μέ ζωηρή έμπορική κίνηση. Έντύπωση προξενούν οί ναοί, ή άκρόπολη, τό μουσειο, ή βιβλιοθήκη τής πόλης, τό θρυλικό γεφύρι της.

Ίστορικά χωριά τής περιοχής είναι ό **Πέτας** καί τό **Κομπότι**.

Ή όρεινή ανατολική περιοχή του Νομού όνομάζεται **Άθαμανία**.

Στή θέση Πουρνάρι λειτουργεί ύδροηλεκτρικό έργοστάσιο.

Άνασκόπηση τής Ήπειρου. Άναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος	Ποτάμια
1 Ίωαννίνων	Ίωάννινα	Σμόλικας	2 637	"Αραχθος
2 Θεσπρωτίας	Ήγουμενίτσα	Γράμμος	2.520	Λοΰρος
3 Πρέβεζας	Πρέβεζα	Τύμφη	2.497	Άχέροντας
4 Άρτας	Άρτα	Άθαμανικά	2.469	Θύαμης

Τό θρυλικό γεφύρι τής Άρτας

Τό άρχαίο θέατρο τής Δωδώνης

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Νά ἐντοπίσετε τή θέση τῆς Μακεδονίας στόν ἐλληνικό χῶρο.
2. Μέ ποιές ξένες χώρες συνορεύει;
3. Ποιά μεγάλη πόλη τῆς Ἑλλάδας βρίσκεται στή Μακεδονία;

Ἡ **Μακεδονία** σάν μιά πελώρια ἀσπίδα προστατεύει τήν Ἑλλάδα. Πέρα ἀπό αὐτήν ἀπλώνονται ξένες χώρες: ἡ Ἀλβανία, ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Βουλγαρία.

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΞΑΚΟΥΣΤΗ, ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Η ΧΩΡΑ...»

Ἡ σημερινή ἐλληνική Μακεδονία ἀπλώνεται ἀπό τά ἀκρογιάλια τοῦ Αἰγαίου καί τίς κορυφές τοῦ Ὀλύμπου ὡς τά ἀλβανικά, τά γιουγκοσλαβικά καί τά βουλγαρικά σύνορα καί ἀπό τήν Πίνδο ὡς τό Νέστο ποταμό.

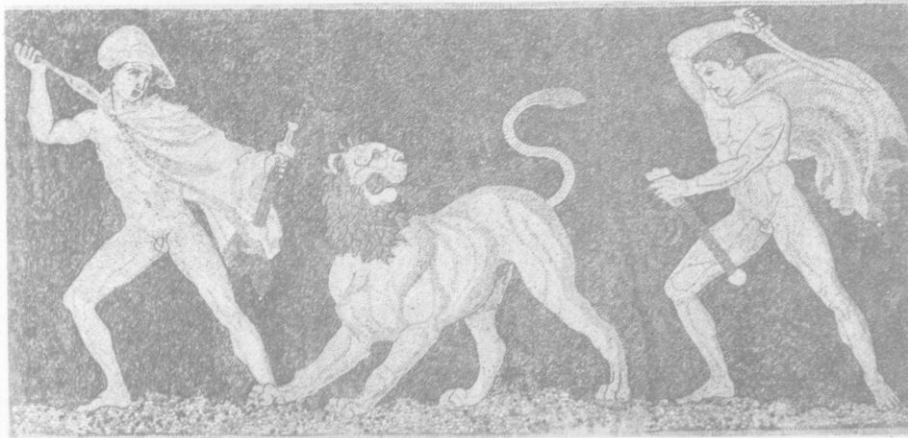
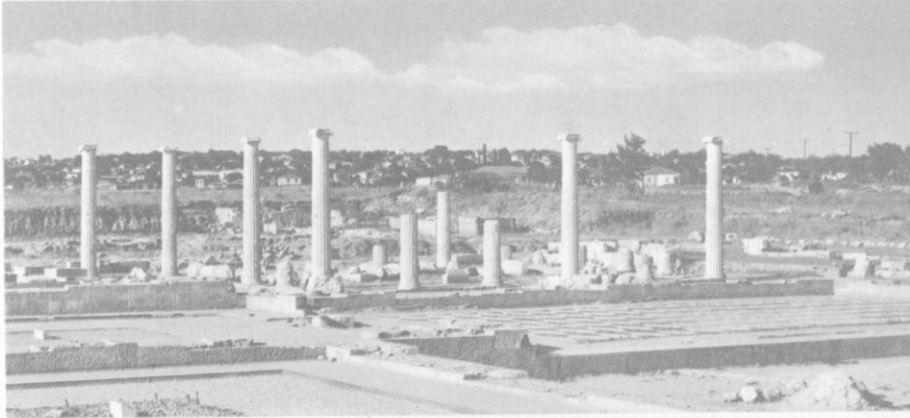
Μεγάλα βουνά, πλούσιοι κάμποι καί πλατιά ὄροπέδια, ὄρημτικά ποτάμια, γραφικές λίμνες καί ἀκρογιαλιές, ἀρχαῖα μνημεῖα, κάστρα, μοναστήρια, ναοί, παλιές καί σύγχρονες πόλεις μέ θρύλους, ἱστορία καί δημιουργικό παρόν συνθέτουν τήν εἰκόνα τῆς σημερινῆς Μακεδονίας. Εἶναι τό μεγαλύτερο διαμέρισμα τῆς πατρίδας μας σέ ἔκταση καί φυσικό πλοῦτο.

Στίς εὐφορες πεδιάδες, στά ὄροπέδια καί στίς βουνοπλαγιές τῆς ζοῦν 2.106.000 ἄνθρωποι. Ἀπό τά μυθικά χρόνια στή Μακεδονία ζοῦσαν Ἕλληνες. Οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν πῶς ὁ γενάρχης τῶν Μακεδόνων ἦταν παιδί τοῦ Δία.

Ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας ἦταν οἱ **Αἰγές**. Ἀργότερα ἔγινε πρωτεύουσα ἡ **Πέλλα**. Ἀπό τότε ἀρχίζει ἡ λαμπρή ἱστορία τοῦ μακεδονικοῦ ἐλληνισμοῦ. Ὁ βασιλιάς **Φίλιππος** ἔνωσε ὅλους τοὺς Ἕλληνες σ' ἓνα ἰσχυρό κράτος καί ὁ γιός του, ὁ **Μέγας Ἀλέξανδρος**, κυρίεψε χώρες πολλές καί δόξασε τήν Ἑλλάδα. Μέ 35.000 γενναίους συμπολεμιστές ὁ μέγας στρατηλάτης
«πέρασε φῶς σκορπίζοντας σ' ὅλη τήν οἰκουμένη...».

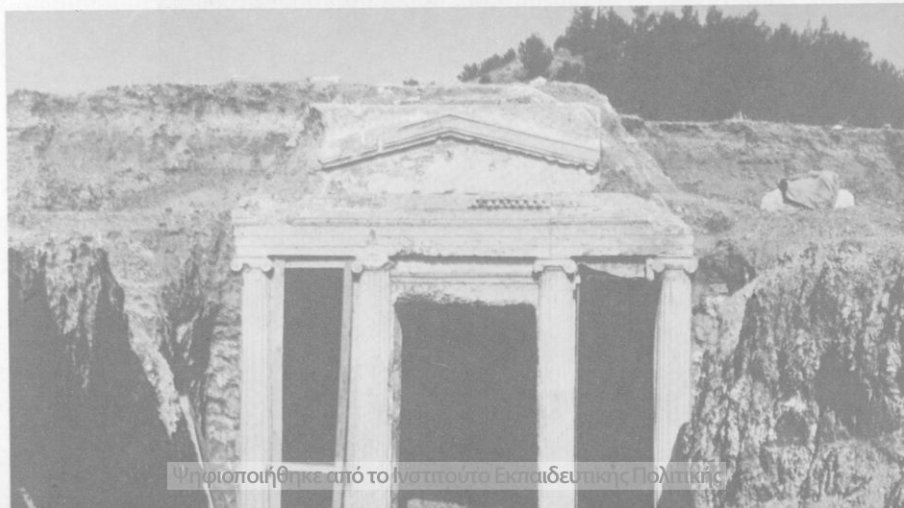
Στή Μακεδονία γεννήθηκε καί ὁ **Ἀριστοτέλης**, ὁ σοφός δάσκαλος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου κι ἓνας ἀπό τοὺς σοφότερους ἀνθρώπους τῆς Γῆς.

Στά χρόνια πού ἀκολούθησαν οἱ Μακεδόνες πολλές φορές πολέμησαν σκληρά μέ βάρβαρους ἐχθρούς γιά τήν ἐλευθερία.

1 - 2 Πέλλα

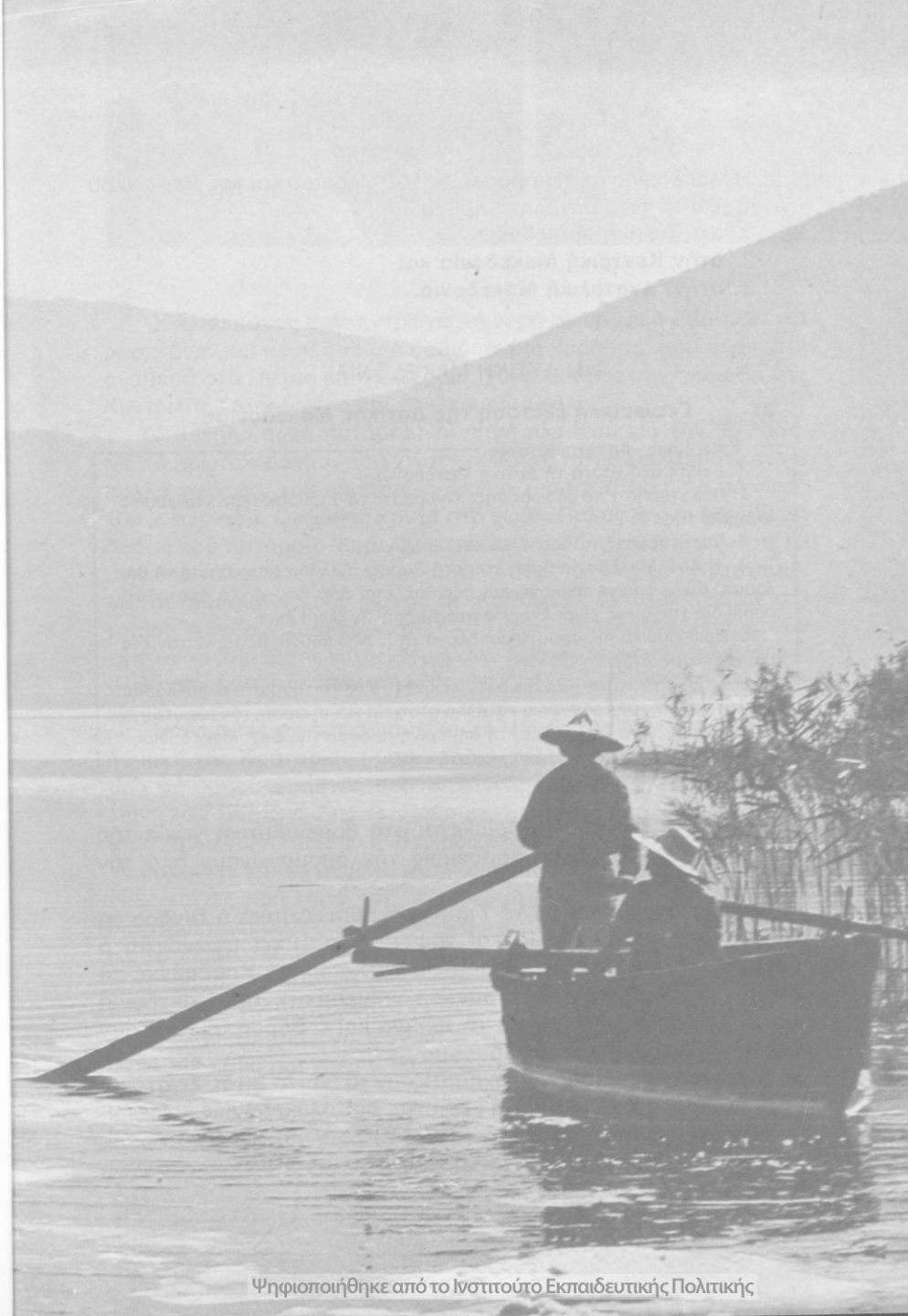
3 Άρχαϊος μακεδονικός τάφος

Εικόνες από τη Βόρεια Ελλάδα:
(Κορυφές Όλυμπου-Λίμνη Καστοριάς-Πρέσπα)

Ἡ Μακεδονία μέ τίς ὄροσειρές τοῦ Βερμίου καί τοῦ Βερτίσκου χωρίζεται σέ τρία μεγάλα τμήματα:

1. στή **Δυτική Μακεδονία**,
2. στήν **Κεντρική Μακεδονία** καί
3. στήν **Ἀνατολική Μακεδονία**.

Ι. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

31 Γεωφυσική ἐξέταση τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δεῖξτε στό χάρτη τῆ Δυτικῆς Μακεδονίας.
2. Παρατηρήστε τό ἔδαφος τῆς Ὀνομάστε τά σπουδαιότερα γεωφυσικά στοιχεῖα τῆς
3. Παρατηρήστε τά ὄροπέδια καί τίς λίμνες.
4. Ἡ Δυτ. Μακεδονία βρίσκεται στή Βόρεια Ἑλλάδα μακριά ἀπό τή θάλασσα. Εἶναι ὄρεινή περιοχή καί περιβάλλεται ἀπό βουνά. Τά ἀνατολικά ὄροπέδια τῆς ὁμως εἶναι ἀνοιχτά στό Βορρά. Τί κλίμα ἔχει;
5. Ποιά φυσικά περάσματα συνδέουν τή Δ. Μακεδονία μέ τίς γειτονικές τῆς περιοχές;
6. Μπορεῖτε νά συγκεντρώσετε εἰκόνες, βιβλία, τουριστικά φυλλάδια, μαγνητοταινίες μέ τραγούδια καί ἄλλα στοιχεῖα γιά τή φύση, τόν πλοῦτο, τή ζωή, τά ἔθιμα, τήν ἱστορία καί τή σημερινή πρόοδο τῆς Δυτ. Μακεδονίας.
7. Προβάλετε σχετικές εἰκόνες στήν τάξη.

Ἡ **Δυτική Μακεδονία** βρίσκεται στή βορειοδυτική γωνία τῆς πατρίδας μας. Μεγάλες ὄροσειρές τήν ἀπομονώνουν ἀπό τήν υπόλοιπη Ἑλλάδα.

Βόρεια συνορεύει μέ τή Γιουγκοσλαβία. Δυτικά ἡ **Πίνδος** τή χωρίζει ἀπό τήν Ἀλβανία καί τήν Ἡπειρο. Ἐκεῖ ὑψώνονται ὁ **Γράμμος** καί ὁ **Σμόλικας**. Στά νότια τά **Χάσια**, τά **Καμβούνια**, τά **Πιέρια** ἀποτελοῦν τά φυσικά σύνορα ἀνάμεσα στή Δυτ. Μακεδονία καί τή Θεσσαλία. Ἀνατολικά τό **Βέρμιο** καί ὁ **Βόρας** τή χωρίζουν ἀπό τήν Κεντρική Μακεδονία.

Μιά ἄλλη ὄροσειρά, πού σχηματίζουν τά βουνά **Βίτσι**, **Σινάτικο** καί **Μπούρινο**, ὑψώνεται στή μέση τῆς Δυτ. Μακεδονίας καί χωρίζει τήν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονα μέ τά ὄροπέδια τῆς Καστοριάς, τοῦ Βοῖου καί τῶν Γρεβενῶν ἀπό τά ἀνατολικά ὄροπέδια τῆς Φλώρινας, τῆς Ἐορδαίας καί τῆς Κοζάνης.

Καστοριά

Ο **Άλιάκμονας** συγκεντρώνει τά νερά τῶν δυτικῶν βουνῶν καί ὄροπεδίων καί μέσα ἀπό μιά βαθιά, ἄγρια χαράδρα, πού ἀνοίγεται ἀνάμεσα στά Πιέρια καί τό Βέρμιο, χύνεται πρὸς τήν πεδιάδα τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας καί τό Θερμαϊκό κόλπο.

Τό μεγάλο αὐτό ποτάμι εἶναι πηγή πλούτου γιά τήν Ἑλλάδα. Μέ τό πρώτο φράγμα, πού χτίστηκε κοντά στή Βέροια, ποτίζονται πολλά χωράφια τοῦ κάμπου. Δεύτερο τεράστιο φράγμα μέ ὕψος 100 μ. περίπου, ὑψώθηκε κοντά στό χωριό Πολύφυτο κι ἔφραξε τό δρόμο τοῦ ποταμοῦ. Ἔτσι σχηματίστηκε μιά μεγάλη τεχνητή λίμνη. Μέ τά νερά της κινεῖται μεγάλο ὕδροηλεκτρικό ἔργοστάσιο. Μέ τή δημιουργία τῆς λίμνης αὐτῆς ἄλλαξε ἐντελῶς ἡ ὄψη τοῦ τοπίου τριγύρω. Δυό τεράστιες γέφυρες πάνω της ἐξυπηρετοῦν τή συγκοινωνία τῆς περιοχῆς. Ἡ μιά εἶναι ἡ μεγαλύτερη καί ἡ πιό ἐντυπωσιακή γέφυρα πού ὑπάρχει στή χώρα μας. Δυό νέα φράγματα χτίζονται πιό κάτω.

Ἀσύγκριτες σέ ὀμορφιά εἶναι οἱ λίμνες τῆς Δυτ. Μακεδονίας: ἡ λίμνη τῆς **Καστοριάς** (Ὀρεσιάδα), ἡ **Μεγάλη** καί ἡ **Μικρή Πρέσπα** μέ δασοσκέπαστες βουνοπλαγιές τριγύρω, ἡ **Βεγορίτιδα**, ἡ λίμνη τῶν **Πετρῶν**. Ἀπό τίς Πρέσπες τμήματα μόνο εἶναι ἑλληνικά. Ἀπό τή Μεγάλη Πρέσπα ἓνα μέρος ἀνήκει στήν Ἑλλάδα, ἓνα στήν Ἀλβανία καί τό πιό μεγάλο στή Γιουγκοσλαβία (τριεθνές). Οἱ Πρέσπες καί ἡ μικρή λίμνη τοῦ Ἄγρα εἶναι χαρακτηριστικοί ἑλληνικοί βιότοποι μέ πολλά ὕδρόβια πτηνά.

Τό κλίμα τῆς Δυτ. Μακεδονίας εἶναι ἠπειρωτικό. Ἡ περιοχή αὐτή βρίσκεται μακριά ἀπό τή θάλασσα κι ἔχει ἀρκετά μεγάλο ὑψόμετρο. Τά ἀνατολικά ὄροπέδιά της εἶναι ἀνοιχτά πρὸς τό Βορρά καί τό χειμῶνα ψυχροί ἄνεμοι φυσοῦν ἀνεμπόδιστα καί φέρνουν κρύο καί χιόνια. Τό καλοκαίρι εἶναι δροσερό.

Καστοριά

Πτολεμαΐδα - εργοστάσιο άζώτου

32

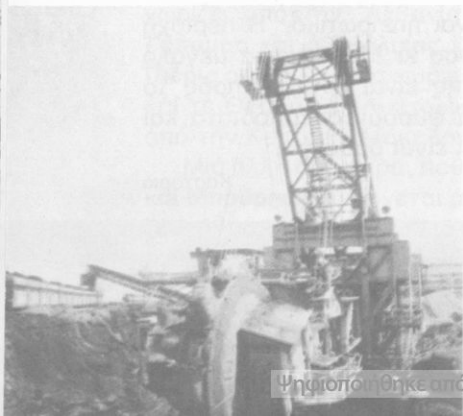
Ό πλούτος και οι κάτοικοι της Δυτ. Μακεδονίας

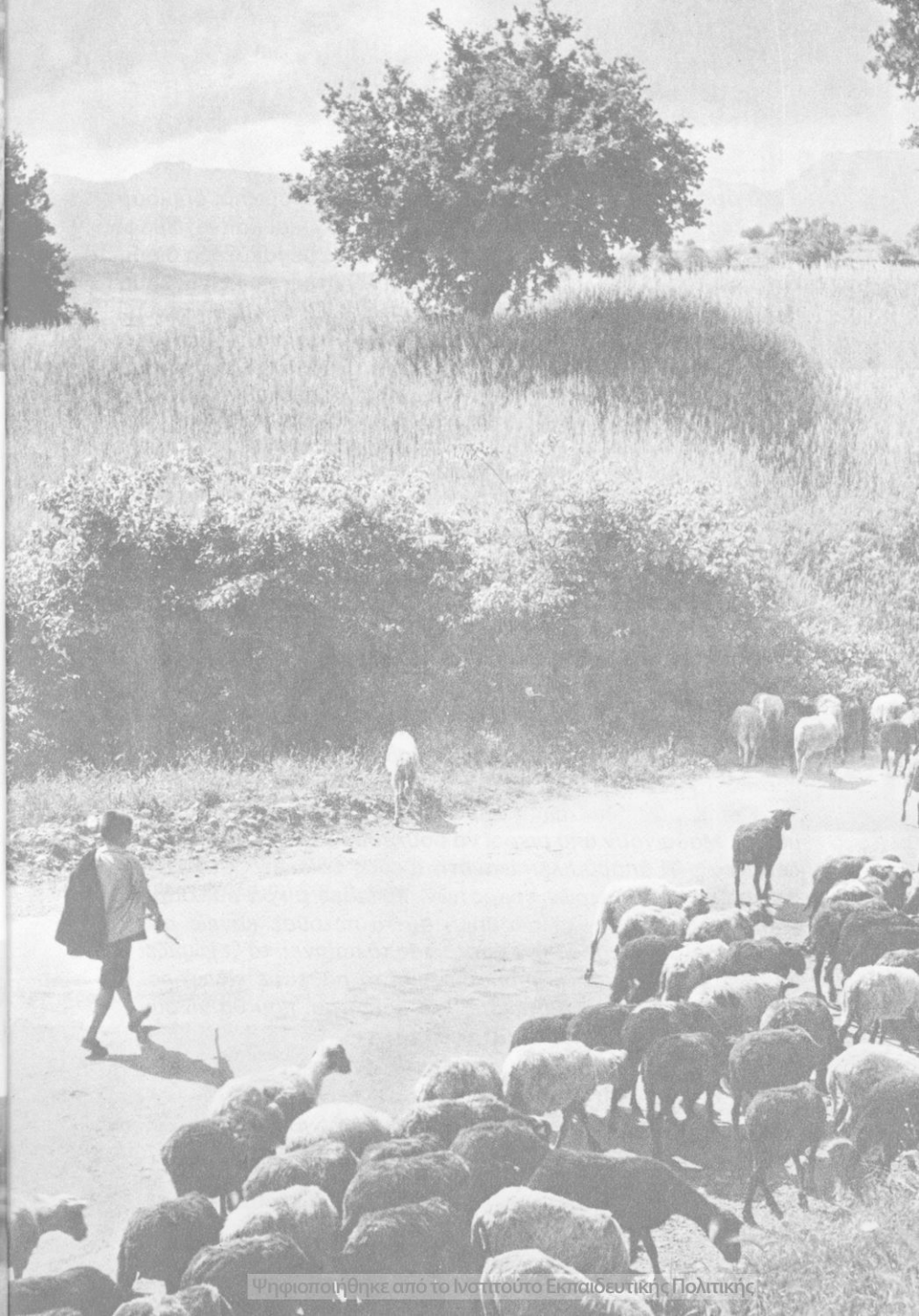
Η Δυτ. Μακεδονία είναι περιοχή με αρκετές πλουτοπαραγωγικές πηγές. Τά μεγάλα όροπέδια και οι κοιλάδες της παράγουν άρκετά δημητριακά, καπνά, σταφύλια, πατάτες, φρούτα. Γνωστά γεωργικά προϊόντα είναι οι φράουλες και τά μήλα της Φλώρινας, τά φασόλια της Καστοριάς, τά κρασιά της Σιάτιστας και του Άμυνταίου, ό κρόκος της Κοζάνης. Στά βοσκοτόπια τών βουνών τρέφονται πρόβατα και γίδια και παράγονται έκλεκτά κτηνοτροφικά προϊόντα. Φημίζονται τά τυριά της Βλάστης. Πολλά βουνά έχουν πυκνά και μεγάλα δάση με αιωνόβιες βαλανιδιές, καστανιές όξιές, πεύκα. Τά δάση είναι περισσότερα στά βουνά της Πίνδου, στό Βίτσι, στό Πιέρια. Στά δάση ζοϋν άρκετά άγρια ζώα. Συστηματικά έκτροφεία θηραμάτων πλουτίζουν τό ζωικό κόσμο τών βουνών.

Άξιόλογος είναι ό όρυκτός πλούτος της Δυτ. Μακεδονίας.

Έκσκαφείας λιγνιτωρυχείου

Άτμοηλεκτρικό εργοστάσιο

Στό όροπέδιο τής Έορδαίας ή φύση καί οί άνθρωποι δημιούργησαν ένα άληθινό θαύμα. Μιά περιοχή μέ έλη καί καπνοχώραφα μεταμορφώθηκε έντελώς καί έγινε ένα από τά μεγαλύτερα βιομηχανικά κέντρα τής Έλλάδας! Οί άφθονοι λιγνίτες, πού είναι κρυμμένοι κάτω από τά χωράφια, άξιοποιούνται καί... φωτίζουν πολλές πόλεις καί χωριά τής πατρίδας μας. Πολλοί τεχνικοί καί έργάτες βρίσκουν εργασία στά λιγνιτωρυχεία, στά μεγάλα άτμοηλεκτρικά έργοστάσια τής ΔΕΗ καί στό έργοστάσιο λιπασμάτων τής Πτολεμαΐδας. Νέα άτμοηλεκτρικά έργοστάσια θά γίνουν κοντά στή Φλώρινα καί τό Άμύνταιο. Όνομαστά είναι τά πολύχρωμα μάρμαρα τών βουνών τής Κοζάνης καί τοῦ Βοΐου, τό χρώμιο τοῦ Μπούρινου, ό άμίαντος πού βγαίνει από τά Καμβούνια κ.ά. όρυκτά. Άκόμα καί χρυσάφι ύπάρχει στήν περιοχή τών Σερβίων!

Ίαματικές πηγές ύπάρχουν στό **Ξυνό Νερό** καί στήν **Ίτέα** τής Φλώρινας.

Σπουδαία πηγή πλούτου γιά τούς κατοίκους τής Δυτ. Μακεδονίας είναι ή βιοτεχνία. Στά εργαστήρια γουνοποιίας τής Καστοριάς, τής Σιάτιστας καί τών γειτονικών τους χωριών επιδέξιοι τεχνίτες κατασκευάζουν θαυμάσια γουναρικά.

«Οί Καστοριανοί, γράφει ό Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, είναι γουναράδες έδω καί πεντακόσια χρόνια. Σκορπισμένοι στά πέρατα τής Γής κατεργάζονται τό δέρμα τών ζώων καί ντύνουν τίς κυρίες όλων τών ήπειρών μέ άφρούς μαλακών τριχωμάτων. Μαθαίνουν από μικροί νά δουλεύουν τά ώραϊα τριχωτά δέρματα... Ή άπαράμιλλη ικανότητά τους βρίσκεται στή χρησιμοποίηση τών μικρών κομματιών. Χιλιάδες μικρά μαλλιάρá κομματάκια, πού πολύ πρόθυμα θά τά πετοῦσε κανείς στά σκουπίδια, ό γουναράς τής Καστοριάς τά παίρνει, τά ξεχωρίζει ένα ένα μέ άφάνταστη ύπομονή... καί τά ράβει μέ ειδική ραπτομηχανή σέ μεγάλα όμοιόμορφα κομμάτια, πού θά γίνουν ζακετάκια, πανωφόρια καί θά πουληθοῦν...».

Στό Άργος Όρεστικό καί στά Γρεβενά κατασκευάζουν ώραϊα ύφαντά. Ή βιοτεχνία άκμάζει επίσης στήν Κοζάνη.

Στή Δυτ. Μακεδονία ζοῦν σήμερα 289.000 άνθρωποι. Μακρινοί πρόγονοί τους ήταν οί Δωριείς. Οί πόλεις Πτολεμαΐδα καί Άμύνταιο καί τά χωριά Περδίκας, Κλειτος, Φιλώτας θυμίζουν ένδοξα όνόματα Μακεδόνων βασιλέων καί στρατηγών.

Πιό πυκνοκατοικημένες είναι οι εύφορες περιοχές των όροπεδίων. Έκει δημιουργήθηκαν και οι μεγαλύτεροι οικισμοί. Αντίθετα από τα όρεινά μέρη πολλοί άνθρωποι μεταναστεύουν και οι περιοχές αυτές είναι άραιοκατοικημένες.

Γιά νά διατηρηθεῖ ὁ πληθυσμός σ' ὅλες τίς ὄρεινές περιοχές τῆς πατρίδας μας καί νά σταματήσει ἡ φυγή τῶν ἀνθρώπων ἀπό αὐτές, πρέπει νά γίνουν ἐκεῖ πολλά σύγχρονα ἔργα καί νά καλύτερέψῃ ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων τους.

Οἱ κλεισοῦρες πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στά βουνά τῆς Δυτ. Μακεδονίας διευκολύνουν τὴ συγκοινωνία μέ τίς γειτονικές τῆς περιοχές. Αὐτὴ γίνεται κυρίως μέ αὐτοκίνητα. Σιδηροδρομικὴ γραμμὴ συνδέει τὴ Κοζάνη καί τὴ Φλώρινα μέ τὴ Θεσσαλονίκη καί τὴ Γιουγκοσλαβία. Ἀεροπορικὴ συγκοινωνία ἔχουν ἡ Κοζάνη καί ἡ Καστοριά.

1. Φλώρινα 2 Κοζάνη 3 Γρεβενά

Καστοριά - Βυζαντινὴ ἐκκλησία

Ἡ Δυτ. Μακεδονία εἶναι χωρισμένη στους Νομούς: α) **Κοζάνης**,
 3) **Γρεβενῶν**, γ) **Καστοριάς**, δ) **Φλώρινας**.

Ὁ **Νομός Κοζάνης** ἀπλώνεται ἀπό τό Βέρμιο ὡς τήν Πίνδο.

Περιλαμβάνει τίς Ἐπαρχίες: 1) **Κοζάνης** μέ πρωτεύουσα τήν Κοζάνη, 2) **Ἑορδαίας** μέ πρωτεύουσα τήν Πτολεμαῖδα καί 3) **Βοῖου** μέ πρωτεύουσα τή Σιάτιστα.

Ἡ **Κοζάνη** (31.000 κ.) εἶναι ἡ μεγαλύτερη πόλη τῆς Δυτ. Μακεδονίας. Ἡ θέση τῆς κυρίως, σ' ἓνα σταυροδρόμι στό κέντρο περι-
 που τῆς Δυτ. Μακεδονίας, τήν ἔχει κάνει ἀξιόλογο συγκοινωνιακό,
 διοικητικό, ἐμπορικό, πολιτιστικό κέντρο. Ἡ πλούσια βιβλιοθήκη,
 ὁ ναός τοῦ Ἁγ. Νικολάου, τό μητροπολιτικό μέγαρο καί τά ἐκθέ-
 ματα τῶν μουσείων εἶναι μερικά ἀπό τά ἀξιοθέατά τῆς.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν στά νότια τῆς Κοζάνης ἡ **Αἰανή** καί
 στά νοτιοανατολικά τό **Βελβεντό** καί τά **Σέρβια**. Μπροστά ἀπό τίς
 κωμοπόλεις αὐτές ἀπλώνεται τώρα ἡ μεγάλη τεχνητή λίμνη καί
 πάνω τους καταπράσινα ὑψώνονται τά Πιέρια. Ἡ δημιουργία τῆς
 μεγάλης τεχνητῆς λίμνης στήν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονα, πού σκέ-
 πασε χωριά καί χωράφια, καί τά μεγάλα βιομηχανικά συγκροτή-
 ματα, πού ἰδρύθηκαν τά τελευταῖα χρόνια στήν Ἑορδαία, ἔχουν
 μεταμορφώσει τήν περιοχή τοῦ Νομοῦ Κοζάνης καί δείχνουν ὅτι ὁ
 ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἐπιδράσει πολύ μέ τά ἔργα του πάνω στή
 φύση.

Κέντρο τῆς Ἐπαρχίας Ἑορδαίας εἶναι ἡ **Πτολεμαῖδα** (17.000
 κ.), πού ἐξελίσσεται σέ βιομηχανική πόλη. Γύρω τῆς ὑψώνονται οἱ
 πανύψηλες καμινάδες πολλῶν ἐργοστασίων καί ὑπάρχουν μεγάλα
 καί ὠραῖα χωριά. Ἐκεῖ, στους ἄμμους τῆς Πενταβρύσου, βρέθη-
 καν ἐντυπωσιακά ἀπολιθώματα ἀπό ἐλέφαντες, πού ἔζησαν πρὶν
 ἀπό πολλές χιλιάδες χρόνια.

Ἡ **Σιάτιστα** (5.000 κ.) εἶναι τό δεύτερο, μετά τήν Καστοριά,
 κέντρο ἐπεξεργασίας γουναρικῶν. Θαυμάσια εἶναι τά παλιά ἀρ-
 χοντικά, οἱ ναοί καί ἡ βιβλιοθήκη τῆς.

Ἀξιόλογοι οἰκισμοί τῆς Ἐπαρχίας Βοῖου εἶναι τό **Τσοτύλι** καί ἡ
Νεάπολη.

Ὁ **Νομός Γρεβενῶν** πιάνει τή νοτιοδυτική γωνία τῆς Μακεδονίας. Ἡ περιοχή του μαζί μέ τίς γειτονικές Ἐπαρχίες Κοζάνης καί Βοΐου ἀποτελοῦσαν τήν ἀρχαία **Ἐλίμεια**.

Πρωτεύουσά του εἶναι τά **Γρεβενά** (8.000 κ.), μιά μικρή, ὁμορφη πόλη, πού συνεχῶς ἐξελισσεται. Τά Γρεβενά εἶναι τό μοναδικό ἐμπορικό, διοικητικό, πνευματικό κέντρο τῆς ὄρεινῆς καί ἀπόμερης αὐτῆς περιοχῆς. Στήν κεντρική πλατεία τῆς πόλης ὑψώνονται οἱ προτομές τοῦ ἔθνομάρτυρα μητροπολίτη Αἰμιλιανοῦ καί τοῦ θρυλικοῦ ἀγωνιστῆ Θ. Ζιάκα.

Στό δυτικό ὄρεινό τμήμα τοῦ Νομοῦ, μέ τίς δασοσκέπαστες πλαγιές καί τίς ψηλές κορφές τῆς Πίνδου, βρίσκεται ἡ **Σαμαρίνα** καί ἄλλα γραφικά θέρετρα κτηνοτρόφων, πού δίνουν ἐκλεκτῆς ποιότητας κτηνοτροφικά προϊόντα. Ἐκεῖ ἔχει τίς πηγές του ὁ **Βενέτικος**, ὁ μεγαλύτερος παραπόταμος τοῦ Ἀλιάκμονα. Τά δάση τῆς περιοχῆς αὐτῆς δίνουν μεγάλη ποσότητα ξυλείας.

Στά νοτιοανατολικά τῶν Γρεβενῶν βρίσκεται ἡ **Δεσκάτη** (4.000 κ.). Στήν περιοχή της εἶχαν τά λημέρια τους οἱ ἀρματολοῖ Νικοτσάρας, Βλαχάβας κ.ἄ.

Ὁ **Νομός Καστοριάς** ἀπλώνεται γύρω ἀπό τή λίμνη Ὁρεσιάδα, ἀπό τό Γράμμο ὡς τό Βίτσι. Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Καστοριά**, μιά γραφική καί πλούσια πόλη μέ 21.000 κατοίκους.

Ἐβδομήντα περίπου νασοί, ἀριστουργήματα τέχνης, ἐρειπωμένα κάστρα καί μεγαλοπρεπή ἀρχοντικά, πού καθρεφτίζονται στό νερά τῆς λίμνης, εἶναι στολίδια τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς μακεδονικῆς πόλης, πού δέν τά συναντᾶ κανεῖς σέ ἄλλο ἑλληνικό τόπο.

«...Ἡ πρώτη ἐντύπωση, γράφει ὁ Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος, εἶναι καταπληκτική. Ἡ δεύτερη κάτι περισσότερο: μαγευτική. Ἐνα θαυμάσιο κύπελλο ἀκύμαντων νερῶν, στεφανωμένο ὀλόγυρα ἀπό βουνά, γεμάτο δροσερά χωριουδάκια, τεχνουργημένο ἐξακόσια μέτρα πάνω ἀπό τή θάλασσα. Μιά γλώσσα στεριάς μπαίνει βαθιά μέσα στό κύπελλο τοῦτο καί καταλήγει σέ κομψό ἀνασήκωμα».

Στό στενότερο μέρος αὐτῆς τῆς μικρῆς χερσονήσου εἶναι χτισμένη ἡ Καστοριά. Τήν πρόοδο καί τόν πλοῦτο της τά χρωστáει στό ἐμπόριο τῶν γουναρικῶν. Θαυμάσιος εἶναι ὁ γύρος τῆς λίμνης μέ τά θεόρατα πλατάνια, τά σπήλαια, τό μοναστήρι τῆς Μαυρώ-

τισσας, τὰ πλούσια παραλίμνια χωριά ἀπέναντι καί τὰ ψηλά βουνά τριγύρω.

Ἄξιόλογες κωμοπόλεις τοῦ Νομοῦ εἶναι τὸ **Ἄργος Ὀρεστικό**, πλούσια ἀγροτοπούλη μέ πανάρχαια ἱστορία, καί τὸ **Νεστόριο** στίς πλαγιές τοῦ Γράμμου. Ἱστορικό εἶναι τὸ χωριό **Μελάς** πάνω στό Βίτσι. Ἐκεῖ στά χρόνια τοῦ Μακεδονικοῦ Ἄγωνα σκοτώθηκε ὁ ἥρωας Παῦλος Μελάς.

Ὁ **Νομός Φλώρινας** ἔχει πρωτεύουσα τὴ δροσόλουστη **Φλώρινα** (13.000 κ.), χτισμένη στήν ἀρχή μιᾶς ὁμορφῆς κοιλάδας τοῦ Βέρνου, πολύ κοντά στή Γιουγκοσλαβία. Τριγύρω ὁ τόπος εἶναι καταπράσινος καί γίνεται μαγευτικός δυτικότερα, πρὸς τὸ Πισοδέρι καί τὶς Πρέσπες.

Ἡ περιοχή τῶν Πρεσπῶν, τόπος δροσιάς καί γαλήνης, γεμάτος μνημεῖα, ἱστορία καί θρύλους, μέ ὀργανωμένη πλάζ καί πίστα γιά σκί, εἶναι ἓνα θαυμάσιο κέντρο γιά θερινό καί χειμερινό τουρισμό. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καί ὁ τουριστικός σταθμός τῆς Νίκης στά ἔλληνογιουγκοσλαβικά σύνορα.

Στά ἀνατολικά τοῦ ἀκριτικοῦ αὐτοῦ Νομοῦ, κοντά στίς λίμνες Πετρῶν καί Βεγορίτιδα, βρίσκονται τὸ **Ἀμύνταιο**, μέ πολλά ἀμπέλια στήν περιοχή του, τὸ **Ξυνό Νερό**, μέ τὴ γνωστὴ ἱαματική πηγή, ἡ **Βεΐη**, μέ πλούσια λιγνιτωρυχεῖα κοντά της.

Ἀσκήσεις γιά ἐπανάληψη

1. Ἀναπαραστήστε μέ διάφορα ὑλικά τὴ Δυτ. Μακεδονία.
2. Ὀνομάστε τὰ βουνά τῆς Δυτ. Μακεδονίας, τὸ ποτάμι, τὶς λίμνες. Γιατί εἶναι τόσο πολλές;
3. Τί κλίμα ἔχουν τὰ ὄροπέδια τῆς Δυτ. Μακεδονίας; Γιατί ἡ περιοχή τῆς Φλώρινας εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ ψυχρὲς τῆς Ἑλλάδας;
4. Ποιά εἶναι τὰ σπουδαιότερα προϊόντα τῆς Δυτ. Μακεδονίας;
5. Ἀπὸ ποιὲς περιοχὲς τῆς μεταναστεύουν πολλοὶ ἄνθρωποι; Γιατί;
6. Ποιὲς εἶναι οἱ 5 μεγαλύτερες πόλεις τῆς Δυτ. Μακεδονίας;
7. Ποιὲς ἔχουν σιδηροδρομικὴ καί ποιὲς ἀεροπορικὴ συγκοινωνία;
8. Νά μάθετε τοὺς Νομοὺς τῆς Δυτ. Μακεδονίας καί τὶς πρωτεύουσές τους.

Γενικεύσεις

Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἐπιδράσει στό φυσικὸ περιβάλλον καί νά τὸ ἀξιοποιήσει, γιά νά καλυτερέψει τὴ ζωὴ του.

Μνημείο του Μ. Ἀλεξάνδρου στὴ Θεσσαλονίκη

II. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία περιλαμβάνει: α) τὴ μεγάλη μακεδονικὴ πεδιάδα μὲ τὰ γύρω βουνὰ καὶ β) τὴ Χαλκιδική.

34 Ἡ πεδιάδα τῆς Κ. Μακεδονίας καὶ τὰ γύρω βουνὰ

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δεῖξτε στὸ χάρτη τὴν Κεντρικὴ Μακεδονία.
2. Δεῖξτε τὸ Θερμαϊκὸ κόλπο, τὴν πεδιάδα καὶ τὰ βουνὰ πού τὴν τριγυρίζουν.
3. Δεῖξτε τὰ ποτάμια τῆς Κ. Μακεδονίας.
4. Δεῖξτε τὴν Πέλλα σὲ ιστορικοὺς χάρτες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας καὶ σὲ σύγχρονους χάρτες. Δικαιολογήστε τὴ δημιουργία τῆς πεδιάδας.
5. Μπορεῖτε νὰ συγκεντρώσετε βιβλία, εἰκόνες, τουριστικὰ φυλλάδια, διαφάνειες, μαγνητοταινίες καὶ ἄλλα στοιχεῖα γιὰ τὴ φύση, τὸν πλούτο, τὴν ἱστορία, τὰ ἔθιμα, τὴ ζωὴ, τὴν πρόοδο κτλ. τῆς Κ. Μακεδονίας.
6. Προβάλετε σχετικὲς εἰκόνες στὴν τάξη.

Μία μεγάλη, καρπερὴ, ἀσυνήθιστη στὸ ἑλληνικὸ τοπίο πεδιάδα, μὲ παχιά γῆ καὶ μεγάλα ποτάμια, ἀπλώνεται στὸ κέντρο τῆς Μακεδονίας. Πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ὁ τόπος αὐτὸς ἦταν θάλασσα! Ὁ **Θερμαϊκὸς κόλπος** προχωροῦσε βαθιά, ὡς τὴ Βέροια,

τήν Έδεσσα καί τήν Πέλλα. Χρόνο μέ τό χρόνο ὅμως οἱ μεγάλοι ποταμοί **Ἄξιός** καί **Ἀλιάκμονας** καί οἱ μικρότεροι **Λουδίας** καί **Γαλλικός** μέ τά χώματα πού μεταφέρουν ἀπό τά γύρω βουνά γέμισαν τή θάλασσα καί ἀπόμεινε μιά λίμνη μόνο στήν περιοχή τοῦ Λουδία. Ἡ λίμνη αὐτή ἀποξηράνθηκε. Ἐργάτες καί μηχανικοί ἄνοιξαν μεγάλα κανάλια, ἔριξαν τά νερά στή θάλασσα καί στή θέση τους βρίσκονται τώρα καρπερά χωράφια. Ἔτσι οἱ ποταμοί καί οἱ ἄνθρωποι ἄλλαξαν ἐντελῶς τήν ὄψη αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Μέ ἓνα μεγάλο κανάλι οἱ ἄνθρωποι ἄλλαξαν καί τήν κοίτη τοῦ Ἄξιου, γιά νά μή χύνεται στόν κόλπο τῆς Θεσσαλονίκης καί τόν γεμίσει καί αὐτόν μέ τίς προσχώσεις του!

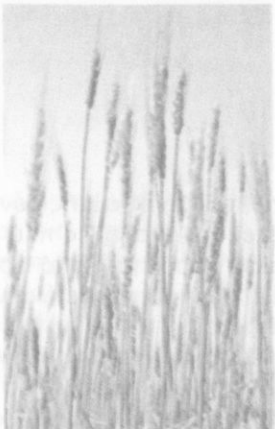
Γύρω ἀπό τή μεγάλη κεντρική πεδιάδα ὑπάρχουν ἄλλες μικρότερες: οἱ πεδιάδες τῆς **Κατερίνης** καί τῆς **Ἀλμωπίας**, οἱ κοιλάδες τῆς **Παιονίας** καί τοῦ **Κιλκίς** καί τό λεκανοπέδιο τοῦ **Λαγκαδά**. Σ' αὐτό βρίσκονται οἱ λίμνες **Βόλθη** καί **Λαγκαδά**. Ἐνα ποταμάκι μέσα ἀπό τά καταπράσινα στενά τῆς Ρεντίνας χύνει τά περίσσια νερά τῶν λιμνῶν στό Στρυμονικό κόλπο. Μιά ἄλλη λίμνη, ἡ **Δοϊράνη**, βρίσκεται στά ἑλληνογιουγκοσλαβικά σύνορα.

Μεγάλα βουνά περιβάλλουν τήν Κ. Μακεδονία: ὁ **Ὀλυμπος**, τά **Πιέρια**, τό **Βέρμιο**, ὁ **Βόρας**, ἡ **Τζένα**, τό **Πάικο**, ἡ **Κερκίνη**, τά **Κρούσια**, τά **Κερδύλλια**. Πρός τή Χαλκιδική ὑψώνονται ὁ **Χορτιάτης** καί ὁ **Χολομώντας**.

Ἡ κοιλάδα τοῦ Ἄξιου εἶναι τό μοναδικό ἄνοιγμα τοῦ μακεδονικοῦ κάμπου πρὸς τό Βορρά. Ἀπό αὐτήν περνοῦν ὁ αὐτοκινητόδρομος καί ἡ σιδηροδρομική γραμμή πού συνδέουν τήν Ἑλλάδα μέ τή Γιουγκοσλαβία. Ἀπό αὐτήν ὅμως ὄρμᾳ πρὸς τήν Κ. Μακεδονία καί ὁ ἄνεμος **Βαρδάρης**, πού, ὅταν φυσᾷ τό χειμῶνα, σαρώνει τόν κάμπο. Ἔτσι τό κλίμα τῆς Κ. Μακεδονίας εἶναι ἡπειρωτικό.

35 Ὁ πλοῦτος καί οἱ ἄνθρωποι τῆς Κ. Μακεδονίας

Ἡ πεδιάδα τῆς Κ. Μακεδονίας εἶναι ὁ πλουσιότερος τόπος τῆς Ἑλλάδας. Παράγει ἄφθονα δημητριακά, βαμπάκι, ρύζι, ζαχαρότευτλα, καπνά, λαχανικά, καρπούζια, πεπόνια, ὄσπρια καί πολλά ἄλλα γεωργικά προϊόντα. Τό δυτικό τμήμα τῆς, πού φτάνει ὡς τή Βέροια, τή Νάουσα, τήν Έδεσσα, εἶναι ἓνα μεγάλο περιβόλι γεμάτο ἀπό ὀπωροφόρα δέντρα. Ὅσες μηλιές καί ροδακινιές ὑπάρ-

Ἡ πεδιάδα τῆς Κ. Μακεδονίας παράγει πολλά γεωργικά προϊόντα.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χουν στά περιθώλια τής περιοχής αὐτῆς δέν υπάρχουν σέ ὅλη τήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα. Ἐκεῖ, σέ ἀποθήκες πού εἶναι καί ψυγεῖα μαζί, συγκεντρώνουν μεγάλες ποσότητες ἀπό φρούτα, τά χωρίζουν σέ ποιότητες, τά συσκευάζουν καί τά στέλνουν στίς ἀγορές τῆς χώρας μας καί τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Τά ἄφθονα γεωργικά προϊόντα δημιουργοῦν πολλές βιομηχανίες. Ἄλλες ἀξιοποιοῦν τό γεωργικό πλοῦτο καί ἄλλες ἐτοιμάζουν γεωργικά μηχανήματα, ἐργαλεῖα, λιπάσματα, φυτοφάρμακα κτλ. Στή Θεσσαλονίκη, στή Βέροια, στή Νάουσα, στήν Ἐδεσσα υπάρχουν μεγάλα ἐκκοκκιστήρια θαμβακιοῦ καί κλωστοῦφαντουργεῖα. Κοντά στήν Ἀλεξάνδρεια λειτουργεῖ ἐργοστάσιο ζάχαρης. Στή Θεσσαλονίκη υπάρχουν μεγάλα καπνεργοστάσια, ὀρυζόμυλοι, ἀλευροβιομηχανίες, κονσερβοποιεῖα φρούτων καί λαχανικῶν καί πολλά ἄλλα ἐργοστάσια, στά ὁποῖα ἐπεξεργάζονται τά γεωργικά προϊόντα τοῦ μακεδονικοῦ κάμπου. Κοντά στό Λαγκαδά καί τήν Κατερίνη λειτουργοῦν μεγάλα κονσερβοποιεῖα λαχανικῶν καί φρούτων.

Δυό ὑδροηλεκτρικά ἐργοστάσια λειτουργοῦν κοντά στήν Ἐδεσσα. Μέ τά νερά ποταμῶν κινοῦνται καί ἄλλα ἐργοστάσια στήν Ἐδεσσα, στή Νάουσα, στή Βέροια. Μέ τά ἴδια νερά καί μ' ἐκεῖνα τῶν μεγάλων ποταμῶν ποτίζονται πολλά χωράφια καί γίνονται γονιμότερα. Σέ ὅλο τόν κάμπο ἔχουν γίνει πολλά ἀρδευτικά ἔργα.

Στά λιβάδια καί στίς πλαγιές τῶν βουνῶν τῆς Κ. Μακεδονίας βόσκουν πολλές ἀγελάδες, πρόβατα, γίδες. Στό Πλατύ, στή Θεσσαλονίκη, στά Κουφάλια λειτουργοῦν μεγάλα ἐργοστάσια γάλακτος. Οἱ ἀγρότες τῆς περιοχής αὐτῆς τρέφουν ἐπίσης πολλούς χοίρους καί πουλερικά.

Τά βουνά τῆς Κ. Μακεδονίας δίνουν ἀρκετά δασικά προϊόντα. Ὁ ὀρυκτός πλοῦτος τῆς περιοχής μένει ἀνεκμετάλλευτος ἀκόμα. Στήν ἄμμο τοῦ Γαλλικοῦ ποταμοῦ ὑπάρχει χρυσάφι καί ψηλά στά Κρούσια πετρώματα μέ οὐράνιο. Ἰαματικές πηγές ὑπάρχουν στό Λαγκαδά, στή Σουρωτή, στήν Ἀριδαία, στή Βόλβη.

Ἀπό τίς ἀλυκές τῆς Πιερίας ἐξάγεται ἀλάτι. Οἱ θάλασσες, οἱ λίμνες καί τά ποτάμια τῆς Κ. Μακεδονίας ἔχουν ἀρκετά ψάρια.

Στόν καρπερό αὐτό τόπο ζοῦν 1.310.000 ἄνθρωποι. Οἱ πιά πολλοί κατοικοῦν στή Θεσσαλονίκη καί στά εὐφορα πεδινά μέρη. Σ' αὐτά καί γύρω ἀπό αὐτά ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀξιόλογες πόλεις.

Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται μέ ὅλα τά σύγχρονα μέσα. Ἡ Κεντρική Μακεδονία εἶναι ἕνα σπουδαῖο σταυροδρόμι μέ κέντρο τή Θεσσαλονίκη. Μεγάλη σημασία ἔχει τό λιμάνι πού σχεδιάζεται νά κατασκευαστεῖ στίς ἐκβολές τοῦ Ἄξιου. Ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ θ' ἀνοίξει περισσότερο, γιά νά γίνει πλωτός, καί μεγάλα ποταμόπλοια θά ταξιδεύουν ἀπό τό Θερμαϊκό πρός τίς χώρες τῆς Εὐρώπης. Ἀπό τήν ἴδια περιοχή θά περάσει καί ὁ μέγας αὐτοκινητόδρομος πού θά συνδέει τή χώρα μας μέ τήν Εὐρώπη.

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Συγκρίνετε τίς πεδιάδες τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας καί τῆς γειτονικῆς τῆς Θεσσαλίας. Συζητήστε γιά τή φύση, τόν πλοῦτο, τούς οἰκισμούς, τή συγκοινωνία.
2. Παρατηρήστε τά λιμάνια τῆς Θεσσαλονίκης καί τοῦ Βόλου. Δικαιολογήστε τή δημιουργία τους.
3. Γιατί πολλοί ἄνθρωποι ἀπό τή Δυτική Μακεδονία μεταναστεύουν στήν Κεντρική;

Γενικεύσεις

1. Οἱ γόνιμες πεδιάδες εἶναι πυκνοκατοικημένες περιοχές.
2. Μεγάλα ἐμπορικά καί βιομηχανικά κέντρα δημιουργοῦνται συνήθως ὅπου ὑπάρχουν πλούσια ἐνδοχώρα καί φυσικά λιμάνια.

Τουριστική ἀκτή Θεσσαλονίκης

36 Πολιτική ἐξέταση τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας

Ἡ πεδιάδα τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας μέ τά γύρω βουνά διοικητικά διαφεῖται στούς Νομούς: α) Θεσσαλονίκης, β) Κιλκίς, γ) Πέλλας, δ) Ἡμαθίας, ε) Πιερίας.

Τό Θέατρο καί ὁ Λευκός Πύργος

Ἡ Θεσσαλονίκη

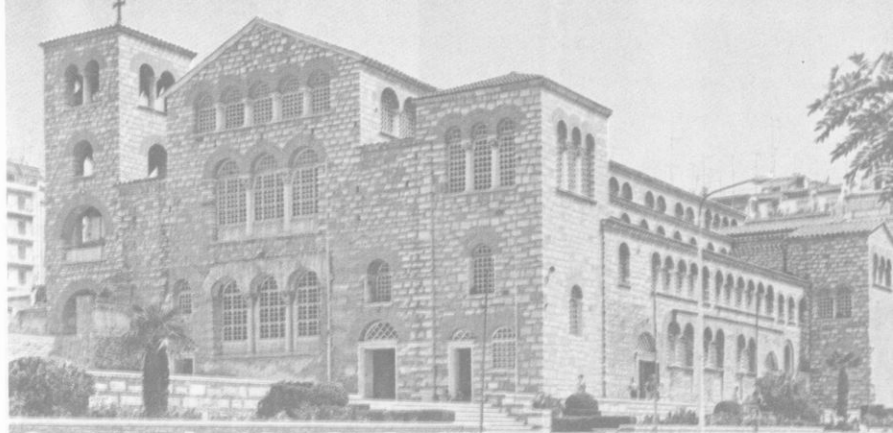
Ἡ **Θεσσαλονίκη**, ἡ ὄμορφη «**Νύφη τοῦ Θερμαϊκοῦ**», εἶναι μεγάλη καί ὡραία πόλη μέ 703.000 κατοίκους. Τήν ἔχτισε στά 315 π.Χ. ὁ βασιλιάς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος στή θέση τῆς ἀρχαίας Θέρμης καί τῆς ἔδωσε τό ὄνομα τῆς γυναίκας του, πού ὀνομαζόταν Θεσσαλονίκη καί ἦταν ἀδελφή τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἀναπτύχθηκε πολύ γρήγορα καί γνώρισε μεγάλη δόξα. Τά ψηλά κάστρα πού στεφανώνουν ἀκόμα τούς λόφους τῆς, οἱ πύργοι, τά ἀρχαῖα μνημεῖα, οἱ παλιοί ναοί καί τά ἱστορικά κειμήλια πού φυλάγονται στά μουσεῖα μαρτυροῦν τήν ἐνδοξη ἱστορία τῆς.

Πολιοῦχος τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ὁ **Ἅγιος Δημήτριος**, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε, ἔζησε καί μαρτύρησε στήν πόλη αὐτή. Στή θέση τοῦ μαρτυρίου του ὑψώνεται μεγαλόπρεπος ναός. Σήμερα ἡ

Ἡ παραλία τῆς Θεσσαλονίκης

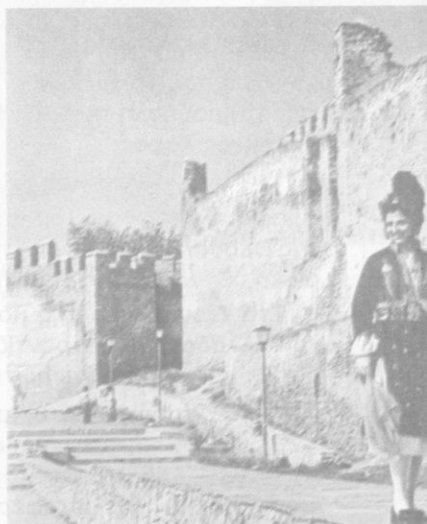

“Αγιος Δημήτριος Καστρα

Θεσσαλονίκη εξελίσσεται συνεχώς σέ μιά σύγχρονη, ωραία καί πλούσια μεγαλούπολη.

Μπροστά της άπλώνεται ή θάλασσα. Σάν ζωγραφιά προβάλλει ή Θεσσαλονίκη στά μάτια του ταξιδιώτη, καθώς τήν άντικρίζει από τό κατάστρωμα του πλοίου, πού σχίζει τά νερά του Θερμαϊκού καί κατευθύνεται στό λιμάνι της. Χιλιάδες πολυκατοικίες ύψώνονται άμφιθεατρικά από τή θαυμάσια παραλία ώς πάνω στά κάστρα του Έπταπύργιου.

Ο **Λευκός Πύργος**, χαρακτηριστικό γνώρισμα τής Θεσσαλονίκης, προβάλλει στήν πρώτη γραμμή. Στήν κορυφή

Πλατεία Άριστοτέλους

του κυματίζει ή γαλανόλευκη σημαία μας. Πλάι του ύψώνεται τό μνημείο του Μ. Άλεξάνδρου.

Πιο πάνω βρίσκονται τό Άρχαιολογικό Μουσείο μέ άνεκτίμητους θησαυρούς καί ό χώρος τής **Διεθνούς Έκθέσεως Θεσσαλονίκης**.

Έδω κάθε Σεπτέμβριο συγκεντρώνονται έμποροι άπ' όλη τήν Έλλάδα καί πολλές Ξένες χώρες κι έκθέτουν τά προϊόντα τους. Ένα θαύμα είναι ή Έκθεση τής Θεσσαλονίκης, όταν λειτουργεί. Σ' αύτή βλέπει κανείς ολοζώντανη τήν πρόοδο τής χώρας μας στή γεωργία, στή βιοτεχνία, στή βιομηχανία κτλ. Μεγάλο ένδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τά φεστιβάλ τραγουδιού, κινηματογράφου καί οί γιορτές «**Δημήτρια**», πού όργανώνονται τότε.

Πέρα άπό τό χώρο τής Έκθέσεως άπλώνεται ή σύγχρονη Πανεπιστημιούπολη τής Θεσσαλονίκης καί πιο πάνω ό καταπράσινος **Κεδρηός λόφος**.

Στό κέντρο τής πόλεως βρίσκεται ή άγορά. Έδω ύπάρχουν ώραιές πλατείες καί δρόμοι μέ μεγάλη κίνηση. Κεντρικοί δρόμοι τής Θεσσαλονίκης είναι ή παραλιακή λεωφόρος Νίκης, οί όδοί Τσιμισκή, Έγνατία, Άγ. Δημητρίου, Άγ. Σοφίας, Άριστοτέλους.

Στό Διοικητήριο τής πόλης στεγάζεται τό **Ύπουργείο Βορείου Έλλάδος**, πού φροντίζει γιά πολλά ζητήματα όλης τής Μακεδονίας καί τής γειτονικής τής Θράκης.

Κοντά στήν άγορά βρίσκεται τό λιμάνι. Μεγάλοι γερανοί καί πολλοί έργάτες κάθε μέρα φορτώνουν καί ξεφορτώνουν έδω πολλά πλοία. Άλλα παραλαμβάνουν τά προϊόντα του μακεδονικού κάμπου, γιά νά τά μεταφέρουν σέ Ξένους τόπους, καί άλλα φέρνουν έμπορεύματα άπό άλλα λιμάνια γιά τ'ς άγορές τής Μακεδονίας. Δυτικότερα άπλώνεται ή βιομηχανική ζώνη μέ πολλά εργοστάσια, στά όποια βρίσκουν έργασία πολλοί Θεσσαλονικείς καί παράγονται πολλά βιομηχανικά προϊόντα. Η Θεσσαλονίκη είναι τό δεύτερο βιομηχανικό κέντρο τής χώρας μας. Άνάμεσα σέ πολλές βιομηχανίες, πού λειτουργούν στήν περιοχή τής, ξεχωρίζει τό μεγάλο διυλιστήριο πετρελαίου.

Ό σιδηροδρομικός σταθμός τής Θεσσαλονίκης είναι ό ώραιότερος τής Έλλάδας.

Η Θεσσαλονίκη είναι ένα μεγάλο διοικητικό, συγκοινω-

νιακό, έμπορικό, βιομηχανικό, πνευματικό κέντρο. Συνεχώς αναπτύσσεται και ακτινοβολεί σε όλη την Έλλάδα κι έξω από αυτή. Πολλά ξένα κράτη έχουν προξενεία στη Θεσσαλονίκη και πολλά στέλνουν προϊόντα τους στην Έκθεσή της.

Η μεγάλη ανάπτυξη της έχει δημιουργήσει και πολλά προβλήματα. Η μόλυνση της ατμόσφαιρας από τα καυσαέρια και της θάλασσας από τα λύματα των βιομηχανιών είναι ένα από αυτά.

Σοβαρά προβλήματα έχουν δημιουργήσει στην ώραία και πλούσια μακεδονική πρωτεύουσα οι σεισμοί που έγιναν τό καλοκαίρι του 1978 στην περιοχή της.

Γενικές εισεις

Ό άνθρωπος συχνά μέ τά έργα του καταστρέφει τό φυσικό περιβάλλον σε βάρος του.

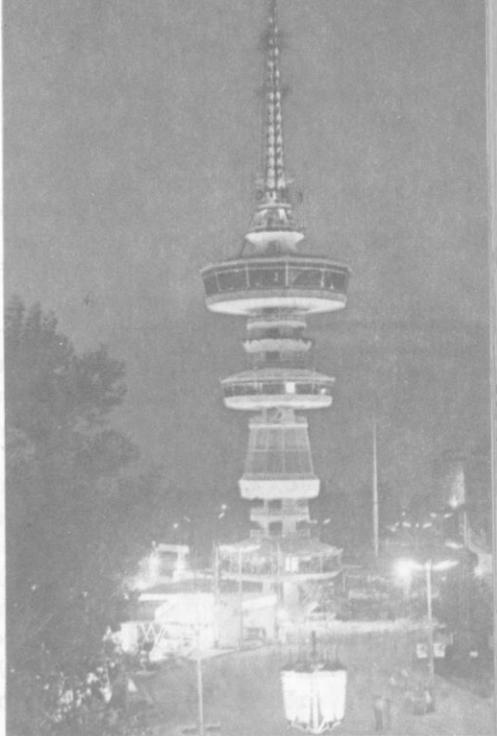
37. Ό Νομός Θεσσαλονίκης

Ό Νομός Θεσσαλονίκης απλώνεται από τό Θερμαϊκό ως τό Στρυμονικό κόλπο.

Περιλαμβάνει τίς Έπαρχίες:

1) Θεσσαλονίκης και 2) Λαγκαδά.

Η Έπαρχία Θεσσαλονίκης απλώνεται γύρω από τό Θερμαϊκό κόλπο, από τό Λουδία ως τό Χορτιάτη.

Ό πύργος του Ο.Τ.Ε. στην Έκθεση
Τό άγαλμα του Μ. Άλεξάνδρου

Ὁ **Χορτιάτης** ὑψώνεται στὰ ἀνατολικά τῆς Θεσσαλονίκης. Στὶς πλαγιές του εἶναι χτισμένα πολλὰ ὠραία προάστια.

Ἡ περιοχή πού ἀπλώνεται στὰ ἀνατολικά τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι εὐφορη καὶ ὑγιεινή. Ἐκεῖ θρῖσκονται οἱ Γεωργικές Σχολές, τὰ ἀεροδρόμια, ὠραῖοι ἀνθόκηποι καὶ πολλὰ χωριά.

Πιο κάτω ἀνοίγεται ἡ τουριστική ἀκτή μέ τούς παραθαλάσσιους οἰκισμούς **Περαία, Νέους Ἐπιβάτες, Ἁγία Τριάδα** καὶ πίσω ἀπό τό ἀκρωτήριο **Ἐμβολο** ἢ **Νέα Μηχανιώνα** καὶ ἡ **Ἐπανωμή**.

Μεγάλοι οἰκισμοί στὰ δυτικά τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι: ὁ **Πύργος**, ἡ **Σίνδος** μέ ἐντυπωσιακά ἀρχαῖα, ὁ **Ἅγιος Ἀθανάσιος**, ἡ **Γέφυρα**, ἡ **Χαλκιδόνα**, τὰ **Κουφάλια**. Γραφικό προάστιο στὰ βορειοδυτικά τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι τό **Ὠραιόκαστρο**. Ἀνατολικότερα θρῖσκεται ἡ τοποθεσία **Δερβένι**, ὅπου βρέθηκαν πολλὰ ἀρχαῖα.

Πέρα ἀπό τό Δερβένι καὶ ὡς τό Στρυμονικό κόλπο, ἀνάμεσα στὰ βουνά Χορτιάτη, Χολομώντα, Κερδύλλια καὶ Βερτίσκο, ἀπλώνεται τό λεκανοπέδιο τοῦ Λαγκαδά μέ τίς λίμνες Βόλθη καὶ Λαγκαδά, εὐφορα χωράφια καὶ πολλούς οἰκισμούς. Εἶναι ἡ **Ἐπαρχία Λαγκαδά**. Πρωτεύουσά της εἶναι ὁ **Λαγκαδός** (7.000 κ.) καὶ μεγάλα χωριά ὁ **Σοχός**, τό **Ζαγκλιβέρι**, ἡ **Νέα Μάδυτος**. Τό φαράγγι τῆς **Ρεντίνας**, μέ ἱστορικά μνημεῖα καὶ πλούσιο πράσινο, ὁδηγεῖ στίς ἀκτές τοῦ Στρυμονικοῦ μέ τίς πλατιές ἀμμουδιές καὶ τὰ καταπράσινα βουνά τριγύρω. Ἐκεῖ θρῖσκονται τὰ παραθαλάσσια θέρετρα **Σταυρός** καὶ **Ἀσπροβάλτα**.

Ἱστορικό χωριό στὰ βόρεια τῆς Ἐπαρχίας Λαγκαδά εἶναι ὁ **Λαχανάς**. Ἐνα μεγαλόπρεπο μνημεῖο θυμίζει τίς νικηφόρες μάχες πού ἔδωσε ἐκεῖ καὶ στό γειτονικό Κιλκίς ὁ στρατός μας στὰ 1913 μέ τούς Βουλγάρους.

Ὁ Νομός Κιλκίς

Στά βόρεια τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπό τό Πάικο ὡς τὰ Κρούσια καὶ τὰ ἔλληνογιουγκοσλαβικά σύνορα, ἀπλώνεται ὁ **Νομός Κιλκίς**.

Ὁ ποταμός Ἀξιός τόν χωρίζει στίς Ἐπαρχίες: 1) **Κιλκίς** καὶ 2) **Παιονίας**. Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ καὶ τῆς Ἐπαρχίας Κιλκίς εἶναι τό **Κιλκίς**, ἱστορική πόλη μέ 12.000 κατοίκους. Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Παιονίας εἶναι ἡ **Γουμένισσα** (5.000 κ.).

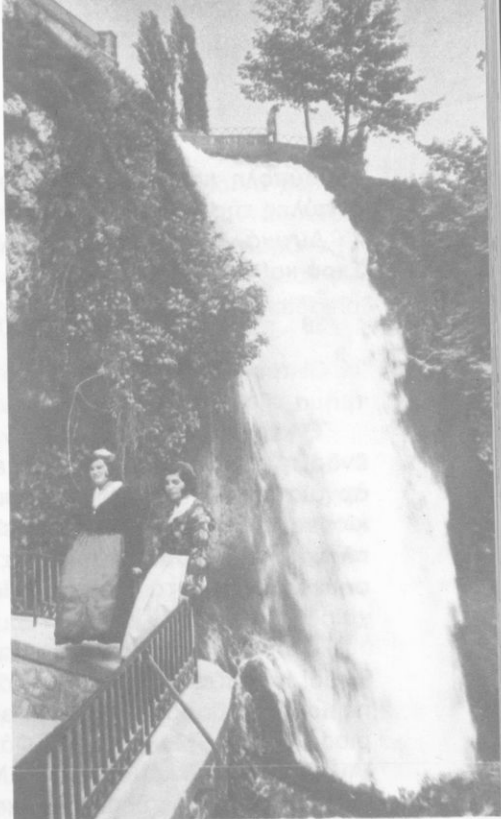
Μεγάλοι οἰκισμοί μέ καρπερά χωράφια τριγύρω θρῖσκονται στήν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, πού ἀνοίγεται καταπράσινη στή μέση τοῦ Νομοῦ. Σπουδαιότεροι ἀπό αὐτούς εἶναι τό **Πολύκαστρο**, ἡ

1

1. Πλαταμώνας
2. Καταράχτες Ήδεσσας
3. Άρχαίος κρατήρας Δερβενίου
4. Βήμα Άπ. Παύλου στη Βέροια

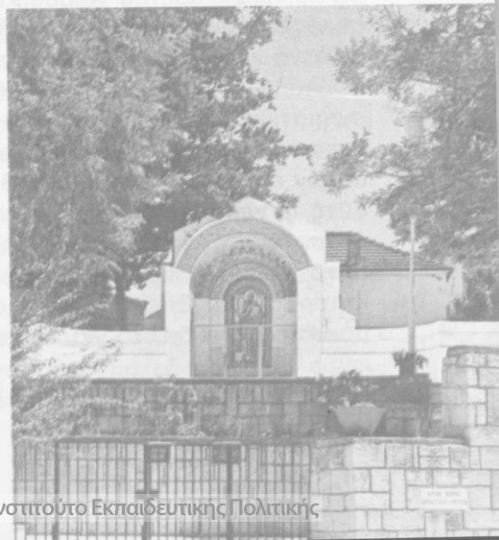
2

3

4

Ἄξειούπολη καί ψηλά στά σύνορα οἱ **Εὐζῶνοι** καί ἡ **Εἰδομένη**. Εἶναι οἱ πύλες τῆς Ἑλλάδας πρὸς τὴν Εὐρώπη.

Δυτικά, στίς πλαγιές τῆς Τζένας, βρίσκεται τό ἱστορικό χωριό **Σκρά** καί ἀνατολικότερα ἡ λίμνη **Δοϊράνη**.

38

Οἱ Νομοὶ Πέλλας, Ἡμαθίας, Πιερίας

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ Νομοὶ πιάνουν τό δυτικό γόνιμο, καταπράσινο τμήμα τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας.

Ὁ **Νομός Πέλλας** πῆρε τ' ὄνομά του ἀπό τὴν Πέλλα, τὴν ἀρχαία ἔνδοξη πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας. Τά λίγα ἀπομεινάρια ἀπό ἀρχαία ἀρχοντικά, μέ θαυμάσια ψηφιδωτά δάπεδα καί κομψοὺς κίονες, πού ἔχουν ἀνακαλυφθεῖ μέ τίς ἀνασκαφές, μαρτυροῦν τόν πλοῦτο, τὴ δύναμη καί τὴ δόξα τῆς ἀρχαίας Πέλλας. Στὴ θέση τῆς σήμερα βρίσκονται τὰ χωριά **Πέλλα** καί **Νέα Πέλλα** καί πολλά ἀρχαῖα.

Πόση συγκίνηση αισθάνεται κανεῖς, ὅταν βρεθεῖ σ' αὐτό τό χῶρο! Κοιτάζει τοὺς κυματιστοὺς λόφους πού στεφανώνουν τὴν περιοχή καί θαρρεῖ πῶς θά προβάλουν πίσω τους οἱ φοβεροὶ σαρισσοφόροι τῆς Μακεδονικῆς Φάλαγγας, γιά νά ὀρμήσουν πρὸς τὴν Ἀνατολή καί νά κάμουν τὴν Ἑλλάδα μεγάλη ὅσο κι ὁ κόσμος τῆς ἐποχῆς τους! Ὅλα ἐδῶ, ὁ κάμπος, τὰ ποτάμια, τὰ βουνά, ὁ ὀρίζοντας, εἶναι μεγάλα. Ἴσως αὐτά νά ἔκαμαν μεγάλους καί τοὺς ἀνθρώπους αὐτῆς τῆς γῆς.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Πέλλας εἶναι ἡ **Ἔδεσσα** (16.000 κ.) σκαρφαλωμένη στίς καταπράσινες πλαγιές τοῦ Βερμίου, μέ ἄφθονα νερά καί πλούσιους ὀπωρῶνες τριγύρω.

Ἀσύγκριτο στολίδι τῆς Ἐδεσσας εἶναι οἱ καταρράχτες πού σχηματίζουν τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ Ἐδεσσαίου, καθὼς κατεβαίνουν ὀρμητικά ἀπὸ τὰ γύρω βουνά. Ἐνα μεγάλο μέρος τῶν νερῶν αὐτῶν ἔρχεται ἀπὸ τὴ λίμνη Βεγορίτιδα μέ ὑπόγεια σήραγγα. Μέ αὐτὴ τὰ νερά τῆς λίμνης διοχετεύονται στό ὑδροηλεκτρικό ἐργοστάσιο τοῦ Ἄγρα. Κινοῦν τοὺς μεγάλους ὑδροστρόβιλους καί συνεχίζουν τὴν ἀδιάκοπη πορεία τους πρὸς τὴν Ἔδεσσα καί τοὺς καταρράχτες. Ἐκεῖ κινοῦν ἄλλα ἐργοστάσια καί χύνονται πρὸς τὴ μακεδονικὴ πεδιάδα, γιά νά ποτίσουν κήπους, ὀπωρῶνες, χωράφια.

Ἡ Ἔδεσσα εἶναι ἕνας μέγας, δροσερός, ἀνθοστόλιστος κή-

πος. Πολλοί ξένοι τήν επισκέπτονται κάθε χρόνο, γιά νά χαροῦν τίς ὁμορφιές της. Πολλές φορές τήν ἄνοιξη γιορτάζονται Ἄνθε-σθήρια καί γίνεται μεγάλη παρέλαση μέ ἄνθοστόλιστα ἄρματα.

Στά δυτικά της Ἔδεσσας ἀνοίγεται ἡ κοιλάδα τοῦ Ἄγγρα, φυσικό πέραςμα ἀνάμεσα στή Δυτική καί τήν Κεντρική Μακεδονία. Πιο πέρα ὑψώνεται ἐπιβλητικός ὁ **Βόρας**.

Ὁ Νομός Πέλλας διαιρεῖται στίς Ἐπαρχίες: 1) Ἔδεσσας μέ πρωτεύουσα τήν Ἔδεσσα, 2) Ἄλμωπίας μέ πρωτεύουσα τήν Ἀριδαία καί 3) Γιαννιτῶν μέ πρωτεύουσα τά Γιαννιτῶνά.

Ἡ Ἐπαρχία Ἄλμωπίας εἶναι ἓνα κλειστό λεκανοπέδιο ἀνάμεσα στό Βόρα καί τό Πάικο. Σπουδαιότερος οἰκισμός της εἶναι ἡ Ἀριδαία (4.000 κ.). Κοντά της βρίσκεται τό **Λουτράκι** μέ ἰαματικές πηγές. Χαρακτηριστικό προϊόν τῆς Ἄλμωπίας εἶναι τό κόκκινο πιπέρι.

Τά **Γιαννιτῶνά** (21.000 κ.) εἶναι μιά πλούσια ἀγροτούπολη στήν ἄκρη τοῦ κάμπου μέ μεγάλη ἐμπορική κίνηση. Κοντά τους στά 1912 ὁ στρατός μας νίκησε τοῦς Τούρκους.

Ἄλλοι ἀξιόλογοι οἰκισμοί εἶναι ἡ **Κρύα Βρύση** καί ἡ **Σκῦδρα**.

Παραδεισένιος τόπος εἶναι καί ὁ **Νομός Ἡμαθίας**. Τό πεδινό τμήμα τοῦ Νομοῦ αὐτοῦ εἶναι τό πιό γόνιμο κομμάτι τοῦ μακεδονικοῦ κάμπου. Οἱ πλαγιές τοῦ Βερμίου καί τῶν Πιερίων εἶναι καταπράσινες καί παντοῦ ἀναβλύζουν κρυσταλλένια νερά.

Σέ δυό γραφικούς ἐξώστες τοῦ Βερμίου εἶναι χτισμένες ἡ **Βέροια** (38.000 κ.), πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ καί τῆς Ἐπαρχίας Ἡμαθίας, καί ἡ **Νάουσα** (17.000 κ.), πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Νάουσας. Οἱ μακεδονικές αὐτές πόλεις μαζί μέ τήν Ἔδεσσα εἶναι οἱ ὁμορφες νεράιδες τοῦ Βερμίου. Καί τίς τρεῖς τίς διασχίζουν μικροί ποταμοί, πού σχηματίζουν ὠραίους καταρράχτες καί κινοῦν μέ τά νερά τους πολλά ἐργοστάσια.

Ἡ Νάουσα εἶναι ἱστορική πόλη. Στήν ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἀγωνίστηκε ἥρωικά κι ἔπαθε μεγάλες καταστροφές. Τότε πολλές Ναουσαῖες, γιά νά μή τίς πιάσουν οἱ Τούρκοι, πήδησαν στόν καταρράχη τῆς Ἀραπίτσας καί βρῆκαν ἔνδοξο θάνατο.

Θαυμάσια τοποθεσία κοντά της εἶναι ὁ Ἅγιος Νικόλαος.

Ἡ **Βέροια** εἶναι μιά ἀπό τίς ἀρχαιότερες μακεδονικές πόλεις μέ ἀρχαία μνημεῖα, ἱστορικούς ναοῦς, παλιά ἀρχοντικά καί πολλές

φυσικές όμορφες. Στο μουσείο της φυλάγονται πολλά αρχαία. Τό μνημείο του Ἀπόστολου Παύλου θυμίζει τό πέρασμα του μεγάλου Ἀπόστολου του Χριστού από αυτά τά μέρη. Τώρα ή Βέροια εἶναι μιά πλούσια καί ώραία πόλη μέ μεγάλη ἐμπορική κίνηση καί συνεχώς προοδεύει. Γραφική τοποθεσία της εἶναι ή Ἐλιά μέ πανοραματική θέα του κάμπου μπροστά της.

Στά νοτιοανατολικά τῆς Βέροιας ρέει ὁ Ἀλιάκμονας.

Κοντά στή μεγάλη γέφυρα καί τό φράγμα του ποταμού βρίσκεται ή **Βεργίνα**, οἱ ἀρχαῖες **Αἰγές**, ή πρώτη πανάρχαια πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας. Ἐδῶ οἱ ἀρχαιολόγοι ἀνακάλυψαν τόν τάφο του Φιλίππου μέ ἀνεκτίμητα κτερίσματα καί ἄλλα ἀρχαία.

Ἐντυπωσιακοί τάφοι βρέθηκαν ἐπίσης στή θέση Λευκάδια, κάτω ἀπό τή Νάουσα. Ἐκεῖ βρισκόταν τό ἀρχαῖο Νυμφαῖο, ὅπου ὁ Ἀριστοτέλης δίδασκε τόν Ἀλέξανδρο.

Ἀξιόλογοι οἰκισμοί του Νομού Ἡμαθίας εἶναι ἐπίσης ή Ἄλεξάνδρεια (8.000 κ.), σπουδαῖο ἀγροτικό κέντρο στήν καρδιά του μακεδονικοῦ κάμπου, καί τό **Πλατύ**.

Στίς καταπράσινες πλαγιές του Βερμίου βρίσκεται τό γραφικό μοναστήρι **Παναγία Σουμελά**. Ψηλά στό **Σέλι** λειτουργεῖ κέντρο χιονοδρομιῶν.

Ὁ **Νομός Πιερίας** ἀπλώνεται ἀπό τό Θερμαϊκό κόλπο ὡς τά Πιέρια καί τίς κορυφές του Ὀλύμπου.

Ἀπό ἐδῶ κύλησαν σέ ὅλη τήν ἀρχαία Ἑλλάδα οἱ ωραιότεροι θρύλοι γιά τούς θεούς, τίς μοῦσες, τούς ἥρωες. Σπαρμένα στή γόνιμη γῆ τῆς Πιερίας βρίσκονται τά χαλάσματα ἀρχαίων μακεδονικῶν πόλεων. Ἐδῶ βρίσκονταν τό **Δίο**, ή **Πύδνα**, ή **Μεθώνη**.

Ἡ παραλία τῆς Πιερίας, ἀπό τίς ἐκβολές του Πηνειοῦ ὡς τόν Ἀλιάκμονα, ἔχει πολλές φυσικές ὁμορφιές καί μεγάλη τουριστική κίνηση. Στίς πεντακάθαρες ἀμμουδιές του **Πλαταμώνα**, μέ τό παλιό κάστρο κορώνα πάνω του, τῆς **Λεπτοκαρυῆς**, του **Μακρύγιαλου**, τῆς **Παραλίας**, πού τίς σκιαίζουν δάση ἀπό θεόρατα πλατάνια, συγκεντρώνονται κάθε καλοκαίρι πολλοί παραθεριστές.

Στούς πρόποδες του Ὀλύμπου εἶναι χτισμένο τό **Λιτόχωρο**. Ἀπό ἐδῶ ξεκινοῦν οἱ ὀρειβάτες, γιά ν' ἀνεβοῦν ψηλά στό θεϊκό βουνό, ὡς τό θρόνο του Δία.

Πρωτεύουσα τῆς Πιερίας εἶναι ή **Κατερίνη** (39.000 κ.), ώραία καί σύγχρονη πόλη πού συνεχώς ἐξελίσσεται.

1

2

3

4

Εικόνες από τη Χαλκιδική

- 1-5. Σύγχρονα ξενοδοχεία,
2. Άγαλμα του Άριστοτέλη
3. Μοναστήρι Άγ. Όρους
4. Άμμουδιά
6. Πύργος Ουρανούπολης

6

5

Δραστηριότητες

1. Συγκεντρώστε τουριστικά φυλλάδια, εικόνες, μαγνητοταινίες μέ τραγούδια τῆς Χαλκιδικῆς.
2. Προβάλετε σχετικές εικόνες στήν τάξη.
3. Γιατί ἡ Χαλκιδική ἔχει μεγάλη τουριστική κίνηση;

Ἡ **Χαλκιδική** εἶναι μιά ξεχωριστή σέ ὁμορφιά χερσόνησος, πού ἀπλώνεται ἀνάμεσα στό **Θερμαϊκό** καί τό **Στρυμονικό** κόλπο. Τό κλίμα τῆς εἶναι μεσογειακό. Μέ τίς ἀτέλειωτες ἀμμουδιές, τούς κυματιστούς λόφους, τίς πευκόφυτες ἀκρογιαλιές, τά ἀρχαῖα μνημεῖα, τά κάστρα, τά μοναστήρια, τά γραφικά χωριά καί τά σύγχρονα ξενοδοχειακά συγκροτήματα εἶναι ἓνα ἀπό τά ὠραιότερα τουριστικά κέντρα τῆς χώρας μας. Πολλοί Ἕλληνες καί ξένοι τουρίστες περνοῦν σ' αὐτή τίς διακοπές τους. Ὁ κόλπος τῆς **Κασσάνδρας** καί ὁ **Συγκιτικός** χωρίζουν τή Χαλκιδική σέ τρεῖς μικρότερες χερσόνησες: τήν **Κασσάνδρα**, τή **Σιθωνία** καί τό "**Ἅγιον Ὄρος**."

Στό κέντρο τῆς Χαλκιδικῆς ὑψώνεται ὁ **Χολομώντας**. Στίς πλαγιές του ὑπάρχουν μεγάλα δάση, ἐνῶ χαμηλά εὐδοκιμοῦν ἀμπέλια, δημητριακά, ἐλιές.

Ἀπό τά ἀρχαῖα χρόνια λειτουργοῦν στή Χαλκιδική πολλά ὄρυχεῖα ἀπό τά ὁποῖα ἐξάγονται διάφορα μέταλλα. Ὅλα πουλοῦνται σέ ξένες χώρες. Στή μεταλλευτική αὐτή περιοχή δέν ὑπάρχουν βιομηχανίες, γιά ν' ἀξιοποιοῦν τόν ὀρυκτό πλοῦτο τῆς.

Στά ἀρχαῖα χρόνια στή Χαλκιδική ὑπῆρχαν μεγάλες πόλεις: ἡ **Ὀλυθος**, ἡ **Ποτιδαία**, τά **Στάγिरα**, ὅπου γεννήθηκε ὁ μέγας φιλόσοφος Ἀριστοτέλης, κ.ἄ. Σήμερα ζοῦν σ' αὐτή 80.000 ἄνθρωποι. Μεγαλύτερος οἰκισμός καί πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καί τοῦ Νομοῦ Χαλκιδικῆς εἶναι ὁ **Πολύγυρος** (5.000 κ.).

Ἡ βορειοανατολική πλευρά τῆς χερσονήσου εἶναι χωριστή Ἐπαρχία μέ πρωτεύουσα τήν **Ἀρναία**.

Ἄλλοι ἀξιόλογοι οἰκισμοί τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι ἡ **Νέα Καλλικράτεια**, τά **Νέα Μουδανιά**, ἡ **Κασσάνδρα**, ἡ **Ἱερισσός**. Θαυμάσια θέρετρα συνεχῶς δημιουργοῦνται στίς καταγάλανες ἀκτές τῆς.

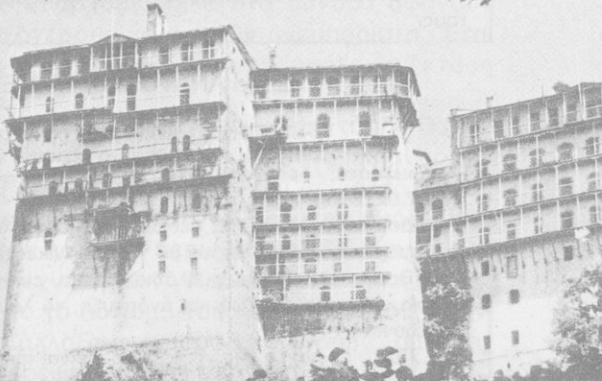
Περίφημο εἶναι τό σπήλαιο τῶν **Πετραλώνων**, στό ὁποῖο ἀνακαλύφθηκαν ἀπολιθωμένοι σκελετοί ἀνθρώπων, πού ἔζησαν πρὶν ἀπό πολλές χιλιάδες χρόνια.

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ (ΑΘΩΣ)

Απομονωμένη από την υπόλοιπη Χαλκιδική και τον κόσμολόκληρο είναι η χερσόνησος του **Αγίου Όρους**.

Στόν «κῆπο αὐτόν τῆς Παναγίας», ὅπως τόν λένε οἱ καλόγεροι, μέ τή σπαθωτή κορυφή τοῦ Ἄθω πάνω του, ὑπάρχουν 20 μεγάλα μοναστήρια καί πολυάριθμες σκήτες, στίς ὁποῖες ζοῦν σήμερα 1.500 περίπου ἄνθρωποι Ἄλλ' ἀπό αὐτά προβάλλουν σάν ὀράματα πάνω σέ ἄγριους, φαγωμένους ἀπό τά κύματα κάθους, ἄλλα στίς καταπράσινες ἀγκαλιές γραφικῶν ὄρμων κι ἄλλα σέ λόφους κατάφυτους, μέ ψηλά τείχη γύρω τους, μέ ἀναρίθμητα κελιά, μέ ψηλά καμπαναριά καί τρούλους ναῶν, χτισμένα πρὶν ἀπό 1.000 σχεδόν χρόνια.

Ἄνεκτίμητα εἶναι τά ἱστορικά κειμήλια, τά ἱερά σκεύη, οἱ πλούσιες βιβλιοθήκες καί οἱ παλιές εἰκόνες τῶν μοναστηριῶν.

Άσκησης για επανάληψη

1. Αναπαραστήστε την Κ. Μακεδονία με διάφορα ύλικά.
2. Ονομάστε τὰ μεγάλα βουνά, τὰ ποτάμια, τὶς λίμνες, τοὺς κόλπους, τὶς χερσόνησες, τὰ ἀκρωτήριά της.
3. Τί κλίμα ἔχει ὁ κάμπος καὶ τί τὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς; Γιατί;
4. Τί γνωρίζετε γιὰ τὸν πλοῦτο τῆς Κ. Μακεδονίας;
5. Μάθετε τὶς μεγαλύτερες πόλεις τῆς Κ. Μακεδονίας.
6. Ποῦ ὀφείλεται ἡ μεγάλη ἀνάπτυξη τῆς μακεδονικῆς πρωτεύουσας;
7. Γιατί τὸ ἐργοστάσιο τῆς ζάχαρης ἰδρύθηκε στὸ Πλατύκαϊ ὀχιιστὴ Θεσσαλονίκη; Τί πλεονεκτήματα ἔχει ἡ ἀποκέντρωση τῆς βιομηχανίας; Τί προβλήματα δημιουργεῖ ἡ συγκέντρωση πολλῶν βιομηχανιῶν στὸ ἴδιο μέρος;
8. Ὀνομάστε τοὺς Νομοὺς τῆς Κ. Μακεδονίας καὶ τὶς πρωτεύουσές τους.

III. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

40

Γεωφυσική καὶ οἰκονομική ἐξέταση

Ἐρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δεῖξτε στὸ χάρτη τὴν Ἄν. Μακεδονία.
2. Δεῖξτε τὰ βουνά, τὶς πεδιάδες, τὰ ὄροπέδια, τὰ ποτάμια, τὰ φυσικὰ περάσματα ποῦ τὴ συνδέουν μὲ τὶς γειτονικὲς τῆς περιοχῆς.
3. Βρεῖτε τουριστικὰ φυλλάδια, βιβλία, εἰκόνες κτλ. γιὰ τὴ φύση, τὴν ἱστορία, τὴ σημερινὴ ζωὴ καὶ ἀνάπτυξη, τὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ κτλ. τῆς Ἄν. Μακεδονίας.
4. Ποιὲς περιοχὲς τῆς νομίζετε ὅτι εἶναι πυκνοκατοικημένες καὶ ποιὲς ἀραιοκατοικημένες; Γιατί;

Στὰ ἀνατολικά τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας, ἀπὸ τὴν Κερκίνη, τὰ Κρούσια, τὸ Βερτίσκο καὶ τὰ Κερδύλλια ὡς τὴ Ροδόπη καὶ τὸ Νέστο καὶ ἀπὸ τὶς ἀκτὲς τοῦ Βόρειου Αἰγαίου ὡς τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα, ἀπλώνεται ἡ **Ἀνατολικὴ Μακεδονία**. Σ' αὐτὴ ἀνήκει καὶ τὸ νησί **Θάσος**.

Οἱ δυτικὲς κορυφὲς τῆς **Ροδόπης**, τὸ **Φαλακρό**, ὁ **Ὀρβηλος**, τὸ **Μενοίκιο**, ἡ **Κερκίνη**, τὸ **Παγγαῖο**, εἶναι τὰ μεγαλύτερα βουνά τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ σχηματίζονται οἱ πλούσιες πεδιάδες τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Δράμας. Μιά ἀκόμη γόνιμη πεδινὴ ἔκταση σχηματίστηκε στὶς ἐκβολὲς τοῦ Νέστου ἀπὸ τὶς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ.

Ὁ **Νέστος** ἔχει τὶς πηγὲς του στὴ Βουλγαρία καὶ μέσα ἀπὸ

βαθιές χαράδρες μέ άγρια μεγαλοπρέπεια κατεβαίνει καί χύνεται στό Βόρειο Αιγαίο. Άπό τή Βουλγαρία κατεβαίνει καί ό Στρυμόνας. Περνάει άπό τά στενά τής **Κούλας**, ποτίζει τήν καρπερή πεδιάδα τών Σερρών καί χύνεται στό **Στρυμονικό κόλπο**.

"Άλλος κόλπος στίς άκτές τής Άν. Μακεδονίας είναι ό **κόλπος τής Καβάλας** μέ τό νησί Θάσο μπροστά του. Ή θαλάσσια αύτή περιοχή άπόκτησε τεράστια σημασία, άφότου άνακαλύφτηκαν πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου κάτω άπό τό βυθό τής.

Τά θουνά Σύμβολο καί Παγγαίο έμποδίζουν τούς θαλασσινούς άνέμους νά φτάσουν στό έσωτερικό τής Άν. Μακεδονίας. Άντίθετα οί κλεισουρες πού ύπάρχουν ψηλά στά σύνορα άφήνουν τούς ψυχρούς βόρειους άνέμους νά φυσούν άνεμπόδιστα. "Έτσι τό κλίμα στά παράλια είναι μεσογειακό καί στήν ύπόλοιπη έκταση ήπειρωτικό.

Οί πεδιάδες τής Άν. Μακεδονίας είναι εύφοροι τόποι. Παλιότερα ό Στρυμόνας καί ό παραπόταμός του **Άγγίτης** πλημμύριζαν συχνά. Τότε οί καρπεροί κάμποι μεταβάλλονταν σέ θαλτότοπους καί οί κόποι τών γεωργών πήγαιναν χαμένοι. Τώρα μέ μεγάλα άποξηραντικά έργα ή κοίτη τών ποταμών περιορίστηκε. Μ' ένα μεγάλο φράγμα σχηματίστηκε ή τεχνητή λίμνη **Κερκίνη**, πού είναι μιá τεράστια άποθήκη νερού για τό πότισμα του κάμπου. Κι έδώ οί άνθρωποι μέ τά έργα τους άλλαξαν τή μορφή του τόπου, αύξησαν τήν παραγωγή καί καλύτερεψαν τή ζωή τους.

Ό καπνός είναι πολύτιμο γεωργικό προϊόν τής Άν. Μακεδονίας. Στίς εύφορες πεδινές έκτάσεις τής παράγονται επίσης ρύζι, βαμπάκι, ζαχαρότευτλα, λαχανικά, πεπόνια καί καρπούζια, δημητριακά, πατάτες, σταφύλια κ.ά.

Στά χλοερά βοσκοτόπια τρέφονται πολλές άγελάδες, θόδια, πρόβατα. Άναπτυγμένη είναι καί ή πτηνοτροφία. Πολλά θουνά τής Άν. Μακεδονίας σκεπάζονται άπό δάση, πού δίνουν άρκετή ξυλεία καί χαρτοπολλά.

Μοναδικός στήν Έλλάδα, μετά τήν άνακάλυψη τών πετρελαιοπηγών τής Θάσου, είναι ό ύπόγειος πλούτος τής Άν. Μακεδονίας. Στό Φαλακρό λειτουργεί όρυχείο μαγγανίου. Άπό τήν περιοχή τών Σερρών έξάγεται λιγνίτης καί κάτω άπό τά παλιά έλη τών Φιλίππων βρίσκεται άφθονη τύρφη. Έξάγονται επίσης σιδηρομεταλλεύματα, μάρμαρα κ.ά. Στά άρχαία χρόνια στό Παγγαίο λει-

Καπνά
Έρεϊπια Φιλίππων

τουργοῦσαν καί χρυσωρυχεῖα.

Ίαματικές πηγές ὑπάρχουν στή Νιγρίτα, στό Σιδηρόκαστρο, στίς Ἐλευθερές.

Ἡ ὀληή θαλάσσια περιοχή τῆς Ἄν. Μακεδονίας ἔχει ἀφθονα ψάρια.

Ἡ βιομηχανία ἀναπτύσσεται συστηματικά στήν πλούσια αὐτή περιοχή. Σπουδαιότερο οἰκονομικό κέντρο τῆς Ἄν. Μακεδονίας εἶναι ἡ Καβάλα. Ἀκολουθοῦν οἱ Σέρρες καί ἡ Δράμα. Ἐκεῖ συγκεντρώνονται τά προΐόντα καί λειτουργοῦν βιομηχανίες καπνοῦ, ζάχαρης, λιπασμάτων, χαρτιοῦ καί πολλές βιοτεχνίες.

Στήν Ἄν. Μακεδονία ζοῦν 426.000 ἄνθρωποι. Πιο πυκνοκατοικημένες εἶναι οἱ πλούσιες πεδινές περιοχές.

Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται μέ ὅλα τά σύγχρονα μέσα. Μεγάλη κίνηση ἔχουν τό λιμάνι καί τό ἀεροδρόμιο τῆς Καβάλας.

Ἡ γραφική κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα εἶναι ἓνα φυσικό πέραςμα ἀνάμεσα στήν Ἑλλάδα καί τή Βουλγαρία μέ μεγάλη σημασία. Ἐκεῖ βρίσκονται τά ἐνδοξα ὄχυρά τοῦ **Προμαχώνα**, καί ἡ ἱστορική τοποθεσία **Κλειδί**, ὅπου οἱ Ἕλληνες νίκησαν τοῦς Βουλγάρους. Σήμερα ἀπό τήν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα περνοῦν ὁ αὐτοκινητόδρομος καί ἡ σιδηροδρομική γραμμή πού συν-

δέουν τή χώρα μας μέ τή Βουλγαρία.

41 Πολιτική εξέταση τῆς Ἄν. Μακεδονίας

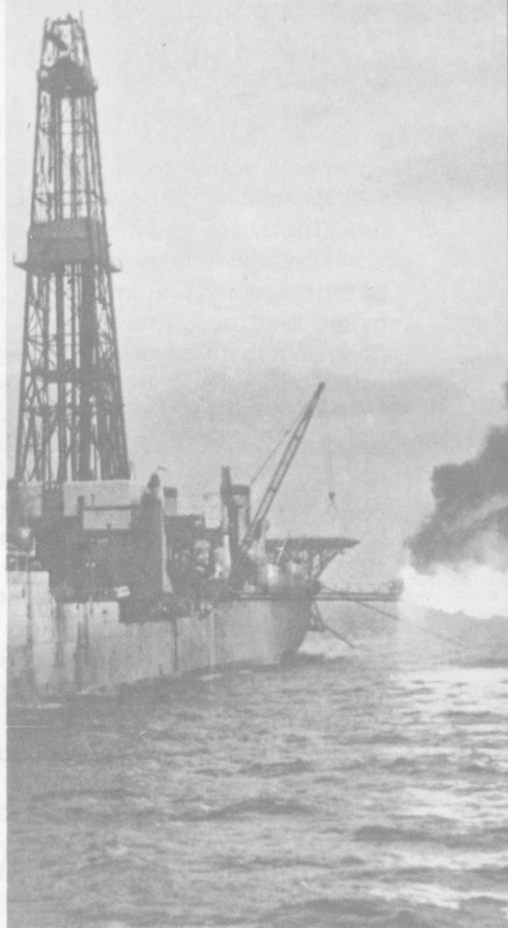
Διοικητικά ἡ Ἄν. Μακεδονία εἶναι χωρισμένη στούς Νομούς: α) **Σερρών**, β) **Δράμας** καί γ) **Καβάλας**.

Ὁ **Νομός Σερρών** περιλαμβάνει τήν πεδιάδα τοῦ Στρυμόνα μέ τά γύρω βουνά. Ἔχει πρωτεύουσα τίς **Σέρρες** (46.000 κ.).

Διαιρεῖται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Σερρών** μέ πρωτεύουσα τίς Σέρρες, 2) **Σιντικής** μέ πρωτεύουσα τό Σιδηρόκαστρο, 3) **Βισαλτίας** μέ πρωτεύουσα τή Νιγρίτα, 4) **Φυλλίδας** μέ πρωτεύουσα τή Νέα Ζίχνη.

Οἱ **Σέρρες** εἶναι ἀρχαία πόλη μέ μεγάλη ἱστορία. Στήν περιοχή της διατηροῦνται πολλά μνημεῖα καί ἱστορικά κειμήλια ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ἐνα πελώριο μαρμάρινο λιοντάρι κοντά στίς ἐκβολές τοῦ Στρυμόνα καί ἄλλα ἀρχαῖα μᾶς θυμίζουν τήν **Ἀμφίπολη**, τήν πιό μεγάλη πόλη τῆς περιοχῆς σ' ἀρχαῖα χρόνια. Ἀπό τήν Ἀμφίπολη ὡς πάνω στό **Σιδηρόκαστρο**, τήν **Κούλα** καί πέρα ἀπό αὐτή, σέ χώρους πού τώρα ἀνήκουν στή Βουλγαρία, ἡ ἑλληνική ἱστορία ἀφησε βαθιά χαραγμένα τά ἴχνη της. Ἀρχαῖα μάρμαρα, ἐρειπωμένες ἀκρόπολεις, πύργοι καί κάστρα, μο-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπό το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Δοκιμή στίς πετρελαιοπηγές τῆς Θάσου

Ἐποψη Δράμας

ναστήρια, ναοί, ήρωα, ιστορία και θρύλοι μιλοῦν μέ τό δικό του τό καθένα τρόπο γιά τή ζωή και τούς αγώνες τῶν Ἑλλήνων πού ἔζησαν και ζοῦν στήν ἀκριτική αὐτή περιοχή.

Ἡ σημερινή πόλη τῶν Σερρῶν εἶναι μιά ὠραία, σύγχρονη πόλη μέ ἐντυπωσιακά δημόσια και ἰδιωτικά κτίρια, εὐρύχωρες πλατείες, ἀνθοστολίστους κήπους. Πάνω ἀπό αὐτά ὑψώνεται ἡ παλιά ἀκρόπολη μέ πύργους, ναούς και ὠραία θέα τριγύρω. Πολλές γραφικές τοποθεσίες ὑπάρχουν κοντά στίς Σέρρες.

Γνωστά χωριά μέσα στόν κάμπο εἶναι ἡ Ἁγία Ἐλένη και ἡ Μονοκκλησιά μέ τά πανάρχαια ἔθιμα τῆς πυροβασίας και τῆς γυναικοκρατίας. Ἀξιόλογοι οικισμοί τῆς Ἐπαρχίας Σερρῶν εἶναι ἡ **Ἡράκλεια**, τό **Μητροῦσι**, ὅπου γεννήθηκε ὁ ἥρωας μακεδονομάχος Μητρούσης, ὁ **Ἐμμανουήλ Παππᾶς**, πατρίδα τοῦ ὀπλαρχηγοῦ τοῦ 1821 Ἐμμανουήλ Παππᾶ, τό **Ἅγιο Πνεῦμα** μέ τό θαυμάσιο μοναστήρι του κ. ἄ.

Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Σιντικής εἶναι τό **Σιδηρόκαστρο** (7.000 κ.) μέ τεράστιους βράχους και ἐπιβλητικά κάστρα πάνω του.

Ἡ **Νιγρίτα** (7.000 κ.) εἶναι ὠραία ἀγροτοπούπολη μέ τή γνωστή ἱαματική πηγή κοντά τῆς.

Στήν Ἐπαρχία Φυλλίδας σπουδαιότεροι οικισμοί εἶναι ἡ **Νέα Ζίχνη** (3.000 κ.) και ἡ **Ἄλιστράτη** μέ θαυμάσιο σπήλαιο κοντά τῆς.

Ὁ **Νομός Δράμας** ἀπλώνεται ἀπό τό Μενοίκιο και τήν πεδιάδα τοῦ Ἀγγίτη ὡς τίς κορφές τῆς Δυτικής Ροδόπης

Πρωτεύουσά του εἶναι ἡ **Δράμα** (37.000), ἱστορική πόλη μέ μεγάλη ἐμπορική κίνηση. Μπροστά τῆς ἀνοίγεται ἡ πλούσια πεδιάδα και στό Βορρά ὑψώνεται τό ὄρος Φαλακρό μέ πλούσια μεταλλεῖα και ὠραίες πίστες γιά σκί.

Σπουδαιότερες κωμοπόλεις τοῦ Νομοῦ Δράμας εἶναι τό **Δοξάτο** και ἡ **Προσοσάνη**.

Ἡ καπνοκαλλιέργεια εἶναι ἡ κυριότερη ἐργασία τῶν πιό πολλῶν κατοίκων τῆς γεωργικής αὐτῆς περιοχῆς. Τά τελευταῖα χρόνια ἰδρύνονται ἀρκετές βιομηχανίες.

Ψηλά σ' ἓνα μικρό ὄροπέδιο, κοντά στά ἑλληνοβουλγαρικά σύνορα, εἶναι χτισμένο τό **Κάτω Νευροκόπι**.

Ὁ **Νομός Καβάλας** ἦταν πάντα μιά ἀξιόλογη περιοχή τῆς πατρίδας μας. Τώρα, μέ τήν ἀνακάλυψη πλούσιων κοιτασμάτων πε-

Σέρρες

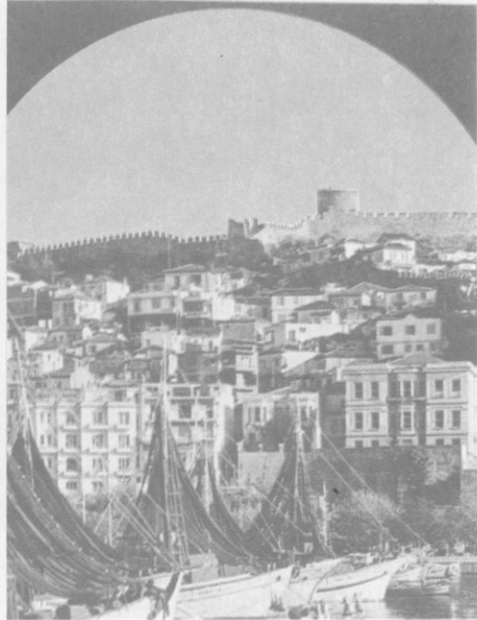
τρελαίου στην περιοχή του, αποκτά εξαιρετική σημασία και συνεχώς αναπτύσσεται.

Χωρίζεται στις Έπαρχίες: 1) **Καβάλας** με πρωτεύουσα την Καβάλα, 2) **Παγγαίου** με πρωτεύουσα την Έλευθερούπολη, 3) **Νέστου** με πρωτεύουσα τη Χρυσούπολη, 4) **Θάσου** με πρωτεύουσα τη Θάσο.

Πρωτεύουσα του Νομού είναι η **Καβάλα** (56.000 κ.), τό μεγαλύτερο έμπορικό και βιομηχανικό κέντρο της Άν. Μακεδονίας. Είναι μία θαυμάσια πόλη, χτισμένη άμφιθεατρικά γύρω από τό λιμάνι, μέ ώραιες σύγχρονες οικοδομές, γραφικές παλιές γειτονιές, μνημεία και καταπράσινους λόφους τριγύρω. Έντύπωση κάνει τό άρχαίο ύδραγωγείο και τά παλιά κάστρα πού στεφανώνουν την πόλη. Τά καπνεργοστάσια ήταν παλιότερα τό γνώρισμα της Καβάλας και σ' αυτά έβρισκαν έργασία πολλοί κάτοικοί της. Τώρα ή πόλη άλλαξε όψη. Στην περιοχή της ιδρύονται νέα σύγχρονα έργοστάσια

Σέρρες

1 - 2. Καβάλα 3. Θέατρο Θάσου

καί δημιουργείται μιά αξιόλογη βιομηχανική ζώνη.

Στά ἀρχαία χρόνια ἡ Καβάλα ὀνομαζόταν Νεάπολη. Κοντά τῆς βρισκόταν ἡ ἀρχαία πόλη **Φίλιπποι**, ἀπό τὴν ὁποία διατηροῦνται πολλὰ εἱρεῖπια. Στὸ θέατρό τους, καθὼς καὶ σ' ἐκεῖνο τῆς Θάσου, κάθε καλοκαίρι δίνονται θεατρικὲς παραστάσεις.

Στὴν Ἐπαρχία Παγγαίου σπουδαιότερος οἰκισμὸς εἶναι ἡ **Ἐλευθερούπολη** (6.000 κ.) καὶ στὴν Ἐπαρχία Νέστου ἡ **Χρυσούπολη** (6.000 κ.).

Ἡ **Θάσος** εἶναι ἓνα μαγευτικὸ νησί. Ὅλος ὁ τόπος, ἀπὸ τὴν παραλία ὡς τὶς κορφές τοῦ **Υψάριου**, εἶναι καταπράσινος. Οἱ ἀκρογιαλιές τῆς μὲ τούς γραφικοὺς ὄρμους, τούς ἐλαιῶνες καὶ τούς ἀτέλειωτους πευκῶνες γεμίζουν κάθε καλοκαίρι ἀπὸ τουρίστες. «**Χρυσὴ ἀκτή**» ὀνόμαζαν οἱ ἀρχαῖοι τὴ Θάσο, ἡ ὁποία, ἐκτός ἀπὸ τὶς φυσικὲς ὀμορφιές καὶ τὸ δασικὸ πλοῦτο, ἔχει καὶ πλοῦσις μεταλλεῖα. Ἐρεῖπια ἀρχαίων πόλεων σώζονται σὲ πολλὰ μέρη τοῦ νησιοῦ.

Σήμερα ζοῦν στὴ Θάσο 16.000 ἄνθρωποι. Μεγαλύτερος οἰκισμὸς τῆς εἶναι ἡ **Θάσος** (2.000 κ.).

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος	Ποτάμια
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ				
1 Καστοριάς	Καστοριά	Όλυμπος	2 917	'Αλιάκμονας
2 Φλώρινας	Φλώρινα	Σμόλικας	2 637	'Αξιός
3 Κοζάνης	Κοζάνη	Βόρας	2 524	Στρυμόνας
4 Γρεβενών	Γρεβενά	Γράμμος	2 520	Νέστος
		Όρθηλος	2 212	Γαλλικός
		Φαλακρό	2 111	Λουδίας
		Βίτσι	2 128	
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ				
1 Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη	Σινάτσικο	2 111	Λίμνες
2 Κιλκίς	Κιλκίς	Πτέρια	2 190	Μεγ. Πρέσπα
3 Πέλλας	Έδεσσα	Βέρμιο	2 052	Μικρή Πρέσπα
4 Ήμαθίας	Βέροια	Κερκίνη	2 031	Βεγορίτιδα
5 Πιερίας	Κατερίνη	Άθως	2 033	Καστοριάς
6 Χαλκιδικής	Πολύγυρος	Μενοίκιο	1.963	Πετρών
		Παγγαίο	1.956	Πολυφύτου
		Μπούρινος	1.866	Δοϊράνη
		Βόιο	1.805	Βόλθη
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ				
1. Σερρών	Σέρρες	Καμβούνια	1.678	Λαγκαδά
2. Δράμας	Δράμα	Πάικο	1.650	Κερκίνη
3. Καθάλας	Καθάλα			

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Αναπαραστήστε τή Μακεδονία μέ διάφορα ύλικά. 2. Έξετάστε τίς σχέσεις πού υπάρχουν ανάμεσα στήν Κεντρική, τήν Άνατολική καί τή Δυτική Μακεδονία. Στή Θεσσαλονίκη έδρεύει τό Ύπουργείο Βορείου Έλλάδος. Τί άρμοδιότητες έχει; 3. Τί δίνουν οι διάφορες μακεδονικές περιοχές στή Θεσσαλονίκη καί τί παίρνουν από αυτή; 4. Συζητήστε γιά τίς Δημόσιες Ύπηρεσίες, τίς Σχολές, τά Νοσοκομεία, τή Διεθνή Έκθεση καί άλλα ιδρύματα τής Θεσσαλονίκης, πού εξυπηρετοϋν όλη τή Μακεδονία. 5. Τί θά συνέβαινε, άν γιά λίγες μέρες όλοι οι παραγωγοί τής Μακεδονίας σταματοϋσαν νά στέλνουν αγαθά στή Θεσσαλονίκη; 6. Τί θά συνέβαινε, άν τά διυλιστήρια τής Θεσσαλονίκης δέν έστελναν πετρέλαιο καί βενζίνη σέ όλες τίς πόλεις καί τά χωριά τής Μακεδονίας; 7. Πώς γίνονται οι μεταφορές τών αγαθών στή Μακεδονία; 8. Από ποιές πόλεις θά περάσει κανείς, άν ταξιδέψει σιδηροδρομικώς από τήν Κοζάνη στή Δράμα; 9. Δείξτε τά περάσματα μέ τά όποία έπικοινωνεί ή Μακεδονία μέ τή Θεσσαλία, τήν Ήπειρο, τή Γιουγκοσλαβία, τή Βουλγαρία, τή Θράκη. 10. Δείξτε τά δύο μεγάλα λιμάνια τής. 11. Ποιά ποτάμια τής Μακεδονίας έχουν τίς πηγές τους μέσα σ' αυτή; Ποιά σέ Ξένες χώρες;

στ. Ἡ Θράκη

43

Γεωφυσική και οικονομική εξέταση τῆς Θράκης

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε σέ ἀνάγλυφους χάρτες τῆ σημερινῆ Θράκη
2. Παρατηρήστε σέ ἱστορικούς χάρτες τῆ Θράκη σέ διάφορες ἄλλες ἐποχές.
3. Δεῖξτε στό χάρτη τά φυσικά σύνορά της.
4. Ἐξετάστε τό ἔδαφος τῆς Θράκης. Ὄνομάστε τά χαρακτηριστικά γεωφυσικά στοιχεία της.
5. Συζητήστε γιά τό φυσικό πλοῦτο, τούς κατοίκους, τούς οἰκισμούς, τῆ ζωῆ, τίς ἀσχολίες, τό λαϊκό πολιτισμό, τήν πρόοδο τῆς Θράκης
6. Μιλήστε γιά τούς θρύλους καί τήν ἱστορία της

Ἡ **Θράκη** εἶναι μεγάλη περιοχή. Φτάνει ἀπό τό Νέστο ὡς τήν Κωνσταντινούπολη. Σήμερα ὁμως τό μεγαλύτερο μέρος της ἀνήκει στήν Τουρκία καί στή Βουλγαρία. Στήν Ἑλλάδα ἀνήκει μόνο ἡ **Δυτική Θράκη**.

Ὁ **Ἔβρος** χωρίζει τήν ἑλληνική Θράκη ἀπό τήν Τουρκία. Εἶναι μεγάλο ποτάμι.

«Κατεβαίνει βουνά, χαράδρες, ρουμάνια, κάμπους σέ στενές κι ἀπλόχωρες κοίτες, γράφει ὁ Π. Παπαχριστοδοῦλου. Ταξιδεύοντας στής πολυάνθρωπης, τῆς πλουσιόκαμπης, τῆς σιτοφόρας καί καρπερῆς, τῆς ἑλληνικῆς Θράκης τούς ἀπέραντους κάμπους βυθίζεται στό τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ στοῦ Αἰγαίου τά περιγιάλια ἀπέθαντος, ἀτέλειωτος, πολύζως καί δυνατός».

Δυτικά ὁ Νέστος σχίζει μέ χίλιους γραφικούς μαιάνδρους τῆ Ροδόπη καί κατεβαίνοντας ἀπό τή Βουλγαρία πρὸς τή θάλασσα χωρίζει τῆ Θράκη ἀπό τή Μακεδονία.

Οἱ κορυφές τῆς Ροδόπης εἶναι τά φυσικά σύνορα ἀνάμεσα στή Θράκη καί τή Βουλγαρία. Ἡ **Ροδόπη** εἶναι μεγάλη δασωμένη ὄροσειρά.

Στά νότια καί ἀνατολικά τῆς Ροδόπης ἀπλώνονται μεγάλες πεδινές ἐκτάσεις μέ εὐφορα χωράφια καί βοσκότοπους. Οἱ πεδιάδες τῆς Ξάνθης, τῆς Κομοτηνῆς καί τοῦ Ἐβρου εἶναι γόνιμοι τόποι, πού δυστυχῶς δέν ἀξιοποιήθηκαν ἀκόμα ὅσο ἔπρεπε.

Κοντά στίς ἀκτές σχηματίζεται ἡ λιμνοθάλασσα **Βιστωνίδα** μέ πολλά ἰχθυοτροφεῖα. Ὅλο τό **Θρακικό πέλαγος** ἔχει ἄφθονα ψά-

Ερείπια αρχαίου ναού στη Σαμοθράκη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ρια. Πολλά ιχθυοτροφεία υπάρχουν επίσης στο **Δέλτα του Έβρου**.

Τό κλίμα της Θράκης επηρεάζεται από τη θάλασσα και τούς ψυχρούς θόρειους ανέμους και είναι υγρό, ήπειρωτικό.

Στους κάμπους παράγονται καπνά, δημητριακά, βαμπάκι, ζαχαρότευτλα, πεπόνια, καρπούζια, λαχανικά, όσπρια, σταφύλια κτλ. Πολύ αναπτυγμένες σε ολόκληρη τη Θράκη είναι η κτηνοτροφία και η πτηνοτροφία. Στην περιοχή του Έβρου πολλοί τρέφουν μεταξοσκώληκες και κάνουν θαυμάσια μεταξωτά υφάσματα.

Σε πολλές περιοχές της Θράκης υπάρχουν κοιτάσματα από διάφορα μεταλλεύματα. Άξιόλογα είναι τα μεταλλεία της **Κίρκης** και τα λιγνιτωρυχεία της Άλεξανδρούπολης.

Η βιομηχανία τώρα αρχίζει να αναπτύσσεται στη Θράκη με τη δημιουργία μεγάλης βιομηχανικής ζώνης. Κοντά στην Ξάνθη και την Όρεσιτιάδα λειτουργούν εργοστάσια ζάχαρης. Άρκετές βιομηχανίες υπάρχουν στην Άλεξανδρούπολη.

Στη Θράκη ζουν σήμερα 346.000 άνθρωποι. Οι περισσότεροι είναι γεωργοκτηνοτρόφοι και κατοικούν στις πεδινές περιοχές. Στη Θράκη ζουν και πολλοί μωαμεθανοί. Άπόμειναν από τα χρόνια που ο τόπος ήταν σκλαβωμένος στους Τούρκους.

Τη Θράκη τη διασχίζει ο σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης - Τουρκίας και αρκετοί αυτοκινητόδρομοι. Άεροδρόμιο υπάρχει στην Άλεξανδρούπολη.

Πολλές παραδόσεις και θρύλοι είναι δεμένοι με τη Θράκη. Άπό αυτή διαδόθηκε στην υπόλοιπη Ελλάδα ή λατρεία του Διόνυσου, σ' αυτή τραγούδησε ο Όρφείας. Γνωστοί από τη μυθολογία είναι ο βασιλιάς Διομήδης με τ' άνθρωποφάγα άλογα, που δάμασε ο Άρακλής, και οι Κίκονες, που επισκέφθηκε ο Όδυσσείας. Όνομαστές πόλεις της αρχαίας Θράκης ήταν η **Μαρώνεια** και τα **Άβδηρα**, η πατρίδα του Δημόκριτου, του Πρωταγόρα και άλλων αρχαίων σοφών. Σήμερα στις πόλεις της λειτουργούν Σχολές του «Δημοκρίτειου» Πανεπιστημίου.

Διοικητικά η Θράκη είναι χωρισμένη στους Νομούς: α) Ξάνθης, β) Ροδόπης και γ) Έβρου.

Άλεξανδρούπολη

Ο **Νομός Ξάνθης** άπλώνεται ανάμεσα στο Νέστο και τη Βιστωνίδα. Πρωτεύουσά του είναι η **Ξάνθη** (34.000 κ), παλιά πόλη χτισμένη στους πρόποδες της Ροδόπης. Η περιοχή της παράγει τά φημισμένα μυρωδάτα καπνά και πολλοί κάτοικοι της Ξάνθης εργάζονται σέ καπνεργοστάσια. Σπουδαιότεροι οικισμοί του Νομού είναι ο **Έχινος**, η **Γενισέα**, τά **Αθήρα**.

Τά "Αθήρα σ' άρχαία χρόνια ήταν τό μεγαλύτερο έμπορικό και πνευματικό κέντρο της Θράκης. Τά έχτισε ό 'Ηρακλής, άφου σκότωσε τ' άλογα του Διομήδη, γιά νά τιμήσει τό φίλο του "Αθήρο.

Ώραιές τοποθεσίες του Νομού είναι η παραλία της Βιστωνίδας (**Πόρτο - Λάγο**) και η κοιλάδα του Νέστου, πού θυμίζει τά θεσσαλικά Τέμπη.

Ξάνθη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ο **Νομός Ροδόπης** πήρε τ' όνομά του από τή μεγάλη όροσειρά Ροδόπη.

Περιλαμβάνει τίσ Έπαρχίες: 1) **Κομοτηνής** μέ πρωτεύουσα τήν Κομοτηνή καί 2) **Σαπών** μέ πρωτεύουσα τίσ Σάπες.

Πρωτεύουσα του Νομού είναι ή **Κομοτηνή** (38.000 κ.) μέ παλιά γραφικά σπίτια καί σύγχρονες οικοδομές, μέ ώραίους δρόμους, πλατείες, κήπους, μνημεία καί μεγάλη έμπορική κίνηση.

Σπουδαιότερα χωριά του Νομού Ροδόπης είναι ό **Ίασμος** καί ή **Μαρώνεια**, χτισμένη στους πρόποδες του **Ίσμαρου**.

Όλη ή παραλία του Νομού, από τή Βιστωνίδα ως τή Μαρώνεια, έχει ώραιες άμμουδιές.

Στήν άνατολική άκρη τής πεδιάδας, πού διαρρέει ό μικρός ποταμός **Φιλιούρι**, είναι χτισμένη ή κωμόπολη **Σάπες**.

Ο **Νομός Έβρου** είναι ό μεγαλύτερος Νομός τής Θράκης. Πιάνει τό δυτικό τμήμα τής μεγάλης καί πλούσιας κοιλάδας του Έβρου καί τίσ άνατολικές πλαγιές τής Ροδόπης. Σ' αυτόν άνήκει καί τό νησί **Σαμοθράκη**.

Ο Νομός Έβρου χωρίζεται στίς Έπαρχίες: 1) **Άλεξανδρουπόλεως** μέ πρωτεύουσα τήν Άλεξανδρούπολη, 2) **Σουφλίου** μέ πρωτεύουσα τό Σουφλί, 3) **Διδυμοτείχου** μέ πρωτεύουσα τό Διδυμότειχο, 4) **Όρεστιάδας** μέ πρωτεύουσα τήν Όρεστιάδα καί 5) **Σαμοθράκης** μέ πρωτεύουσα τή Σαμοθράκη

Πρωτεύουσά του είναι ή **Άλεξανδρούπολη** (36.000 κ.) Είναι σύγχρονη πόλη μέ ώραία ρυμοτομία, πλατείες, κήπους, παλιές καί σύγχρονες οικοδομές. Μεγάλη κίνηση έχουν ή αγορά καί τό λιμάνι της, πού είναι μοναδικό σέ όλόκληρη τή Θράκη. Γραφικό θέαμα προσφέρουν ό φάρος καί τά ψαροκάικα πού άράζουν κοντά του.

Ένδιαφέρον παρουσιάζει τό Δέλτα του Έβρου. Έχει πλούσιο κυνήγι, πολλά ύδρόβια πουλιά καί άφθονα ψάρια. Είναι ένας χαρακτηριστικός **βιότοπος** τής πατρίδας μας.

Όραία κωμόπολη στ' άνατολικά τής Άλεξανδρούπολης είναι ό **Φέρες**. Βορειότερα, στήν κοιλάδα του Έβρου, βρίσκεται τό **Σουφλί** (6 000 κ.) μέ τά θαυμάσια μεταξωτά του.

Παλιά ιστορική πόλη, χτισμένη σέ όχυρή τοποθεσία στίς όχθες του Έβρου, είναι τό **Διδυμότειχο** (8.000 κ.).

Πιο πάνω, μέσα στήν πλούσια πεδιάδα, βρίσκεται ή **Όρεστιάδα**

Όρεσιάδα

(11 000 κ.), τό πίο σπουδαίο άγροτικό κέντρο τής άκριτικής αΐτης περιοχής.

Στό Νομό Εβρου ύπάγεται καί τό νησί **Σαμοθράκη**. Σ' αυτό κατοικούν 3 000 άνθρωποι. Είναι ενα καταπράσινο νησί μέ πολλές φυσικές όμορφίες καί άρχαία μνημεία. Ή **Νίκη τής Σαμοθράκης**, ένα άπό τ' άριστουργήματα τής άρχαίας τέχνης, μαρτυρεί τή δόξα πού γνώρισε τό νησί στ' άρχαία χρόνια.

Άνασκόπηση τής Θράκης - Άναπαράσταση

1. Άναπαραστήστε μέ άμμο ή άλλα υλικά τή Θράκη 2. Ποιά μεγάλη όροσειρά, ποιές πεδιάδες, ποιά ποτάμια, ποιά λιμνοθάλασσα, ποιο νησί έχει; 3. Τί γνωρίζετε γιά τό φυσικό πλούτο τής Θράκης; 4. Ποιές είναι οι σπουδαιότερες πόλεις τής. 5. Ποιές έχουν σιδηροδρομική, ποιές αεροπορική, ποιές άτμοπλοϊκή συγκοινωνία 6. Τί γνωρίζετε γιά τή Θράκη άπό τή μυθολογία καί τήν ιστορία 7. Γιατί τό Πανεπιστήμιο τής Θράκης όνομάζεται «Δημοκρίτειο» 8. Σέ ποιούς Νομούς είναι χωρισμένη ή Θράκη; Ποιές είναι οι πρωτεύουσές τους

Όκ νότ νουσίεμιν εν, δεσφκ βάνικον
απτ ισχυισμό

Έλληνικό φυλάκιο στόν Έβρο

II. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

45

Ἡ φύση καί ὁ κόσμος τῶν νησιῶν μας

Ὁ ἥλιος, ἡ θάλασσα, ὁ γαλανός οὐρανός, τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὰ χωριά μέ τὰ κατάλευκα πεντακάθαρα σπίτια, τὰ παλιά κάστρα, τίς ἐκκλησιές καί τούς καλόκαρδους ἀνθρώπους συνθέτουν τά φημισμένα αἰγαιοπελαγίτικα νησιά, κορφές βουνῶν πού ἀπόμειναν κατάσπαρτες στήν ἀπεραντοσύνη τῆς θάλασσας, ὅταν καταποντίστηκε ἡ **Αἰγιῶδα**. Αὐτά, περίπου, εἶναι τὰ γνωρίσματα καί τῶν νησιῶν πού φυτρώνουν στίς ἄλλες ἐλληνικές θάλασσες καί θά γνωρίσουμε στά μαθήματα πού ἀκολουθοῦν.

Χιλιάδες τουρίστες ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Γῆς ἔρχονται ἐδῶ κάθε μέρα, γιά νά χαροῦν τό φῶς καί τόν ἥλιο στίς χρυσές ἀμμουδιές τους, νά λουστοῦν στούς γαλανούς κόρφους τῆς θάλασσας, νά θαυμάσουν τ' ἀθάνατα ἀπομεινάρια τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Οἱ νησιῶτες ἀπλοῖ, φιλόξενοι, συμπαθητικοί ἄνθρωποι τούς δέχονται πρόσχαρα στόν τόπο τους.

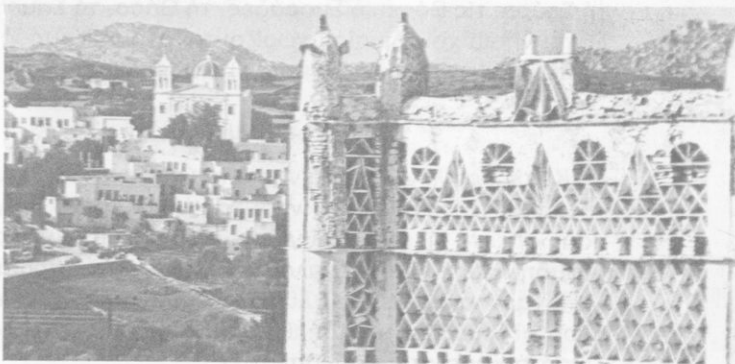
Οἱ νησιῶτες εἶναι ἕνας κόσμος διαφορετικός ἀπό τόν κόσμο τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδας. Ἡ ζωή τους εἶναι δεμένη μέ τή θάλασσα. Οἱ ἄντρες συνήθως ταξιδεύουν. Οἱ γυναῖκες, οἱ μάνες, οἱ ἀδελφές, τὰ παιδιά ζοῦν μέ τή λαχτάρα τοῦ γυρισμοῦ τῶν δικῶν τους. Προσεύχονται στούς ναούς καί στά ἐκκλησία, πού ἀσπρίζουν σέ κάθε νησιώτικη κορφή, κάνουν τάματα στήν Παναγιά καί παρακαλοῦν τόν Ἅι - Νικόλα νά φέρει γερούς στό νησί τούς ξενητεμένους. Τά παιδιά ὄνειρεύονται νά γίνουν μεγάλοι καραβοκύρηδες, νά ταξιδέψουν σέ μακρινές χῶρες, νά γνωρίσουν τόν κόσμο, νά κερδίσουν πλούτη πολλά. Καί οἱ γέροι, οἱ ἀπόμαχοι τῆς ζωῆς, καθισμένοι στήν ἀκροθαλασσιά ρουφοῦν τήν πίπα τους, ἀναπολοῦν τὰ περασμένα καί διηγοῦνται συναρπαστικές ἱστορίες ἀπό τὰ ταξίδια καί τίς περιπέτειές τους στή θάλασσα.

Στίς γιορτές καί στά πανηγύρια, ὅταν τὰ καράβια εἶναι ἀραγμένα στούς μῶλους καί τὰ νησιά ἔχουν χαρά, στήνουν οἱ ἄνθρωποι χορό καί τραγουδοῦν χαρούμενα νησιώτικα τραγούδια. Μά, ὅταν φτάσει ἡ θλιβερή εἰδηση γιά κάποιο ναυάγιο, τό νησί βουβαίνεται καί ντύνεται στά μαῦρα...

Αὐτός εἶναι ὁ ἀπλός, μά πάντα εὐγενικός κόσμος τῶν νησιῶν μας.

Η Παναγία της Τήνου

Εικόνες από τις Κυκλάδες (περιστερώνας, άνεμόμυλοι)

α. Τά νησιά του Αιγαίου Πελάγους

46

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

- 1 Δείξτε στους χάρτες σας τό Αιγαίο πέλαγος.
- 2 Παρατηρήστε τά νησιά πού υπάρχουν στήν περιοχή του.
- 3 Όνομάστε τά μεγαλύτερα από αυτά.
- 4 Έξετάστε τό έδαφός τους
- 5 Μέ τί νομίζετε ότι ασχολούνται κυρίως οί κάτοικοί τους;
- 6 Συγκεντρώστε εικόνες, βιβλία, πληροφορίες κτλ. γι' αυτά.
- 7 Προβάλετε σχετικές εικόνες
- 8 Συζητήστε για τό λαϊκό πολιτισμό, τή ζωή καί τά προβλήματά τους.

Μιλήσαμε ως τώρα για τά νησιά του Σαρωνικού, για τήν Εύβοια, τή Σκύρο, τίς Βόρειες Σποράδες, τή Θάσο, τή Σαμοθράκη. Τά υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου χωρίζονται στους Νομούς: α) **Κυκλάδων** β) **Λέσβου**, γ) **Χίου**, δ) **Σάμου**, ε) **Δωδεκανήσου**.

Οί Κυκλάδες

Κυκλάδες λέγονται τά νησιά πού βρίσκονται κυκλικά γύρω από τή Δήλο, τό άρχαιο ιερό νησί του 'Απόλλωνα. Στην ιστορία μιλήσαμε άρκετά γι' αυτά καί για τόν πανάρχαιο πολιτισμό τους. Όλα μαζί δημιουργούν ένα γαλάζιο σύνολο στην καρδιά του Αιγαίου.

Είναι νησιά όρεινά μέ λίγες καλλιεργήσιμες έκτάσεις. Σέ πολλά μέρη όί νησιώτες προσπαθούν μέ τοίχους νά συγκρατήσουν τό λιγοστό χώμα στις βουνοπλαγιές.

Τό κλίμα είναι ξηρό μεσογειακό καί οί βροχές σπάνιες. Σέ πολλά μέρη δέν υπάρχουν καθόλου πηγές καί οί άνθρωποι άποθηκεύουν νερό τής βροχής σέ στέρνες. Άλλου μέ ειδικά μηχανήματα άφρατώνουν νερό τής θάλασσας.

Κύρια γεωργικά προϊόντα είναι οί έλιές, τά σύκα, τά σταφύλια. Τά κτηνοτροφικά είδη είναι λίγα, αλλά έκλεκτά.

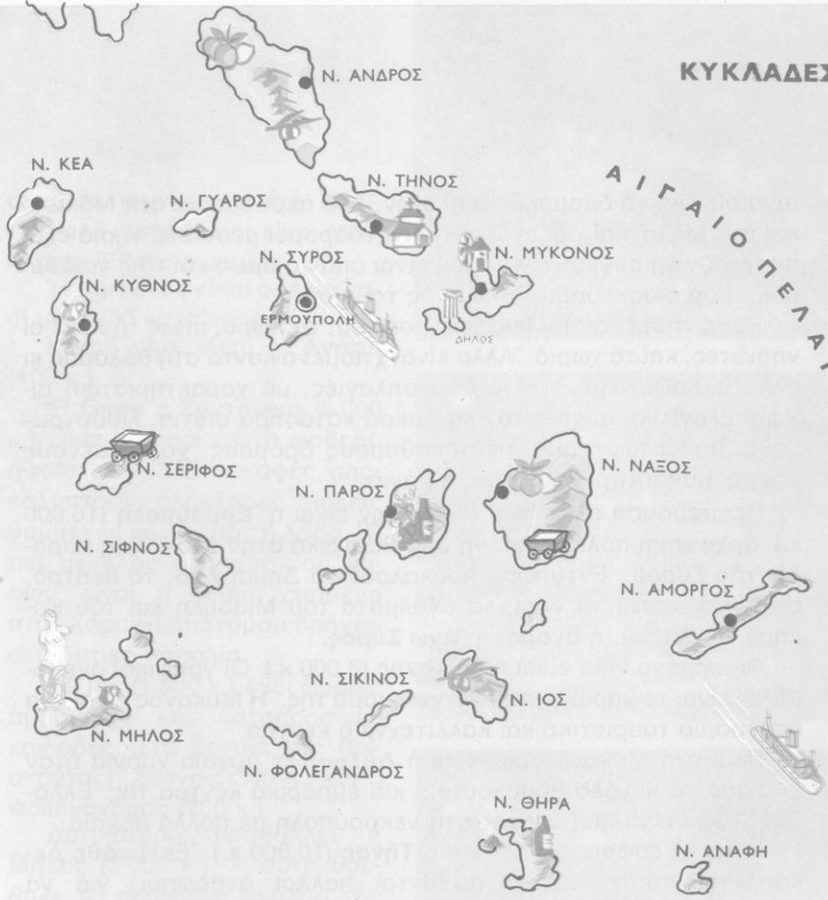
Άξιόλογος είναι ό όρυκτός πλούτος των νησιών. Στή Σύρο λειτουργούν άρκετά εργοστάσια καί ναυπηγεία. Περίφημα είναι τά προϊόντα τής κυκλαδίτικης τέχνης καί βιοτεχνίας, τά γλυπτά, τά κεραμικά, τά κοσμήματα, τά κεντήματα κ.ά.

Στίς Κυκλάδες ζούν 88.000 άνθρωποι. Οί περισσότεροι είναι ναυτικοί. Άρκετοί εργάζονται σέ τουριστικές επιχειρήσεις.

Ό τουρισμός είναι σπουδαία πηγή πλούτου για τά νησιά του

ΚΥΚΛΑΔΕΣ

ΑΙΓΑΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αιγαίου. Πυκνά δρομολόγια πλοίων, δυό αεροδρόμια στη Μύκονο καί στη Μήλο καί αρκετοί αυτοκινητόδρομοι μέσα στά νησιά έξυπηρετοῦν τή συγκοινωνία. Δέν εἶναι σπάνιο ὁμως καί τό... γαῖδουράκι, πού διασκεδάζει πολύ τούς τουρίστες.

Κάθε νησί ἔχει τήν πρωτεύουσά του, τή **Χώρα**, ὅπως τή λένε οἱ νησιῶτες, καί τά χωριά. Ἄλλα εἶναι χτισμένα κοντά στη θάλασσα κι ἄλλα σκαρφαλωμένα στίς βουνοπλαγιές, μέ χαρακτηριστική αἰγαιοπελαγίτικη ἀρχιτεκτονική, μικρά κάτασπρα σπίτια, λιθόστρωτους, ἀσβεστωμένους, πεντακάθαρους δρόμους, χαριτωμένους ναούς, μοναστήρια, κάστρα, λιμάνια.

Πρωτεύουσα ὅλων τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ **Ἐρμούπολη** (16.000 κ.), ἀρχοντική πόλη χτισμένη ἀμφιθεατρικά στήν ἀνατολική παραλία τῆς Σύρου. Ἐντύπωση προκαλοῦν τό Δημαρχεῖο, τό θέατρο, τά παλιά σπίτια, οἱ ναοί, τά ἀγάλματα τοῦ Μιαούλη καί τοῦ Κανάρη, τό λιμάνι, ἡ ἀγορά, ἡ **Ἄνω Σύρος**.

Φημισμένο νησί εἶναι ἡ **Μύκονος** (3.000 κ.). Οἱ γραφικοί ἀνεμόμυλοι εἶναι τό χαρακτηριστικό γνώρισμά της. Ἡ Μύκονος εἶναι ἓνα παγκόσμιο τουριστικό καί καλλιτεχνικό κέντρο.

Πλαί στη Μύκονο βρίσκεται ἡ **Δῆλος**. Στ' ἀρχαῖα χρόνια ἦταν ἓνα ἀπό τά μεγάλα θρησκευτικά καί ἐμπορικά κέντρα τῆς Ἑλλάδας. Τώρα εἶναι μιά ἀκατοίκητη νεκρούπολη μέ πολλά ἀρχαῖα.

Ἀρκετά εὐφορο νησί εἶναι ἡ **Τήνος** (10.000 κ.). Ἐκεῖ κάθε Δεκαπενταύγουστο συγκεντρώνονται πολλοί ἄνθρωποι, γιά νά προσκυνήσουν τή θαυματουργή εἰκόνα στόν ὡραῖο ναό τῆς Μεγαλόχαρης. Κοντά στό ναό ἐντύπωση προκαλεῖ τό μουσεῖο τῶν Τηνίων καλλιτεχνῶν μέ ἔργα τοῦ Γκίζη, τοῦ Λύτρα, τοῦ Χαλεπᾶ κ.ἄ.

Ἡ **Ἄνδρος** εἶναι τό δεύτερο νησί τῶν Κυκλάδων σ' ἔκταση. Ἐντύπωση κάνουν ἡ πρωτεύουσα καί τά χωριά, τ' ἀρχαῖα μνημεῖα, τά μοναστήρια, τά κάστρα τοῦ νησιοῦ. Σ' αὐτό βρίσκεται καί ἡ γνωστή πηγή **Σάριζα**.

Τό πιό μεγάλο νησί τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ **Νάξος** (14.000 κ.). Ἐχει ἀρκετά εὐφορα μέρη καί πολλοί κάτοικοί της εἶναι γεωργοί. Ἄλλοι ἐργάζονται στά λατομεῖα τῆς σμύριδας, πού βγαίνει ἀπό τό νησί. Ἀξιοθέατα εἶναι τά κάστρα, οἱ ναοί, τά ἀρχαῖα, οἱ ἀμμουδιές καί τά χωριά τῆς Νάξου.

Ἡ **Πάρος** (7.000 κ.) εἶναι τό νησί πού χάρισε στήν Ἑλλάδα τά λευκά μάρμαρα, μέ τά ὅποια ἔγιναν πολλά ἀριστουργήματα τῆς

ἀρχαίας τέχνης. Τό πιό έντυ-
πωσιακό μνημείο της είναι ή έκ-
κλησία Έκατοντατυλιανή.

Ή Άμοργός είναι όρεινό νη-
σί μέ 2.500 κατοίκους.

Μικρό νησί είναι ή Άνάφη
(400 κ.).

Ή Θήρα ή Σαντορίνη (5 000
κ.) είναι τό νησί μέ τό φοβερό
ήφαιστειο. Οί άνασκαφές άπο-
καλύπτουν όλόκληρες πόλεις
θαμμένες κάτω από τή λάβα. Ό
πιό μέγáλος οικισμός του νη-
σιού είναι ή Θήρα χτισμένη
στήν κορυφή άπότομου βράχου
στή δυτική παραλία.

Ή Ίος (1.300 κ.) έχει ώραιες
άμμουδιές καί καταπράσινες
κοιλάδες. Στά δυτικά της βρί-
σκονται ή Σίκινος (300 κ.) καί ή
Φολέγανδρος (700 κ.).

Δυτικότερα προβάλλει ή
Μήλος (5.000 κ.). Σ' αυτή βρέ-
θηκε τό περίφημο άγαλμα της
Άφροδίτης, τό ώραιότερο ά-
γαλμα του κόσμου.

Κοντά στή Μήλο βρίσκεται ή
Κίμωλος καί βορειότερα ή Σέ-
ριφος (1.600 κ.) καί ή Σίφνος
(2.000 κ.) μέ πολλά άξιοθέατα.

Ή Κύθνος (1.100 κ.) είναι
άγονο νησί μέ πολλά μεταλλεία
καί ίαματικές πηγές.

Τό πιό κοντινό στήν Άττική
νησί των Κυκλάδων είναι ή Κέα
(2.500 κ.). Άνάμεσα σ' αυτή καί
τήν Άττική βρίσκεται ή άνυδρη
καί άκατοίκητη Μακρόνησος.

Έρμούπολη, Μήλος, Άμοργός, Ίος

Άρκετά έλληνικά νησιά άπλώνονται στό άνατολικό Αιγαίο κοντά στά μικρασιατικά παράλια. Είναι ή **Λέσβος**, ή **Χίος**, ή **Σάμος**, ή **Κως**, ή **Ρόδος** κι έκατοντάδες άλλα μικρότερα, πού περήφανα καί ώραϊα ύψώνουν τίς κορυφές τους σάν αιώνιοι φύλακες τών σημερινών συνόρων του Έλληνισμού.

Ό **Νομός Λέσβου** περιλαμβάνει τά νησιά **Λέσβο**, **Λήμνο** καί **Άγιο Εϋστράτιο**.

Ή **Λέσβος**, ένας πλούσιος έλαιώνας στό άνατολικό Αιγαίο, είναι τό τρίτο νησί της Έλλάδας σέ έκταση. Τό έδαφος της είναι όρεινό μέ εϋφορες παραθαλάσσιες κοιλάδες. Ψηλότερα βουνά της είναι ο **Λεπέτυμνος** καί ό **Όλυμπος**. Στίς νότιες άκτές σχηματίζονται οί γραφικοί κόλποι της **Καλλονής** καί της **Γέρας**, πού μοιάζουν μέ ώραϊότατες λίμνες.

Δάση από έλιές, πεϋκα, όπωροφόρα άνεβαίνουν από τ' άκροθάλασσα ως τίς κορφές τών βουνών.

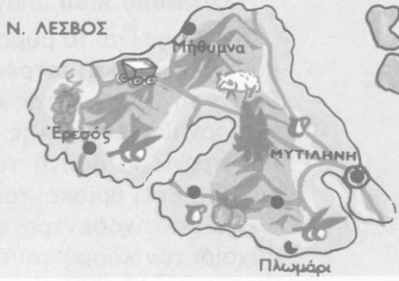
«...Δέν είναι νησί τούτο, γράφει ό Λέσβιος συγγραφέας Στρ. Μυριθήλης. "Ένας πλεούμενος κήπος είναι, ένα μαγικό περιθόλι γεμάτο χρώματα χαρούμενα καί φρούτα, πού άρμενίζει στήν πιό γαλάζια θάλασσα του κόσμου... Ή θάλασσα τό λούζει μέ δροσερά κύματα, μπαινοβγαίνει στή στεριά, σχηματίζει τούς δυό ώραϊότερους κόλπους πού μπορεί νά φανταστεί κανείς μέσα σέ κατάφυτες άγκαλιές, παίζει μέ τούς θαλασσόβραχους κι άπλώνεται, χαϊδεύεται καί σέρνεται σέ χρυσές άμμουδιές πού έχουν φάρδος έκατό μέτρα καί μάκρος πέντε καί δέκα χιλιόμετρα...».

Ή Λέσβος παράγει πολλές έλιές καί λάδι, σταφύλια, φρούτα, κτηνοτροφικά καί άλιευτικά προϊόντα.

Οί κάτοικοί της (90.000) άσχολούνται κυρίως μέ τή γεωργία καί τή ναυτιλία.

Πρωτεύουσα είναι ή **Μυτιλήνη** (25.000) μιά όμορφη πόλη στήν άνατολική παραλία της Λέσβου. Στό νότιο τμήμα του νησιού βρίσκονται τό **Πλωμάρι**, ή **Άγιάσος**, ό **Πολιχνίτος**.

Στά δυτικά του νησιού βρίσκεται ή **Έρεσόσ**. Έδω γεννήθηκαν ή ποιήτρια Σαπφώ καί πολλοί άρχαίοι φιλόσοφοι. Κοντά στήν Έρεσό άπλώνεται τό περιφημο «άπολιθωμένο δάσος».

ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ

Στις βορινές ακτές είναι χτισμένη η γραφική **Μήθυμνα**.

Γνωστές είναι οι ιαματικές πηγές τού νησιού.

Ένδιαφέρον παρουσιάζουν οι λαογραφικές εκδηλώσεις τών χωριών τής Λέσβου.

Η Μυτιλήνη έχει τακτική συγκοινωνία μέ πλοία καί αεροπλάνα.

Αεροπορική συγκοινωνία έχει καί η **Λήμνος**, τό άρχαίο εϋφορο νησί τού Ήφαιστου, στό όποιο ζοϋν σήμερα 18.000 περίπου άνθρωποι. Πρωτεύουσα τής Λήμνου είναι η **Μύρινα** (4.000 κ.).

Ό **Άγιος Εϋστράτιος** είναι άγονο νησί μέ λίγους κατοίκους.

Μυτιλήνη

ΧΙΟΣ

*Ωραίο νησί! Καί λέγοντας μονάχα τ' όνομά σου
μέ περιχούν τ' άνθόνερα καί τά ροδόσταμά σου.
Γεμίζουν οί παλάμες μου μέ γιασεμιά άνθισμένα,
σφαλούν άπ' τή μαστίχα σου τά μάτια μεθυσμένα.*

Γ. Δροσίνης

Στό **Νομό Χίου** υπάγονται τά νησιά **Χίος, Ψαρά, Οινούσες.**

Ή **Χίος** είναι τό μυροβόλο νησί τής μαστίχας. Στά 1822 οί Τούρκοι τήν είχαν καταστρέψει όλοκληρωτικά, μά αύτή σύντομα ξαναβρήκε τή ζωντάνια της καί άκμάζει κοντά στίς μικρασιατικές άκτές τής άρχαίας έλληνικής Ίωνίας. Τό βορινό τμήμα της είναι όρεινό μέ ψηλότερο βουνό τό **Πελληναίο**. Στά νότια τό έδαφος είναι όμαλό. Έκεί βρίσκονται τά όνομαστά **Μαστιχοχώρια**.

Τά μαστιχοδέντρα είναι ένα είδος σχίνου. Άμα χαράξεις μέ μαχαίρι τόν κορμό τους, τά δέντρα δακρύζουν καί σέ λίγο τό δάκρυ τους πήζει καί γίνεται στερεό σάν διαμάντι. Αυτό είναι ή άρωματική χιώτικη μαστίχα

Ή Χίος είναι εύφορο νησί. Παράγει επίσης έλιές, έσπεριδοειδή, άμύγδαλα, σταφύλια, δημητριακά. Όνομαστά είναι τά γλυκά καί τά είδη λαϊκής τέχνης τής Χίου.

Στή Χίο ζοϋν σήμερα 51.000 άνθρωποι. Πολλοί Χιώτες είναι έμποροι καί ναυτικοί.

Πρωτεύουσα τοϋ νησιοϋ είναι ή **Χίος** (24.000 κ.), μιά όμορφη καί πλούσια πόλη χτισμένη στήν άνατολική παραλία μέ πολλά άξιοθέατα. Έντύπωση κάνουν ή άγορά, οί ώραιοί κήποι, οί βιβλιοθήκες, τά μουσειά, τά ίδρύματα. Τό λιμάνι καί τό άεροδρόμιο τής Χίου έχουν άρκετή κίνηση.

Στά βόρεια τής Χίου βρίσκεται ή ναυτική κωμόπολη **Βροντάδος**. Ένας παράξενος βράχος κοντά της όνομάζεται «*Πέτρα τοϋ Όμήρου*». Πολλοί πιστεύουν ότι ό μεγάλος ποιητής είχε γεννηθει στή Χίο. Γραφικό χωριό στή βόρεια Χίο είναι τά **Καρδάμυλα**.

Χίος

Ν. ΨΑΡΑ

Ν. ΧΙΟΣ

Βροντάδος

ΧΙΟΣ

Ν. ΣΑΜΟΣ

Καρλόβασι

ΣΑΜΟΣ

Ν. ΙΚΑΡΙΑ

Αγ. Κήρυκος

Ν. ΦΟΥΡΝΟΙ

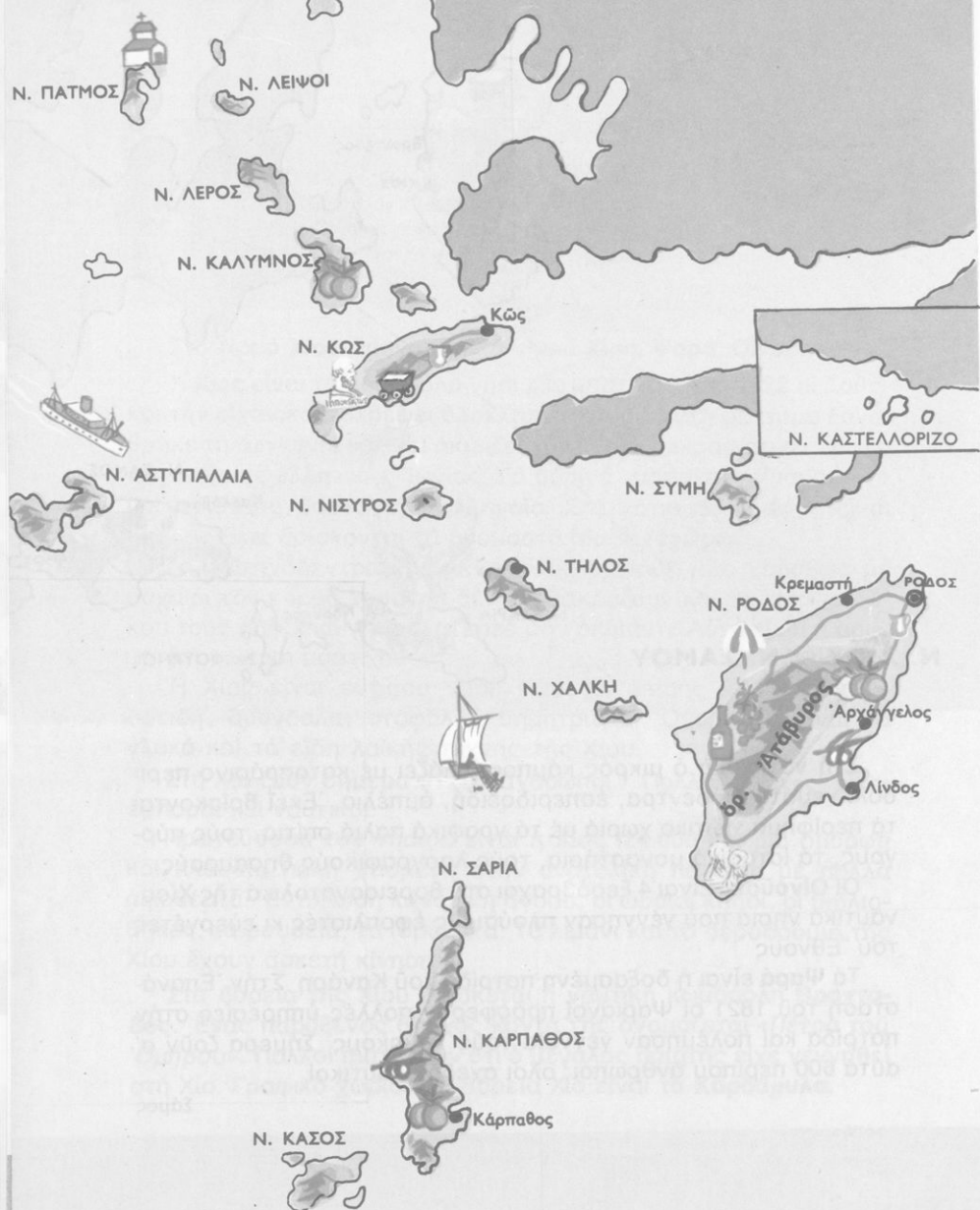
Ν. ΧΙΟΥ Ν. ΣΑΜΟΥ

Στή νότια Χίο ο μικρός κάμπος μοιάζει με καταπράσινο περιβόλι γεμάτο λιόδεντρα, έσπεριδοειδή, άμπέλια. Έκεί βρίσκονται τά περίφημα χιώτικα χωριά με τά γραφικά παλιά σπίτια, τούς πύργους, τά ιστορικά μοναστήρια, τούς λαογραφικούς θησαυρούς.

Οί **Οϊνούσες** είναι 4 ξερόβραχοι στά βορειοανατολικά τής Χίου, ναυτικά νησιά πού γέννησαν πλούσιους έφοπλιστές κι εύεργέτες τού Έθνους.

Τά **Ψαρά** είναι ή δοξασμένη πατρίδα τού Κανάρη Στήν Έπανάσταση τού 1821 οί Ψαριανοί πρόσφεραν πολλές υπηρεσίες στην πατρίδα και πολέμησαν γενναία τούς Τούρκους. Σήμερα ζούν σ' αυτά 600 περίπου άνθρωποι, όλοι σχεδόν ναυτικοί.

Σάμος

ΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Ρόδος - είσοδος λιμανιού

Κώς - έρείπια Άσκληπείου

Στό νοτιοανατολικό Αἰγαῖο τὰ νησιά **Σάμος**, **Ἰκαρία** καί **Φοῦρνοι** ἀποτελοῦν τό **Νομό Σάμου**. Στή θάλασσά τους στά μυθικά χρόνια πνίγηκε ὁ Ἴκαρος. Ἐνας στενός πορθμός χωρίζει τή Σάμο ἀπό τή Μικρά Ἀσία. Ἐκεῖ στ' ἀρχαῖα χρόνια ἔγινε ἡ δοξασμένη μάχη τῆς Μυκάλης κι ἐκεῖ στά 1824 οἱ Ἕλληνες νίκησαν τούς Τούρκους.

Ἡ **Σάμος** εἶναι ὀρεινό νησί. Φημίζεται γιά τὰ γλυκόπιτα κρασιά της.

Σχεδόν ὀλόκληρη εἶναι καταπράσινη μέ πολλά ἀμπέλια, ἐλαιῶνες καί δάση. Ψηλότερο βουνό της εἶναι ὁ **Κερκετέας**.

Στή Σάμο ζοῦν 32.000 ἄνθρωποι πού ἀσχολοῦνται κυρίως μέ τή γεωργία, τήν ἀλιεία, τή ναυτιλία.

Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ καί ὅλου τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Σάμος** (6.000 κ.) χτισμένη ἀμφιθεατρικά στό μυχό τοῦ κόλπου **Βαθέος**. Εἶναι ὠραία πόλη μέ ἀρκετά ἀξιοθέατα. Ἀνάμεσα σ' αὐτά ξεχωρίζουν ὁ ὠραῖος δημοτικός κήπος, τό παλιό βουλευτήριο, τό μουσεῖο, ἡ βιβλιοθήκη.

Κωμοπόλεις τοῦ νησιοῦ εἶναι τό **Βαθύ**, τό **Καρλόβασι**, ἡ **Χώρα**, παλιά πρωτεύουσα τῆς Σάμου, τό **Πυθαγόρειο**. Ἐδῶ βρισκόταν ἡ ἀρχαία Σάμος, ἡ πατρίδα τοῦ σοφοῦ Πυθαγόρα, καί ὁ τόπος ἔχει πολλά ἀρχαῖα καί φυσικές ὁμορφιές. Κοντά του θρίσκεται καί τό ἀεροδρόμιο.

Ἡ **Ἰκαρία** (10.000 κ.) εἶναι ὠραῖο νησί. Φημίζεται γιά τίς ἱαματικές πηγές της. Πρωτεύουσά της εἶναι ὁ **Ἅγιος Κήρυκος**.

Ἀνάμεσα στή Σάμο καί στήν Ἰκαρία θρίσκονται τὰ μικρά νησιά **Φοῦρνοι**.

Τά Δωδεκάνησα

Τά νησιά πού θρίσκονται πέρα ἀπό τό Ἰκάριο καί τό Καρπάθιο πέλαγος, στή νοτιοανατολική γωνιά τῆς πατρίδας μας, ὀνομάζονται **Δωδεκάνησα**. Δώδεκα εἶναι τὰ σπουδαιότερα ἀπό αὐτά: ἡ **Ρόδος**, ἡ **Κάρπαθος**, ἡ **Κάσος**, ἡ **Χάλκη**, ἡ **Σύμη**, ἡ **Τῆλος**, ἡ **Νίσυρος**, ἡ **Κῶς**, ἡ **Ἀστυπάλαια**, ἡ **Κάλυμνος**, ἡ **Λέρος**, ἡ **Πάτμος**.

Στή Ρόδο, στήν Κάρπαθο, στήν Κῶ ὑπάρχουν ἀρκετά νερά, ὠραῖα δάση, εὐφορες κοιλάδες, ἐνῶ πολλά μικρότερα νησιά εἶναι ξερά πετροβούνια.

Πολλά μνημεία θυμίζουν την αρχαία δόξα των νησιών και τούς κατακτητές που πέρασαν σε διάφορες εποχές από αυτά. Τά τελευταία χρόνια τά κατείχαν οι Ίταλοί. Έλευθερώθηκαν στά 1946.

Στά Δωδεκάνησα ζούν 148.000 άνθρωποι. Άσχολούνται μέ τή ναυτιλία, τόν τουρισμό, τή βιοτεχνία, τό εμπόριο, τό ψάρεμα.

Ή **Ρόδος**, ή πεντάμορφη κόρη του ήλιου και της θάλασσας, μέ τίς φυσικές όμορφίες, τ' αρχαία μνημεία, τά παλιά κάστρα και άρχοντικά, τά ώραία ξενοδοχεία είναι μεγάλο τουριστικό κέντρο, στό όποιο περνούν τίς διακοπές τους πολλοί τουρίστες από διάφορα μέρη της Γής. Τά λιμάνια και τά άεροδρόμια της Ρόδου και της Κω έχουν πάντα ζωηρή κίνηση.

Πρωτεύουσα των Δωδεκανήσων είναι ή **Ρόδος** (41.000 κ.). Στην είσοδο του λιμανιού της ύψωνόταν άλλοτε ό περίφημος Κολοσσός, ένα ύπερφυσικό άγαλμα του θεού Ήλιου. Σήμερα στη θέση του υπάρχουν οι κολώνες μέ τά γραφικά έλαφάκια, οι άνεμόμυλοι, τά παλιά κάστρα και τά παλάτια, ώραία σύγχρονα κτίρια, όλάνθιστοι κήποι, πλατείες, καταστήματα, κέντρα ψυχαγωγίας. Μαγειρικές τοποθεσίες είναι τό **Ροδίσι** και ή λουτρόπολη **Καλλιθέα**.

Στην άνατολική παραλία συναντούμε τόν **Άρχάγγελο** και τή **Λίνδο** μέ τήν επιβλητική αρχαία άκρόπολη.

Στή δυτική παραλία βρίσκονται τό γραφικό **Μιραμάρε**, ή **Κρεμαστή**, ή πατρίδα του όλυμπιονίκη Διαγόρα **Ίαλυσός**, ή κοιλάδα μέ τίς πεταλούδες, μία άληθινά παραδεισένια γωνιά. Στά νότια του νησιού ύψώνεται ό **Άτάβυρος**.

Δεύτερη σε έκταση από τά Δωδεκάνησα είναι ή **Κάρπαθος** (6.000 κ.) μέ πολλές φυσικές όμορφίες και λαογραφικούς θησαυρούς και τρίτη ή **Κως** (16.000 κ.), τό όμορφο και γαλήνιο νησί του Ίπποκράτη, μέ τά έρείπια του αρχαίου Άσκληπιείου.

Άνάμεσα στη Ρόδο και στην Κω βρίσκονται ή **Χάλκη** (400 κ.), ή **Σύμη** (2.500 κ.), ή **Τήλος** (350 κ.), ή **Νίσυρος** (1.300 κ.).

Στά βορειοδυτικά της Κω είναι ή **Κάλυμνος** (13.000 κ.), ή **Λέρος** (8.000 κ.), ή **Πάτμος** (2.500 κ.), οι **Λειψοί** (600 κ.), ή **Άστυπάλεια** (1.100 κ.).

Ή Κάλυμνος είναι τό πασίγνωστο νησί των σφουγγαράδων. Στην Πάτμο διατηρείται τό ιστορικό μοναστήρι και τό σπήλαιο του Εύαγγελιστή Ίωάννη.

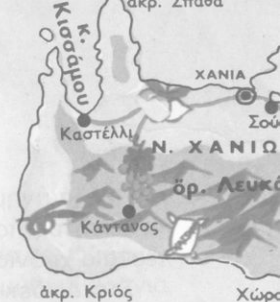
Στά άνατολικά της Ρόδου βρίσκονται τά νησάκια του **Καστελλόριζου**.

6. Ἡ Κρήτη Γεωφυσική εξέταση Μύθοι καὶ ἱστορία

Ἑρωτήσεις - δραστηριότητες

1. Δείξτε στοῦ χάρτη σας τὴν Κρήτη.
2. Ὀνομάστε τὰ χαρακτηριστικὰ γεωφυσικὰ στοιχεῖα τῆς.
3. Προμηθευθεῖτε εἰκόνες, βιβλία, τουριστικὰ φυλλάδια κτλ
4. Συγκεντρώστε πληροφορίες γιὰ τὴν ἱστορία, τὸ λαϊκὸ πολιτισμὸ, τὴ σημερινὴ κατάσταση τῆς Κρήτης
5. Προβάλετε σχετικὲς εἰκόνες Ἀκούστε κρητικὰ τραγοῦδια.

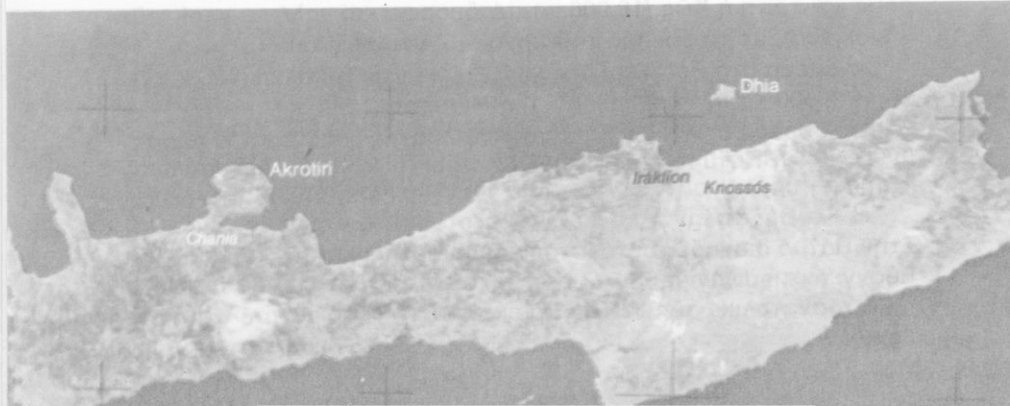

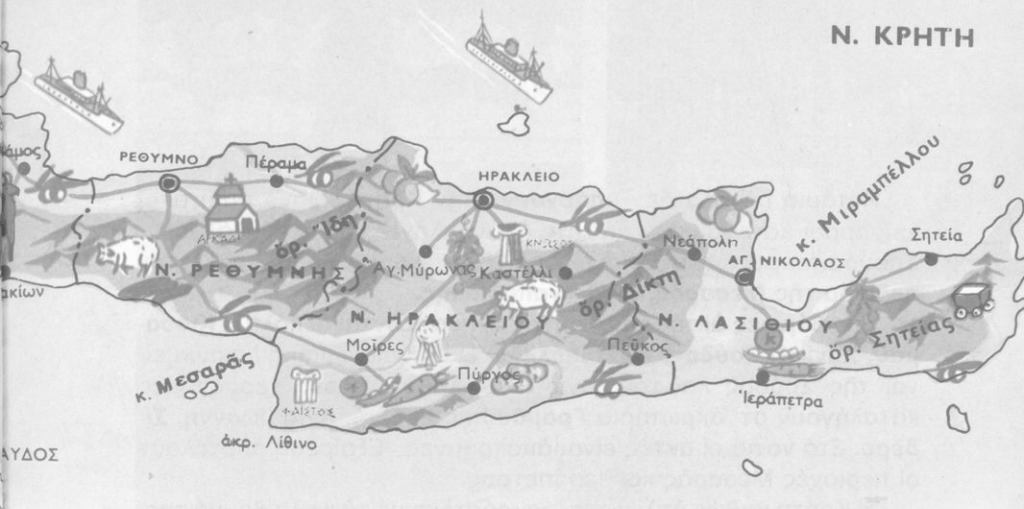
*«...Εἶναι μιά γῆς κατάμεσα τοῦ γαλανοῦ πελάγου,
ἡ Κρήτη, ἡ ὥρια καὶ παχιά κι ἡ θαλασσοζωμένη...
Ζοῦν Κρητικοὶ στὸν τόπο αὐτό, παλικαριάς ξεφτέρια...»*
"Ὀμηρος

Ἡ Κρήτη εἶναι τὸ μεγαλύτερο νησί τῆς χώρας μας. Ριζωμένη στὴ μέση τοῦ πελάγου μοιάζει μὲ κάστρο, στοῦ ὁποῖο οἱ Κρητικοὶ αἰῶνες ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Τριγύρω ἡ θάλασσα ἄλλοτε ἀγκαλιάζει ἀπαλά τὴν Κρήτη καὶ γλείφει τ' ἄμμουδερά ἀκρογιάλια καὶ τοὺς σκυθρωποὺς κάβους καὶ

φωτογραφία τῆς Κρήτης ἀπὸ διαστημόπλοιο

άλλοτε άγριεύει και δέρνει τις άκτές με πελώρια κύματα, σαν να θέλει να καταποντίσει τον τόπο

‘Η Κρήτη είναι νησί με πολλές αντίθεσεις

«...‘Η ποικιλία του τοπίου της είναι γοητευτική, γράφει ο Στρ. Μυριθήλης. Είναι όλο βουνά και λόφοι, πού τους χωρίζουν και τους ένώνουν ένα πληθος κοιλάδες, όροπέδια, χαράδρες.

Τά βουνά της είναι επιβλητικά, φορτωμένα με χιόνια, ιστορία και μύθους. Οί Σφακιανές Μαδάρες, πού είναι γνωστές με τ’ όνομα **Λευκά όρη**, σηκώνουν την κορυφή τους μεσουράνα. Είναι τό θεόχτιστο κάστρο του νησιού. ‘Ο **Ψηλορείτης**, ή άρχαία **Ίδη**, είναι ακόμα πιο ψηλός. Στέκεται στή μέση του νησιού και κρατάει την κορυφή του ανάμεσα στά σύννεφα, στά 2 456 μέτρα...».

‘Ανατολικά ύψώνονται ή **Δίκη** και τά **βουνά της Σητείας**.

Στά Λευκά όρη άνοίγεται τό άγριο και επιβλητικό **Φαράγγι της Σαμαριάς**. Τό βάθος του περνάει τά 50 μ. και τό μήκος του φτάνει τά 18 χιλιόμετρα! Τό πλάτος του άλλου στενεύει ως τά 3 μ. κι άλλου άνοίγει ως τά 30 - 40 μ. Μόνο οί αίγαγροι, τά δμορφα άγριοκάτσικα των κρητικών βουνών, μπορούν νά σκαρφαλώσουν στις πλαγιές του.

Ποτάμια μεγάλα δέν υπάρχουν στην Κρήτη. Μόνο όρμητικοί χειμάρροι κατεβαίνουν από τις βουνοπλαγιές προς τη θάλασσα. Σπουδαιότεροι από αυτούς είναι ο **Γεροπόταμος**, πού διαρρέει την πεδιάδα της **Μεσαράς**, καί ο **Αναποδιάρης**.

Στίς βόρειες άκτές τής Κρήτης σχηματίζονται οί κόλποι **Κισσάμου**, **Χανίων**, **Σούδας**, **Μιραμπέλλου**. Θαυμάσια φυσικά λιμάνια είναι τής Σούδας καί του Άγίου Νικολάου. Μικρές χερσόνησες καταλήγουν στ' άκρωτήρια **Γραμβούσα**, **Σπάθα**, **Άγιο Ίωάννη**, **Σίδερο**. Στά νότια οί άκτές είναι απόκρημνες. Έξαίρεση αποτελούν οί περιοχές Μεσαράς καί Ίεράπετρας.

Η Κρήτη, καθώς άπλώνεται μακρόστενη μέ τά ψηλά βουνά της, από μακριά φαντάζει σαν πελώριο τρικάρτο καράβι. Στή μέση της ύψώνεται ο **Γιούχτας**, ένα βουνό μέ παράξενο σχήμα πού μοιάζει μέ ξαπλωμένο γίγαντα. Ένας άρχαίος μύθος λέει πώς είναι μαρμαρωμένος ο Δίας. Άλλες παραδόσεις αναφέρουν πώς ο πατέρας τών θεών γεννήθηκε σέ κάποιο από τά περίφημα σπήλαια τής Κρήτης, στό **Ίδαϊο** ή στό **Δικταϊο άντρο**.

Τό κλίμα τής Κρήτης είναι θερμό μεσογειακό. Παράγονται κυρίως έλιές, σταφύλια, έσπεριδοειδή, λαχανικά, δημητριακά, ξηροί καρποί. Έκλεκτής ποιότητας είναι τά κτηνοτροφικά προϊόντα. Άπό τά όρυκτά σπουδαιότερο είναι ο γύψος.

Η βιομηχανία έπεξεργάζεται τά γεωργικά προϊόντα. Άρκετά άναπτυγμένη είναι ή βιοτεχνία, πού δίνει θαυμάσια είδη λαϊκής τέχνης.

Σ' αυτό τόν τόπο ζούν καί γράφουν τήν ιστορία τους οί Κρητικοί. Οί πιό πολλοί από τούς 501.000 κατοίκους του νησιού είναι άγρότες. Άλλοι είναι ψαράδες, ναυτικοί καί άλλοι άσχολούνται μέ τό έμπόριο, τή βιοτεχνία κτλ.

Πιό εύφορη καί γι' αυτό πιό πυκνοκατοικημένη είναι ή βόρεια παραλία. Έκει έχουν δημιουργηθεί οί σπουδαιότερες πόλεις.

Η συγκοινωνία έξυπηρετείται μέ αυτοκίνητα, πλοία, άεροπλάνα. Άεροδρόμια υπάρχουν στα Χανιά καί στό Ήράκλειο.

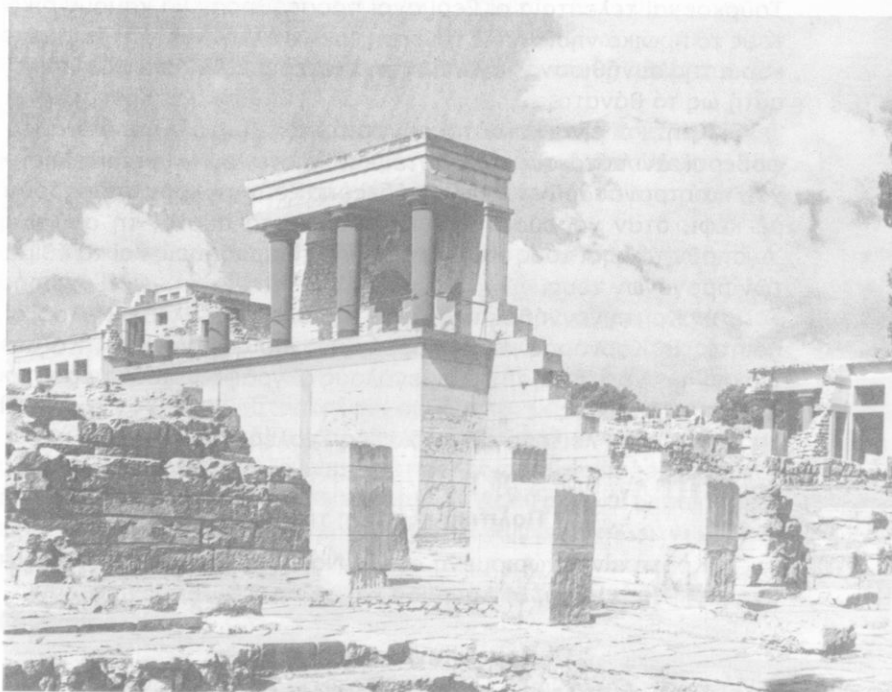
Συναρπαστική είναι ή ιστορία τής Κρήτης. Η άρχή της χάνεται εκεί πού σμίγει ή πραγματικότητα μέ τό μύθο. Τά έρειπωμένα παλάτια του Μίνωα, ο μύθος του Μινώταυρου καί του Δαίδαλου, οί πολυάριθμες άρχαίες πόλεις καί οί θησαυροί, πού είναι συγκεν-

Θρόνος Μίνωα

Άρκάδι

Κνωσός

Χανιά

τρωμένοι στά μουσεῖα, φανερώνουν τήν ἀρχαία δόξα της. Ἡ μι-
νωική Κρήτη ἦταν ἰσχυρό καί πλούσιο κράτος. Ὁ πολιτισμός της
ἦταν καταπληκτικός γιά τήν ἐποχή ἐκείνη. Ἀργότερα ἡ Κρήτη ἄλ-
λαξε πολλούς ἀφέντες. Οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Ἄραβες, οἱ Βενετοί, οἱ
Τοῦρκοι καί τελευταῖα οἱ Γερμανοί προσπάθησαν νά κάμουν δικό
τους τό ἥρωικό νησί. Ἀλλά ἡ Κρήτη ἔμεινε ἐλληνική, γιατί τά παλι-
κάρια της συνήθισαν ν' ἀγαποῦν τή λευτεριά καί ν' ἀγωνίζονται γι'
αὐτή ὡς τό θάνατο.

Οἱ Κρητικοί εἶναι καί αὐτοί σάν τόν τόπο τους: ἄλλοτε ἀτίθασοι,
φοβεροί, ἀνυπότακτοι πολεμιστές καί ἄλλοτε νοικοκυραῖοι φιλήсу-
χοι, πού τραγουδοῦν τίς μαντινάδες, παίζουν τή λύρα καί πηδοῦν
μέ κέφι, ὅταν χορεύουν τόν πεντοζάλη, τό συρτό, τή σουστά.
Ἀγαποῦν τό νησί τους καί διατηροῦν τίς παραδόσεις καί τά ἔθιμα
τῶν προγόνων τους.

Στήν Κρήτη γεννήθηκαν ὁ μέγας πολιτικός Ἑλ. Βενιζέλος, οἱ
ποιητές Β. Κορνάρος καί Γ. Χορτάτζης, ὁ συγγραφέας Ν. Καζαν-
τζάκης κι ἕνας ἀπό τούς πιό μεγάλους ζωγράφους τοῦ κόσμου, ὁ
Δ. Θεοτοκόπουλος.

Στήν Κρήτη λειτουργοῦν ἀρκετές Σχολές καί Πανεπιστήμιο.

50

Πολιτική ἐξέταση τῆς Κρήτης

Ἡ Κρήτη εἶναι χωρισμένη στούς Νομούς: α) **Χανίων**, β) **Ρεθύ-
μνης**, γ) **Ἡρακλείου**, δ) **Λασιθίου** καί σέ πολλές Ἐπαρχίες.

Οἱ Νομοί Χανίων καί Ρεθύμνης

Ὁ **Νομός Χανίων** πιάνει τό δυτικό τμήμα τῆς Κρήτης.

Χωρίζεται στίς Ἐπαρχίες: 1) **Κυδωνίας** μέ πρωτεύουσα τά Χα-
νιά, 2) **Ἀποκορώνου** μέ πρωτεύουσα τή Βάμο, 3) **Κισσάμου** μέ
πρωτεύουσα τόν Κίσαμο, 4) **Σελίνου** μέ πρωτεύουσα τόν Κάν-
τανο, 5) **Σφακίων** μέ πρωτεύουσα τή Χώρα Σφακίων.

Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ Νομοῦ εἶναι ὄρεινό. Ὅμαλές ἐκτά-
σεις ἀπλώνονται στά βορινά παράλια μονάχα. Ἐκεῖ υπάρχουν
πολλά περιβόλια μέ ἐσπεριδοειδή, ἐλιές, ἀμπέλια, λαχανικά.

Ἐκεῖ εἶναι χτισμένη καί ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ, τά **Χανιά**
(48.000 κ.), ἱστορική πόλη μέ μεγάλη ἐμπορική κίνηση. Βρίσκονται

στη θέση της αρχαίας Κυδωνίας. Η παλιά πόλη διατηρεί τό δικό της τοπικό χρώμα. Οί νέες συνοικίες ἔχουν ώραία ρυμοτομία καί σύγχρονες οικοδομές. Μερικά ἀπό τά ἀξιοθέατα τῆς πόλης εἶναι τό λιμάνι μέ τά παλιά σπίτια καί κάστρα τριγύρω του, τά μουσεῖα, οί ναοί, ἡ δημοτική ἀγορά, ἡ συνοικία Χαλέπα. Ἐκεῖ βρίσκεται τό σπίτι τοῦ Ἐλ Βενιζέλου. Στό χωριό Μουρνιές εἶναι τό σπίτι πού γεννήθηκε καί ψηλά στό **Ἀκρωτήρι** ὁ τάφος του. Ἡ θέα ἀπό τό Ἀκρωτήρι εἶναι μαγευτική.

Κοντά στά Χανιά βρίσκεται τό φυσικό λιμάνι τῆς **Σούδας** (5.000 κ.)· Χωμένα στούς πορτοκαλεῶνες πολλά χωριά ἀπλώνονται νοτιοδυτικά ἀπό τά Χανιά. Ψηλότερα εἶναι χτισμένο τό ἱστορικό **Θέρισο**.

Ἀκολουθεῖ τό ὄροπέδιο **Ἵμαλός** καί μετά τό φαράγγι τῆς Σαμαριάς. Ἐδῶ βρίσκονται τά **Σφακιά**.

Δυτικά ἀπό τά Χανιά ὁ παραλιακός δρόμος ὁδηγεῖ στόν **Κίσσαμο**. Ἀρχαία ἐρείπια καί παλιά κάστρα μιλοῦν γιά τήν ἱστορία τῆς κρητικῆς αὐτῆς γωνιάς. Νοτιότερα εἶναι χτισμένος ὁ **Κάντανος**. Οἱ Γερμανοί τόν εἶχαν καταστρέψει συθέμελα, μά ξαναχτίστηκε.

Στό ἀνατολικό τμήμα τοῦ Νομοῦ συναντοῦμε θαυμάσιες ἀμμουδιές, τή **Βάμο** καί ἄλλα χωριά μέ πολλές φυσικές ὀμορφίες. Ἀπό ἐκεῖ ὁ δρόμος ἀνηφορίζει στό ὄροπέδιο **Ἀσκύφου** καί μέσα ἀπό τό φαράγγι τῆς **Νίμπρου** ὁδηγεῖ στή Χώρα Σφακίων, στή νότια ὄρεινή παραλία τοῦ Νομοῦ.

Ἀνοιχτά στό Λυθικό πέλαγος βρίσκονται τά νησιά **Γαῦδος** καί **Γαυδοπούλα**.

Ὁ **Νομός Ρεθύμνης** εἶναι ὄρεινός. Ὁ Ψηλορείτης μέ πολλές διακλαδώσεις του πιάνει ὄλο σχεδόν τό χῶρο τοῦ Νομοῦ. Μόνο στή βόρεια παραλία ἀνοίγονται μικρές καταπράσινες κοιλάδες.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης εἶναι τό **Ρέθυμνο** (18.000 κ.). Εἶναι παλιά, ἱστορική πόλη μέ στενά δρομάκια, γραφικά σπίτια, κάστρα καί ἄλλα ἀξιοθέατα. Ἀπό αὐτά ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε τήν προκουμαία, τό μουσεῖο, τό δημοτικό κῆπο.

Ὁ Νομός Ρεθύμνης εἶναι χωρισμένος στίς Ἐπαρχίες: 1) **Ρεθύμνης** μέ πρωτεύουσα τό Ρέθυμνο, 2) **Μυλοποτάμου** μέ πρωτεύουσα τό Πέραμα, 3) **Ἀμαρίου** μέ πρωτεύουσα τό Ἀμάρι, 4) **Ἀγίου Βασιλείου** μέ πρωτεύουσα τό Σπήλιο.

Ἡράκλειο

Στὶς πλαγιές τοῦ Ψηλορείτη εἶναι χτισμένο τὸ **Ἀρκάδι**. Στὸ ἱστορικό αὐτὸ μοναστήρι στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1866 πολλοὶ Κρητικοὶ περικυκλωμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἔβαλαν φωτιά στό μπαρούτι τῆς ἀποθήκης καὶ τινάχτηκαν στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ μὴ πέσουν αἰχμάλωτοι στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ.

Ἄλλος μαρτυρικός τόπος τῆς περιοχῆς εἶναι τὸ **Μελιδόνι**. Στὸ σπήλαιό του κήκαν ἄλλοι Κρητικοὶ πολεμώντας ἥρωικά μέ Τούρκους.

Ἀνατολικότερα βρίσκονται τὰ **Ἀνώγεια** καὶ πιο πάνω τὸ **Ἰδαῖο ἄντρο**.

51

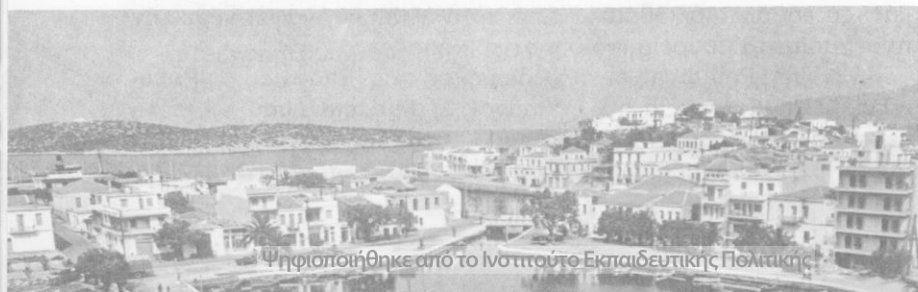
Ὁ Νομός Ἡρακλείου

Ὁ **Νομός Ἡρακλείου** εἶναι ὁ μεγαλύτερος καὶ ὁ πιο πλούσιος Νομός τῆς Κρήτης.

Ἡ γῆ του εἶναι γόνιμη καὶ παράγει σταφύλια, ἐλιές, ἐσπεριδοειδή, λαχανικά κ.ἄ. Σπουδαιότερα κέντρα παραγωγῆς εἶναι ἡ βόρεια παραλιακή ζώνη καὶ ἡ πεδιάδα τῆς Μεσαρᾶς στό νότιο μέρος. Ἡ γῆ αὐτὴ ἔδωσε μέ τίς ἀνασκαφές θαυμάσια μινωικά ἀνάκτορα καὶ ἄλλα ἀρχαῖα, πού βρέθηκαν στὴν **Κνωσό**, στὴ **Φαιστό**, στὴ **Γόρτυνα**, στὶς **Ἀρχάνες**, στὰ **Μάλια** κ.ἄ. μέρη.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ εἶναι τὸ **Ἡράκλειο** (102.000 κ.), τὸ σπουδαιότερο ἐμπορικό καὶ βιομηχανικό κέντρο τῆς Κρήτης.

Ἅγιος Νικόλαος

Τό Ἡράκλειο ἄλλοτε ὀνομαζόταν Χάνδακας. Οἱ Τοῦρκοι τό ἔλεγαν Κάστρο. Σήμερα εἶναι μιά ὠραία πόλη μέ παλιές καί σύγχρονες συνοικίες καί συνεχῶς ἐξελισσεται. Ἔχει μεγάλη ἐμπορική καί τουριστική κίνηση. Στά ἐργοστάσιά του ἐπεξεργάζονται πολλά προϊόντα τῆς περιοχῆς.

Μερικά ἀπό τά ἀξιοθέατά του εἶναι τό λιμάνι μέ τά περίφημα κάστρα, οἱ ναοί, τό Δημαρχεῖο, ὁ τάφος τοῦ Καζαντζάκη, τό ἱστορικό καί τό ἀρχαιολογικό μουσεῖο. Αὐτό μέ τούς ἀνεκτίμητους ἀρχαιολογικούς θησαυρούς εἶναι μοναδικό στόν κόσμο γιά τούς μινωικούς θησαυρούς του.

Κοντά στό Ἡράκλειο βρίσκεται ἡ **Κνωσός**, ἡ πολυθρῦλη πρωτεύουσα τῆς μινωικῆς Κρήτης. Τριγύρω τῆς ὁ τόπος ἔχει πλοῦτο καί φυσικές ὁμορφιές.

«Ὁ Νομός Ἡρακλείου, γράφει ὁ Σ. Μυριθῆλης, εἶναι ὁ πῶς εὐτυχησμένος σέ πλοῦτο Νομός τῆς Κρήτης Ἐκεῖ ὅλα εἶναι ἡμερα, γραφικά καί εὐφορα. Οἱ λόφοι καμπυλώνουν ἀπαλά, τά βουνά εἶναι ἀπό χῶμα παχύ καί δυνατό καί ἡ γῆς γεννᾷ. Ὅλο τό πρόσωπο τῆς Κρήτης ἐδῶ εἶναι περιποιημένο, στολισμένο, πράσινο καί χρυσοκόκκινο σάν πορτοκάλι. Περνάς μέ τό αὐτοκίνητο χιλιόμετρα πολλά καί ὅλα αὐτά τά χιλιόμετρα εἶναι ἀμπέλι. Ἐνα ἀμπέλι ἀπέραντο, ἀτέλειωτο.»

Ἐντυπωσιακή εἶναι καί ἡ παραλία πού ἀπλώνεται στ' ἀνατολικά τοῦ Ἡρακλείου μετά τή **Νέα Ἀλικαρνασσό**.

Ἀξιόλογα χωριά καί κωμοπόλεις εἶναι οἱ **Ἀρχάνες**, τό **Φόδελε**, ὅπου γεννήθηκε ὁ Δ. Θεοτοκόπουλος, ὁ **Κρουσῶνας**, τά **Μάλια**.

Στήν πλούσια πεδιάδα τῆς Μεσαρᾶς βρίσκονται τό **Τυμπάκι**, οἱ **Βῶροι**, οἱ **Μοῖρες**, ἡ **Φαιστός**, ἡ **Γόρτυνα**.

Ἀνατολικότερα εἶναι ὁ **Πύργος**, ἡ **Βιάννος**, ὅπου γεννήθηκε ὁ λογοτέχνης Ἰ. Κοντυλάκης, ὁ **Πεῦκος**.

Ὁ Νομός Ἡρακλείου εἶναι χωρισμένος στίς Ἐπαρχίες: 1) **Τεμένους** μέ πρωτεύουσα τό Ἡράκλειο, 2) **Πεδιάδας** μέ πρωτεύουσα τό Καστέλλι, 3) **Μαλεβιζίου** μέ πρωτεύουσα τόν Ἅγ. Μύρωνα, 4) **Πυργιώτισσας** μέ πρωτεύουσα τούς Βῶρους, 5) **Καινουργίου** μέ πρωτεύουσα τίς Μοῖρες, 6) **Μονοφατίου** μέ πρωτεύουσα τόν Πύργο, 7) **Βιάννου** μέ πρωτεύουσα τόν Πεῦκο.

Ο Νομός Λασιθίου απλώνεται στο ανατολικό τμήμα της Κρήτης.

Περιλαμβάνει τής Έπαρχίες: 1) **Μιραμπέλλου** με πρωτεύουσα τόν Άγ. Νικόλαο, 2) **Λασιθίου** με πρωτεύουσα τό Τζερμιάδο, 3) **Ίεράπετρας** με πρωτεύουσα τήν Ίεράπετρα, 4) **Σητείας** με πρωτεύουσα τή Σητεία.

Στή μέση τοῦ Νομοῦ ἀνοίγεται ὁ κόλπος Μιραμπέλλου μέ ὄμορφες ἀκρογιαλιές καί ἄρκετά νησάκια.

Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁ **Άγιος Νικόλαος** (8.000 κ.), μικρή ἀλλά γραφική πόλη χτισμένη γύρω ἀπό ἓνα βαθύ ὄρμο. Ἐνα κανάλι ὁδηγεῖ μέσα ἀπό τήν πόλη σέ μιά μικρή στρογγυλή λίμνη.

Ἀξιόλογες κωμοπόλεις τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Νεάπολη** καί ψηλά στό Λασιθί τό **Τζερμιάδο**.

Τό **Λασιθί** εἶναι ἓνα γραφικό ὄροπέδιο ἀνάμεσα στίς κορυφές τῆς Δίκτης. Τό νερό γιά τό πότισμα τῶν χωραφῶν του ἀντλεῖται ἀπό πηγάδια μέ χιλιάδες ἀνεμόμυλους, πού χαρίζουν μέ τίς ἄσπρες φτεροῦγες τους ἓνα φανταστικό θέαμα.

Στίς ἀκτές τοῦ Λιθικοῦ πελάγους εἶναι χτισμένη ἡ **Ίεράπετρα** (8.000 κ.). Ἡ περιοχή τῆς παράγει λαχανικά, ἑλιές, μπανάνες κτλ.

Στήν ἀνατολική ἄκρη τῆς Κρήτης βρίσκεται ἡ **Σητεία** (6.000 κ.). Εἶναι ἡ ὄμορφη πατρίδα τοῦ Β. Κορνάρου. Ἀνατολικότερα εἶναι τό **Βάι** μέ τό θαυμάσιο φοινικόδασος καί ἡ **Ζάκρος** μέ πολλά ἄρχαia.

Ἀνασκόπηση τῆς Κρήτης. Ἀναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ύψος
1. Χανίων	Χανιά	Ίδη (Ψηλορείτης)	2.456
2. Ρεθύμνης	Ρέθυμνο	Λευκά Όρη	2.453
3. Ἡρακλείου	Ἡράκλειο	Δίκτη	2.148
4. Λασιθίου	Άγιος Νικόλαος	Σητείας	1.476

Δραστηριότητες

Ἀναπαραστήστε μέ διάφορα ὑλικά τήν Κρήτη.

γ. Τά Έπτάνησα

53 Σύντομη παρουσίαση

Έφτά μεγάλα καί αρκετά μικρά νησιά λούζονται στά κύματα του Ίονίου πελάγους: ή Κέρκυρα, οί Παξοί, ή Λευκάδα, ή Κεφαλονιά, ή Ίθάκη, ή Ζάκυνθος, τά Κύθηρα.

Τά Έπτάνησα είναι τόποι μαγευτικοί, παραδεισένια, καταπράσινα θέρετρα μέ γραφικούς όρμους, έλκυστικές άκρογιαλιές, όμορφες πόλεις, μνημεία φορτωμένα θρύλους καί δόξα.

Οί κάτοικοί τους πολιτισμένοι κι εύγενικοί άσχολούνται συνήθως μέ τουριστικές έργασίες, μέ τό έμπόριο καί τήν καλλιέργεια τής γής. Άγαπούν τή μουσική, τίς τέχνες, τά γράμματα. Στά νησιά τους γεννήθηκε ό έθνικός μας ποιητής Δ. Σολωμός καί πολλοί άλλοι ποιητές, συγγραφείς, μουσουργοί, καλλιτέχνες.

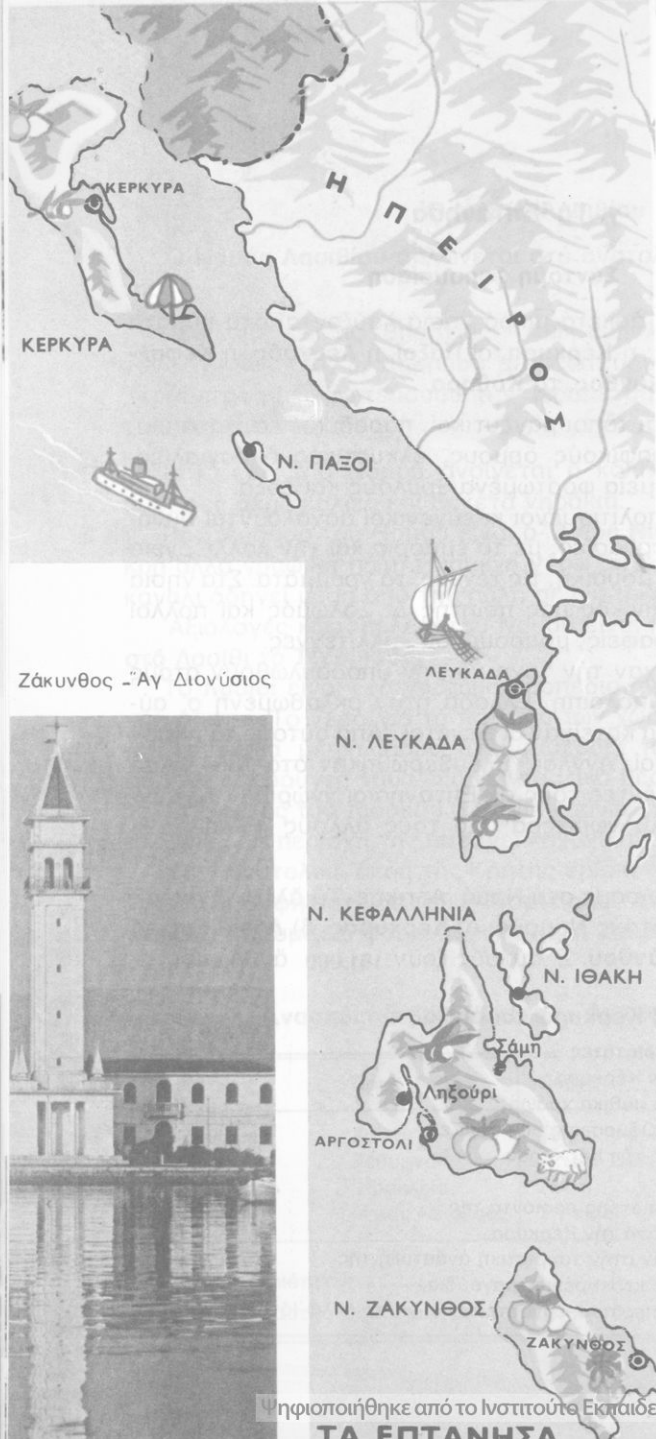
Τά Ίόνια νησιά είχαν τήν τύχη νά μήν ύποδουλωθοούν στους Τούρκους. Όταν ή υπόλοιπη Ελλάδα ήταν σκλαβωμένη σ' αυτούς, τά Έπτάνησα τά κατείχαν οί Βενετοί. Άπό αυτούς τά πήραν οί Γάλλοι, οί Ρώσοι, οί Άγγλοι. Έλευθερώθηκαν στά 1864. Άπό τους Εύρωπαϊούς αφέντες τους οί Έπτανήσιοι γνώρισαν τό σύγχρονο πολιτισμό πολύ νωρίτερα από τους άλλους Έλληνες κι έμαθαν πολλά.

Γιά τά Κύθηρα μιλήσαμε στό Νομό Άττικής. Τά άλλα Ίόνια νησιά είναι χωρισμένα στους Νομούς: α) Κέρκυρας, β) Λευκάδας, γ) Κεφαλληνίας, δ) Ζακύνθου. Σ' αυτούς ζοούν 181.000 άνθρωποι.

Ή Κέρκυρα καί οί Παξοί

Έρωτήσεις - δραστηριότητες

- 1 Δειξτε στό χάρτη τήν Κέρκυρα.
- 2 Πώς όνομαζόταν στά μυθικά χρόνια;
- 3 Ποιά έπεισόδια τής Όδύσσειας σάς θυμίζει;
- 4 Έξετάστε τό έδαφος τής Κέρκυρας.
- 5 Τί κλίμα έχει;
- 6 Ποιά είναι τά σπουδαιότερα προϊόντα της;
- 7 Προβάλετε εικόνες από τήν Κέρκυρα.
- 8 Ποιοί λόγοι βοήθησαν στήν τουριστική ανάπτυξη της;
- 9 Άκούστε δίσκους μέ κερκυρικά τραγούδια.
- 10 Μέ τόν ίδιο τρόπο, περίπου, έργαστείτε καί για τά άλλα Ίόνια νησιά.

Ζάκυνθος - Άγ Διονύσιος

Ἡ **Κέρκυρα**, τὸ καταπράσινο νησί τῶν Φαιάκων, μέ τούς γραφικούς κόλπους, τὰ λιοστάσια, τούς λουλουδιασμένους λόφους καί τὰ κατάφυτα βουνά, εἶναι ἡ ἀρχόντισσα τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Τὸ ἔδαφος τῆς εἶναι ὀμαλό, μέ ψηλότερο βουνό τόν **Παντοκράτορα**. Τὸ κλίμα εἶναι ὑγρὸ μεσογειακό. Βρέχει συχνά καί τὸ νησί ἔχει πλούσια βλάστηση.

«...Ὅλη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιά ἀπέραντη θάλασσα μέ τὸ χρῶμα τῆς ἐλίας καί μέ τεράστια κύματα τούς ὀλοπράσινους λόφους.. Ὅἀπέραντος ἐλαιώνας γεμίζει κάθε κοιλάδα μέ τὸ σταχτοπράσινο χρῶμα του καί κατεβαίνει μέ τίς γέρικες ἐλιές του ν' ἀνταμώνει τὴ θάλασσα, πού φιλεῖ τίς ρίζες τους καί καθρεφτίζει τίς κορφές τους...», γράφει ὁ Ν. Πετιμεζᾶς-Λαύρας.

Κέρκυρα - Ποντικονήσι

Σήμερα ή μεγαλύτερη πηγή πλούτου γιά τήν Κέρκυρα είναι ό τουρισμός. Πολλοί Έλληνες καί ξένοι τήν επισκέπτονται κάθε χρόνο. Τό αεροδρόμιο καί τό λιμάνι της έχουν πάντα μεγάλη κίνηση.

Στήν Κέρκυρα ζοῦν 95.000 ἄνθρωποι.

Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ εἶναι ή **Κέρκυρα** (36.000 κ.), παλιά πόλη μέ δικό της τοπικό χρώμα. Ἐντύπωση κάνουν τά γραφικά πολυώροφα κτίρια, τά κάστρα, οί στενοί δρόμοι μέ τά μικροκαταστήματα, οί πλατεῖες, τά ανάκτορα, τά ἀγάλματα, οί ναοί. Ἐνάμεσα σ' αὐτούς ξεχωρίζει ό ναός τοῦ πολιοῦχου Ἁγίου Σπυριδῶνα. Ἄλλα ἀξιοθέατα τῆς πόλης εἶναι ή μεγάλη πλατεία, τά σπίτια τοῦ Σολωμοῦ καί τοῦ Καποδίστρια, τό Δημαρχεῖο κ.ἄ.

Κοντά στήν πόλη ὑπάρχουν θαυμάσιες τοποθεσίες καί μεγάλα τουριστικά συγκροτήματα. Μετά τή **Γαρίτσα** βρίσκονται τ' ἀνάκτορα **Μόν Ρεπό**, τό **Κανόνι**, τό νησάκι τῶν **Βλαχερνῶν**, τό **Ποντικονήσι**.

« Ἐνας περίπατος μισῆς ὥρας, γράφει ό Ν. Πετιμεζᾶς - Λαύρας, σέ φέρνει ἀπό τήν πόλη σέ μιά γωνιά ἀπό τίς πιό μαγευτικές τοῦ νησιοῦ καί ἴσως ὅλης τῆς Ἑλλάδας: εἶναι τό Κανόνι. Δεξιά-μιά λιμνοθάλασσα ἤσυχη σάν καθρέφτης. Ἄριστερά τό ἀνοιχτό πέλαγος.

Στά ὄρια τῶν δύο ἕνα μοναστηράκι καί πιό πέρα τό Ποντικονήσι. Λένε πῶς εἶναι τό πλοῖο τοῦ Ἵδουσσέα ἀπολιθωμένο. Σήμερα εἶναι μιά πινελιά πράσινη στό γαλάζιο χρώμα τῆς θάλασσας.

Ἐντίκρου στή σειρά φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, πού κατεβαίνουν σάν κρεμαστοί κῆποι ὡς τό Γαστούρι...».

Ζάκυνθος

Έκει βρίσκεται τό ανάκτορο **Άχιλλειο**.

Ώραιά μέρη ἔχει καί ἡ νότια Κέρκυρα. Στή δυτική παραλία βρίσκονται ἡ **Γλυφάδα**, ὁ **Πέλεκας**, ἡ **Παλαιοκαστρίτσα**. Ἄγριοι θράχοι, ἄλλοι καταπράσινοι καί ἄλλοι φαγωμένοι ἀπό τό κύμα, σπηλιές, κάβοι, γραφικές ἀμμουδιές, ἕνα παλιό μοναστήρι στήν κορφή κι ἄλλα ἀξιοθέατα συνθέτουν ἐδῶ ἕνα ἀπό τά ὠραιότερα τοπία.

Στά βορειοανατολικά τοῦ νησιοῦ ἀπλώνεται ἡ τουριστική παραλία τῆς **Δασιάς**.

Κάθε γωνία τῆς Κέρκυρας εἶναι μιά ἐκπληξη. Ἐντύπωση κάνουν ἐπίσης ἡ λαϊκή τέχνη, ἡ ἀρχιτεκτονική, οἱ τοπικές στολές, οἱ χοροί, οἱ φιλαρμονικές, οἱ λαογραφικές ἐκδηλώσεις.

Στό Νομό Κέρκυρας ὑπάγονται ἐπίσης οἱ **Παξοί** καί οἱ **Ἀντίπαξοι**. Στά νησάκια αὐτά ζοῦν 3.000 περίπου ἄνθρωποι.

54

Οἱ Νομοὶ Λευκάδας καί Κεφαλληνίας

Ἐνας στενός πορθμός, μέ πλάτος 25 περίπου μέτρα, χωρίζει τή **Λευκάδα** ἀπό τίς ἀκτές τῆς Ἀκαρνανίας, μέ τήν ὁποία ἦταν ἄλλοτε ἐνωμένη.

Ἡ Λευκάδα εἶναι ὄρεινό νησί. Ψηλότερο βουνό τῆς εἶναι τὰ **Σταυρωτά**. Ἐχει ἀρκετές παραθαλάσσιες κοιλάδες, στίς ὁποῖες καλλιεργοῦνται κυρίως ἐλιές καί ἀμπέλια.

Στό νησί ζοῦν 20.000 ἄνθρωποι. Οἱ περισσότεροι ἀσχολοῦνται μέ τή γεωργία, τήν κτηνοτροφία, τήν ἀλιεία. Στά ἰχθυοτροφεῖα καί στίς γειτονικές θάλασσες οἱ ψαράδες τοῦ νησιοῦ πιάνουν ἀρκετά ψάρια.

Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Λευκάδα** (7.000 κ.). Ἐντύπωση σ' αὐτή κάνουν τά κάστρα, οἱ νσοί, τά σπίτια τῶν ποιητῶν Ἀρ. Βαλαωρίτη καί Ἄγγ. Σικελιανοῦ. Κάθε χρόνο ὀργανώνονται στή Λευκάδα γιορτές Λόγου καί Τέχνης.

Γραφικά νησάκια κοντά στή Λευκάδα εἶναι ὁ **Σκορπιός** καί ἡ **Μαδουρή**.

Στό Νομό Λευκάδας ἀνήκει καί τό **Μεγανήσι** (2.000 κ.).

Ἡ **Κεφαλλονιά**, ἡ **Ἰθάκη**, ὁ **Κάλαμος**, ἡ **Καστός** καί μερικά γειτονικά τους νησάκια ἀποτελοῦν τό Νομό Κεφαλληνίας.

Ἡ **Κεφαλλονιά** εἶναι τό μεγαλύτερο νησί τοῦ Ἰονίου σέ ἔκταση. Στό δυτικό τμήμα τῆς ἀνοίγεται ὁ **κόλπος τοῦ Ἀργοστολίου** καί

σχηματίζεται ή χερσόνησος **Πάλη**. Στά βόρεια άπλώνεται ή χερσόνησος "**Ερισσος**". Οί άκτές άλλου είναι άπόκρημνες καί άλλου όμαλές μέ πολλές φυσικές όμορφίες. Έντυπωσιάζουν οί μικρές, μέ μεγάλο βάθος, καταπληκτικούς χρωματισμούς καί ώραία τοπία τριγύρω λίμνες τής Κεφαλλονιάς. Τό ίδιο καί οί καταβόθρες. Σ' αυτές μεγάλες ποσότητες νερού χύνονται σέ βαθιά σπήλαια.

Τό έδαφος του νησιού είναι όρεινό. Ψηλότερο βουνό είναι ό **Αίνος** σκεπασμένος μέ ώραία δάση.

Ή Κεφαλλονιά, όπως καί ή γειτονική τής Ζάκυνθος, είναι σεισμόπληκτο νησί. Πολλές φορές φοβεροί σεισμοί κατάστρεψαν συθέμελα τίς πόλεις καί τά χωριά τής. Παράγει λίγα, αλλά έκλεκτά, γεωργικά καί κτηνοτροφικά προϊόντα.

Οί Κεφαλλονίτες άσχολούνται συνήθως μέ τό έμπόριο, τή ναυτιλία, τή γεωργία. Πολλοί μεταναστεύουν. Στό νησί ζούν σήμερα 26.000 άνθρωποι.

Πρωτεύουσα τής Κεφαλλονιάς είναι τό **Άργοςτόλι** (7.000 κ.). Μερικά άπό τά άξιοθέατά του είναι τό λιμάνι, ή παλιά μεγάλη γέφυρα, τά μουσεΐα, ή βιβλιοθήκη. Άπέναντί του είναι χτισμένο τό **Ληξούρι** (3.000 κ.), ή πατρίδα του Ά. Λασκαράτου.

Κοντά στό Άργοςτόλι βρίσκεται ή γραφική περιοχή **Κούταβος** καί νοτιότερα τό άεροδρόμιο καί ή περιοχή **Λιθαθώ**. Πιο πάνω είναι χτισμένο τό μοναστήρι του Άγιου Γεράσιμου,πού είναι προσάτης του νησιού.

Στή μέση τής άνατολικής παραλίας βρίσκεται ή **Σάμη** (1.000 κ.). Θαυμάσια τοποθεσία στην Έρισσο είναι ό "**Άσος**".

Ό Νομός Κεφαλλονιάς είναι χωρισμένος στις Έπαρχίες: 1) **Κραναιάς** μέ πρωτεύουσα τό Άργοςτόλι, 2) **Σάμης** μέ πρωτεύουσα τή Σάμη, 3) **Πάλης** μέ πρωτεύουσα τό Ληξούρι, 4) **Ίθάκης** μέ πρωτεύουσα τήν Ίθάκη.

Ή **Ίθάκη** είναι τό πασίγνωστο νησί του πολυμήχανου Όδυσσέα, στό όποιο ζούν σήμερα 5.000 άνθρωποι. Είναι νησί όρεινό μέ πολλά άξιοθέατα. Πολλοί κάτοικοί του είναι ναυτικοί.

Ίθάκη

«Ὠραῖο νησί! Τό ὠραιότερο ἀπό τὰ λούλουδα ὅλα
μέ τό λεπτότερο ἄρωμα...

Ἦ ὑακινθόπλαστο νησί! Ἦ πορφυρένιο Τζάντε».

Ἐντγκαρ Πόε

Ἡ Ζάκυνθος ὁμορφη, γαλήνια, γεμάτη πολύχρωμα λουλούδια, ἀμπέλια, λιόδεντρα, χαίρεται τή γαλανή θάλασσα καί στολίζει πραγματικά τήν Ἑλλάδα. «Λουλούδι τῆς Ἀνατολῆς» τήν ὀνομάζουν οἱ ξένοι. Ὁ ποιητής Σ. Σκίπης τήν ἔλεγε «Μοσχονήσι». Ἄλλοι τή λένε «Αἰῶνια ἄνοιξη» καί «γῆινο παράδεισο».

Στό δυτικό τμήμα τῆς Ζακύνθου ὑψώνεται τό βουνό **Βραχίονας**. Στ' ἀνατολικά ἀπλώνονται κατάφυτες πεδινές ἐκτάσεις μέ ὁμορφες ἀκρογιαλιές. Ἡ Ζάκυνθος εἶναι εὐφορος τόπος. Σ' αὐτή ζοῦν 31.000 ἄνθρωποι.

Πρωτεύουσα τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ Ζάκυνθος (10.000 κ.). Ἡ σημερινή πόλη χτίστηκε μετά τοὺς σεισμούς τοῦ 1953 σύμφωνα μέ τήν παραδοσιακή ζακυνθινή ἀρχιτεκτονική. Ἐντύπωση κάνουν ἡ παραλία, οἱ πλατεῖες μέ ὠραῖα κτίρια γύρω, οἱ δρόμοι μέ τίς χαρακτηριστικές καμάρες, τὰ μουσεῖα, ὁ ναός τοῦ πολιούχου Ἁγίου Διονυσίου κ.ἄ. Σ' αὐτὴ γεννήθηκαν οἱ ποιητές Δ. Σολωμός καί Α. Κάλβος, ὁ Γρ. Ξενόπουλος καί ἄλλοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι.

Πάνω ἀπό τή Ζάκυνθο ὑψώνεται ὁ **Λόφος τοῦ Στράνη**, ὅπου ὁ Σολωμός ἔγραψε τόν Ἐθνικό Ὕμνο.

Γύρω ἀπό τήν πόλη υπάρχουν οἱ γραφικές τοποθεσίες **Μπόχαλη**, **Ἀκρωτήρι**, **Ἀργάσι**. Στό νότιο μέρος βρίσκεται τό ἀεροδρόμιο καί ὁ κόλπος τοῦ **Λαγανᾶ** μέ πλατιὰ ἀμμουδιά. Ὠραῖες τοποθεσίες υπάρχουν καί στόν ὄρμο τῶν **Ἀλυκῶν**. Στὴ βόρεια γωνία τοῦ νησιοῦ βρίσκεται τό περίφημο **Γαλάζιο Σπήλαιο**.

Ἀνασκόπηση τῶν Ἰόνιων νησιῶν. Ἀναπαράσταση

Νομοί	Πρωτεύουσα	Βουνά	Ὑψος
1. Κέρκυρας	Κέρκυρα	Παντοκράτορας	914
2. Λευκάδας	Λευκάδα	Σταυρωτά	1.140
3. Κεφαλληνίας	Ἄργοςτόλι	Αἶνος	1.628
4. Ζακύνθου	Ζάκυνθος	Βραχίονας	758

Δ' ΓΕΝΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

56

Πολιτιστική και πολιτική εξέταση τής Ελλάδας

Από τά πανάρχαια χρόνια στήν Ἑλλάδα ζοῦσαν Ἕλληνες: οἱ Ἴωνες, οἱ Αἰολεῖς, οἱ Ἀχαιοί, οἱ Δωριεῖς. Ἀπό τούς μακρινούς αὐτούς προγόνους καταγόμαστε οἱ σημερινοί Ἕλληνες.

Σέ ἀρχαῖα χρόνια οἱ Ἕλληνες ἀνάπτυξαν μεγάλο πολιτισμό. Τότε ἡ Ἑλλάδα ἦταν ἡ πιό πολιτισμένη χώρα τῆς Γῆς.

Οἱ σημερινοί Ἕλληνες, ὕστερα ἀπό πολλές πολεμικές περιπέτειες καί καταστροφές, προσπαθοῦν ν' ἀναπτύξουν τόν τόπο μας σέ ὅλους τούς τομεῖς.

Στά Πανεπιστήμια καί σέ ἄλλες Σχολές σπουδάζουν πολλοί νέοι καί ἡ χώρα μας συνεχῶς προοδεύει.

Σήμερα στήν Ἑλλάδα ζοῦν 9.706.687 Ἕλληνες. Μιλοῦν ὅλοι τήν ἐλληνική γλώσσα, ἔχουν σχεδόν ὅλοι τήν ἴδια θρησκεία καί τίς ἴδιες συνήθειες.

Οἱ περισσότεροι ζοῦν σέ πόλεις καί κωμοπόλεις. Οἱ ὑπόλοιποι στά χωριά. Τά τελευταῖα χρόνια πολλοί φεύγουν ἀπό τά ὄρεινά καί ἄγωνα κυρίως χωριά, γιά νά ἐγκατασταθοῦν στίς μεγάλες πόλεις. Ἀρκετοί μεταναστεύουν σέ ἄλλες χώρες τῆς Γῆς.

Πολλοί Ἕλληνες, πού ὑπολογίζονται σέ 4.000.000 περίπου, ζοῦν σέ ξένες χώρες. Χιλιάδες Ἕλληνες ζοῦν ἐπίσης στήν Κύπρο, στήν Κωνσταντινούπολη, στή Βόρεια Ἡπειρο.

Ἡ Ἑλλάδα ἔχει δημοκρατικό πολίτευμα. Τό Σύνταγμα καί ἄλλοι νόμοι ὀρίζουν πῶς πρέπει νά διοικεῖται τό κράτος καί ποιές εἶναι οἱ ὑποχρεώσεις καί τά δικαιώματα τῶν πολιτῶν του. Ἀρχηγός τοῦ Κράτους εἶναι ὁ **Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας**. Αὐτός μέ τήν **Κυβέρνηση** (τόν **Πρωθυπουργό** καί τούς **ὑπουργούς**), τή **Βουλή** καί ἄλλες **Δημόσιες Ἀρχές** φροντίζουν γιά ὅλα τά ζητήματα τοῦ Κράτους.

Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Ἀθήνα**.

Γιά νά διοικηθεῖ καλύτερα, ἡ χώρα μας εἶναι χωρισμένη σέ μικρότερα τμήματα, πού λέγονται **Νομοί**. Πολλοί Νομοί εἶναι χωρισμένοι σέ **Ἐπαρχίες**. Κάθε Νομό τόν διοικεῖ ὁ **Νομάρχης**. Αὐτός μέ πολλούς ὑπαλλήλους φροντίζει γιά τά ζητήματα τοῦ Νομοῦ.

Σέ κάθε πόλη ὑπάρχει ὁ **Δήμαρχος** καί τό **Δημοτικό Συμβούλιο** καί σέ κάθε χωριό ὁ **Πρόεδρος τῆς Κοινότητας** καί τό **Κοινοτικό Συμβούλιο**.

Μέ τή διοικητική αὐτή ἀποκέντρωση ἐξυπηρετοῦνται καλύτερα ὅλοι οἱ Ἕλληνες πολίτες.

Ἐπίσημη θρησκεία τοῦ κράτους μας εἶναι ἡ Χριστιανική Ὁρθόδοξη θρησκεία. Γιά τά ἐκκλησιαστικά ζητήματα φροντίζουν ὁ **Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος** μέ τήν **Ἱερά Σύνοδο**, οἱ ἐπίσκοποι καί οἱ ἱερεῖς.

Γιά τήν ἀσφάλεια τῆς χώρας φροντίζει ὁ **Στρατός**, ἡ **Χωροφυλακή** καί ἡ **Ἀστυνομία**.

Τό Κράτος μας διοικεῖται μέ νόμους. Τά **δικαστήρια** τιμωροῦν τούς παραβάτες τῶν νόμων καί λύνουν τίς διαφορές τῶν πολιτῶν.

57 Οἰκονομική εξέταση τῆς Ἑλλάδας

Τώρα, πού συμπληρώσαμε τό μεγάλο ταξίδι μας στόν ἐλληνικό χῶρο, μπορούμε νά ἐξετάσουμε συνολικά τήν πατρίδα μας καί νά συμπληρώσουμε τίς γνώσεις μας γι' αὐτή.

Ἡ Ἑλλάδα εἶναι γενικά ὀρεινή χώρα καί οἱ εὐφορες ἐκτάσεις τῆς εἶναι περιορισμένες. Δέ

Παραδοσιακή ἐλληνική ἀρχιτεκτονική
(Καστοριά, Πήλιο, Ζαγοροχώρια)

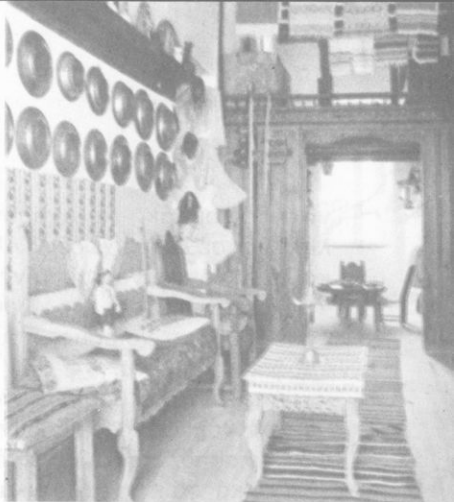

δέχεται επίσης πολλές βροχές και σέ πολλές περιοχές ή θλάσσηση είναι λίγη. Τό κλίμα τής Έλλάδας είναι γενικά μεσογειακό, ύγρό στίς δυτικές καί ξηρό στίς άνατολικές περιοχές της. Σέ άρκετά μέρη του έσωτερικού, στά όποια δέ φτάνουν οί θαλάσσιοι άνεμοι, είναι ήπειρωτικό. Οί έλληνικές θάλασσες δέ δίνουν πολλά άλιευτικά προϊόντα. Παρόλα αυτά ή θάλασσα είναι μεγάλη πηγή πλούτου για τή χώρα μας. Τό έλληνικό ύπέδαφος κρύβει πολλά όρυκτά.

Οί σπουδαιότερες **πλουτοπαραγωγικές πηγές** τής Έλλάδας είναι ή **γεωργία**, ή **κτηνοτροφία**, τά **δάση**, ή **άλεια**, τά **όρυκτά**. Σ' αυτές πρέπει νά προσθέσουμε τή **βιομηχανία**, τή **βιοτεχνία**, τό **έμπόριο**, τή **ναυτιλία**, τόν **τουρισμό**, πού συνεχώς άναπτύσσονται.

Πρίν λίγα χρόνια οί περισσότεροι "Έλληνες ήταν γεωργοί καί κτηνοτρόφοι. Σήμερα μέ τή γεωργία καί τήν κτηνοτροφία άσχολείται μόνο τό 1/4 περίπου άπό τούς κατοίκους τής χώρας μας. Αυτό μέ τούς σύγχρονους τρόπους καλλιέργειας τής γής παράγουν πολύ περισσότερα καί έκλεκτότερα άγαθά.

Σπουδαιότερα **γεωργικά προϊόντα** τής χώρας μας είναι τά δημητριακά, ό καπνός, οί έλιές, τά σταφύλια, τά φρούτα, τά λαχα-

Έσωτερικό παραδοσιακού έλληνικού σπιτιού (Σκύρου, Αίνδου, Μετσόβου)

νικά, τό θαμπάκι, τά ζαχαρότευτλα, τό ρύζι. Πολλά από αυτά πουλιούνται σέ ξένες χώρες. "Άλλα τά επεξεργάζονται σέ εργοστάσια καί παράγονται νέα προϊόντα.

Οί κτηνοτρόφοι τής χώρας μας τρέφουν πρόβατα, γίδες, αγελάδες, βόδια, χοίρους, πουλερικά καί παράγουν αρκετά **κτηνοτροφικά προϊόντα**.

Άπό τά δάση μας παράγονται **δασικά προϊόντα**.

Στίς θάλασσες, στίς λίμνες καί στά ποτάμια υπάρχουν αρκετά ψάρια καί πολλοί Έλληνες ασχολούνται μέ τήν **άλειεία**.

Γενικά τά κτηνοτροφικά, τά δασικά καί τά άλειευτικά προϊόντα τής χώρας μας δέν είναι τόσα όσα χρειάζονται οί κάτοικοί τής Μεγάλης ποσότητες από κρέατα, τυριά, ξυλεία, ψάρια αγοράζουμε από ξένες χώρες. Γι' αυτό οί κλάδοι αυτοί τής οικονομίας μας πρέπει νά αναπτυχθούν περισσότερο.

Άπό αρκετές περιοχές τής Ελλάδας εξάγονται πολλά **όρυκτά**. Πολλά από αυτά πουλιούνται σέ ξένες χώρες. "Άλλα αξιοποιούνται στά εργοστάσια τής πατρίδας μας καί παράγονται βιομηχανικά προϊόντα.

Στή θαλάσσια περιοχή τής Θάσου ανακαλύφτηκαν πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου.

Η **βιομηχανία** τώρα αναπτύσσεται στή χώρα μας. Τά τελευταία χρόνια ή Ελλάδα από γεωργική γίνεται βιομηχανική χώρα.

Τά περισσότερα εργοστάσια επεξεργάζονται γεωργικά προϊόντα. Σέ πολλές περιοχές λειτουργοῦν καπνεργοστάσια, ποτοποιεία, κονσερβοποιεία φρούτων καί λαχανικῶν, κλωστήρια, ὑφαντουργεία, εργοστάσια ζάχαρης, ζυμαρικῶν κ.ἄ. "Άλλα εργοστάσια παράγουν μηχανές, εργαλεία, φάρμακα, χρώματα, πλαστικά εἶδη, λιπάσματα, ηλεκτρικά εἶδη, σκεύη, εἶδη ὑγιεινῆς, ἔπιπλα, γυαλικά, τιμέντα, λάστιχα, σιδηρικά, ρεῦμα κ.ἄ.

Τά περισσότερα ἑλληνικά εργοστάσια θρίσκονται στήν περιοχή Ἀθήνας - Πειραιᾶ - Ἐλευσίνας.

Θαυμάσια εἶναι τά προϊόντα τής ἑλληνικῆς **βιοτεχνίας**.

Μέ τή βιομηχανία καί τή βιοτεχνία ασχολεῖται περίπου τό 1/3 από τούς Έλληνες.

Η οικονομική κατάσταση μιᾶς χώρας ἐξαρτᾶται από τίς πλουτοπαραγωγικές πηγές πού ἔχει, από τούς ἀνθρώπους πού ζοῦν σ' αὐτή καί από ἄλλους παράγοντες, πού θά τούς μάθουμε ἀργό-

Πίνακες απογραφής 1971

Στά 1971
εργάζονταν 3.235.000 Έλληνες

Από αυτούς εργάζονταν:

1.313.000	στή γεωργία - κτηνοτροφία
554.000	στή βιομηχανία - βιοτεχνία
362.000	στό εμπόριο, έστιατόρια, ξενοδοχεία κτλ.
256.000	σέ οικοδομικά έργα
212.000	στά μέσα μεταφορών
349.000	σέ διάφορες υπηρεσίες
21.000	σέ όρυχεία
79.000	σέ Τράπεζες
25.000	στόν ηλεκτρισμό - ύδρευση
64.000	σέ άλλες εργασίες

Μεγάλα πολεοδομικά συγκροτήματα

Αθήνα - Πειραιάς
2.540.000
κάτοικοι

Θεσσαλονίκη
557.000 κ.

Πάτρα - 121.000 κ.

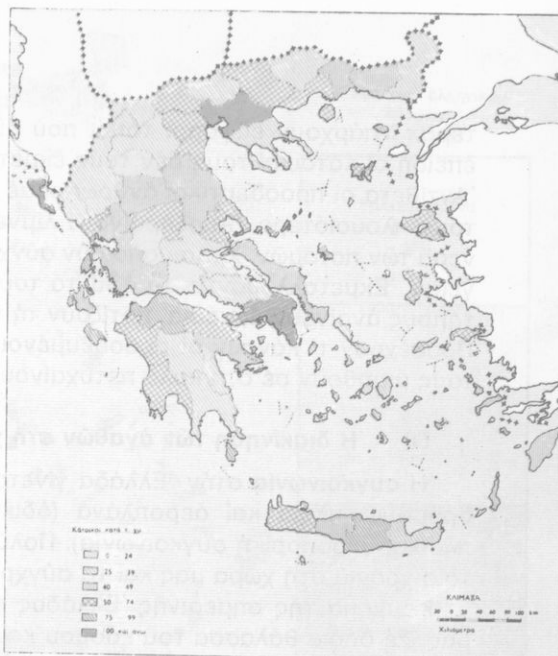
Βόλος - 88.000 κ.

Ήράκλειο - 85.000 κ.

Λάρισα - 73.000 κ.

Χανιά - 53.000 κ.

Σ' όλη τήν Έλλάδα υπάρχουν:
11.692 οικισμοί
256 δήμοι
5.805 κοινότητες

ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Σύνολο: 8.768.000

Άντρες: 4.287.000 (49%)

Γυναίκες: 4.481.000 (51%)

Από αυτούς κατοικούν:

σέ πεδινά μέρη:	5.939.000	(68%)
σέ ήμιορεινά μέρη:	1.782.000	(20%)
σέ όρεινά μέρη:	1.047.000	(12%)

σέ πόλεις:	4.667.000	(53%)
σέ κωμοπόλεις:	1.019.000	(12%)
σέ χωριά:	3.082.000	(35%)

Στά 1976 σ' όλη τήν Έλλάδα:

γεννήθηκαν: 147.000	πέθαναν: 82.000
---------------------	-----------------

τερα. 'Υπάρχουν εύφοροι τόποι πού δίνουν ελάχιστα προϊόντα, επειδή οί κάτοικοί τους δέν τούς εκμεταλλεύονται συστηματικά. 'Αντίθετα οί προοδευτικοί άνθρωποι μέ τά έργα τους κάνουν τόν τόπο πλουσιότερο. 'Αποξηραίνουν λίμνες καί έλη. 'Αξιοποιούν τά νερά τών ποταμών. Χρησιμοποιούν σύγχρονους τρόπους καλλιέργειας. 'Εκμεταλλεύονται τά όρυκτά του τόπου τους. Σέ άγονους τόπους ανοίγουν πηγάδια, ποτίζουν τή γή καί τήν κάνουν γόνιμη. Προσέχουν τί κάνουν οί προοδευμένοι λαοί καί προσπαθοῦν νά τούς μιμηθοῦν σέ ό,τι καλό πετυχαίνουν.

58 'Η διακίνηση τών αγαθών στή χώρα μας. 'Ο τουρισμός

'Η **συγκοινωνία** στήν 'Ελλάδα γίνεται μέ αυτοκίνητα, σιδηροδρόμους, πλοία καί άεροπλάνα (όδική, σιδηροδρομική, άεροπλοϊκή, άεροπορική συγκοινωνία). Πολύ άναπτύχθηκαν τά τελευταία χρόνια στή χώρα μας καί τά σύγχρονα μέσα **έπικοινωνίας**.

Καύχημα τής σημερινής 'Ελλάδας είναι ή **έμπορική ναυτιλία** μας. Σέ όποια θάλασσα του κόσμου καί άν ταξιδέψεις, θά συναντήσεις κάποιο έλληνικό καράβι μέ τή γαλανόλευκη νά κυματίζει στό κατάρτι του.

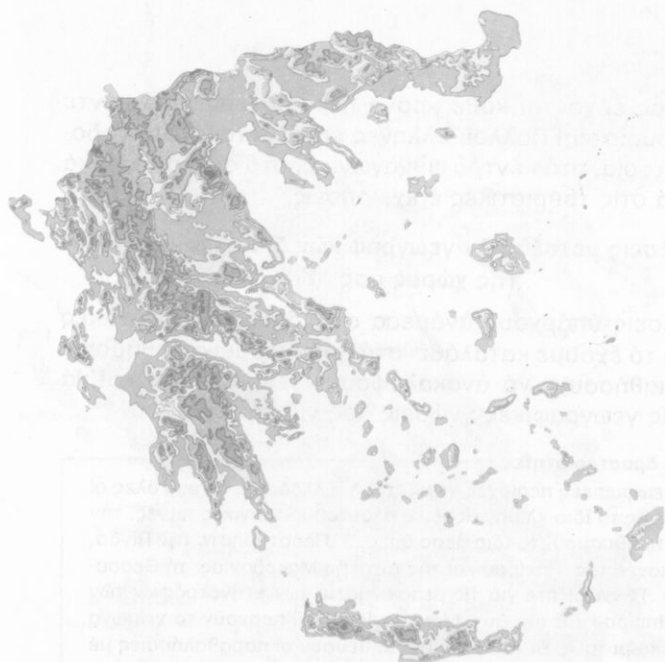
Σέ έκταση καί πληθυσμό ή χώρα μας είναι από τά μικρότερα κράτη τής Γής. Είναι όμως ένα από τά πρώτα στό έμπορικό ναυτικό! Οί 'Ελληνες πλοιοκτήτες έχουν περισσότερα από 5.000 μεγάλα πλοία. Σ' αυτά εργάζονται περίπου 150.000 'Ελληνες καί φέρνουν πλοῦτο στή χώρα.

Πολλοί 'Ελληνες ασχολοῦνται μέ τό **έμπόριο**.

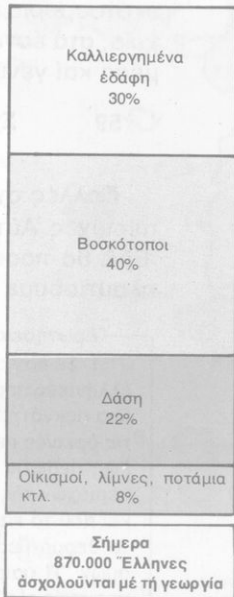
Οί έμποροι αγοράζουν τά προϊόντα από τούς τόπους παραγωγής καί τά μεταφέρουν στίς αγορές. Άλλοι μεγάλοι έμποροι μεταφέρουν προϊόντα από ξένες χώρες καί πουλοῦν σ' αυτές τά προϊόντα του τόπου μας.

Οί έμποροί μας εξαγουν σέ ξένες χώρες καπνά, φρούτα, λαχανικά, έλιές, λάδι, ποτά, σταφίδες, βαμπάκι, όρυκτά, δέρματα, ύφάσματα, τσιμέντα καί άλλα βιομηχανικά είδη, είδη λαϊκής τέχνης κτλ. Εισάγουν από ξένες χώρες μηχανήματα, αυτοκίνητα, πολλά είδη πολυτελείας, ηλεκτρικά είδη, φάρμακα, κρύσταλλα, πορσελάνες, καύσιμα, κτηνοτροφικά προϊόντα καί άλλα τρόφιμα, ξυλεία, πλαστικά κ.ά.

Σπουδαία πηγή πλούτου γιά τήν 'Ελλάδα είναι ό **τουρισμός**.

Επιφάνεια ελληνικών
έδαφών:
132.000 τ.χ.

Στά 1976
καλλιεργήθηκαν 35 500 000
στρέμματα. Από αυτά με:

Στά 1976
από τις δεντροκαλλιέρ-
γειες ήταν:

Στά 1976
οι γεωργοί μας έβγαλαν:

Σιτηρά 16.000.000 στρέμματα
Δέντρα 7.500.000 στρέμματα
Άμπελια (2.000.000 στρ.)
Βαμπάκι (1.500.000 στρ.)
Λαχανικά (1.200.000 στρ.)
Κτηνοτροφικά φυτά 4.600.000 στρ.
Καπνό (800.000 στρ.)
Άλλα φυτά (2.000.000 στρ.)

Έλιές 5.600.000 στρέμματα
Έσπεριδοειδή 460.000 στρ.
Ροδακινιές (270.000 στρ.)
Μηλιές (160.000 στρ.)
Δέντρα για ξηρούς καρ- πούς (660.000 στρ.)
Άλλα όπωροφόρα (310.000 στρ.)

2.450.000	τόνους	σιτάρι
500.000	..	καλαμπόκι
82.000	..	ρύζι
323.000	..	θαμπάκι
2.860.000	..	ζαχαρότευλα
140.000	..	καπνό
1.025.000	..	ντομάτες
990.000	..	πατάτες
600.000	..	καρπούζια
97.000	..	πεπόνια
580.000	..	πορτοκάλια
376.000	..	ροδάκινα
255.000	..	μήλα
114.000	..	άχλαδια
29.000	..	έλιές
289.000	..	λάδι
220.000	..	σταφύλια έπιτρ.
150.000	..	σταφίδα
452.000	..	μούστο

Στή χώρα μας έρχονται κάθε χρόνο περισσότεροι από πέντε εκατομμύρια τουρίστες! Πολλοί Έλληνες εργάζονται στα ξενοδοχεία, στα έστιατόρια, στα κέντρα ψυχαγωγίας, στα συγκοινωνιακά μέσα και γενικά στις τουριστικές επιχειρήσεις.

59 Σχέσεις μεταξύ τῶν γεωγραφικῶν διαμερισμάτων τῆς χώρας μας

Πολλές σχέσεις υπάρχουν ανάμεσα στις διάφορες ελληνικές περιοχές. Αυτό τό έχουμε καταλάβει στα προηγούμενα μαθήματα. Έδῶ θά προσπαθήσουμε νά ανακαλύψουμε νέες σχέσεις καί νά πλουτίσουμε τίς γεωγραφικές γνώσεις μας γιά τήν Έλλάδα.

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1 Σέ ποιές γεωφυσικές περιοχές χωρίζεται ἡ Έλλάδα; 2 Έχουν ὅλες οἱ ελληνικές περιοχές τό ἴδιο κλίμα, τίς ἴδιες πλουτοπαραγωγικές πηγές, τήν ἴδια πυκνότητα πληθυσμοῦ, τά ἴδια μέσα ζωῆς; 3 Παρατηρήστε τήν Πίνδο, τίς ὄρεινές περιοχές τῆς Ἡπείρου καί τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, τή Θεσσαλική πεδιάδα. 4 Τί γνωρίζετε γιά τίς μετακινήσεις τῶν κτηνοτρόφων τῶν περιοχῶν τῆς Ἡπείρου καί τῆς Δυτ. Μακεδονίας; Πού περνοῦν τό χειμῶνα καί πού τό καλοκαίρι τους; 5 Τί ἀγαθὰ προμηθεύουν οἱ παραθαλάσσιες μέ τό θερμό μεσογειακό κλίμα περιοχές στούς κατοίκους τῶν ὄρεινῶν οἰκισμῶν. Τί παίρνουν ἀπό αὐτούς; 6. Τί ἀγαθὰ δίνουν σέ ἄλλες ελληνικές περιοχές οἱ πλούσιες πεδιάδες τῆς Θεσσαλίας καί τῆς Μακεδονίας; Τί παίρνουν ἀπό αὐτές; 7. Ἀπό πού προμηθεύονται θαμπάκι τά κλωστοῦφαντουργεῖα τῆς Ἀθήνας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Πάτρας; 8. Ἀπό πού προμηθεύονται καπνά οἱ καπνοβιομηχανίες τοῦ Πειραιᾶ καί τοῦ Βόλου; 9. Ποιές περιοχές δίνουν σ' ὅλους τούς Έλληνες λαχανικά τό χειμῶνα; 10. Ποιές προμηθεύουν τίς περισσότερες ελληνικές ἀγορές μέ ροδάκινα, μήλα, πορτοκάλια, μαστίχα; 11. Ποιές ντύνουν τίς Έλληνίδες μέ γουναρικά; 12. Πῶς γίνεται ἡ διακίνηση αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν; 13. Ρίξτε ἄλλη μιά ματιά στόν ἀνάγλυφο χάρτη τῆς Έλλάδας, δεῖτε τίς φυσικές διαβάσεις πού υπάρχουν ἀνάμεσα στα διάφορα γεωγραφικά διαμερίσματα, μελετήστε τό σιδηροδρομικό καί τό ὁδικό δίκτυο ὅλης τῆς χώρας. 14. Πολλοί ἄνθρωποι ἀπό τήν ὄρεινή Πελοπόννησο μεταναστεύουν στήν Ἀθήνα. Πού πηγαίνουν συνήθως οἱ ἄνθρωποι πού μεταναστεύουν ἀπό περιοχές τῆς Δυτ. Μακεδονίας; 15. Ἡ Ἀθήνα εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Έλλάδας. Συζητήστε γιά τίς σχέσεις τῆς μέ ὅλα τά γεωγραφικά διαμερίσματα τῆς χώρας. 16. Θά μπορούσαν νά ζήσουν οἱ ἄνθρωποι τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν, ἂν οἱ ἀγρότες ὅλης τῆς Έλλάδας σταματοῦσαν νά παράγουν γεωργικά ἀγαθὰ; Θά μπορούσαν νά λειτουργήσουν οἱ βιομηχανίες χωρίς τίς πρῶτες ὑλές πού μεταφέρονται ἀπό ἄλλες περιοχές; 17. Προσπαθήστε νά βρεῖτε καί ἄλλες σχέσεις πού υπάρχουν ἀνάμεσα στα γεωγραφικά διαμερίσματα τῆς Έλλάδας.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ε΄ ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΜΑΣ

60

Οί γειτονικές μας χώρες Σχέσεις της Ελλάδας με αυτές

Ερωτήσεις - δραστηριότητες

1. Παρατηρήστε τό χάρτη της προηγούμενης σελίδας
2. Ποιές χώρες βρίσκονται στά βόρεια της Ελλάδας;
3. Μέ ποιά φυσικά περάσματα έπικοινωνεί ή χώρα μας μέ αυτές;
4. Ποιά χώρα βρίσκεται άνατολικά της Ελλάδας;
5. Τί γνωρίζετε γιά τήν άρχαία ιστορία της Άνατολικής Θράκης καί της Μικράς Άσίας;
6. Τί γνωρίζετε γιά τίς σημερινές σχέσεις της χώρας μας μέ τά γειτονικά μας κράτη;

Στά βόρεια της Ελλάδας βρίσκονται ή **Άλβανία**, ή **Γιουγκοσλαβία**, ή **Βουλγαρία**. Άνατολικά της άπλώνεται ή **Τουρκία**. Στίς έπόμενες τάξεις θά μιλήσουμε άναλυτικά γιά τίς χώρες αυτές καί θά τίς γνωρίσουμε καλύτερα.

Ή **Άλβανία** είναι μικρή χώρα, σχεδόν όση ή έλληνική Μακεδονία. Τό έδαφος της είναι όρεινό καί μόνο στά παραθαλάσσια μέρη έχει μικρές πεδινές έκτάσεις. Σ΄ αυτή ζοϋν 2.480.000 άνθρωποι, πού άσχολοϋνται κυρίως μέ τή γεωργία καί τήν κτηνοτροφία.

Στό νότιο τμήμα της ζοϋν καί πολλοί Έλληνες. Είναι ή περιοχή της **Βορείου Ήπείρου**. Έκεί βρίσκονται οί πόλεις **Κορυτσά**, **Πρεμετή**, **Κλεισούρα**, **Άργυρόκαστρο**, **Άγιοι Σαράντα**, **Χειμάρα** καί πολλά χωριά.

Πρωτεύουσα της Άλβανίας είναι τά **Τίρανα** (175.000 κ.).

Ή χώρα μας σήμερα έχει άρκετά καλές σχέσεις μέ τήν Άλβανία.

Ἡ **Γιουγκοσλαβία** εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς τρεῖς βορινές γειτονικές μας χῶρες. Εἶναι περίπου διπλάσια ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα σὲ πληθυσμὸ καὶ ἔκταση. Εἶναι καὶ αὐτὴ ὀρεινὴ χῶρα μὲ μεγάλες πεδιάδες στὸ βορινὸ τμήμα. Παράγει ἀρκετὰ γεωργικά καὶ κτηνοτροφικά προϊόντα κι ἔχει ἀξιόλογη βιομηχανία.

Στὴ Γιουγκοσλαβία ζοῦν 20.500.000 ἄνθρωποι.

Πρωτεύουσά της εἶναι τὸ **Βελιγράδι** (910.000 κ.).

Μὲ τὴ Γιουγκοσλαβία ἔχουμε καλές σχέσεις. Κάθε χρόνο πολλοὶ Γιουγκοσλάβοι ἔρχονται καὶ ψωνίζουν στὴ Θεσσαλονίκη ἢ παραθερίζουν στὰ μακεδονικά ἀκρογιάλια. Πολλὰ γιουγκοσλαβικά προϊόντα μεταφέρονται ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης. Δυὸ σιδηροδρομικές γραμμές καὶ μεγάλοι αὐτοκινητόδρομοι, ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄξιου καὶ τὸ ὀροπέδιο τῆς Φλώρινας, συνδέουν τὴ χῶρα μας μὲ τὴ Γιουγκοσλαβία.

Ἡ **Βουλγαρία** εἶναι σχεδὸν ἴση μὲ τὴν Ἑλλάδα. Τὴ χωρίζουν ἀπὸ τὴ χῶρα μας ἡ Κερκίνη, ὁ Ὀρβηλος καὶ ἡ Ροδόπη καὶ τὴ συνδέουν οἱ κοιλάδες τοῦ Στρυμόνα καὶ τοῦ Ἐβρου, ἀπὸ τὶς ὁποῖες περνοῦν αὐτοκινητόδρομοι καὶ σιδηροδρομικές γραμμές.

Καὶ αὐτὴ εἶναι κυρίως γεωργοκτηνοτροφικὴ χῶρα μὲ 8.200.000 κατοίκους. Πρωτεύουσα ἔχει τὴ **Σόφια** (920.000 κ.).

Σήμερα καὶ μὲ τὴ Βουλγαρία ἔχουμε καλές σχέσεις.

Ἡ **Τουρκία** ἀπλώνεται ἀνατολικά τῆς Ἑλλάδας, στὶς περιοχές τῆς **Ἀνατολικῆς Θράκης** καὶ τῆς **Μικρᾶς Ἀσίας**, πού ἀπὸ τὰ παρὰ χρόνια χρόνια ἦταν ἑλληνικές.

Ἐχει πρωτεύουσα τὴν **Ἄγκυρα** (1.200.000 κ.) καὶ μεγαλύτερη πόλη τὴν **Κωνσταντινούπολη** (2.250.000 κ.).

Ἀπὸ τὴ μυθολογία καὶ τὴν ἱστορία διδαχτήκαμε ὡς τώρα ἀρκετὰ γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, γιὰ τὶς ἀρχαίες πόλεις, τὸν πολιτισμὸ, τοὺς μεγάλους σοφοὺς, τοὺς ποιητές πού ἔζησαν ἐκεῖ κ.ἄ. Στὶς ἐπόμενες τάξεις θὰ μάθουμε περισσότερα.

Σήμερα ἐλάχιστοι Ἕλληνες ἀπόμειναν στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ ὁποία γιὰ χίλια περίπου χρόνια ἦταν πρωτεύουσα μεγάλης ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

024000029777

ΕΚΔΟΣΗ Δ' 1982 (VI) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 220.000 ΣΥΜΒΑΣΗ 3710/5 -1-82

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΓΡΑΦΙΣ Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Δ. ΚΑΤΣΑΒΡΙΑΣ Ο.Ε.

